

ДЕНИЕЛ КІЗ

ДОТОРК

ДЕНІЕЛ КІЗ

ДОТОРК

РОМАН

ХАРКІВ **КЛУБ**
2019 **СІМЕЙНОГО**
ДОЗВІЛЯ

УДК 821.111(73)
К38

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Перекладено за виданням:
Keyes D. The Touch : A Novel / Daniel Keyes. — Emmaus :
Challcrest Press, 2003. — 232 p.

Переклад з англійської *Володимира Куча*

Обережно! Ненормативна лексика!

Дизайнер обкладинки *Оксана Волковська*

ISBN 978-617-12-6819-7 (PDF)

© Daniel Keyes, 2003
© Неміро Ltd, видання українською мовою, 2019
© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад і художнє оформлення, 2019

Аурії з любов'ю

Пам'ятай, що мов глину мене обробив Ти,
і в порошок мене обертаєш.

Йов 10:9¹

¹ Тут і далі використано переклад Біблії Івана Огієнка. (*Тут і далі прим. перекл., якщо не вказано інше.*)

Передмова автора до видання 2003 року

Навіщо потрібне нове, виправлене видання «Доторку»?

Це роман про наслідки нещасного випадку на виробництві, під час якого один працівник, сам того не відаючи, забруднює радіоактивним пилом свій район, дім і тіло своєї вагітної дружини.

Персонажі та дії, зображені на цих сторінках, вигадані. Вони породжені уявою, що базується на подіях, які відбувались у США в 1960-х. Проте випробування, що випало на долю персонажів, відображає правду.

Відтоді як «Доторк» уперше опублікували 1968 року, тисячі людей по всьому світі мимоволі, не усвідомлюючи цього, стали жертвами радіаційного зараження внаслідок нещасних випадків, крадіжок списаного медичного та промислового обладнання й неправильного захоронення радіоактивних відходів.

Влада та ділові кола по всьому світі не вживають необхідних заходів для запобігання зараженням, що спричинені радіаційними промисловими викидами й нещасними випадками. Що політично, що економічно зручніше замести радіоактивний пил під килимок, а не відкрито звертатися до громадськості, яка вимагає звітів про наслідки бездіяльності.

Джерела радіації часто незаконно скидають деінде, щоб уникнути витрат на захоронення. Правильна утилізація може коштувати до 20 тисяч доларів. А штраф становить лише 2 тисячі. Проте якщо якесь джерело радіації розтопиться на металургійному заводі, радіоактивний метал може опинитись у ваших руках чи в домі людей, яких ви любите.

25 березня 1997 року біля Гаррісберга, штат Пенсильванія, 33 тисячі полотен для лопат виготовили зі сталі, що містила радіоактивний торій. Прибирання після таких подій, відстеження кожного полотна, кожної ніжки столу, виготовлених з такого металу, може коштувати аж 100 мільйонів доларів.

Такі нещасні випадки часто потрапляють у медіа у вигляді новин, проте страждання окремої людини ніколи не враховують у виробничому обліку чи бухгалтерському балансі. Драматичні вибухи на ядерних електростанціях чи складах зі зброєю стають досить відомими, як у випадку аварій на атомній електростанції «Трі-Майл-Айленд» у штаті Пенсильванії, Чорнобилі в Україні та Токаймурі в Японії. Проте висвітлення випадків впливу промислових аварій, невідповідної утилізації чи крадіжок радіоактивних матеріалів зловмисниками або терористами часто затримується на цілі місяці.

Зверніть увагу на ці новинні повідомлення:

ТРИВОГА НА КОРДОНІ США З МЕКСИКОЮ

У п'ятницю, 27 липня 2002 року, місцева влада Мексики підтвердила, що циліндр, розміром 8 на 6 дюймів, з капсулою іридію-192 один дюйм завдовжки, зник під час перевезення між мексиканськими прикордонними містами Тіхуаною й Текате, за 70 миль на схід від Сан-Дієго. Ним користувалася «Пемекс», державна нафтова компанія, для рентгенівських знімків трубопроводів.

Згідно зі словами керівника державної цивільної оборони Мексики Габріеля Гомеса Руїса, невідомо, чи випало обладнання з вантажівки під час перевезення, чи його викрали.

КАНАДА ШУКАЄ РАДІОАКТИВНІ КОНТЕЙНЕРИ

Станом на 2 липня 2002 року п'ять з одинадцяти контейнерів з небезпечними радіоактивними матеріалами зникли впродовж останнього року в Канаді, а їхні пошуки тривають досі. Як заявила Комісія ядерної безпеки Канади, таке устаткування часто крадуть з будівельних майданчиків та вантажівок. Чиновники зазначають, що свідчень про організовану злочинність чи терористів, які б стояли за цими зникненнями, немає. Проте на останні попередження з боку ООН вони відповідають тим, що радіоактивні матеріали, необхідні для створення «брудних» бомб (цими матеріалами обкладають звичайну вибухівку), можна знайти майже в будь-якій країні світу.

Представник конгресу Ед Маркі (Демократична партія, штат Массачусетс) заявив таке: «Осама бін Ладен і “Аль-Каїда” намагаються дістати радіоактивні матеріали. Ми знаємо, що створення “брудної” бомби — одна із заявлених цілей “Аль-Каїди”... Якщо хоч один [радіоактивний пристрій] потрапить на якесь звалище, він може опинитися в руках терористів».

Історія Барні та Карен Старків розказана в цій новій версії, щоб читачі могли спочувати випробуванню, яке випадає на долю таких же людей, як і вони, і щоб попередити промисловий сектор та владу про те, що попереду ще багато роботи. Згідно з «Вашингтон пост» за 4 травня 2002 року, підприємства й медичні установи США, починаючи з 1996 року, втратили близько 1500 одиниць обладнання з радіоактивними складниками.

Примітка автора

Коли я писав «Доторк», використання амніоцентезу¹ й ультразвуку для визначення стану плоду було експериментальним. У той час для більшості батьків, як Барні та Карен, було б неможливо дізнатися до пологів, хлопчик народиться чи дівчинка, нормальна дитина чи мутант, жива чи мертва.

¹ Амніоцентез — аналіз рідини, що оточує плід у матці, задля діагностичної мети.

Червень

1

Спочатку йому здалося, ніби в спальні хтось рухається, тож він прислухався: дзижчання електричного годинника, рівне дихання дружини поруч, стукіт його серця. Оце й усе. Він запідозрив, що пробудився зі сну через якесь рішення; тепер лише потрібно розпізнати яке.

Карен застогнала й перевернулася на другий бік. У його сні була Карен, прекрасна, як завжди, але інша, з рисами, що належали її сестрі. У цьому полягає відповідь? Чи зможе він злити їх обох в одну так, щоб Карен не здогадалася, що він змінив її? Він заплющив очі, очистив розум і спробував повернути сон. Але той щез.

Барні Старк розплющив очі й лежав, роздивляючись блискучі стрілки годинника. Він кілька разів прокидався протягом цієї тривожної ночі, і щоразу стрілки вирізнялися все менше. За десять друга то були яскраві, здійснені вгору руки; тепер вони безсило обвисли. П'ята сорок.

Барні примружився, роздивляючись маленьке віконечко на годиннику, де мала б бути дата, загадуючись, червоний сьогодні день чи чорний, проте календар циклу не світився. Виробникам варто було взяти це до уваги, особливо в годиннику фертильності. Первісні люди в пошуках надприродного керівництва й втручання богів задля плідних урожаїв і сімей — чим би їм допоміг такий пристрій? Вони б

ним, мабуть, дощ викликали. Можливо, йому варто молитися за громовицю. Барні дратувало, що Карен не змогла сприйняти все це в кращому гуморі. Він так ретельно намагався бути безцеремонним, жартував про годинник, коли приніс його додому, не хотів, щоб пристрій дарував їй відчуття, яке останніми днями їй давало все на світі, — сором. І все одно Барні мусив знати, що її відштовхне його практичність, так само як перевірки, календарі й термометри лікаря Ліроя.

Карен воліла б думати, що діти просто стаються, скорше б вважала їх кульмінацією романтичного кохання й пристрасті якоїсь місячної ночі, без роздумів, планування, знання; віддала б перевагу чистій дитячій вірі в лелеку, а не холодному обчисленню (вона б тепер добряче ляснула його за такі слова із самого ранку!) місячних циклів і температури тіла. Карен узагалі не бачила нічого веселого в примітивній Матері-Землі, що її виліпив Барні, зі звислими грудьми й випнутим животом як офіруванням плодючості богам; аж розплакалася, коли він задля розваги виставив скульптуру на газоні під час минулої повні.

Хоча їй хотілося мати дитину так само, як і йому, вона опиралася медичним перевіркам протягом кількох місяців, навіть після того, як він сам пройшов їх перший. Барні був упевнений, що вона б радше продовжила сподіватися, молитися, мріяти, ніколи не відати точно. І хоча перевірки показали, що вони обоє готові до зачаття, Карен було неприємно від потреби розмовляти про це. Вона через силу заміряла температуру тіла, відзначала цикл, планувала дні, але її непостійність вражала, так наче саме її тіло бунтувало проти ідеї якоїсь послідовності, і на початку було стільки тужливих фальшивих тривог, що Барні подумав, ніби дружина робить усе неправильно, і втратив віру в її бухгалтерію плодючості.

Криза настала, коли Карен почала ходити до циганок, щоб ті ворожили про її долю, консультувалася з дешевими гороскопами в пошуках астральних знаків, шукала в снах екстра-

сенсорні обіцянки; саме тому, коли Барні прочитав про пристрій у газеті, то пішов і вклав 17 доларів 95 центів у годинник фертильності.

Жінка на касі зміряла його здивованим поглядом, ніби не розуміла, чому цю річ прийшов купувати чоловік, але пояснила, як він працює. То був годинник для спальні (ну звісно!) з механізмом, що рахував і фіксував імовірні сприятливі та несприятливі для зачаття дні, і як тільки його дружина внесе інформацію про її найдовші та найкоротші місячні цикли, годинник зрештою покаже в маленькому віконечку на циферблаті постійний календар із числами, які червонітимуть у ймовірні сприятливі дні.

— Неймовірно! — вигукнув тоді він. — Як рулетка на дітей.

Продавчиня розсміялася з його слів (о, розкажу дівчатам!), а от Карен розплакалася.

Ніби відчуваючи, що він думає про неї, вона перевернулася назад і зітхнула, чорне волосся розсипалося по подушці, одна рука лежала закинута назад, друга — на животі, наче намагалася відчутти, чи ще нічого там не з'явилося. Барні замислився, чи її краса не надто виразна для зміни: її наче японський живопис на білому тлі; високі, але не випнуті вилиці під ідеальною шкірою. Навіть у приглушеному світлі він помітив кілька зморщок. Але Карен з тих, кому важко буде сприйняти той факт, що тіло починає змінюватися.

Десь у тій думці лежала ідея, з якою Барні боровся уві сні. Змінити її обличчя, нахил голови, можливо, те, як вона тримає руки. Але зміни ці походитимуть від її сестри Майри, тієї, що він востаннє бачив чотири роки тому, до того, як вони з Карен одружилися. Чи можливо об'єднати найкращі риси обох так, щоб Карен не дізналася?

Тепер заснути було неможливо, хоча надворі ледь розвиднялося. Барні підвівся з ліжка й вдягнувся. Спочатку кава, а тоді він спробує. Барні не торкався «Венери піднесеної»

вже досить давно, та й не планував, враховуючи те, як тепер неспокійно в Центрі. Та він не міг відмовитися від хорошої ідеї. Останніми днями натхнення приходило нечасто. Виходячи зі спальні, він побачив, що голова Карен лежить на боці, ліва рука — під подушкою, права — досі на животі. Якщо вони зрештою зачнуть, йому доведеться змінити обличчя, додати дещо до нього. Жінка, що очікує дитину, живе заради майбутнього, а не минулого.

Барні ввімкнув світло на кухні й усвідомив, що зробив помилку. Умивальник був ущерть заповнений брудними тарілками; стіл стояв неприбраний. Чому вона просто не склала їх у посудомийку? «Не злися, — сказав він собі. — Коли втрачаєш те довбане самовладання, у тебе все інше вилітає з голови».

Він узяв електричну кавоварку, хотів віднести її в підвал, але ніде не міг знайти кришку. Відшукав розчинну каву, але банка була порожня. Вимкнув світло й поклався вниз.

Зняв вологе покривало зі статуї в натуральну величину й роздивився свою роботу. Без сумніву, Карен достатньо вродлива, щоб позувати для нього; міцне класичне тіло, делікатна права рука, що торкається стегна, ліва рука витонченими пальцями прикриває груди, очі скромно опущені, сумні повні губи. Та, звісно, усе це неправильно, і він знає чому. За останні три роки скульптура (почата, відкладена, знищена, знову почата) майже непомітно змінилася, стала романтичнішою, віддаленішою Венерою, ніж він планував. Не вистачало лише мушлі, Зефірів і Весни, що поспішає з покривалом. Та це було зовсім не його бачення, лише тривимірна версія «Народження Венери» Боттічеллі.

У ранковому сні «Венера піднесена» вже була завершена, і коли готував гіпсову форму, вона ожила й віддалася йому. Проте, як тільки Барні обійняв її, Венера стала жорстокою й почала опиратися, доки глина не тріснула й розсипалася в нього між руками. У неї було обличчя Майри. Окрім оче-

видної сексуальності й страху в його сні, там також був певний здогад, зрозумів він: думка про те, щоб додати обличчю Карен деяких рис її сестри, обдарувати індивідуальністю, якої їй самій не вистачає, і певним чином повернутися до попереднього бачення. Він знав, як виліпити її губи рішучою лінією та як змінити очі. Пальцями відчував, як глина набиратиме форми. Але спокійно, не варто поспішати, інакше її можна втратити. За красою Майри завжди ховалися сила й захоплення, яких не вистачало Карен. Як же їх показати?..

Чотири роки тому в коледжі; кипуча, захоплива, неймовірно жвава. Постійно в гушавині: у натовпі кожного студентського страйку чи кампанії збору коштів; виступала проти зовнішньої політики США; боролася за права студенток і студентів, права персоналу, права меншин; виходила на протести на захист позбавлених майна, позбавлених права голосу, бідних. І можна було не сумніватися: якщо десь відбувається демонстрація, сидячий чи сплячий страйк за громадянські права, якесь обговорення чи марш проти війни або бідності, Майра там буде, допомагатиме з організацією та проведенням в оточенні захоплених чоловіків, які за нею хоч світ за очі підуть.

Барні пам'ятав її сміх, як вона рухала рукою, коли сварилася (долонею догори, пальці напружені у хватці на кшталт Роденового «Пророка Івана Хрестителя»), і пронизливий погляд блакитних очей, що хапав будь-кого, хто підступав надто близько, і не відпускав своїм запалом. Барні йшов за нею, як і всі інші, спочатку захоплюючись здалеку, а тоді вже ближче. Але навколо завжди було надто багато залицяльників. Зрештою він вирішив вдовольнитися мрією про Майру в ролі моделі для повністю оголеної скульптури, яку він назвав би «Венера піднесена». Барні почав скульптуру зі спогаду про Майру одного літа в купальнику, нічого їй не розповідав, починав і припиняв стільки разів, аж боявся, що це переслідуватиме його до кінця життя. Споглядаючи

статую тепер, він усвідомив, що не варто було міняти первинний задум — надію додати нових рис Венерам, яких ліпили століттями, натякнути на боротьбу між чоловічими й жіночими рисами в богині кохання. Він намірявся створити Венеру, чию красу посилять міць і впевненість, за допомогою вогню Майриних очей, збудження її вигнутої шиї, того, як напружено вона тримала руку. І через неї він покаже напругу сучасної жінки під перехресним вогнем власної психіки.

Тепер Барні усвідомлював, що причиною цього невдоволення, нездатності закінчити роботу було те, що Карен не годиться для цієї ідеї. Вона вродлива, проте її краса надто романтична, сентиментальна, материнська.

Він познайомився з Карен на одній із зустрічей Майри, де у великому будинку сім'ї Бредлі всі тільки те й робили, що писали протестні листи й розпихали по конвертах, і хоча Карен ніколи не кепкувала з мотивів Майри (навіть іноді допомагала, коли потрібно було малювати плакати чи роздавати листівки), вона й ніколи особливо цим не захоплювалася. Карен вивчала сучасні танці й акторську гру і якось пояснила Барні, коли він поглузував з цього, що сцена для неї — це щось реальніше, ніж пікети. Барні не звертав особливої уваги на Карен, аж доки Майра не шокувала місто Елджин утечею зі своїм немолодим лектором соціології (у Південну Каліфорнію, щоб допомогти організовувати там профспілку працівників-мігрантів і мексиканських збирачів фруктів), а її прихильники залишилися й не могли второпати, що сталося з їхньою богинею.

Коли Майра зникла, Карен розцвіла, стала гарнішою, бажанішою. Барні почав насолоджуватись її наївним романтизмом, почав вбачати в ній людину, про яку потрібно піклуватись і яку потрібно любити, а згодом, коли вони одружилися, вирішив використати її в ролі моделі для ніжнішої, романтичнішої Венери. За три роки їхнього шлюбу він кіль-

ка разів ліпив її тіло, проте ніколи не міг закінчити голову, похмуро відзначаючи про себе, що та пасивна відірваність від життя, яка колись його зачарувала, тепер заважає. Як Барні не намагався, усе одно його не вдовольняли її замріяні очі та капризні губи. Певною мірою зобразити Карен було так само важко, як і Майру.

Цього ранку сон підказав йому, що, щоб завершити, йому необхідно додати щось від Майри — об'єднати двох сестер в одну. Працював Барні швидко. Надворі розвиднялося, він хотів ліпити ще принаймні годину, перед тим як рушити на роботу в Центр. Він місяцями серйозно не працював над Венерою, але зараз вона розпалила його, і він не збирався зупинятися. Навіть якщо зовсім трішки поліпить для себе, йому буде легше працювати вдень над глиняними моделями автомобілів.

Його поглинув процес зміни виразу обличчя: лише невеличкий вигин брови, щоб показати нетерплячість Майри; міцніше, майже хлопчаче підборіддя; той вигляд стурбованого очікування в очах. Пізніше він змінить жест її руки; поверне праву долоню вгору, зігне пальці в жменю, ніби вона тримає квітку. Та вже коли Барні взявся до цієї роботи, то зрозумів, що Карен упізнає або вираз обличчя, або жест і це її образить. Він спинився, не відриваючи долонь від слизької глини. Немає потреби вирішувати зараз же. Повернешся, ще раз поглянеш або — навіть краще — попросиш Карен іще кілька разів попозувати, щоб вона сама бачила, як щось повільно міняється, і звикла до цього. Він спостерігатиме, чи вона нічого не запідозрила. Якщо так, їм доведеться про це поговорити. Барні знову змочив тканину, накинув її на статую, накрив ванночку з глиною й вимкнув світло.

Він сам собі приготує сніданок і дасть Карен поспати. Сьогодні зранку добре попрацювалося, але вона може це відчутти й почати розпитувати. Карен неймовірно прониклива, завжди може не просто вгадати, про що він думає, але

й навіть тоді, коли він намагається ні про що не думати, вона знає, що щось не так.

Барні вже встиг забути про безлад на кухні й на мить відчув, як усередині закипає лютя. Проте заспокоївся й пошукав у посудомийці накривку для кавоварки. Тоді зрозумів, чому ж зливальниця наповнена тарілками; у посудомийці не було місця. Лише Карен могла заповнити посудомийку й забути її ввімкнути, правда?

Накривку для крапельної кавоварки Барні знайшов на полиці для посуду на сушарці й поставив закип'ятити воду. Та після того, як удруге потягнувся по горнятку й блюдце, у зливальниці розбилася склянка.

— Ну й хер з тобою! — вилаявся він і розтрощив слідом і горнятку, і блюдце.

* * *

Напівспляча Карен дозволила йому покинути ліжко й спуститися вниз. Вона старалася розплющити очі. Надворі ледь світилося. Чому Барні прокинувся так рано? Він постійно крутився та вовтузився в ліжку й цим будив її кілька разів за ніч; його щось турбувало. Карен мляво роздумувала, чи не варто їй встати й приготувати йому сніданок, тоді підняла голову й глипнула на годинника. Лише за десять шоста. Жінка не зводила очей з вигнутої другої стрілки й забажала, щоб вона самою силою думки могла заморозити її й себе в цій миті, між сновидінням і пробудженням. Мало того, що вона спить і прокидається за годинником, а ще ж кохатися треба! Карен знову звалилася на подушку й заплющила очі. Коли лікар два місяці тому порадив поїхати в другий медовий місяць і припинити так відчайдушно намагатися, це вперше вона почула розумну пораду, відколи взагалі почалась уся ця кампанія запліднення.

Карен ніколи не уявляла, що завести дитину буде так складно. Коли читаєш про всіх тих незаміжніх мам, які відмовили-

ся від своїх дітей, і пригадуєш настанови батьків, то думаєш, що завагітнієш за першим же разом. Вона всміхнулася, коли пригадала, як вони з Майрою розмовляли в їхній кімнаті, у темряві, коли сонна година для дівчат дев'яти й одинадцяти років уже давно настала, і як вони вирішили, що діти з'являються від поцілунків, і як цю теорію підсилило те, що одна зріла дівчина в школі вихвалялася поцілунками засмоктом («душевними поцілунками», як вона це називала), і Карен це почула, і хоча Майра сказала, що це гидко, Карен подумала, як це гарно, що від поцілунку двох душ з'являється життя. Та через рік Майра з тріумфом повідомила, що, як сказала одна старша дівчина, яка ходила на заняття із сексуальної освіти, усе не так просто, а начебто потрібно ще лягати в ліжко й щоб чоловік вилив невидне сім'я в місце, з якого ти мочишся. Карен це спочатку збентежило (вона використовувала логіку десятирічної, стверджуючи, що це неможливо, бо ж коли ти пісятимеш, воно виливатиметься), але Майрі було гидко від того, що їхні мама з татом лягали в ліжко й робили ту штуку, яку сміливіші дівчата називали сексом чи трахом, і це звучало так брудно, що від розповідей Майри процес уявлявся жахливо. Проте пізніше Карен спробувала розповісти Майрі про книжки, які вона читала, де люди кохаються й літають на хвилях екстазу та пристрасті, і як це може бути гарно, коли обоє не думають про те, що станеться після душевного поцілунку, а охоплені жагою, поки це відбувається.

Карен мріяла, що саме так буде в неї з Барні, відколи вперше побачила його. Вона ніколи раніше не бачила скульпторів і потайки розглядала Барні, коли він прийшов до них додому разом з іншими з комітету Майри — «Старшокурсники за студентську активність». Високий, з великими долонями й довгими пальцями, русяве волосся, що кучерями спадало на шию, блідо-блакитні очі з карими плямками, шкіра гладенька, як у дівчини. Її привабив той стурбований погляд його очей. Він був митець, самотній, журний, з бідної

сім'ї з Гемтремка, і Карен намагалась уявити, який він, коли на самоті створює прекрасні монументальні скульптури. Вона ніколи не могла зрозуміти, як митець може вести-ся на Майру так само, як студенти соціології та політичних наук (що сновигали за нею, наче за Жанною д'Арк, яка воює із суспільством), та все одно тішилася тим, що він скромніший за інших. І коли Барні приходив з рештою до них додому, щоб писати листи, адресувати конверти чи робити плакати, Карен відчувала, що її тягне до нього, що вона думає, чи не ззирнуть-ся вони й щось станеться. Та дівчина ніколи не наважувалася сама привернути його увагу. Бо він належав Майрі.

Це було чимсь самим собою зрозумілим між нею й Майрою ще з дитинства. Карен ніколи не ображалася на те, що їй доводилося користуватися якимись речами після Майри (навіть якщо сукні були перелатані, а іграшки — дуже зношені чи зламані), якщо була впевнена, що Майрі вони вже дійсно не потрібні. Вона засвоїла цю науку одного разу (скільки їй було — п'ять, шість?) із Сінді, лялькою без ручок, з надщербленим носом та обскубаним волоссям. Карен хотіла її, бо та була зранена й потребувала любові, а що Майра ніколи нею не бавилася, то вона взяла її собі, наче рідну дитину. Тоді, одного дня, коли тітка Люсі з Комітету різдвяних подарунків для сиротинців згадала про потребу в ляльках, Майра пішла до їхньої кімнати й принесла всіх своїх ляльок, разом із Сінді, і віддала їх сиротам. Усі так пишалися Майрою, але Карен була така вбита горем, що молила, аби їй дозволили залишити ляльку. Це її власне справжнє дитя, казала вона їм. Вона віддасть іншу замість цієї. Але тато grimнув: «Не будь такою егоїстичною дитиною. Тобі б краще брати приклад з Майри», — і Карен це так засоромило, що вона не прийшла на вечерю, а просиділа весь час у підвалі, доки не потрібно було йти спати. Відтоді Карен ніколи не брала нічого, що ще належало Майрі.

Тож вона потайки тішилася, коли Майра втекла зі своїм професором. Вона ніколи не забуде вираз обличчя Барні, коли вони одного ранку зустрілися в кампусі й він запитав, чи це правда. Карен відповіла йому, що так, а він з дурнуватим виразом промимрив: «Ми домовилися про побачення три тижні тому, сьогодні мали сходити в кіно». Вона б не посміла говорити так нахабно, якби не той безнадійний погляд (хотіла піддражнити його, сказати, що так йому й треба: хто ж домовляється про побачення в кіно за три тижні наперед), і, не подумавши, випалила: «Може, сходиш тоді зі мною?»

Карен досі пам'ятала, як Барні виричався на неї, ніби вперше побачив. Коли він не відповів, Карен відчула, як вуха починають горіти, на обличчі зайнявся рум'янець, і їй захотілося вмерти. Та натомість дівчина засміялася, бовкнула: «Я просто пожартувала», — і втекла геть на заняття з драми, заливаючись гарячими сльозами.

Того ж вечора Барні зателефонував їй і попросив вибачення. Не хотів її образити, сказав. Він просто не з тих людей, які швидко реагують на щось несподіване. Звісно, він залюбки сходить з нею в кіно. Карен подумувала, чи не сказати, що в неї вже заплановане побачення, перенести кіно на наступний тиждень, але боялася починати їхні стосунки з нещирості й потай лякалася від думки, що хтось за той час може забрати його собі. Кілька разів протягом фільму вона краєм ока помічала, що Барні за нею спостерігає, і знала, що тепер, коли Майра зникла, він нарешті звернув на неї увагу.

Карен чула, як він ходить по кухні, відчиняє шухляди й шафки. Заради Бога, що він там шукає так рано? Вона знову розплющила очі, щоб глянути, котра година. Шоста п'ятнадцять. Ще надто рано, щоб спускатись і готувати сніданок. Але їй потрібно встати й прибрати на кухні. Зараз Барні, мабуть, роздратований, бо тарілки з вечері досі в зливальниці. Тіло опиралося думці про те, що треба підвестися з ліжка. Надто рано. Вона спостерігала, як друга стрілка

відлічує час. Дивно, як час ніби зупиняється, коли спиш, але для інших він іде далі, — для Барні, хоч би чим він там займався й про що думав униз, — крадькома обходить тебе, залишає позаду. Час — штука підступна.

Карен скривилася, зиркнувши на годинника фертильності. Вона принаймні знала, що те, що сталося на їхньому третьому побаченні, вона не планувала, не була готова до цього. То була одна імпульсивна мить, яку вони розділили без думки про майбутнє. Вона переживала ту чудову ніч сотню разів, потайки викликала в уяві протягом останніх трьох місяців, коли вони кохалися у визначені годинником фертильності дні. Якусь мить вона дослухалася до того, як Барні спускається вниз, а тоді перекотилася та обійняла подушку. То було після того, як вони рано покинули одну нудну вечірку, Барні провів її додому, і раптом, не подумавши, Карен йому прошепотіла: «Ходімо всередину. Мої будуть дуже пізно». Вона провела його нагору, показала кімнату, яку ділила з Майрою. Там він поцілував її, спочатку непевно, а тоді міцніше, погладжуючи руки, обличчя, груди, ніби виліплював її плоть, а потім — як Карен і хотіла — поклав її на ліжко й почав роздягати.

«Не на цьому, — прошепотіла вона, налякана тим, як звучить її голос. — Це Майрине ліжко».

Барні подивився на неї, дещо збентежений, тоді переніс на інше ліжко, м'яко поклав і вимкнув світло. Почав вовтузитися зі своїм одягом, і це, здавалося, забрало надто багато часу; і коли нарешті він заліз у ліжко, то нервувався й почувався незручно, а Карен не могла стриматися й плакала від болю. Коли Барні усвідомив, що вона незаймана, то відразу пом'якшав, перепросив, що не діяв ніжніше, лагідно приголубив її мускулистими руками й сказав, що кохає. Коли він заснув поруч, Карен, лежачи в нього на плечі, подумала: «Тепер він мій».

Вони прокинулися від звуку дверей, коли батьки повернулися. Барні зірвався з ліжка, але Карен піднесла йому до губ

палець. Вони тихо лежали вдвох, поки батьки готувалися до сну, і коли будинок знову затих, він одягнувся, тихо спустився сходами й вийшов через задній хід. Тоді вона почула, як камінчик стукнувся об вікно. Він стояв під місячним світлом і відправив їй повітряний поцілунок. Після цього дівчина розплакалася, потім лежала без сну більшу частину ночі й думала про те, як його сім'я рухається всередині неї та творить нове життя. І Карен лежала спокійно, боялася поворухнутися й шепотіла раз за разом: «Ніхто не забере їх обох у мене».

Якою ж вона була наївною. Усе було далеко не так просто. Принаймні для неї. Карен зиркнула на годинника — сьома п'ятнадцять. У віконечку було число «вісім», червоне. Вона більше за все на світі хотіла виносити для Барні дітей, але чому він не розуміє, як їй неприємно кохатися так полікарняному, за розкладом. Це сплановане наукове злягання, ніби розведення тварин на фермі, чи коней, чи лабораторних зразків — це занадто. Майра, можливо, з цим би змирися. Майра, можливо, перейняла б дух такої затиї, ходила б по бібліотеках, відвідувала б медичні конференції, де слухала б про останні відкриття у сфері гінекології та, ймовірно, зрештою взялася працювати над регулюванням народжуваності. Що ж, Карен не Майра й не хоче стати такою, як Майра. Це станеться тоді, коли має статися.

Можливо, це вже сталося, бо вона хотіла цього так сильно тієї ночі на озері Торч, у романтичному будиночку на березі. Але коли сказала Барні, що вона відчуває, ніби всередині неї зародилося життя, він, ніби дитині, пояснив, що це щось таке, що відчутти неможливо. Чому від самої думки про це їй хотілося плакати?

Карен почула, як розбилася склянка чи блюдце, а тоді ще щось, і сіла. Що Барні тепер там робить? Вона витерла очі й підвелася з ліжка. Віддумки, що доведеться йти на ту кухню, її почало нудити, але Карен переборола це відчуття. Барні глузуватиме з її, як він це називає, «психосоматичних

симптомів». У неї вони вже траплялися. Що ж, вона може їх контролювати. Карен накинула халата, взула капці й спустилася вниз. Приготує йому сніданок і проведе на роботу. Найменше за все їй зараз хотілося сварки.

* * *

Барні саме натягував піджак, коли почув, як вона спускається вниз. Карен спинилася на вході в кухню, відкинула назад пасма чорного волосся, позіхнула, потягнулася зі сну спиною й руками, але він бачив, що вона сьогодні знову плакала.

— Вибач. Забула, що сьогодні твоя черга за кермом, — сказала вона. — Так міцно спалося. — Глянула на зливальницю й стіл. — Ой, Барні, я хотіла помити їх учора після того, як прийшла. Давай я тобі кави розчинної приготую.

— У мене вже нема часу. Мушу забрати Макса. Та й кави все одно вже нема.

— Лише хвилину, — наполягла вона й поставила воду знову на газ. — Не відпущу ж я тебе просто так.

Барні вже хотів піти геть, але спинився. Останнім часом він поводився з нею жорстко: минулого понеділка, коли вона не змогла знайти ключі від машини, а ще вчорашня сварка через те, що вона не туди поклала кредитку універмагу. Треба з нею легше. Карен дійсно старається, але життєві звички змінити дуже важко. Він вражено спостерігав, як вона витягує банку розчинної кави з глибин хлібниці.

— Добре, лише сік і каву.

— Я не хотіла тебе будити, коли вчора прийшла, — сказала вона. — Не думала, що повернуся так пізно.

— По першій. Щось із того вийшло?

Карен поставила чашку кави перед ним і почала шукати в холодильнику сік.

— Може, приготувати тобі яєчню чи французькі грінки?

— Не маю часу, і я не дуже голодний.

— Ну, — озвалася вона, сідаючи поруч із неприхованим полегшенням, — ми тимчасово зійшлися на «Гедді Геблер»¹.

— Ти гратимеш Гедду Геблер?

— Чому ти дивуєшся?

Барні допив каву, поки Карен налила йому соку, і хоча він сто разів казав їй, що не може пити непідсолоджений грейпфрутовий сік, усе одно випив.

— А я що, не можу зіграти Гедду Геблер?

— Я мав на увазі, чому вони знову ставлять Ібсена?

— Ти думаєш, я не можу її зіграти? Усі погодилися, що я дуже добре зіграла в «Ляльковому будинку» минулого літа. Ти сам так казав.

— Тобі підходить роль Нори.

Карен спохмурніла, щільніше загорнулася в халат і роззирнулася навколо.

— Ясно, — сказала тремтячим голосом. — Напевно, маєш рацію.

— Я не це мав на увазі. — Та він знав, що й так наговорив зайвого.

Вона знизала плечима.

— Менше з тим, так порадив Дейл Векслер, і комітету сподобалася ця думка. Але нам потрібне ще підтвердження всієї трупи наступного тижня.

— Слухай, хоч би що вони вирішили, ти впораєшся чудово. Коли ти за мене вийшла, Бродвей втратив велику комедіантку.

Карен розсміялась і спробувала вщипнути його, але Барні вислизнув, схопив піджака й вдав, що то накидка тореадора. Кинулася за ним, склавши пальці ріжками собі на лобі, спробувала заколоти, та він викрутився й нарешті обійняв її та поцілував.

¹ *Hedda Gabler* — ім'я головної героїні в однойменній п'єсі (1907) Генріка Ібсена.

— Я люблю тебе, — сказала вона.

Барні міцно пригорнув її.

— І я тебе люблю.

Він зігнувся, щоб підняти піджака, який упав на підлогу, а Карен раптом охнула.

— Що таке? — гукнув він.

— Щойно згадала.

— Ну то що ти так кидаєшся? Злякала мене.

— Ледь не забула сказати, що Ліла з Дейлом запрошують сьогодні до себе всю трупку й хочуть, щоб ми також зайшли. Він витріщився на неї.

— Тобто? Сьогодні ж Вінтерзи приходять грати в бридж. Карен подивилася на нього очима, повними жаху.

Барні простогнав:

— Ми ж про все домовилися, коли грали в них минулого разу, після того як приїхали з Торчу. Не пам'ятаєш?

— Звісно, пам'ятаю. Одразу думаєш, ніби я забула? Просто гадала, що то завтра, от і все.

— От і все? Треба було собі десь записати. Я про це й кажу.

— Про що ти кажеш?

— Що треба було собі зазначити в календарі. Чи я забагато прошу?

— Так, забагато, — відрізала вона. — Мій календар і без того вже весь розмальований.

— Гарного дня, — пробурмотів Барні, прямуючи до дверей. — Мушу вже йти.

— У бридж сьогодні доведеться грати недовго, — поглузувала вона. — Сьогодні ж восьме — червоний день твого годинника фертильності.

* * *

Барні вийшов з будинку, побачив, що Карен дивиться на нього з вікна їдальні, і його розізлило, що їхні життя роз-

риває одна криза за іншою, все вивертається навиворіт через те, що її обурює думка, що в усьому потрібно вести облік. Цього разу результат був передбачуваний. Вона заспокоїться, як тільки він піде, і працюватиме як проклята, щоб підготуватися до вечора, а будинок — принаймні на позір — виглядатиме бездоганно. Сміття наповнить шухляди й шафки, взуття сховається під ліжку, газети й журнали опиняться заткнуті за диваном. Якщо вона захоче примиритися перед тим, як прийдуть Вінтерзи, будуть готові кілька мартіні з правильно охолодженими склянками й свічки в їдальні. А тоді два-три дні між ними все буде гарно — то повітря висихатиме перед бурею. Кілька днів вона навіть встигатиме робити свою роботу вчасно. Але зміна, як завжди, буде тимчасова, і невдовзі все повернеться на круг свій.

* * *

Спостерігаючи, як він виїжджає з гаража, а тоді зникає з виду, Карен відчувала злість і самотність. Вона ненавиділа себе за те, що забула про сьогоднішній вечір. Увімкнула радіо, але пульсівний ритм викликав у неї думки про головний біль, як у телерекламі, тож вона вимкнула його. Карен не хотіла, щоб він прийшов і побачив такий безлад. Треба було вимити тарілки вчора, хоч би якою втомленою вона була. Жінка зітхнула й поклала голову на стіл.

До шлюбу життя здавалося ідеальним: займатися господарством, поки він ліпить, приносити йому їжу, захищати від відволікань, дивитися, як він реалізує свої мрії в глині, і допомагати йому переводити їх у стан постійності. Спочатку Карен думала, що вони переїдуть у Гринвіч-Віллідж чи в мистецькі квартали Сан-Франциско, де подружаться з художниками, скульпторами й молодими театралами, що переживають не найкращі часи. Якби в них закінчилися

гроші, вона б могла працювати моделлю й допомагати Барні у важкі роки, доки він не здобуде слави.

Проте Барні переконав її, що краще залишитися в Мічигані, там, де їхнє коріння, вдаліні від фальшивок і позерів. Розважливо, звісно, так само як розважливим було його рішення прийняти роботу, яку запропонував її батько, у «Нешнал моторз». Барні пояснив, що працювати з ідеями та формами інших людей — добра наука для нього як для скульптора. І, крім того, так він отримуватиме достойну зарплату, щоб утримувати дім і дітей, яких їм обом хотілося. Вони б могли купити цей чудовий дім, у Барні була б студія в підвалі, де він працював би вечорами й вихідними. Усе найкраще з обох світів.

Та Барні сам себе дурив. За останні два роки він закінчив лише дві невеличкі абстракції, які, Карен здавалося, не мають жодного сенсу (частково він почав їх іще на випускному курсі коледжу). А коли вона просила його пояснити, у чому їхня суть, Барні гнівався й по кілька тижнів після того ходив насуплений. Найгіршим був її страх, що якимсь чином вона винна в тому, що він не може творити. Якби ж вона була інакша, практичніша, щоб звільнити його від щоденних турбот, плодючіша, щоб подарувати йому дитину без усієї цієї метушні й хвилювання, які виснажують їх обох. Карен зиркнула на сповнену тарілок зливальницю, силкуючись перебороти власну огиду. Вона мусить змінитися. «Будь ефективна, — наказала вона собі. — Доведи все до ладу! Почни з чогось. Замов, щоб хтось поприбирав сьогодні в будинку, і працюй над тим, щоб тримати його в чистоті. Уважно стеж за графіками температури й дивися за маленьким віконечком у годиннику».

Якби ж вона могла змусити себе встати з цього крісла, то відразу ж почала б. Але тіло відмовлялося коритися. Карен сиділа й боролася із собою кілька хвилин, а тоді, доклавши невимовних зусиль, підвелася. Увімкнула посудомийку, зне-

хотя підійшла до зливальниці, сипонула мийного засобу, увімкнула воду й занурила руки в мокру гору тарілок.

Карен і не помітила, що порізалася, доки кров швидко не заюшила в мильну воду, забарвлюючи тарілки й зливальницю краплинами червоного. Вона витріщилася, затуманена, на порізану долоню й пальці лівої руки, дивилася на струмені крові, а тоді з криком і плачем взялася розбивати тарілки одну за одною.

От же ж мудак, не витягнув зі зливальниці розбиті чашку й блюдце! Залишив усе це для неї. Вона не готова змінитися й стати домогосподаркою, готувати, прати, мити й робити всю іншу херню на вимогу! Вона не Нора з «Лялькового будинку», яку можна піднімати й класти, коли йому заманеться. Вона — це вона. Навіщо їй мінятися, ставати якоюсь інакшою?

Карен хотілося з кимсь поговорити. Вона обгорнула руку рушником і подалася до телефона подзвонити мамі. Тоді згадала, що компанія відправила батька в Каліфорнію, щоб він уклав кілька мирових угод з позивачами «Нешнал моторз». Хотілося, щоб вони якнайскоріше повернулися, і Карен загадувалася, чи спробують вони шукати там Майру. Сподівалася, що ні, і від цієї думки ставало соромно.

Коли рушник просяк від крові, вона взяла ще один, міцно притиснула до рани й лягла на диван. Виснажена й млява, Карен усе одно всміхнулася. Що ж, із сьогоднішньою грою в бридж покінчено. Вона зателефонує Гелен Вінтерз і скасує плани на вечір. Барні попідкується про неї, коли прийде додому. Він проситиме вибачення, буде галантним, уважним і люблячим, разом вони проведуть неймовірний вечір. Карен запланувала дещо особливе. І вона прикинеться, що сьогодні — звичайний день, а не відзначений у календарі доктора Ліроя чи в червоному віконечку того дурного годинника.

Він цієї думки Карен усміхнулася ще ширше, заплющила очі й невдовзі заснула.

2

Макс Прагер чекав на тротуарі перед своїм будинком, коли Барні зупинився, щоб забрати його.

— Що таке, Барні? — запитав він з немилосердно радісним виразом на рожевому обличчі, коли прослизнув у салон і захряснув за собою дверцята. — Виглядаєш як людина, у якої не все добре.

Барні пробурчав вибачення за запізнення й замовк. Він уже зрозумів, що десятимильна подорож до Центру буде цілим випробуванням. У домовленості про підвезення спочатку брали участь п'ять чоловіків, які могли між собою розмовляти. Тоді одного перевели в Толедо, а інший переселився на Вест-Сайд. Якийсь час Макс Прагер з відділу досліджень і Коллінз із відділу техніки безпеки мали дуже багато спільних тем для розмов — різні технічні штуки — і Барні їх із задоволенням слухав. Проте Коллінз пішов на пенсію три місяці тому, і тепер вони з Прагером удвох підвозили один одного.

Прагер — людина старого гарту. Утікач від нацистів, у Бруклін його привезли десятирічним. У його бруклінському акценті досі вчувалася німецька. Близько п'ятнадцяти років тому, у віці сорока років, він перейшов з Нью-йоркської військово-морської корабельні в Центр досліджень і розвитку «Нешнал моторз». Лише раз за три роки, скільки Барні його знав, він бачив Прагера в дійсно поганому настрої, коли двох молодших працівників підвищили, а його — ні. Те обурення закінчилося наступного ж дня, коли Прагер пожартував з Коллінзом, що тепер йому доведеться підчищати за новачками, у яких іще молоко після ступеня доктора наук на губах не обсохло, чоловіків, які не знають і половини того, що він уже забув про технологію мічених атомів.

— Слухай, я тут у бюлетені читав, що ваші з відділу моделювання скоро ще одну виставку матимуть. Може, ще один приз виграєш цього року.

Барні щось буркнув.

— Пам'ятаю, що твоя статуя торік узяла перше місце. Що там було? «Заплаканий хлопчик»? Ніколи не бачив скульптуру, яка б мені так сильно сподобалася. Ти реально талантище. Знаєш, що я тоді подумав? Що Барні одного дня стане відомим скульптором.

— Я її ще в коледжі виліпив, давним-давно, — відрізав Барні.

— Ну так, але цього року ти ж підготуєш щось новеньке, правда? Будеш знову мати перше місце, кажу тобі. Як називається?

— Я не братиму участі у виставці цього року.

Прагер зморщив губи й підняв брови.

— Я майже не працюю для себе, відколи почав працювати тут, — пояснив Барні. — Починав з десятків різних композицій, але нічого мені особливо не сподобалося.

— Мабуть, важко цілий день моделювати з глини, а тоді йти додому й працювати з тим самим вечорами та вихідними. Я б на твоєму місці замахався робити одне й те ж днями й ночами. Ну, розумієш, як тут креативити?

Старий незле все розуміє. Складно уявити, що технолог мічених атомів може так проникливо розуміти життя митця.

— А взагалі, — продовжив Прагер, — якщо не образишся на такі мої слова, ти останні кілька місяців виглядаєш як людина, яку добряче гризе якась проблема. Не хочу лізти куди не просять, але, може, у тебе те, що називають кризою митця, коли творчий талант переборює саму людину? Якось знав одного — молодого хлопа, от як ти, — переписувача в «Детройт таймз», у якого теж таке було — цілими днями він працює зі словами, а тоді ввечері йде додому до сім'ї й намагається писати роман у вільний час. Каже

мені, що починав багато романів, але нічого не може закінчити, бо після цілого дня роботи над газетою він такий змучений від слів, що енергії більше не залишається.

Барні зиркнув на нього, а тоді знову перевів погляд на шосе, з якого скоро доведеться з'їхати в бік Центру.

— У школі й універі в мене не було проблем з тим, щоб закінчувати те, що я починав. У ті дні скульптура давала мені щастя. Я тішився не від нагород і визнання, а від самої роботи. Справжня радість настає тоді, коли ти так присвячуєш себе скульптурі, що процес створення тебе повністю поглинає.

Прагер кивав.

Зазвичай Барні соромився говорити про свої почуття, але його досі не відпустило те збудження від ранкової роботи.

— Навіть та сумна мить, коли робиш крок назад і бачиш, що скульптура готова й завершена, і тоді більше нічого з нею робити, — це ніби знати, що твої діти готові покинути тебе й піти у світ, — це природний людський жаль, породжений любов'ю. Але, Господи, коли не можеш завершити щось, чому ти себе присвятив, це жахіття. Замість щастя воно стає ніби кісткою в горлі. Не знаю, що зі мною сталося. Раніше в мене ніколи не було проблем із закінченням скульптур.

Макс кивнув.

— Я завжди тебе таким вважав. Той хлопець був такий самий. Він би тобі сподобався. І от що сталося: він прочитав про життя Гогена, і знаєш що? Одного дня кинув свою дружину, трьох дітей, полетів в Іспанію, щоб там писати.

— І що сталося? Він закінчив роман?

Прагер стенув плечима.

— Хотів би і я знати, чим там усе закінчилося, але відтоді нічого не чув про нього. Можливо, коли позбувся всіх обов'язків і повинностей, то нарешті зміг творити. А може, і ні. Хтозна, чи реально це на щось впливає.

Вони сповільнилися біля кованих залізних воріт із чудернацьким футуристичним написом «ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ

І РОЗВИТКУ КОМПАНІЇ «НЕСНАЛ МОТОРЗ»» синім пластиком на срібному біля в'їзду. Барні кивнув охоронцеві, який, побачивши стикер «Відділ моделювання» на лобовому склі, махнув їм: мовляв, проїжджайте. Барні повільно об'їхав кільцеву розв'язку й зупинився, щоб Прагер вийшов перед будівлею відділу досліджень, а тоді покотив до свого місця на паркінгу за будівлею відділу моделювання.

Він вимкнув запалювання й подивився на ту будівлю, що виглядала наче монструозне іглу із золотою банею з одного боку, що покривала виставковий зал (без вікон, щоб жодне стороннє око нічого не побачило) та інколи, коли він їхав до або з Центру, сліпила його відблисками сонця. Вхід у вестибюль й адміністративні підрозділи, навпаки, були повні скла й прозорого пластику, ніби щоб запевнити візитерів-директорів, політиків та екскурсійні групи, що «Нешнал моторз» ховати нічого.

Барні швидко перетнув вестибюль, скривившись на оранжеві з жовтим пластикові анатомічні крісла, розставлені на синьому килимі, та абсурдні уявні моделі машин, обрамлені й загадково завислі в повітрі. Ключовими — як і в моделюванні тіла — є сила й напір; закручені простерті лінії й натужні площини, що імітують строгий функціоналізм сорокових, заражений псевдофутуристичною химерністю. Очікуйте в майбутньому. Оригінальність не надто привабливе керівників моделювання своєю *теперішністю*, тож дизайнери й стилісти подають їм упізнавану *минушість*. Це працює. І вони, напевно, мають рацію, сказав собі Барні, бо люди, що купують дорогі автомобілі, хочуть чогось старого й знайомого в обгортці нового й цікавого. А що може бути знайомішим, ніж футуризм Бака Роджерза¹? Енергійні космічні ілюзії для приземлених мільйонів, для яких

¹ Вигаданий персонаж науково-фантастичної новели Філіпа Френсіса Новлана «Армагеддон 2419 н. е.» (1928).

зворотний відлік, старт і гальмування відбуваються лише на швидкісних шосе.

Барні кивнув новій дівчині в приймальні, вражаючись, як відділ кадрів завжди знаходить ідеальну комбінацію миловидності й молоді сексуальності, яка одночасно збуджує й викликає почуття провини. Біляве волосся спалахнуло й гойднулося, коли вона обернулася, ніби в телерекламі. Знову ж союз протилежностей: безпека, надійність, стабільність, приправлені зухвалою насолодою. Жорсткий напір й усвідомлення провини, що ти перевищуєш швидкість і краще сповільнитися. «Обережно! Крутий узвіз», а тоді «Діти».

Нет Вінтерз перетнувся з ним біля охоронця, що перевіряв ідентифікаційні бейджі.

— Агов, Барні! Слухай, хотів запитати, що ж це я таке чув, ніби ти нічого не подаєш на виставку? Бляха, буде якось дивно, що торішній призер цього року нічого не покаже. Андерсон здивується.

— Якщо питатиме, скажи, що я віддаю компанії всю свою творчу енергію та натхнення й у мене нічого не залишається на власні творіння. Скажи, що я насамперед людина компанії, а тоді вже скульптор. Хай цінує.

— Та ну тебе. Ти ж несерйозно. Виглядатиме справді дивно.

— Не можу нічим допомогти, Нете. Не маю змоги працювати. Нічого не закінчив такого, що можна було б подати, а я ж не силуватиму себе, аби на виставці показати щось.

— Добре. Дуже поважаю тебе за таке, — відповів Вінтерз. — Серйозно. Мені б твою сміливість. Добре, забули про ту виставку. Я ще дещо хотів запитати в тебе особисто, бо знаю, що ти саме така людина, чесна. З мистецького погляду — як скульптор — що насправді думаєш про той молдинг на крилах? Як гадаєш, нормально? Ну, ти ж знаєш, як я ціную твою думку.

— Перестань хвилюватися через це, — відповів Барні. — Завдяки тій смузі кузов виглядає нижчим, ніж насправді. Як тільки її вивезуть на платформу виставкового залу чи на випробувальний полігон, усе виглядатиме нормально. Особливо коли ми похронуємо бампери. Досить тим перейматися. Чудовий кузов.

— Добре, Барні. Я тобі вірю. Забудьмо про це, щоб я міг сьогодні зосередитися на бриджі. У тебе, так?

— Звісно.

— Добре. Ми з Гелен усе чекали, коли випаде нагода відбити трохи грошей. Твій дружині не щаститиме вічно.

Решту дня Барні працював під керівництвом Нета Вінтерза — закінчував модель для першого показу керівництву в кінці тижня в залі із золотою банею. Вони працювали над нею майже два з половиною місяці, але тепер, коли настав час вивести її зі студії й причепурити для оцінення, Вінтерз літав над нею на межі істерики.

— Може, зняти ще трохи? Зробити глибші зубці під задніми фарами?

Барні вже досить довго працював з моделями Вінтерза, щоб знати, що з нього можна підсміюватися. Він кілька разів удав, що провів рукою по коричневій пластиліновій глині під лінією заднього вікна, відійшов і насолоджувався результатом. Коли Вінтерз нарешті погодився, що робота готова, Барні швидко покликав одного з молодших моделювальників, щоб той накрив її тканиною. Та через кілька хвилин Вінтерз уже знову бурчав:

— Бляха, через ту накривку вона виглядає, наче мертвий слон. Дай я знову подивлюся. Може, варто над нею ще трішки попрацювати.

І так продовжувалося до кінця дня. Двічі Вінтерз змушував їх відкривати «Пантеру II» і вносити незначні зміни. Барні намагався стримуватися, коли бачив, як робота потрохи псується. Лінії були чіткі, а молдинг на крилах створював

ілюзію напору — саме те, чого віце-президент відділу продажів вимагав від автомобілів для юного серцем ринку за два чи три роки. Щось молоде, сміливе, напористе й усі інші прикметники, які забезпечують обіцяну «могутність» за кермом. Молодий начальник запевнив їх на зібранні моделювальників, що таке поняття розробили мотиваційні спеціалісти, які знають, що людей можна змусити чогось захотіти. Ця серійна модель за планом має вийти через два роки, і в тому році «голий напір» знову буде в моді. Зважаючи на це, Вінтерз придумав сміливий дизайн, але тепер від страху підрізав декорації, послаблюючи пряму виділену лінію, якої йому вдалося досягти. Коли він закінчив, модель стала менш ризикованою й ближчою до тих, на які давали добро протягом останніх двох років.

Барні намагався не засмучуватися через цей компроміс. Намагався переконати себе, що тут він не митець, а майстер, який формує й моделює замовлення, змінює лінії, форму, текстуру на бажання дизайнерів. Та він усе одно не міг заспокоїтися, бо вбачав у такому Неті Вінтерзі себе через десять-п'ятнадцять років. Невпевненість стає чимраз ближчою, і він усвідомлював, що дуже вразливий перед такою хворобою.

* * *

Після роботи Барні їхав до будівлі відділу досліджень, щоб забрати Макса Прагера, але бічна вулиця, де той вийшов цього ранку, була заблокована барикадою, а перед самою будівлею стояли кілька автомобілів приватної поліції. Він вийшов з машини й підійшов ближче, але, як тільки ступив на сходи, якийсь літній охоронець — Барні частенько бачив його на території — підійшов до нього, розмахуючи рукою.

— Нікому туди не можна!

— Але я маю тут з деким зустрітися.

— Зона заблокована.

— Що сталося?

— Питання безпеки. Нещасний випадок в одній лабораторії. Мені нікого не можна впускати й випускати.

— Ну, я маю забрати одного чоловіка, що тут працює, — Макса Прагера, — ми їздимо разом.

— Прагера? Здається, він іще нескоро звідти вийде. Його хтось інший повезе або на таксі поїде.

Барні постояв ще трохи, охоронець запалив люльку й сказав:

— Та він тут іще надовго затримається й муситиме пройти перевірку. Не можна недооцінювати заходи безпеки, коли маєш справу з радіацією. Дуже-дуже обережним треба бути.

— Радіація? — Барні тупо глипнув на нього, тоді на будівлю відділу досліджень. — То нещасний випадок був пов'язаний з радіацією?

Охоронець обережно роззирнувся навколо й прошепотів:

— Раз ти працюєш на компанію, думаю, тобі можна розповісти. Один із внутрішніх охоронців, друг мій, чув, як диспетчер викликав відповідального за радіаційну безпеку. Здається — так, це між тобою й мною, ясно? — здається, у них щось там розлилося в радіолабораторії, кількох працівників опромінило. Казали, що цей Прагер вчинив як герой: якби не він, та штука вийшла б за межі будівлі й усе місто було б заражене до чорта. Так, сер, тому, думаю, йому зараз не в голові те, як він додому доїде. Але я тобі цього не казав. І нікому іншому не розкажу.

Барні подякував йому й повернувся до машини, дещо очамрілий від таких новин. Він і не уявляв, що Прагер працює з таким небезпечним матеріалом. Той ніколи про це не розповідав, скільки Барні пам'ятав. Він тільки й говорив про «мітки» і «технологію мічених атомів». Тоді Барні пригадав слово «ізоотоп», що пролунало в кількох розмовах між Прагером і Коллінзом. «Радіоактивні ізоотопи». Це він уже чув раніше, але поняття не мав, що це. Треба буде попитати Прагера.

Коли він проїхав повз будинок Макса Прагера, такий же, як і решта в ряду чепурних будинків молодших керівників, йому спало на думку, що всі в Елджині якось пов'язані з автомобільною промисловістю або залежать від когось, хто з нею пов'язаний. Він часто роздумував, спостерігаючи, як після роботи Прагер виходить з машини й бредє до будинку, як це дивно — жити на самоті в такому великому будинку стільки років, після того як дружина померла. І тепер його хвилювало, що Прагер ніколи не погоджувався завітати до них на вечерю чи піти кудись випити. У машині він поводився цілком приязно, але ніколи про це не згадував, дав зрозуміти, що його краще лишати на самоті. Остання людина на землі, про яку можна було б подумати, що він герой.

3

Коли Барні повернувся додому, то зайшов через бічні двері, через кухню, стягуючи краватку. Йому хотілося сходити в душ і переодягтися перед вечерею, розслабитися, доки Нет і Гелен іще не прийшли. Та на кухні не було ні Карен, ні вечері, і взагалі все виглядало так само, як і зранку, коли він пішов. Барні гукнув, дружина відгукнулася з вершини сходів.

— Якого дідька?! — прогорлав він. — Ти забула, що Нет і Гелен скоро прийдуть, а все виглядає, наче...

Вона підняла замотану руку, щоб він замовк.

— Що сталося?

— Ти ж не завдав собі труда сказати мені, що розбив посуд у зливальниці. — Голос тремтів, коли вона говорила, і Барні знав, що вона плекала не лише свою руку, але й гнів увесь день, очікуючи, щоб накинутися на нього з цим.

— Я, мабуть, подзвоню Нетові й усе скасую, — сказав він.

— Я вже дзвонила Гелен удень, — відповіла вона. — Чи ти гадаєш, я сама не спроможна до цього додуматися?

— Вибач. Я якось не подумав, що залишив розбитий посуд у зливальниці.

— Дивно, як на тебе. У тебе, мабуть, голова чимсь забита.

— Так, — відрізав Барні.

— Що ж, принаймні тобі не доведеться сидіти перед нами за столом для бриджу аж до наступного місяця. Двадцятого липня. Краще запиши собі це у свій маленький кишеньковий щотижневик.

— Гаразд.

— Собі в календар я вже це внесла. То буде один із моїх непідхожих днів. Не доведеться тобі завершувати гру надто швидко.

— Я ж сказав: добре! Досить цього!

— А що, як мені не досить?! — крикнула Карен.

Барні стиснув кулаки.

— Заткнися, кажу тобі!

— Та ну? Вдариш мене? Нарешті піддасися імпульсу й удариш? Уперед. Чи тобі спочатку про наслідки потрібно подумати?

Він мусить себе контролювати. Це так проявляється батьків характер. Барні бачив, як тато б'є маму — і не раз — і проклинав старого за це. Тепер знає, що існує тонка лінія, яка відділяє скажену інстинктивну реакцію й усвідомлення того, які будуть наслідки. Лише слова можна забрати, а сварки — залагодити. Карен може дразнити його за самоконтроль, але якщо він хоч раз зірветься й ударить її, це буде кінець.

— Ти знаєш, що я тебе ніколи не вдарю.

— Але хочеш.

— Я хочу багато речей, які ніколи не зроблю. Не штовхай мене на дії, наслідків яких сама не розумієш.

Карен зухвало дивилася йому у вічі, а тоді спустила погляд і заплакала.

— Мусиш ти через це ридати, так?

— Так, мушу.

— У тебе є несправедлива перевага.

— А хто тобі плакати не дає? Тобі б це дуже навіть допомогло.

— Я не плачу. Якщо думаєш, що мене можна до цього довести, краще забудь. Цієї науки мій старий мене добре навчив. Якщо ти не проти, я в душ перед вечерею. Холодний душ, щоб охолонути.

Коли він виходив з ванної, задзвенів телефон, відповіла Карен.

— Це Макс Прагер, — гукнула вона. — Сказати йому, що ти передзвониш?

— Ні, я з ним поговорю. — Барні вийшов із ванної, обгорнутий рушником, і взяв слухавку. — Максе, привіт. Слухай, що ж там сталося?

— Вибач, не мав можливості зв'язатися з тобою в Центрі, — заговорив Макс. — У нас трапилася невеличка аварія, — нічого особливого, — і я мусив затриматися довше. Я тебе завтра підберу.

— А я чув, що ти герой.

— Хто тобі таке сказав?

— Та ходять чутки. Ну, а це правда? І чи та штука могла розповсюдитися?

На коротку мить запала тиша.

— Слухай, Барні, я ж кажу: нічого такого, — озвався Прагер. — Невеликий розлив, про все подбали, це звична процедура. Реальна небезпека буде, якщо чутки розповсюдяться. Люди панікувати починають, коли чують слово «радіація». Повір мені на слово: усе чисто. Ніхто не постраж-

дав, нічого з будівлі не розповсюдилося. Такі невеличкі випадки трапляються завжди, коли маєш справу з ізотопами. Ясно? Я тобі все завтра розповім.

Карен запитально дивилася на нього, коли Барні повісив слухавку.

— Герой?

— Невелика аварія в будівлі відділу досліджень, — відповів Барні. Вирішив не згадувати про радіацію, боячись, що її уява все роздує й перекрутить. — Макс каже: нічого страшного. А тепер до важливих питань. Як щодо вечері? Я вмираю з голоду. Підемо кудись?

— Я замовила трохи китайської їжі, — сказала Карен. — Чоу-мейн¹, яєчні рулети й реберця-барбекю. Мартіні в холодильнику, вже змішане, а склянки в морозилці.

Карен подивилася на нього вже м'якше. Під час медового місяця вони замикалися в мотельних кімнатах з китайською їжею та мартіні й проводили там п'яні пікніки. Барні знав, як сентиментально вона до цього ставиться, і розумів, що це пропозиція примирення. Пішов по напої й налив їм обом по склянці.

— Вибач, маленька, — сказав він, дзенькаючи склянками на знак тосту. — За нас.

— І ти мені вибач. За нас.

Барні сів біля неї на ліжку й поцілував.

— Що це ти робиш? — Вона його відштовхнула. — Ану накинй той рушник назад.

— Ну що вже?

— Тебе не я цікавлю. Ти просто затятий азартний гравець.

— Ти про що?

— Це все той годинник. Тебе цікавить лише рулетка на дітей. Не я.

¹ Китайська страва — підсмажена локшина з овочами, м'ясом чи морепродуктами.

— Та ну тебе, це ж маячня. Я люблю тебе. Годинник з цим ніяк не пов'язаний.

— А мені звідки знати?

Він трохи подумав, тоді потягнувся та обернув годинник циферблатом до стіни.

— Ти про який годинник? — сказав, роззираючись навколо. — Не бачу ніякого годинника.

Карен писнула від задоволення.

— Оце вже краще. Нема ніяких годинників і календарів. Нічого цього нема, коли ми разом.

Барні потягнувся до неї, але вона знову його відштовхнула.

— Ну а тепер що?

— Їжа. Ти ж голодний.

— Уже ні.

— Тобі потрібно буде берегти сили.

Він прикинувся шокованим.

— Господи, що це в тебе на думці?

Вона кинула в нього подушку, яку він обійняв.

— О, кохана Міртл, моя дружина звела нас разом — кинула тебе в мої обійми.

Карен запищала, відібрала в нього подушку й кинула її в інший бік кімнати.

— А ще ж моя найкраща подруга, — вигукнула вона. — Це завжди саме найкраща подруга — та, якій довіряєш.

Барні обійняв її, Карен затихла.

— Ой, Барні, я спробую змінитися для тебе, — прошепотіла. — Справді спробую. Буду така, якою ти накажеш бути. Я люблю тебе.

Барні шалено поцілував її й узявся пестити, але Карен знала, що це все силувано. У голові в нього було щось інше. Вона це відчувала. Хоч би що то було, від цього її охопило холодне відчуття, що ще один клин розвів їх далі одне від одного.

4

Наступного ранку Карен поклікала його до телевізора, бо там показували репортаж про випадок у Центрі. Барні підійшов саме вчасно й побачив Макса Прагера, який потискав руку президентові «Нешнал моторз».

«...і завдяки бистрому розуму й негайним діям містера Прагера ймовірний нещасний випадок колосальних масштабів вдалося швидко взяти під контроль. Я хочу запевнити жителів міста Елджина й наших сусідів з Детройта, що радіоактивні матеріали не вийшли за межі лабораторії. Містер Прагер поставив безпеку інших вище за свою. Опромінившись значною дозою радіації, він запобіг поширенню радіоактивних матеріалів і відвів катастрофу. Повторюємо: жодна часточка радіоактивного пилу не вийшла за межі лабораторії. Місце аварії швидко й ретельно очистили спеціалісти з Центру. Жодної загрози не...»

— Сподіваюся, вони щось зроблять для цього мужика, — озвався Барні. — Його сильно зачепило, коли тих докторів підвищили, а його — ні.

— То от чого стосувалося те геройство, про яке ти говорив телефоном. Ти нічого не сказав мені про радіацію. Завжди щось від мене приховуєш.

— Нічого я від тебе не приховую. То було неважливо. Не хотів тебе лякати.

— Це означає, що біля нього небезпечно перебувати? Він радіоактивний?

— Думаєш, якби він був радіоактивний, президент «Нешнал моторз» тиснув би йому руку?

— Барні, ти точно мусиш з ним їхати?

— Звісно, мушу. Бачиш? От про це я й кажу. Ти поняття не маєш, що навколо тебе відбувається. Уже з усім упоралися. Ці речі можна перевірити й виміряти; вони мають усі

необхідні інструменти й знають вимоги безпеки. Він би не забирав мене на роботу, як завжди, якби була якась загроза.

— Не знаю. Вони не все тобі говорять. Я й поняття не мала, що десь тут таке є. Думала, що радіація лише на атомних електростанціях, де все запечатано й захищено.

— Ну, я впевнений, що тепер усе безпечно. Умілі технологи на кшталт Макса Прагера знають, що робити і яких запобіжних заходів потрібно вживати.

— Так, але навіть з усіма тими заходами аварія все одно сталася. — Тоді раптом Карен спалахнула: — Ви, мужики, тільки й умієте, що вживати запобіжних заходів, правда?

— А це взагалі до чого?

Вона відвернулася.

— Не хочу про це говорити.

— Боже, я можу хоч раз вийти з цього дому зранку без сцен? Слухай, я не розумію, що на тебе найшло, і не маю часу на те, щоб розбиратися. За кілька хвилин він уже під'їде. Якщо я зробив щось не так, вибач.

Карен знехотя дозволила йому поцілувати її в щоку, і Барні кивнув.

— Дуже тобі дякую за таку поблажку, хоча цього мені навряд чи вистачить на весь цей довгий день.

* * *

Прагер під'їхав до тротуару саме в мить, коли Барні вийшов, і, судячи з його обличчя, Барні запідозрив, що в телевізорі той себе вже бачив.

— І як це — бути героєм?

— Ой, та сам знаєш, як ті телевізійники все перекрутять. — Проте було очевидно, що він не проти про це поговорити.

— Ти казав, що розповіси, що сталося.

— Справді хочеш почути? — Барні кивнув, і Прагера це, здається, вдовольнило. Він завжди любив балакати за кер-

мом. — Ну, бляха, ледве обійшлося. Ніколи ще такого в мене не було.

— Вибач, поки ти ще не почав. Хотів дещо уточнити. Відколи це «Нешнал моторз» використовує радіоактивні матеріали?

— Це ізотопи. Їх використовують як мітки. М'яке гамма-проміння застосовують для різних цілей — від відстеження потоку фарби та її густини на поверхні до перевірки лиття на дефекти — це називають радіографією.

— Ніколи про це раніше не чув. Ну, давай далі.

— Так от, я показував одному з нових техніків радіолабораторію. Це така подвійна кімната — радіокамера й дві обкладені свинцем стіни, між якими ми працюємо за приладами. Ми ніби в бутерброді, від радіокамери нас відділяє одна стіна, а від виходу — друга, і вийти можна лише вгору по драбині.

— А як ви залазите в радіокамеру?

— Та ну, ми туди не ліземо. Ми працюємо з ізотопами за допомогою окремих маніпуляторів, як ми їх називаємо, — двох здоровенних стоматологічних дрилів із затискачами на кінцях. І от, заводжу я цього хлопця, і ми дивимося, як один із наших розумах-докторів дістає капсулу зі свинцевого контейнера. Капсула завдовжки лише два дюйми, між іншим, а всередині лежать три гранули іридію-192. Три радіоактивні горошини в алюмінієвому стручку, гарно й тісно спаковані в порошок алюмінію.

Той мужик мусив просто розрізати капсулу по чітко позначеній лінії, дістати гранули й захвати їх у спеціальний відділ у стіні з іншого боку — наш маленький «радіобанк», так ми його називаємо. Усе просто, правда? Отже, стоїмо ми поруч, дивимося, як він працює маніпуляторами в радіокамері. Нічого такого. Хлоп має дві руки, може ними туди дотягнутися; у голові він собі зважає, що відстань більша й що його нічого не обмежує. Я пояснюю новенькому, як

треба різати. Так, ніби робиш кесарів розтин (а цього разу в нас трійня).

Ми дивимось, як він опускає високоточне дискове лезо, і, як я вже пояснював відповідальному за радіаційну безпеку, я на власні очі бачив, що ніж був точно на лінії. Без сумніву. Я б того малого не звинувачував. Мабуть, одна з гранул була бракована, і це винні в «Трейсер контрол» — то вони нам постачають ізотопи. Лезо врізається в капсулу, звідти висипаються алюмінієвий пил і три гранули, а тоді зненацька новачок кричить: «Дивіться на вимірювач Джордана!» І я кажу тобі: голка там до п'ятисот підскочила. Мужик за панеллю керування завмирає. «Що мені робити?!» — кричить. Я кажу йому, що тепер не час для повчань, беру керування на себе, швидко переводжу маніпулятори, щоб запхати гранули в сховище в стіні. Одну я поклав, дві лишилося, а тоді чую, як новенький знову кричить, повертаюся й бачу червоне аварійне світло, що горить на дозиметрі повітря. А це значить, що пил проникає крізь першу стіну прямо в наш рів.

— Господи Ісусе! — вигукнув Барні. — І що ти зробив?

— Кричу їм, щоб зайшли за стіну безпеки й врубали душі, а сам думаю, що маю ще кілька секунд, щоб заховати ті гранули. Не міг же я ті херні отак просто лишити. Але скажу тобі таке, Барні: дуже дивне відчуття, коли та радіоактивна штука проходить через стіну, а ти не можеш її ні побачити, ні відчути. Я сховав решту гранул, тоді вилетів по драбині й виліз з іншого боку, перескакував по п'ять-шість щаблів. Здер респіратор з обличчя, скинув робу, зайшов у душ за хлопцями в самій лише білизні й так узявся терти шкіру, як ніколи в житті, аж рубці полишалися. Я тільки й думав, що весь у радіоактивному пилу. Мужик! Ніколи в житті не забуду тої картини, коли голка скочила догори. Там, у лабораторії, все фонило! Але ти собі уяви: того мудака, відповідального з питань безпеки, турбувало лише те,

щоб ми провели чистку й не повідомляли «Трейсер контрол». Знав би ти, як то мене схарило. Нє, я його не звинувачую в тому, що він хотів уникнути паніки. Блін, ми ж усе взяли під контроль, ніхто не дістав якоїсь великої дози. Але хотілося, щоб він насамперед за нас турбувався.

— А звідки ти знаєш, яку дозу дістав, якщо це неможливо побачити?

— Плівкові дозиметри. А ще маю кишеньковий. Лікар тримав нас в ізоляторі п'ять хвилин, перевіряв. Роба й респіратори зупинили опромінення, і ніхто нічим не надихався. Іншим залишилися тільки очистити все, що ми винесли з лабораторії. Ну а що, це ж звична процедура. Компанії таке щодня роблять.

— То їм не довелося дзвонити в той «Трейсер...»?

— «Трейсер контрол»? Через такий невеликий витік — ні. От коли аварія виходить з-під контролю, як, наприклад, коли щось із реактором або коли це виходить за межі лабораторії й виникає загроза зараження всього міста. А в такому випадку — ні. На щастя, нам вдалося все втримати в лабораторії. Бляха, за годину після аварії відповідальний за радіаційну безпеку перевірів кожен дюйм того місця: камеру безпеки, кімнати знезаражування, які ми проминали дорогою в душ; навіть мій невеликий кабінет біля лабораторії. І це ж вони ще раз ретельно все перевірятимуть — усю територію, просто щоб бути точно впевненими. Але скажу тобі таке, Барні. До трагедії було дуже близько.

Барні вийшов перед будівлею відділу моделювання ще під враженням від думки про те, що, як Карен і зазначала, навіть з усіма їхніми знаннями й запобіжними заходами, усім плануванням та обережністю щось усе одно може непередбачувано витекти не в тому місці не в той час і вплинути на їхні життя.

А найгірше, блін, те, що воно завжди там було, завжди так близько, а він і гадки не мав.

Липень

1

Через два дні після барбекю четвертого липня Барні зрозумів, що з'їв щось не те: його нудило. Уже другий ранок він прокидався з головним болем, а на руці з'явився висип, який поширювався. Йому спало на думку звернутися до лікаря, але він вирішив подивитися, чи не стане краще протягом дня. Тихо вдягнувся, щоб не розбудити Карен, і спустився вниз поснідати. Кухня була чиста, більшість тарілок вимиті. Вона старається змінитися.

Щоразу, як він думав сказати їй, що хоче пожити окремо, щось втручалось. Спочатку похорон його діда, — довелося знову побачитися з батьками, — тоді її репетиції, тепер це. І за останні кілька тижнів здавалося, наче вона відчуває його наміри й намагається змінитися. Усе стало легше, відколи Барні перестав працювати над Венерою. З часу похорону він навіть не спускався в підвал.

Барні наніс на шкіру мазь і вкрив марлею розчервонілу руку, обережно натягнув сорочку, одягнувся й більше про це не думав, а тоді вийшов з дому, де його мав би підібрати Прагер. Поки вони їхали, Барні відчував, що старий якось незвично замислений.

— Щось не так?

Прагер похитав головою, і тоді Барні побачив його руки на кермі.

— Обпікся чимсь?

— Почало напухати пару днів тому, — відповів Прагер.

— Схоже на серйозний опік. — Барні дивився на руки Прагера з довгими кістлявими пальцями, які, здавалося, мали б бути короткі й міцні. Досить делікатні долоні на противагу Прагеровій присадкуватій фігурі. Над кісточками виднілися струпи.

— Мабуть, алергія якась, — буркнув Прагер. — До лікаря треба ходити.

— Цікаво, — згадав Барні. — У мене от висип на руці. Свербить пекельно. Теж думав ходити перевіритися.

Прагер спохмурнів.

— Ти це коли побачив?

— Пару днів тому. Гадав, що десь обпікся й не помітив. А тоді подумав, що то я, мабуть, щось не те з'їв на пікніку.

Прагер кивнув, але його обличчя обвисло, він згорбився над кермом, ніби збирався з останніми силами, щоб керувати машиною.

— З тобою все добре?

— Та, лише нудить трохи. Слухай, я, напевно, не піду на роботу. Підвезу тебе до Центру, а сам до лікаря сходжу. Повідомлю тебе, як тільки дізнаюся, що це. Може, то ми щось обоє з'їли в їдальні компанії, тоді нафіг їх засудимо. — Він слабенько всміхнувся, а за кілька хвилин Барні вже проводжав авто поглядом.

Протягом дня Барні нудило, але він це ігнорував. Лише ввечері помітив, що з висипом усе стає ще гірше, тоді й згадав, що Прагер пішов до лікаря й може знати, у чому там річ. О сьомій тридцять він задзвонив Прагерові додому, але якийсь чоловік, що назвався Елом Бендіксом, сказав, що Прагера забрали в Меморіальну лікарню Елджина менш ніж годину тому.

— Що з ним?

— Вибачте, я не маю права ділитися будь-якою інформацією з газетами чи ще кимсь.

— Я не з газети. Що діється? Він мав мені подзвонити після того, як відвідав лікаря. У мене те саме...

Але чоловік повісив слухавку зі словами:

— Слухайте, ми тут зайняті. Подзвоніть у лікарню.

— Та якого хера! — викрикнув Барні, коли на кінець розмови в кімнату ввійшла Карен. — У нього такі ж опіки, як у мене.

— Які опіки?

— На руках, червоні плями на тильній стороні долонь, і пальці розпухлі. У мене теж висип на руці — свербить, зараза. Спочатку думав, що обпівся, але не пам'ятаю такого. — Барні побачив, як дивно дружина витріщається на його руку, на якій закотив рукав, щоб показати. Стало ще гірше: рука вкрилася струпами, як і в Прагера.

— Я не знала, що в тебе теж, — налякано прошепотіла Карен. — Глянь. — Вона розстебнула блузку й опустила ліву бретельку ліфчика, демонструючи червоні плями на грудях. — І тут... — Підняла спідницю, показуючи такі ж плями на правому стегні.

— Це коли в тебе з'явилося?

Вона дивилася на висип на грудях так, ніби там у неї звивалася змія.

— Не пам'ятаю. Кілька днів тому. Воно трохи почервоніло, і я подумала, що то реакція на ті гормони, які почала пити минулого тижня. Але вчора помітила те саме на стегні, подзвонила лікареві Лірою, він сказав, що то може бути побічний ефект і щоб я перестала їх уживати. Але, Барні, у мене теж тут стає все гірше.

Вони дивилися одне на одного, а тоді Карен прошепотіла те, про що він уже подумав:

— Подзвони в лікарню, запитай, що з ним.

Медсестра сказала лише, що з Максом Прагером усе гаразд, але з ним не можна ні поговорити, ні до нього навідатися. Барні наполягав, щоб йому дали поговорити з лікарями. Коли лікар нарешті взяв телефон, Барні сказав йому:

— Слухайте, я не просто так тут розпинаюся. У мене з дружиною, здається, такий самий висип, як у Прагера на руках.

— Містер Прагер заходив до вас додому протягом останніх кількох тижнів?

— Ні, він ніколи не був у мене вдома, але...

— Хтось із вас працює у відділі досліджень?

— Ні, я в моделюванні.

— Тоді я б цим не переймався.

— Але чому ви не можете сказати мені, що з ним не так? До чого ця загадковість? Якщо це раптом щось заразне, я мушу знати. Ми з ним на роботу разом їздимо. По черзі підвозимо один одного.

Запала тиша, і Барні був певен, що лікар прикрив мікрофон слухавки, щоб з кимсь поговорити.

— Слухайте, нічого заразного, — зрештою озвався лікар. — Це не хвороба. Назвіть своє прізвище й адресу, люди приїдуть і вас обстежать. Не впускайте більше нікого, доки наші люди туди не прибудуть.

Барні продиктував потрібну інформацію, але не встиг поставити жодного іншого запитання, як лікар повісив слухавку.

Через десять хвилин хтось із санітарного відділу компанії подзвонив і сказав, що з ними зв'язалися з лікарні й що якийсь містер Герсон зі своїми людьми вже їде для проведення звичної перевірки.

Але прибули вони аж за годину. Карен була на кухні, коли Барні почув, як на під'їзну доріжку заїжджає машина, і крізь відчинене вікно побачив, як друге авто паркується біля тротуару перед будинком. Було надто темно, щоб розібрати хоч щось, окрім двох пар передніх фар, але коли вони згасли, під світлом ліхтарів на ганку він побачив білий вантажний

автофургон, а зі свого кута зору зміг прочитати червоний на білому напис: «Трейсер контрол».

Двоє чоловіків у білих комбінезонах із каптурами та масками вийшли з фургона й повільно пішли доріжкою. Один тримав ліхтарика, другий ніс невелику валізу. Барні підійшов до дверей, щоб привітатися, але за вікном почув застережний тріск і якось здогадався, що то лічильник Гайгера. Але що тут робить цей «Трейсер контрол» і чому ці двоє в білих комбінезонах користуються лічильником Гайгера в нього на газоні? Барні гукнув їм:

— Що діється?

— Зачекайте, містере Старк. Краще стійте на місці. За хвилину все пояснимо.

Коли вони нарешті дісталися до дверей, він подумав, що зараз подзвонять у дзвінок, але той, що з коробкою, тримав у руках коротку паличку й водив нею над сходами, перилами ганку, дверними ручками й багетами вздовж дверей. Клацання сповільнилося, тоді знову заторохтіло й знову стихло. Барні пізніше зрозумів, що це було дивно; він знав, що то лічильник Гайгера, та разом з тим відчував, що все це якось неправильно. Не впевнений, як чи чому, але знав, що в цьому впорядкованому науковому світі радіоактивність має бути обмежена лабораторією, рентгенівським кабінетом, радіоактивними випадками на місцях ядерних випробувань ворогів (чи кількох друзів), але жоден здоровий глузд і логіка не пояснювали, що ті двоє в білому й з масками роблять у нього перед дверима з тріскучим лічильником Гайгера. Він навіть не намагатиметься думати, що це означає. А як інакше, якщо він нічого не знає про радіоактивність і обладнання, що її створює й вимірює? Раптом йому захотілося знати про це більше.

Теленькнув дзвінок. Карен зайшла в кімнату, коли він відчинив двері. Вона не бачила, як ті чоловіки підійшли, як Барні, через вікно, тож коли помітила двох у каптурах і з масками, то закричала.

— Треба було попередити тебе, — сказав Барні, намагаючись її заспокоїти. — То про цих чоловіків говорили в санітарному відділі.

— Господи! — вигукнула вона. — Я б і не подумала.

— А що, ти думала, що вони з Марсу?

— Не знаю, що думала. — Вона засміялася. — Та я не збиралася їх впускати.

Барні відчинив двері-ширму.

— Ну, заходьте, — звернувся він до чоловіків. — Містер Герсон?

Тип із лічильником Гайгера показав трубкою на машину біля тротуару.

— Мене звати Ел Бендікс. Це Гас Макнайт. Але ви з міс-сіс Старк поки стійте на місці, ми вас перевіримо. Тоді повільно зайдемо в будинок.

Барні намагався придумати, що запитати, але не міг, бо раптом та маленька чорна коробочка, що шепотіла про радіацію незрозумілою йому мовою, стала найважливішим інструментом на світі.

Карен, що стояла у вітальні, охнула.

— Що таке, Барні? — Він знав, що вона вдосталь чула про радіацію, зараження й протирадіаційні укриття, щоб здогадатися, що таке лічильник Гайгера. Тоді вона спробувала пояснити їм: — Тут ні. У будинку не мало б бути ніякої радіоактивності. Його побудували лише два роки тому, а ми прожили всього рік.

Чоловік із ліхтариком заговорив так, ніби виправдовувався:

— У вас фонять ворота гаража, передня доріжка, сходи, перила й дверна ручка. Ми спочатку перевіримо вас обох, а тоді весь будинок.

— Нас? — Вони вимовили це слово в унісон, Карен зиркнула на Барні й подалася назад, ніби очікувала, що він її підтримає й заперечить ті слова.

— Але як? — здавленим голосом запитав Барні. — То через аварію в лабораторії? Але ж усі сказали...

Тип із лічильником Гайгера — Бендікс — показав трубкою на машину біля тротуару.

— Дайте ми вас перевіримо, і містер Герсон усе пояснить. У вас машина страшно фонить. Уся в радіоактивному пилю. Тому ви обоє, найпевніше, також заражені. Не хочу вас тривожити, але цінна кожна хвилина. Тому краще дайте нам зробити все швидко.

Радіоактивний пил. Слова, що полетіли йому в обличчя, ніби здушили його, забили горло й ніздрі. Карен позадувала. Це абсурд, завила вона. Не може бути ніякої радіоактивності ні на ній, ні в будинку. Коли Барні після їхніх напоягань нарешті ступив уперед, щоб його перевірили, вона люто блимнула на нього очима, визнаючи, що він її зрадив.

Бендікс повільно водив трубкою над ними, тріск посилювався, коли вона підбралася до піджака. Барні скинув його. А тоді сорочку й майку, які раптом ніби запекли йому шкіру. Коли Макнайт побачив, що штани також доведеться зняти й що шкіра в Барні на передпліччях і плечах також має ознаки радіаційного зараження, він спробував підбадьорити його:

— Не хвилюйтеся, містере Старк. Ми знаємо, як із цим упоратися. — Бендікс пішов до фургона, дістав звідти компресор і два пластикові пакети. Коли повернувся, то спинився на мить і, побачивши, що сусіди спостерігають зі своїх вікон, сказав: — Краще зайти в гараж, бо нам потрібно полити вас зі шланга. У вас там є світло?

Барні отупіло кивнув, і вони обоє пішли. Карен автоматично ввімкнула світло, поки Макнайт розкручував тонкий пластиковий шланг і запускав помпу, терпляче пояснюючи (дуже м'яко, як здавалося Барні):

— Ця хімічна речовина змиє часточки з вашої шкіри, якщо вони ще не проникли надто глибоко. Ні, не торкайтеся! Ви можете втерти їх глибше. Просто поверніться, щоб

я полив нею вам спину. Отак. А тепер обережно зітріть розчин. Добре. А тепер іще раз.

Барні обмивав руки під теплим потоком, підставляв руки й ноги, і щоразу, як Бендікс водив біля нього трубкою й вона тріскотіла швидше, шкіра на шиї в Барні напружувалася й поколювала, наче по ній щось повзало. Зрештою, коли, здавалося, минуло вже багато часу, Бендіксова трубка втішилась і показала, що він більше не заражений.

— Як ця фігня взагалі сюди потрапила? — запитав Барні.

Бендікс знизав плечима, надто зайнятий, щоб відповісти, але Макнайт пояснив, що Прагер виніс радіоактивний пил зі свого маленького кабінету в дослідницькій лабораторії на взутті та одязі після аварії.

— Але як? Господи, він же казав мені, що все відчистили. На радіо й телебаченні сказали, що загрози більше немає.

— Слухайте, — нетерпляче повів Бендікс, — ми з містером Герсоном усе пояснимо, коли...

— Був витік, — пояснив Макнайт, — через вентиляційний канал. Коли вони десь три тижні тому запустили вентиляцію, пил полетів Максові в кабінет. Він розніс його в кілька місць, зокрема у свою й вашу машини.

Слова зависли в теплому повітрі, перед тим як розрослися своїм значенням. Карен здригнулася, і Барні, відчуваючи прохолоду в грудях, зрозумів чому. Макнайт обережно здер смужку з одного пластикового пакета й витягнув звідти лікарняне кімоно, щоб Барні одягнувся.

— А тепер, місіс Старк, будь ласка... — звернувся до неї Макнайт досі теплим і вибачливим голосом.

Карен була налякана, проте Барні не знав, як полегшити для неї цю ситуацію. Бендікс трубкою лічильника Гайгера показав їй, щоб вона підійшла.

— Сукню, — сказав він, указуючи на шкалу.

— Але я щойно купила її, — видихнула Карен. — Така гарна! Як воно могло?..

— Через ваші або його руки чи від іншого одягу в шафі.

— Але я ще ж навіть не вішала її в шафу. Щойно витягла з коробки.

Бендікс знизав плечима, але знову підійшов Макнайт.

— Вибачте, місіс Старк. Мусимо це зробити. Знаю, як ви почуваетесь, але це для вашої ж безпеки. Будь ласка.

Карен піддалася його голосу, скинула сукню, а за нею й нічну сорочку. Барні збирався протестувати, але Макнайт, побачивши, як фонить її ліфчик, знову вибачився.

— У нас немає жінки для цієї роботи. То був терміновий дзвінок.

— У нас усі такі дзвінки термінові, — буркнув Бендікс.

— Не звертайте на нього уваги. У нас уже майже тридцять шість годин роботи без перерви. З іншої роботи в Клівленді до будинку містера Прагера сьогодні, а тоді сюди. Зробімо так, містере Старк. Ви тримайте лічильник Гайгера — доведеться зняти решту одягу також — і просто водіть свій дружині по тілу.

— Нема потреби. — Карен озвалася таким крихким голосом, що всі до неї обернулися. Вона взялася за застібку ліфчика, скинула його, зухвало стояла й тремтіла під жовтим світлом. Лічильник показав сліди на грудях і стегнах. Попри її зухвалу невимушеність, обоє чоловіків відвернулися, коли вона себе омивала. Барні підійшов, хотів допомогти, але Карен відсторонилася.

— Облиш мене. Не підходь.

Коли Карен закінчила, її знову перевірили. Інструмент цокотів звичайним сумним пульсом фоновієї радіації. Усе забруднення зійшло, нічого не в'їлося глибоко в шкіру. Тоді Бендікс показав трубкою на її голову.

— Краще перевірте волосся.

Карен подалася назад.

— Не може там нічого бути. Я його вичісую щоранку й ввечері.

— Часточки такі мікроскопічні, що не факт, що ви їх ви-чесали, — заперечив Макнайт. — Не можна ризикувати, місіс Старк. Ви ж розумієте: ми б не наполягали, якби не були цілком упевнені.

Радіоактивні сліди були у двох місцях. Одне — внизу по-середині, друге — спереду її скальпу. Зачувши тріск, вона захотіла торкнутися волосся, але Макнайт зупинив її.

— Краще не треба. Можете розповсюдити.

— Доведеться відрізати, місіс Старк. — Бендікс дістав ножиці з кишені комбінезона.

— Я вимию. Якщо не можна вичесати, то я все вимию, так не можна?

Макнайт похитав головою.

— Ви не зможете вимити все. І ще в нас немає часу. Краще відрізати.

— Ну, вам можна розказати й найгірше, — сказав Бендікс. — Решта все одно скоро повипадає.

Макнайт повернувся до нього, маска до маски.

— Це зараз було зайве.

— Вона все одно дізнається рано чи пізно. Краще при-готуватися до того, що це далеко не мед.

Карен здригнулася, ніби від ляпаса, від напруження її трусило. Барні хотів заспокоїти її, але зараз не дозволяв собі підходити надто близько. Вона могла б втратити все, але волосся...

— Мені дуже шкода, — заговорив Макнайт, забравши ножиці в Бендікса, — але це вже кінець.

Він схилив її голову вперед і, перевіряючи лічильником, обережно стриг.

— Я намагаюся не зрізати більше, ніж треба.

Але це було складним завданням, і коли лічильник почав показувати норму, майже чверть її волосся лежала на па-пері, який він спеціально підстелив. Кілька волосин упало їй на плечі та груди, і Макнайт мусив перевірити, чи вони не

радіоактивні. Тоді відступив, витягнув друге кімоно з пліо-фільмової обгортки, обережно здер зовнішню плівку й подав їй одяг.

Карен натягнула кімоно й щільно запнулася. Лише тоді поглянула на Барні.

— Добре, — сказав Бендікс, — тепер ходімо в машину — ступайте обережно по траві, де ми позначили білим порошком.

Карен подивилася на Барні, не рухаючись, і він бачив, що вона починає важко дихати, ніби хоче блювати, але насправді просто не могла стримати схлипування. Барні обійняв її однією рукою, дружина притулилася до нього, поки він вів її до машини, а сама відкрито плакала й занурювала пальці у рвані кінці волосся.

— Що ти з нами зробив, Барні? Що ти зробив?

Карен ридала в нього на плечі, поки вони залізали в бордовий седан, припаркований біля тротуару. Містер Герсон представився, але вона навіть не намагалася підняти голову. Барні кивнув на знак привітання й прослизнув на задне сидіння машини біля неї.

Барні почув лише половину пояснень містера Герсона про те, що вони зараз поїдуть у лікарню для обстеження, і, поки повернуться, будинок буде повністю знезаражений. Він відчув, як Карен напружилася біля нього й сіла рівно.

— Будинок?

Містер Герсон, що сидів спереду біля водія, повернувся до неї й кивнув. Він виглядав чепурно, трохи сивий, з акуратною армійською зачіскою. Непривітність, яку Барні відчув під час телефонної розмови, лише посилилася в машині, бо в тьмяному світлі виднівся лише його профіль.

— Боюся, що так, місіс Старк. Приїдуть зезисти — загін знезараження — і чотири-п'ять днів перевірятимуть та очищуватимуть усе.

— Усі мої речі?!

— Звісно, вам відшкодують усі збитки. Містер Енгстром попросив мене запевнити вас, що «Нешнал моторз» також покриє всі витрати, поки ви будете в лікарні, і під час усіх процедур знезараження.

Барні усвідомлював, що так мусить бути. Усе, чим вони користувалися, чого торкалися навіть ледь-ледь, стало забрудненим. Разом із пилюкою, яку Карен не прибрала, буде радіоактивний пил, він кружлятиме у вихорі й приземлиться на дивані, кавовому столику, абажурі чи на килимах.

— Що сталося? — запитав Барні. — Макс Прагер сказав, що радіоактивність ізольована в лабораторії. Сказав, що все почистили. Як воно проникло в його кабінет?

— Вони провели очистку після інциденту, — пояснив Герсон. — Не дзвонили нам, зробили все самі, — і це цілком нормально, запевняю вас, — але ніхто не подумав перевірити вентиляційну систему, яка мала вихід між безпечною зоною радіаційної лабораторії й маленьким кабінетом містера Прагера поруч. Через тиждень після інциденту надворі потеплішало, вони запустили кондиціювання повітря, вентилятор послужив трубопроводом для часточок пилу, які поширив від вентиляційного каналу в безпечній зоні до кабінету містера Прагера. Він виніс їх звідти — через тиждень, коли ніхто вже нічого не перевіряв, — собі в машину й дім, і у вашу машину також. Щоразу, як він сідав у вашу машину, то приносив нові часточки із собою, а щоразу, як ви сідали в його, то забирали трохи. Звісно, він подзвонив нам одразу, як дізнався про це, — пояснив Герсон. — Боюся, що йому досить зле. Вам обом пощастило. Своїм вторинним зараженням ви дістали набагато меншу дозу, ніж він. І, звісно, доза опромінення в нього почала накопичуватися швидше.

— Барні, ми вже ніколи не будемо такими, як раніше.

І Барні усвідомив, що Карен бачила газетні шпальти й статті, але дотепер ядерні випробування, радіоактивні випадки, стронцій-90, йод у дитячому молоці, телевізори з дефектами

кольору, загублені радієві голки, навіть приголомшливі історії про вроджені мутації жертв опромінення — усе це було десь далеко. Експерти були завжди на місці й запевняли їх, що все в безпечних межах.

Проте вони ніколи не згадували про ймовірність помилок, аж доки не ставало надто пізно.

Він мало знав про вплив радіації на людей.

Історії про нещасні випадки з радіацією рідко потрапляли на перші шпальти, і тепер Барні розумів чому. Деталі триматимуть у таємниці, аж доки все не очистять і «Нешнал моторз» із Комісією з питань ядерної енергії не вирішать, що можна повідомити громадськості. Тоді з'явиться півколони в «Детройт таймз», де скажуть, що щось трапилося на промислових околицях Детройта, але все очистили, та й було це п'ять-шість місяців тому. Хвилюватимуться про це лише мешканці Елджина. Для решти світу це будуть (як і завжди) уже несвіжі новини.

Барні слабо пам'ятав симптоми променевої хвороби, відколи читав про Хіросіму, але, скільки міг згадати, спочатку виникають опіки, випадає волосся, тоді загострюються симптоми, які вже почались, але які він перед тим нерозумно недооцінив (нудота, слабкість і втома, опіки), а потім, за кілька місяців, можливо, катаракта, а з роками лейкомія чи рак. На якийсь час, можливо, безпліддя або мутації та викидні. Доза, мабуть, недостатньо велика, щоб убити їх, але назавжди залишаться ця слабкість, порожнеча. І тут йому спало на думку: якщо його чекає таке майбутнє, для чого тоді взагалі жити?

— Звісно, вам доведеться нас орієнтувати, — заговорив Герсон. — Сподіваюся лише, що ви не дуже багато часу провели в натовпах. — Він знов обернувся профілем, ніби в нього нормально чуло лише праве вухо й він хотів, щоб відповідь пролунала саме в нього. — Ні?

— Натовп? Ви про що?

— Ваше пересування з часу аварії. Нам потрібно буде відновити ваші маршрути. Усюди, де ви ходили, усі, з ким бачилися за останній місяць. Ви, напевно, поширили зараження на багатьох людей у багатьох місцях. У нас попереду багато роботи, і я б хотів, щоб ви нам допомагали скільки зможете, тобто поки можете. Як я й казав, «Трейсер контрол» залишатиметься в «Нешнал моторз» і перевірятиме всі можливі витoki; нам знадобиться ваша допомога. Ви, звісно ж, і надалі отримуватимете зарплату компанії.

— Звісно. — Але розум його метався останніми кількома тижнями, слідом забруднення, який він залишив. Тепер усе це доведеться пройти заново. Барні звеселила короткочасна думка, що він не може навіть учинити самогубство — принаймні доки не пройде заново всіма стежками й не погляне в кожне обличчя. Усіх й усе, чого він торкнувся, доведеться очистити, як їх із Карен очистили цього вечора. Це було зовсім неспішно, і він знав, що їм, мабуть, цікаво, чому він сміється.

2

Для Карен ті п'ять днів у лікарні були ув'язненням без суду, жахіттям, у якому вона була колабораціоністкою, чий зустріч з ворогом заразили її, за що її роздягли й зрізали волосся.

Вони не постригли її повністю, але те клоччя дратувало, тож на третій день Карен сама взяла в руки ножиці й коротко підстриглася. Її злило, що Барні дурнувато прикидався, ніби так їй гарніше. Після стрижки Карен була смутна, годинами сиділа перед дзеркалом і дивилася на незнайомку, якою тепер стала. Карен ніколи в житті не стриглася коротко, як це часто робила Майра, і від цього чомусь почувалася винною.

— Що з нами буде? — зрештою запитала вона Барні.

— Вони закінчать до завтра, — запевнив він її. — Ми поїдемо додому, подивимося, що там, зберемо все до купи. Там, мабуть, такий бардак. Буде багато роботи.

— Ти ж розумієш, про що я! Не поведься зі мною, наче з дитиною. Що буде з нами далі?

— Я не поведжуся з тобою, наче з дитиною. Господи, перестань уже так ображатися на все.

Її злило, коли Барні так з нею говорив, і хоча Карен усвідомлювала, що йому так само тяжко, як і їй, нічого із собою вдіяти не могла.

— Так, я ображаюся. А ти просто стоїш і нічого не робиш.

— А що ж ти хочеш, щоб я робив?

— Хоч щось. Мені страшно. Це жах, відчуваєшся цілком нормальною й здоровою, але знаєш, що всередині щось відбувається. Усередині... — Вона не могла стримати сліз, а коли він обійняв її, то притислася до нього. — Ми більше не будемо нормальними й здоровими, так? Ну, будуть же ж наслідки радіації ще.

Вони не говорили про це дотепер, але вона мусила опри-
явити цю проблему, виклавши її словесно.

— Це залежить, — відповів він, уникаючи її погляду, — від того, як нас опромінило.

Карен відчула, що Барні хвилюється, намагається захистити її, і хотіла полегшити йому це завдання, проте не знала як.

— Ти дістав більше, ніж я, так?

Барні кивнув. Вона вагалася, не впевнена, чи варто про це говорити. Непевність страшніша за знання, і все одно їй було страшно знати. Якби вона була певна, що він знає, усе було б добре. Вона б не боялася обманювати себе, якщо хтось поруч знає про небезпеку.

— Ти знаєш, які там наслідки? — запитала Карен.

— Ніхто точно не знає. Але я читав про кілька таких випадків.

— Не розповідай мені. Вони знають, що робити?

— За нами наглядатимуть. Будуть обстеження.

Карен здригнулася, а коли Барні торкнувся її, зіщулилась.

— Вибач, — заговорив він, — я не хотів...

— Це буде як у Хіросімі? Опіки і... все інше?

— Зовсім ні. Краще про це не думати.

— Я постійно згадую зображення тих японських жінок і дітей, у яких згоріли обличчя, а голови... — А тоді вона згадала слова чоловіка з лічильником Гайгера. — Коли в мене повипадає волосся?

— Герсон каже: від трьох до чотирьох тижнів після опромінення, але воно почне відростати десь за півроку. Намагайся про це не думати.

Карен сховала обличчя в долонях. Не хотіла плакати. Неправильно так мучити його, але їй хотілося, щоб він також відчув її страждання. Увесь час, що вони пробули в лікарні, їй хотілося додому, але тепер, знаючи, що поїдуть завтра, ставало лячно. Вони кілька разів сварилися через різні дрібниці — їжу, не такий тон голосу. Коли містер Герсон прийшов, щоб забрати їх додому, Карен відмовилась їхати.

Герсон кивнув, ніби вже стикався з таким, і заговорив звучно й владно про те, як тепер удома безпечно. Він запевнив їх, що показники лічильника Гайгера тепер нормальні в кожному кутку — ніде не вище від рівня фоновієї радіації.

— Що це за рівень? — вимогливо запитала Карен.

— Навіть якби не було жодного інциденту, — пояснив він, роззираючись, ніби в пошуках дошки й крейди, щоб намалювати діаграму, — лічильник усе одно не показував би нуль. Навколо нас постійно є радіація, деяка природна, набагато більше потрапляє в атмосферу від випадів після ядерних випробувань. Але що стосується пилу з радіоактивного матеріалу, який потрапив до вас із лабораторії, наші техніки ретельно все відчистили. Добряче ми у вас поприбирали. Відчистили не лише будинок і студію вашого чоловіка, але й гараж та територію на вулиці.

Герсон усміхнувся, ніби особисто пишався виконаною роботою.

— Ми навіть перевірили ваших сусідів. Був слід на собаці Пітерсонів — за два будинки — на щастя, невеликий. Містер Пітерсон був дещо засмучений, бо його дружина має народити дитину в жовтні. І люди, що живуть поруч, Діллони, які були у вас на барбекю четвертого липня, мали слід на тому глечику-термосі, що ви позичали. Але з іншими ви ніби не особливо контактуєте. Решта району чиста.

Карен зашарілася від того, скільки ці чоловіки тепер знають про їхнє життя, і віддумки, що вони ходили по їхньому будинку, рилися в її шухлядах, торкалися особистих речей, листів, білизни, бачили, яка вона неохайна господиня. На мить вона відчула себе роздягнутою, як тоді в гаражі, але викинула це з думок, як і тоді, відкинула сором і подивилася Герсонові в очі.

— Добре, — виразно промовила вона. — Ходімо.

Поки вони їхали назад додому, Барні запитував, чому вони такі впевнені, що не могло залишитися десь сліду, який не помітили. Звідки знають, що перевірили все-все?

— Саме так і знаємо, — запевнив його Герсон. — Ми просто перевірили все-все. Ваш будинок, побачите, поділили на зони, і кожную зону скрупульозно дослідили, знезаразили й перевірили знову. Наші люди працюють з тампонами, губками й завжди, коли лічильник показує наявність радіоактивності, обережно протирають та усувають сліди забруднення. Ми користуємося не лише лічильниками Гайгера, — і стандартними Гайгера — Мюллера, і новими, — але й удосконаленим сцинтиляційним дозиметром, який дозволяє охоплювати широко. Стандартна процедура. «Трейсер контрол» знає свою справу. Більшість наших людей здобули свій досвід спеціалістів зі знезараження в армії. Я був у загоні знезараження на флоті, на наших закордонних ядерних уставах. З витоками радіації ми двадцять чотири години на добу боремося й тут, у нас. Є кілька таких організацій, як наша, знаєте.

«Трејсерлеб» у Бостоні. «Нюклір Чикаго» в Чикаго. Інші на півдні й на Західному узбережжі.

Тоді він спинився й глянуv на Барні.

— Як думаєте, зможете виділити нам трохи свого часу, починаючи з понеділка? Ми б із Бендіксом і Макнайтом пішли там, де ходили ви, коли пригадаєте, які ви місця відвідували після інциденту. Що швидше ми візьмемося до цього, то більша можливість узяти розповсюдження радіоактивного пилу під контроль. І ви також, місіс Старк, звісно. Я послав по кілька додаткових команд, і коли ми перевіримо кожне місце, вони підуть слідом і розосередяться, щоб зайнятися знезараженням.

Барні швидко погодився, і Карен здалося, що йому незручно. Він уникав її погляду, тож вона глибоко вляглася в сидінні й занурилася в себе, розмірковуючи над тим, що їй тепер однаково, де він був чи з ким за ці останні тижні. Вона не могла йому зараз сказати (біль тепер тримав їх разом якийсь час), але те, що їх розділяло, той розкол між ними, що постійно ріс, тепер став ширшим, ніж будь-коли. Карен знала, що нерационально звинувачувати його в тому, що сталося, проте, коли Барні торкнувся її, зрозуміла, що вони більше ніколи не належатимуть одне одному.

Коли вони прибули до будинку, Карен побачила, що команда знезараження, як їх називав Герсон, саме закінчує роботу в гаражі. На денному світлі чоловіки в білих комбінезонах і з каптурами не виглядали так зловісно, як того вечора (невже то було лише тиждень тому?), коли вона побачила, як вони заходять через москітні двері, і тоді ледь не знепритомніла. Чоловіки саме збирали свої речі, — Герсон це називав «приладдям», — коли Старки вийшли з машини й пішли під'їзною доріжкою. Спочатку Карен ішла нерішуче, ніби сумнівалася, що все це насправді. Чоловіки, яких вона вже почала вважати персонажами своїх нічних жахів, закінчували роботу й завантажували фургони.

Вона відвернулася, коли люди в комбінезонах виносили великі бочки з написами «ОБЕРЕЖНО: РАДІОАКТИВНИЙ МАТЕРІАЛ!». На під'їзній доріжці зона навколо машини була обнесена мотузками, на лобовому склі були стикери, а на дверній ручці — ярлик «НЕБЕЗПЕЧНО: РАДІОАКТИВНИЙ!» з бузковим трипелюстковим знаком на жовтому фоні, символом радіації, як їй віднедавна стало відомо.

— Навколо машини чисто, — говорив Герсон, — але всередині надто фонить, щоб працювати, та й сенсу нема. Ми її замкнули. Евакуатор скоро буде.

Карен думала, що, коли ці чоловіки поїдуть, вона зможе забути, що вони взагалі існували, але всередині будинок був увесь пошрамований знезараженням. Передпокій, вітальня й та частина кухні, яку видно з дверей, були розмічені червоною крейдою. Виглядало так, ніби все навколо лежало на якомусь графіку.

Герсон попросив вибачення.

— Вибачте за бардак. Вони намагаються бути обережними, але... — Він знизав плечима. — Вам доведеться трохи поприбирати.

На фоні червоних квадратів меблі здавалися ніби не на своєму місці. Деякі деталі зникли (парчеві крісла із золотим візерунком, які їм подарували батьки Карен), а на їх місці на підлозі з'явилися намальовані овали, які показували, що де стояло.

— Вони були дуже радіоактивні, — пояснив Герсон, прокашлюючись. — Очистити неможливо. Але «Нешнал моторз» відшкодує все втрачене чи пошкоджене через радіоактивність. Мені сказали запевнити вас, що компанія не скупитиметься.

Герсона, як вона дізналася, повідомили правильно. Менш ніж за годину після того, як пішов загін знезараження, прибув містер Вейкрофт із повноваженнями, як він сказав,

розв'язувати питання їхньої компенсації за втрату чи пошкодження власності.

Містер Вейкрофт, що рухався короткими швидкими кроками й розкланювався направо й наліво, мовчки пританцьовував на розмальованій підлозі, а Барні з Карен ішли слідом. Він роздивлявся завдані збитки та ярлики, на яких були вказані зниклі предмети, і затагував:

— Ой Божечку. Діра в дивані ззаду. Скільки? — постукуючи ручкою по жовтому блокноті з підрахунками й демонструючи, що він готовий прийняти будь-яку названу суму.

Цифри, які вони йому називали, були очевидно надто низькі, обурливо низькі, і Вейкрофт це чітко показував своїм виразом обличчя. Але Карен була категорично проти того, щоб зискувати на цій ситуації. Коли вона роздивлялася штори в їдальні, одна з яких була всіяна дірками, і намагалася вирішити, скільки їй коштуватиме замінити лише одну, у містера Вейкрофта ввірвався терпець.

— Отже, місіс Старк, очевидно, що неможливо буде підібрати таку ж штору. Очевидно, що потрібен новий набір. — На цьому він нашкрывав собі «штори в їдальні — 200 дол.» й учтиво показав це їй. — Думаю, все чесно. Ви цього заслуговуєте. Компанія хоче, щоб вам щедро компенсували будь-які збитки, яких ви зазнали через цей нещасний випадок.

— Як ви мені компенсуєте нематеріальну цінність, спогади, пов'язані з утраченими речами? — запитала Карен. Але це його, здавалося, збентежило. Справа могла затягнутися, тож вона йому сказала, що то пусте.

Далі йшли меблі, штори, скатертини, одяг і все інше, що команда знезараження мусила забрати чи знищити. Коли дійшли до машини, Вейкрофт наполягав, щоб їхній «Пісмейкер ровер» замінили на новий «Пісмейкер кастом II».

— Зрештою, було б нечесно пропонувати вам уживану машину, яка може бути в гіршому стані, ніж ваша.

Та й узагалі, як працівник «Нешнал моторз», ви заслуговуєте на знижку.

— Очевидно, — сказав Барні, і їй захотілося його вщипнути. Коли настав час перевірити студію в підвалі, Карен бачила, що Барні не хоче туди спускатися, доки Вейкрофт не наполіг, що будинок треба перевірити «від носа до корми», щоб упевнитися, що все «по-брисвольськи!»¹. Вона усвідомила, що саме ті морські фразочки змусили Барні здатися. За спиною Вейкрофта він удав, що підтягує штани вперед і вгору, ніби моряк, що зараз станцює джигу, і підморгнув їй. Карен ледве стримала смішок. Вейкрофт по своєму робив цю ситуацію терпимою.

Їй сумно було дивитися на студію Барні через сітку червоних ліній. Усі його роботи склали вздовж дальньої стіни. Жовтий ярлик позначав місце, звідки забрали ганчірки, також були ярлик і позначка на місці, де раніше стояла ванна з глиною. Карен не знала, що він останнім часом працював унизу.

— Просто, щоб зайняти чимсь руки. — Барні знизав плечима. — Нічого такого.

Але був ярлик і на покривалі, що приховувало Венеру.

— Ви ж розумієте, ми не зможемо оцінити художню цінність вашої роботи, — промовив Вейкрофт, і це вперше він зазвучав схвильовано. — Вам потрібно буде поставити справедливую ціну, враховуючи витрати на матеріали та вашу працю. Ну, розумієте, це витвір мистецтва, і ми, очевидно, не...

— Не переймайтеся, — зупинив його Барні. — Не потрібно мені за це платити. Облиште.

Проте Вейкрофт уже стягував покривало, і Барні надто пізно спохопився, не встиг його зупинити.

¹ *Shipshape and Bristol fashion* — вислів, поширений серед моряків, через те що на час його виникнення (середина XIX століття) порт Бристоля вважали одним з найбагатших і найкомфортніших.

— Ой, вибачте. Я не знав... — Вейкрофт відійшов, розгублений від вигляду голої, у повний ріст, незакінченої, проте впізнаваної Карен, і розчервонівся так, ніби він зайшов у спальню, де вона роздягається. — Прошу, вибачте.

— Усе нормально, — заспокоїла вона його. — Коли він закінчить роботу, можливо, люди з усього світу дивитимуться. Як на ту оголену скульптуру перед Будинком газової компанії в Детройті¹. — Обернувшись до Барні, Карен випнула губи. — Але я думала, ти її не торкався з минулого місяця.

Вона бачила, що його це роздратовало.

— Трохи працював над нею. Мав кілька ідей, хотів спробувати. — На глині залишилися сліди, круг, де частину руки вишкребли, видаляючи радіоактивний пил, губи здавалися пожованими, а частину правого стегна між ногами зняли, наче ложкою для морозива. Карен затремтіла, коли побачила, що зробили з її копії.

Тоді раптом помітила, навіть крізь ці зміни, що обличчя статуї виглядає інакше, ніж тоді, коли вона востаннє її бачила. Очі були не її, а шия, вигнута під новим кутом, додавала більше якоїсь дивної маскулінності. Це все одно була Карен, але з якимись незначними змінами, одночасно знайомими й тривожними.

Барні швидко накрив статую тканиною й пішов по воду, щоб оббризкати. Карен ніколи про це не думала, але отак, під покривалом, скульптура виглядала наче стоячий труп.

— Не треба нічого записувати, — сказав Барні, змочуючи тканину. — Мені не треба ні за що тут платити. Це просто глина, я сам відновлю завдану шкоду.

— Але компанія наполягає на відшкодуванні за...

— Не меліть дурниць! — гаркнув він, побагрянівши. — Скульптура не має цінності, доки вона не готова. Доки я сам

¹ Тепер це Вудворд-авеню, 1 (One Woodward Avenue), в Детройті, перед якою розташована статуя оголеної жінки.

не скажу, що вона готова, — щось поза межами моєї уяви коштує стільки й стільки, — доти вона не має цінності. Я починав і знищував тисячі скульптур, і починання без закінчення нічого не варті. Заплатіть мені вісім баксів за глину, яку вони забрали, більше нічого.

Карен подалася за Вейкрофтом, коли вони піднялися на гору, розуміючи з погляду Барні, що він хоче, щоб вона його зрозуміла й погодилася, але вона все одно не могла йому допомогти. Те, що він разом з іншими вчинив з глиняною моделлю її самої, засмутило Карен більше, ніж вона очікувала.

Через дві години й десять тисяч доларів, після того як Вейкрофт із Герсоном пішли, Карен і Барні стояли в центрі своєї посмугової червоним вітальні. Чек, як запевнив їх Вейкрофт, буде в їхніх руках протягом тижня. Тепер позначки та ярлики чітко демонстрували, де був радіоактивний пил, і від погляду на вирізану тканину з улюбленого м'якого крісла Барні й дірки в його твідовому піджаку та її халаті на Карен нахлинав жаж іще гірший, ніж від лічильника Гайгера. Смертоносний пил був тут... і тут... і тут, і його видалили, вирізавши з речей і скинувши ті частини у великі бочки з написом «ОБЕРЕЖНО: РАДІОАКТИВНИЙ МАТЕРІАЛ!». Він був тут увесь час, що вони з Барні дивилися телевизор, їли, сварились і кохалися за розкладом.

Була ще дірка, яку вони перед тим не помітили, біля верхівки однієї штори.

— Як воно взагалі так високо туди потрапило?

— Коли я поправляв струну жалюзі. Мабуть, торкнувся штори, коли піднімався драбиною. — Барні бачив, що Карен от-от розплачеться, і від цього почав злитися. — Що ти хочеш, щоб я зробив? Мені шкода. Я нічого не знав і ніяк не міг це контролювати. Я взагалі ніяк не пов'язаний з тим дурним інцидентом. Це могло статися з будь-ким, як повинь, чи торнадо, чи землетрус. Це, мабуть, відбувається з тисячами людей просто зараз — можливо, на початку не так зле, але

немає ніякої, нахер, різниці, бо воно накопичується в кістках, на сраному радіоактивному депозиті, і тримається все життя. Тому просто тішся, що нема складного відсотка.

— І коли ті інші штуки почнуть з нами відбуватися, компанія ще нам допомагатиме чи ці десять тисяч доларів мають усе владнати?

Барні витріщився на неї, тоді на копію облікової відомості, яку їм залишив Вейкрофт.

— Я про це не подумав. Знаєш, ти маєш рацію. Зважаючи на те, що, найпевніше, з нами станеться, ті десять тисяч доларів особливо не роблять погоди. Думаю, нам варто поговорити з адвокатом.

— Жаль, що тата тут нема. Ми б могли попросити його...

— Твого батька? Він би був у збіса важкому становищі, якби довелося давати нам поради про те, як засудити найбільшого клієнта його фірми.

— Хто взагалі щось говорить про суд?

— Я. Треба було подумати про це раніше. Не дивно, що вони такі щедрі з виплатами за наші матеріальні цінності й теперішні медичні рахунки. Але бачиш, ніхто нічого не каже про майбутнє. Звісно, за очевидні фізичні збитки, спричинені інцидентом і знезараженням, вони заплатять, але звідки нам знати, чи візьмуть вони на себе відповідальність за те, що може статися з нами за рік, чи п'ять, чи десять унаслідок тієї аварії. Мені здається, якщо ми не подамо на них у суд, не притягнемо до відповідальності тепер, то нічого не отримаємо тоді, коли це буде найбільше потрібно. Нам знадобиться адвокат, який не має зв'язків з «Нешнал моторз»; думаю, я знаю одного.

Барні кинувся до телефона, але спантеличився, коли побачив, що апарат зник. На його місці був жовтий ярлик, який повідомляв, що телефонна компанія повідомлена про те, що мусить замінити телефон і відправити чек «Нешнал моторз».

— Зараза, — прошепотів Барні.

— Я бачила, що телефон у спальні не забрали. Можеш, напевно, подзвонити звідти. Цей же просто додатковий. Кому дзвонитимеш?

— Одному знайомому з університету. Ед Маршак, розумний молодий адвокат, якому, думаю, можна довіряти, він не боїтиметься йти проти «Нешнал моторз». Що більше про це думаю, то більше впевнений, що ми мусимо піти в суд тепер, щоб захистити себе в майбутньому.

* * *

Через дві ночі Барні зірвався з ліжка й побіг блювати у ванну. Карен симптоми вдарили сильніше до середини тижня. Головні болі, слабкість і нудота. Барні, здавалося, кращає після перших чотирьох днів, а їй, навпаки, гіршало. Були й інші розбіжності. На відміну від Барні, в неї більше не було опіків. Поки він мучився від безсоння, вона весь час хотіла спати, не витримувала запаху кави й сигарет, інколи ловила себе на тому, що клює носом над чашкою чаю чи кави або дрімає перед телевізором. Карен не давали спокою нічні жахіття, наче вона вагітна, і це були симптоми, через які проходить більшість жінок при надії, періодична юнацька фантазія, яку вона розігрувала з маленькою подушкою під нічною сорочкою, уявляла, як батьки прийдуть і будуть шоковані, коли побачать її такою.

Її розривало між зневагою до Барні й спочуттям. Але кого ще їй звинувачувати? Не науку ж чи прогрес. Не «Нешнал моторз». Хоча Барні з Едом Маршаком готувалися з ними судитися, компанія надто безлика, щоб її звинувачувати. Постійно, коли Карен пригадувала, що то Барні приніс цюразу в їхній будинок і на її тіло, вона ненавиділа його за це.

Це постійно нервувало Карен. До інциденту вони сварилися й гризлися, як і інші пари, але тепер, коли на сварки більше не було енергії, залишалося тільки ридати, кидатися речами й блювати. Невже вона завжди була такою слабкою

ганчір'яною лялькою, що смикається від кожної зміни настрою й спить увесь час, коли не хоче стикатися з тим, що відбувається всередині й навколо неї? Карен невиразно пригадала, що, коли була маленькою дівчинкою, батьки привели її до лікаря, бо вона надто багато спала.

Дні минали похмуро й одноманітно. Із самого ранку очікуючи ночі, Карен ніби бачила перед собою безкінечний пляж білого піску аж до моря; кожен крок, що наближав до ночі, був важким і виснажливим, в очі потрапляв пісок. Проте як тільки починала вирувати ніч і вона могла озирнутися, пляж виявлявся тонкою стрічкою білого — кілька футів, не більше, і вона могла просто простягнути руку назад і торкнутися світанку. День тривав півдесятка кроків, а між ранком і морем не було нічого.

Лише раз — чи то був сон? — пляж посмугували чорні водорості, які м'яко проникали між пальці, поки попереду піски здавалися голими. Але коли Карен дійшла туди, там виявилось багато водоростей, і більшість якимсь чином опинилися в неї на плечах. Вона підносила руки до голови занурювала їх у буру водорість, яку швидко обпалювало сонце. Тієї ночі вона намагалася втопитись уві сні, але сітка її чорного волосся хапала й несла її до ранку.

Карен прокидалася на подушці в ліжку, кричала, кидалася від одного дзеркала до іншого, доки нарешті різко не спам'ятовувалася й не змушувала себе стати перед дзеркалом на повен зріст і сміливо стяти решту пасем волосся зі скальпа. Коли вона стала повністю лиса, то скинула нічну сорочку з плечей і стояла перед дзеркалом, розкинувши руки, наче роздягнутий манекен. Вона на вітрині, люди проходять повз, жінкам незручно від власного рожевого й безволосого відображення. Чоловіки дивляться на її ноги, стегна, живіт, груди, обличчя, здригаються від корони ран і помережаної синіми венами плоті в неї на голові. Рани вже давно чухалися, але її стримував страх видерти волосся.

Тепер Карен розчухала струпи, і кров полилася їй по обличчю й шиї.

Барні був нажаханий, коли увійшов у спальню й побачив, як вона отак стоїть.

— Господи, що відбувається? Що сталося? Чому ти мене не покликала?

— Виліпи мене тепер, любий. Піднесення скривавленої лисої Венери з радіоактивного моря.

— Опануй себе. Ти знала, що так буде. Вони нас попередили, що це тимчасово. — Барні вхопив покривало з ліжка й накрив їй плечі.

— Ти помиляєшся, — розсміялася Карен. — Я не твоя Венера з глини. Ти що, не можеш відрізнити статую від моделі? Ось, дивись, як вона кривавить, коли я дряпаю...

— Припини! — Барні вхопив її за руку, щоб зупинити. — Прошу, не треба. — Він тримав її, притискаючи руки до тіла, пригорнув міцніше. — Я не можу дивитися на тебе таку. Знаю, ти мене звинувачуєш у тому, що сталося, і я сам себе бозна-скільки разів кляв за це. Але ми можемо вижити. Якщо триматимемося й не дозволятимемо, щоб це нас подолало.

Карен бачила, як його очі наповнюються сльозами, і знала, що йому боляче на неї дивитися в такому стані. Було дивне відчуття, коли він так міцно тримав її, але вона усвідомила, що ці обійми для того, щоб вона себе не скривдила, вони як гамівна сорочка, а не обійми кохання. Вона не опиралася, коли Барні ніжно підняв її й поклав на ліжко. Він дістав із шухляди чистий рушник і витер кров їй з обличчя й плечей.

— Рани загояться за кілька тижнів, — сказав він, — волосся відросте за якихось півроку. Будеш красива, як ніколи. Я знаю, як ти завжди любила й цінувала своє волосся, але воно ще повернеться. А поки що можемо купити тобі перуку.

— Не носитиму я перуки.

— Чому ні? Багато жінок мають проблеми з волоссям, вони носять перуки, ніхто й не здогадується. Я сам про все подбаю.

— Ти намагаєшся мене змінити! — закричала вона. — Я бачила, що ти зробив зі мною на тій скульптурі внизу. Бачила, що ти зробив з моїми очима. Ти переробляєш мене на когось іншу. Яку перуку хочеш, щоб я носила? Біляву? Руду? На кого хочеш мене перетворити?

— Я б узяв відтінок твого волосся, — відповів він. — І ніяк тебе не міняю.

— Не дивися більше на мене.

— Ти не роздряпуватимеш рани?

— Ні. Обіцяю. Просто вийди й залиш мене в спокої.

Барні вже виходив, а тоді підняв кілька її волосин з ліжка.

— Тепер дуже гарні перуки роблять, але не думаю, що зможу знайти волосся таке ж прекрасне, як твоє.

Він слабко всміхнувся, але Карен не обернулася, доки не почула, як зачинилися двері. Хотіла, щоб він знав, як вона почувається, але як він може це зрозуміти? Вона сама не зовсім розуміє, що з нею відбувається, і ні він, ні інші ніяк не допомагали. Якесь звивання всередині попереджало її, що агонія лише почалася. Дивлячись на себе в дзеркало, Карен відчула те, що, мабуть, відчували жінки, коли їм голили голови за секс із ворогами. Її волосся зникло. Вона не знала чому, але це якимсь чином означало, що Барні — її ворог.

Барні знайшов майстра перук, зробив гіпсовий зліпок із Венери, щоб підібрати розмір, і замовив перуку. Спочатку Карен відмовилася навіть торкатися її, але одного дня, поки Барні не було, їй стало цікаво, і вона витягла ту річ із коробки. Просто подивитися. Тоді приміряла її, але відчуття були такі, наче то мертва тварина торкається її плоті, тож Карен швидко скинула перуку. Кілька разів її тягнуло до неї, доки вона нарешті не вдягнула її й не спробувала чесати. Що ж, він намагається чимсь допомогти, робить, що може,

щоб це жакіття було не таким страшним, та й сам переживає власне пекло.

Зрештою, коли дні стали наскрізь одноманітними, Карен почала її носити. Проте не виходила з дому, доки не впевнилася, що потрібно сходити до лікаря Ліроя, бо, хоча місячні в неї не припинилися, вона помітила, що вони змінилися — стали коротшими й менш інтенсивними. Минулого місяця протривали всього півдня. Цього разу були лише спазми. І хоча Карен розуміла, що це могло бути, як усі наполягали, сильне нездужання, вона почала думати, як її симптоми відрізняються від симптомів Барні, про її відразу до м'яса й кави, сонливість і дивне відчуття повноти грудей, тож запідозрила, що зміни в її тілі дещо відрізняються від звичайної реакції на радіацію.

Лікар Лірой сумнівався. Спочатку він розповів, як і Барні перед тим, про випадки, коли жінки в нервовому стані психосоматично викликали симптоми вагітності. Але коли з лабораторії надійшли результати, він зателефонував і попросив її знову прийти на обстеження.

Карен не сказала Барні, що йде до лікаря. Він більшість часу проводив із Герсоном. Нову машину доставили тиждень тому, тож вона взяла її й поїхала. Дорога до Детройта забирала дві години, і вона вже й раніше часто туди їздила, але цього разу то була ніби їзда мрії, ніби авто саме їхало куди треба, і Карен здавалося, що, навіть якщо вона поверне кермо не на своєму повороті, машина все одно не піддасться.

Цю частину міських нетрів становили злі гетто, і вона завжди їхала повз них по шосе, не замислюючись над цим, окрім коли бачила дітей, що розглядали її через дротяну огорожу естакад. Тепер з якогось дива їй раптом хотілося проїхати їхніми вулицями, вийти з машини й походити серед них. Карен могла б скинути перуку, показати свої рани й сказати: «Я також страждаю. Моє життя також заражене. Я живу з болем, як і ви». Але машина не слухалася, і вона залишалася на

шосе аж до його початку, петлі на Лодж-експресвей. Унизу вона бачила автомобільні звалища, сортувальні станції, паркінги вживаних машин і продавців деталей для автомобілів, що влаштувались у помийних ямах швидкісних автомагістралей Детройта; повернула на розв'язці й попрямувала на північ, у бік Фішер-білдинг, до кабінетів медичних спеціалістів.

Карен загадувалася, чому раніше стільки разів приїжджала до Детройта й ніколи не замислювалася над тим, як те шосе несе її повз нетрі й усіх тих заблудлих і самотніх людей, до сьогодні. І сама відразу знала, що все тому, що лише тепер вона почала усвідомлювати, що її життя більше ніколи не буде легке.

Вона механічно припаркувалася й пройшлася, ніби крізь сон, щедро оздобленою будівлею до прикрашених золотом ліфтів. Не пам'ятала, як назвала операторові поверх, який їй потрібен, але раптом перед нею з'явилася дівчина, що витріщалася на неї й запитувала, чи все добре. Карен кивнула й подалася до кабінету лікаря Ліроя.

Лірой провів її відразу всередину, не зважаючи на ще двох жінок, які чекали в черзі. Ті скривилися й виглядали ображеними. Карен замислилася, як він їм це пояснить. Після огляду лікар сів біля неї, замість того щоб повернутися за свій стіл, узяв її руку своєю старою, м'якою долонею й пильно вдивився в неї з-за кольорових скелець окулярів.

— Ви не помилилися, — заговорив він. — Я б нізащо не повірив. Навіть не знаю, що сказати... з чого почати... але ви розумієте, яка проблема...

— Я вже якийсь час про це думала. Я не знала, що насправді вагітна. У мене не було ранкової нудоти, нічого такого. І я думала, що сонливість і відразу до м'яса й кави — то або психосоматика, або симптоми променевої хвороби. Але було те передчуття. І що ж буде?

— Ми дуже мало знаємо про вплив радіації на людські ембріони. Це не та сфера, де хто завгодно може проводити

будь-які експерименти, самі розумієте. Література дуже поверхово про це говорить.

— Я зможу народити? Воно житиме? Буде нормальне?

Лірої довго мовчав, провів пальцями по сивому, наче камінь, волоссі.

— Пам'ятаєте про ті мутації, що їх спричинили ліки з вмістом талідоміду? Що ж, це схожа ситуація, у якій, навіть якщо ембріон виживе, у нього може змінитися генетична структура. Відверто кажучи, приголомшує сам факт того, що ви взагалі вагітна. У більшості випадків, коли чоловік і дружина були опромінені, зазвичай ставався негайний природний аборт. Це вельми незвично. Коли це сталося, як думаєте?

— Десь за два місяці до інциденту, на озері Торч, мені здається. Важко сказати, бо місячні в мене були. І взагалі ви ж знаєте, як у мене все нерегулярно. Але це сталося, і тепер, враховуючи радіацію, що це означає?

Він зітхнув, ніби боявся цього запитання, нерішуче знизав плечима.

— Можливо, нічого. Або, можливо, дитина, що відрізнятиметься від інших. З якимсь дефектом. Розумовим, фізичним. Знайомі нам мутації, як заяча губа... ектродактилія¹... чи щось...

— Не треба. Я вловила суть. Мені краще зробити аборт?

Лікар зняв окуляри, оголив блідо-сині очі, зморщене обличчя здавалося дуже стомленим.

— Я б хотів вам щось порадити. Вам обом буде легше, якщо скажу, що немає інших варіантів. Та я не маю права вирішувати таке за вас.

Карен сподобалося, що він так сказав. Це із самого початку одна з причин, чому вона в ньому впевнена. Лікар Лірої

¹ Ектродактилія — вроджене порушення розвитку, коли в дитини недорозвинуті один чи кілька пальців кистей або стоп. Іноді стопи й долоні схожі на клешні.

нічого не вигадує, коли ділиться зі своїми пацієнтками досить похмурими знаннями, і чесний, коли дійсно чогось не знає.

— Тут нема правильного чи неправильного вибору, — сказав він, — найкращого чи найгіршого варіанта. Будь-який вибір буде жажливим ризиком. У такі моменти жіноча інтуїція може спрацювати ліпше, ніж рішення спеціаліста.

Її долоні на колінах скидалися на двох незнайомок, що зустрілися, вагалися, торкалися, стискали одна одну.

— Які в мене варіанти?

— Якщо вирішите залишити дитину, є значна ймовірність викидня в будь-який період, що наразі дуже небезпечно. Якщо вагітність протриває до кінця, можна очікувати проблем зі згортанням крові; пологи будуть найменш серйозною проблемою. Я б сказав, що ви цілком виправдано можете не ризикувати своїм життям; організувати аборт буде зовсім нескладно. Попри ваш ослаблений стан, цього разу, думаю, загроза буде незначна, якщо вирішите відразу.

— А потім?

— Що довше чекаєте, то більша небезпека.

— А я... потім... пізніше... зможу мати дітей?

Лікар Лірої потер бліді тонкошкірі руки й скривлено втупився в них.

— Сумніваюся. Якийсь час унаслідок дії радіації ви обоє будете безплідні. Як довго — невідомо. Можливо, тимчасово, можливо, назавжди. Беручи до уваги всі деталі, я б сказав, що це малоімовірно. Але, звісно, з новими ліками... — Він знизав плечима.

Карен відхилилася назад, відчуваючи, як тремтять губи.

— Невесела картина.

Лікар Лірої розвів руки, показуючи, що це все, що в них поки що є.

— Ви хотіли знати найгірше.

Вона ковтнула слину, силкуючись не розплакатися. Будь-яке рішення буде неправильне.

— Гірше й не могло бути.

— Ще й як могло! — різко заперечив він. — Ви могли померти. — Карен не спромоглася знайти на це відповіді, тож він узяв її за руку, щоб заспокоїти. — Якби я думав, що ви знову зможете народити дітей, мене б спокушала думка вирішити все самому й порадити аборт. Але в цій ситуації вам доведеться вирішувати самотужки. Якщо хочете, можете прийти ще раз із чоловіком, і я буду радий усе знову обгово...

— Ні, я не хочу, щоб він щось знав поки що. — Ці слова вилетіли до того, як вона була впевнена, що каже. — Спочатку хочу сама все обдумати й сама вирішити. — Карен трохи помовчала, потім додала: — Після того, що сталося, у нас не буде навіть шансу всиновити чи в дочерити. Тому тут пан або пропав. Правда?

— Якби я міг чимсь допомогти...

— Скільки я маю часу на те, щоб вирішити?

— Не зволікайте надто довго. З кожним тижнем ситуація стає дедалі нестабільнішою. У вас уже четвертий місяць. Щонайбільше — до наступного місяця.

3

Спочатку Барні приголомшила думка про те, що доведеться відновлювати маршрути, якими він ходив. Як він може пам'ятати всі місця, які відвідав, і як дивитися в очі людям, яких заразив?

— Можете вважати це епідемією, яку ми швидко взяли під контроль, — порадив Герсон. — Що швидше ми дістанемося до всіх, з ким ви контактували, то вищі будуть шанси запобігти поширенню. Почніть із перелічення всіх місць, які ви відвідали з часу інциденту, які можете пригадати. Не переймайтеся послідовністю. Ми відправимо кіль-

ка наших команд, щоб працювали одночасно. Ми не очікуємо, що ви пригадаєте всі місця, куди ходили, чи всіх, з ким спілкувалися, але, як тільки почнете, у вас виникатимуть асоціації з певними місцями — де ви були відразу перед цим чи після, якими вулицями ходили, з ким балакали. Не турбуйтеся так. Люди думають, що й половини місць не пригадують, але більшість згадують. Ви ніби переживатимете ті події заново.

Спочатку Барні згадав похорон діда, але йти на цвинтар не хотів. Зрештою, радіоактивний пил мертвим не нашкочить (як близько до пилу Теофіл Шутарек лежить тепер?). Тоді усвідомив, що інші люди відвідуватимуть цвинтар і доглядачі працюватимуть біля могили, де він перед тим ходив. Треба подумати про них. Це не він вирішує, що пропускати. Він розповів Герсонові про похорон.

Барні сів попереду, разом із Бендіксом, у білий фургон, сам Герсон сидів позаду з Макнайтом. Вони знали дорогу через Гемтремк, і, згадуючи, що тут розташована ще одна фабрика, Барні замислився, чи «Трейсер контрол» уже не працювала в цьому місті раніше. Коли вони прибули на цвинтар Святого Хреста, Барні усвідомив, що не зможе пригадати, де розташована могила.

— Можемо перевірити в конторі.

— У нього прізвище не Старк, до речі. Шутарек. Теофіл Шутарек.

— Батько вашої матері?

— Ні! — відрізав Барні. — Батько батька.

Він бачив, як підскачили брови Герсона, і, попри рішучий намір контролювати себе, Барні знав, що його образу було видно, поки він пояснював, як змінив ім'я з Броніслава Шутарека на Барні Старка.

— Розумію, — відповів Герсон.

Чому він завжди почувається так, ніби зобов'язаний пояснювати й захищати те, що зробив?

— Як ви можете розуміти? Хіба й самі змінили ім'я, щоб пробитись у світі? Як можете знати, як це — відрізати своє коріння й до кінця життя думати, чи правильно зробив?

— Мав на увазі, що зрозумів те, що ви мені розповіли, а не ваш емоційний стан. Просто не так сформулював. Вибачте, якщо цим образив.

— Я на межі, — сказав Барні. — Після того, як змінив ім'я, батько зрікся мене й попередив, щоб я більше ніколи не приходив у його дім. Він дуже емоційна людина. Мій двоюрідний брат Стефан, який жив з нами з дитинства, зайняв моє місце. Тепер батько називає Стефана своїм сином. Проблема в тому, що, коли похорон закінчився, він пішов кудись напиться, а я повернувся додому з мамою й братом.

— Проходити старими маршрутами часто буває незручно, — сказав Герсон. — Людина за три тижні може зробити багато такого, про що вона не хотіла б, щоб інші знали. Усе, що ви нам розповісте, буде цілком таємне, запевняю вас.

Барні знав, до чого він веде.

— Ви про те, чи не було в мене іншої жінки.

— Іноді й таке трапляється. Ми ж із людьми працюємо.

— І радіоактивністю.

— Так.

— Що ж, на жаль, я вас розчарую. Нічого такого.

— Ми мусимо запитати. Ви ж розумієте.

Барні знав, що йому нагадують, що це не гра, не весела подорож, і він поважав неупереджену діловитість Герсона. Від цього йому стало краще. Герсон попросив його почекаати, поки піде дізнається в конторі про місце поховання.

Йому було дивно отак стояти серед тих могил, одна з яких була розрита й чекала з насипом землі поруч, та знати, що його дід десь серед тих тисяч мертвих і що він забруднив місце спочинку старого. Герсон повернувся з кодом ідентифікації 7-П-423-15, що означало секцію сім, північне поле, блок чотири, сектор два, ряд три, номер могили —

п'ятнадцять. Барні думав, чи цю інформацію десь закодували на картці Ай-Бі-Ем. Останнє число, важливіше за всі попередні.

— Вам необов'язково йти до могили з нами, якщо не хочете.

Барні хотів.

— Та що я буду вимахуватися на самому початку справи.

Фургон повільно гуркотів головною стежкою поміж могилами, доки вони не знайшли потрібне місце. Коли вийшли, кілька людей з цікавістю розглядали білий фургон з фіолетовими пропелерами в жовтому кружечку. Барні той знак уже не здавався пропелером, а скорше фіолетовою квіткою — трипелюстковою фіалкою-мутантом. Ці глядачі що, думають, що це білий катафалк з новим релігійним символом — трилопатним хрестом? А чому б і ні? Хіба люди не робили собі богів з речей, які могли впливати на народження, змінювати життя, спричиняти смерть? Чому б не поклонятися Рентгеніві, новому богові радіації? Невидному й заздрісному богові, який уникає шуму та бучі і який замість того, щоб метати блискавицями з небес, тихо роздуває пил. Одного дня Барні зліпить статую богові Рентгену, який розсіює жмені пилу, розсаджує насіння смерті та зміни. А в його ногах будуть чоловіки на станціях трилопатного хреста, страждатимуть від Опромінювання, Занепаду й Смерті.

Коли Бендікс із Макнайтом вийшли з фургона й попрямували в бік ряду номер три, могили номер п'ятнадцять, з накинутими каптурами й масками, люди, що прийшли віддати належне своїм предкам і покласти квіти до їхніх могил, повідскакували. Бендікс тримав лічильник, а Макнайт ніс на плечі свій пристрій знезараження.

Могила Теофіла Шутарека була позначена невеликим плоским дерев'яним значком. Ставити надгробок було поки рано: земля повинна спочатку осісти. Барні пригадав, як під час похорону думав, що хотів би вірізати надгробок для

старого. Дідусь Тео завжди пишався роботою свого внука. Дідо любив розповідати дітям історію про лісоруба й кабана, і одного разу, після чергової історії, Барні (дев'ятирічний) зліпив з глини фігурку кабана. Дідусь Тео був вражений, усім її показував, хвалився: «Броніслав буде великим митцем, коли виросте, великим польським скульптором». Коли тато Барні розсміявся, дідо крикнув на нього: «Ти не думай, я не здурів. Мій онук вирізатиме монументи з великих каменів, як статуї на площах у Варшаві та в музеях Кракова. Краще це, ніж твої нікудишні машини. Він навіки виріже в камені прізвище “Шутарек”».

І в той день, коли Барні дивився, як опускають труну старого, коли схилився кинути жменю землі в могилу, навіть коли грабарі закопували яму, він думав, що хотів би зробити надгробок — барельєф фігурок з історій, які дідо так любив, а в кутику підписати його так, як старому сподобалося б, прізвищем «Шутарек». Та його батько цього ніколи не дозволить. З погляду батька, Барні вже не член їхньої сім'ї, бо змінив ім'я та прізвище.

Про це він також думав, дивлячись через відкриту могилу на свого батька, який не піднімав на нього очей, бачачи ті неймовірні м'язи під затісним піджаком і складки над білим комірцем, неприродно застебнутим на м'ясистій шиї. Барні і не посмів би прийти на похорон, якби не мама.

Пізніше батько передав Стефанові ключі до старого «Доджа» й сказав: «Відвези її додому. Я на вечерю не прийду». І, не вітаючись із Барні, побрів геть. Барні відчув колишні лють і образу, та, побачивши, як повільно батько йде, усвідомив, що сам тато щойно втратив свого старого.

Стефан, стискаючи ключі, подивився на Барні, тоді на маму, і якийсь час вони стояли мовчки. Нарешті мама озвалася: «Поїхали з нами додому, поїси». Знаючи, що батька там не буде, Барні поїхав з ними. Тоді він і подумав, що візьметься й зробить для дідуся Тео чудовий висічений мону-

мент і підпише його, бо не має значення, що думає його батько, він сам хоче це зробити — щось, чого хотів би дідусь Тео, і одного дня тато це зрозуміє.

Але тепер, спостерігаючи за тим, як Бендікс із Макнайтом обходять свіжу могилу з лічильником Гайгера, він уже не був такий упевнений. Барні почув тріскотіння лічильника й побачив, як Макнайт схилювся з маленьким совком і зсипав трохи землі з краю могили. І пригадав, як чекав, доки могилу повністю не засипали, і як, перш ніж піти до інших на паркінг, він став на коліно й торкнувся землі — притиснув її. І цим радіоактивним доторком Мідаса заразив місце спочинку свого діда.

Коли він дивився на них, йому було важко проковтнути клубок, що застряг у горлі. Сліди радіоактивного забруднення були також там, де він стояв, коли опускали труну, позаду й збоку (навпроти батька), а ще на паркінгу, де виходив з машини.

Один з випадкових очевидців, який спостерігав за роботою команди знезараження, нарешті підійшов розпитати, що відбувається.

— Просто невелика перевірка ґрунту, — відповів йому Герсон. Досить голосно, щоб інші почули, і запевнив чоловіка, що це звична процедура. Коли Герсон помітив відразу на обличчі Барні, його це, здається, роздратувало, і вбік він промовив: — Ну, певною мірою це правда. Ми перевіряємо ґрунт, і для нас це звична процедура. Будь-які інші деталі його просто засмутили б, і...

— Не можна так, — сумно всміхнувся Барні.

— Що нам робити, якщо почнеться паніка?! — гаркнув Герсон. — Самі знаєте, якими бувають люди, коли налякані чимсь, чого не можуть ні побачити, ні зрозуміти.

— Вони б могли вжити якихось запобіжних заходів. Перевіритися.

Герсон похитав головою.

— Вони не зможуть позбутися страху. Панікуватимуть, і, повірте мені, так буде ще гірше, ніж невелике опромінення, якого вони можуть зазнати. Краще їм не перейматися взагалі. Знають чи не знають — яка різниця, кінець кінцем? То для чого їх чіпати?

«Оце, — сказав про себе Барні, — слова чоловіка, який уже через таке проходив. Він знає, як усе зробити краще». І хто такий узагалі Барні Старк, що сміє заявляти, наче компанія «Трејсер контрол» десь помиляється?

— А тепер, якщо готові, — повів далі Герсон, — ми мусимо відвідати дім ваших батьків, куди, як ви кажете, одразу поїхали. Якщо хочете, можете побути у фургоні, поки наші люди всім займуться. Або можемо спочатку відвезти вас додому.

— Я мушу до них прийти, — заперечив Барні. — Батько вже, напевно, повернувся додому, вечереє. Принаймні, якщо там будете ви з хлопцями, він не скине мене зі сходів.

Герсон промовчав. Він кивнув і подивився прямо вперед, ніби так міг уникнути участі в цьому. Барні підозрював, що цей чоловік — службовець, який одночасно задушевний і приязний, та разом з тим не такий, що будуватиме особисті зв'язки з людьми, якими мусить керувати. Голова дуже придатна для ліпки: міцний ніс на одній лінії з лобом, зрізане підборіддя (але не слабке), холодні очі, тож він скидатиметься на орла. Та його не можна робити шорстким через гру розсіяного світла. Мусить бути гладеньким, закінченим і твердим.

* * *

Коли фургон зупинився перед батьківським домом, Барні не міг поворухнутися. Руки були липкі, а груди здавило. Якщо не брати до уваги день похорону, його не було вдома десять років. Після всіх подорожей країною, усіх днів і ночей у по-

лоні фантазій про повернення вертатися довелося отак — щоб розповісти їм, що він приніс заразу в їхні життя.

Герсон не збирався його квапити, але зрештою Барні виїшов з фургона й повів їх до входу поруч із приміщенням хімчистки. Над дзвінком була табличка «Казимир Шутарек» побляклим чорнилом на невеликому шматочку картону. Барні потягнувся, хотів натиснути кнопку, але вагався. Лише тоді Герсон заявив про свій авторитет, натискаючи дзвінок замість нього. Знову ж таки, Барні знав, що цей чоловік правильно мислить; інакше Барні сам обернувся б і втік.

У відповідь продзижчав зумер, і двері відімкнулися, Барні швидко повернув ручку, щоб звук припинився. Бендікс і Макнайт пішли вперед з лічильником, і, скільки Барні міг судити зі звуку, сходи начебто були чисті. У вузькому вестибюлі панувала темрява. Квартира його батьків була нагорі, за довгим сходовим маршем, і він очікував, що мама підійде до поруччя, схилиться й гукне вниз: «Хто там?» Вона завжди мала в руках мітлу, ніби щоб відмести небажаних гостей. Як же ж вона ненавиділа цю квартиру!

Ще відколи батько потоваришував з далеким родичем у бізнесі продажу використаних деталей автомобілів і купував розвалюхи та інше сміття задля запчастин, вона благала його переїхати, купити будиночок за Гемтремком. Їй було соромно жити над хімчисткою, вона молила про будинок, куди люди могли б приходити в гості, із заднім подвір'ям, де могли б бавитися діти, місцем для невеличкого городу та літніх пікніків. Але батько відмовлявся купувати будинок. Хоча його бізнес автозапчастин ішов непогано. (Завжди, коли Барні бачив розтрошені скульптури із залишків автомобілів у стилі нового реалізму, то всміхався й думав, що на це сказав би батько — тішачись думкою, що творіння його старого можуть потрапити в музеї швидше, ніж його власні.)

— Це я, мамо. Барні. Зі мною тут кілька людей.

Вона на мить відхилилася, тоді знову схилилася над поруччям і нервово прошепотіла:

— Батько вдома. Ти не заходь. — Озираючись, ніби боячись, що чоловік може заглядати їй через плече. — Чому ти прийшов? Ти ж знаєш, що він біситься.

— Ці люди мають дещо перевірити, мамо. Це не займе багато часу. — Барні також шепотів, ніби хотів якнайдовше відтягнути мить, коли батько довідається, що він прийшов. Нюхом відчував виразний дух тушкованого м'яса.

— Хто там, Стелло?

Барні вже дійшов до майданчика й міг розгледіти приголомшення на батьковому обличчі. «Заскоч його зненацька, — сказав він собі. — Поводься так, наче це найзвичніша річ на світі — прийти сюди».

— Містере Герсон, хочу познайомити вас із моїм батьком Казимиром Шутарек і моєю мамою.

Стефан підійшов до дверей подивитися, що відбувається, Барні привітався з ним.

— А це Стефан. Мій двоюрідний брат, викладає суспільствознавство в середній школі тут, у Гемтрему. Живе з моїми батьками.

Герсон поспіхом зайшов усередину й кивнув, низько вклонившись, що не надто відрізнялося від пристукування каблуками.

— Доброго дня, містере Шутарек, місіс Шутарек. Стефане. Познайомтеся з моїми асистентами — містером Бендіксом і містером Макнайтом. Запевняю вас, ми не заберемо багато часу й це не завдасть вам жодної особливої незручності. Ваш син люб'язно погодився нам допомогти. Офіційні справи. Можна нам увійти всередину, щоб мої люди занесли обладнання? Дуже дякую.

Він легко й невимушено взяв на себе керівництво, і вже за кілька секунд сім'я зібралась у вітальні. Кілька разів батько Барні, кремезний, підозріло походжаючи і ляскаючи

підтяжками, наче віжками, брався розпитувати, що відбувається, але Герсонів підхід — припускати, що все йде гладенько, природно, а пояснення з'явиться в доречний час — тримав їх у підвішеному стані. Доки зрештою старий не обірвав його, грюкнувши кулаком по столу:

— Що тут відбувається? Досить верзти цю маячню, і поясніть мені, чого ви приперлися в мій дім? — Тицяючи в Барні пальцем, додав: — Я сказав тобі більше ніколи не приходити в цей будинок.

Герсон витягнув гаманця й блиснув значком спеціального слідчого.

— Містере Шутарек, дозвольте пояснити. Ваш син тут виконує перед нами — і суспільством — певну службу. Розумієте, сталася певна серйозна подія, і вона стосується на лише його, але й усіх тут присутніх. — Він перевів очі з одного обличчя на інше, вимагаючи взаємодії, і зрештою батько Барні опустився в крісло й почав слухати. Мама стояла, наполовину заховавшись за одвірком кухні, зачудована білими комбінезонами Бендікса й Макнайта.

— Розумієте, стався незвичайний інцидент, — повів Герсон, — у Центрі досліджень та розвитку в місті Елджині — у нашій радіаційній лабораторії. І хоча ваш син працює в зовсім іншому відділі, він став до цього причетний — без жодної провини з його боку — через його колегу. Розумію, це може бути важко зрозуміти, але дайте мені кілька хвилин — я все поясню.

Барні вразила майстерність, з якою чоловік пояснив ситуацію людям, що нічого не знають про радіацію та її вплив, і разом з тим не вдався до чванливості. Коли стало зрозуміло, що таке «радіація» і «радіоактивний пил», батько задумливо став, потираючи пальцем просиві вуса; Стефан був вражений. Лише мати скривилася, чим показувала, що вона не все до кінця зрозуміла.

— Це як радіоактивні випадки, так? — запитала вона.

— Як у Японії? — запитав батько. — Та штука від бомби, від якої в них опіки з'явилися?

— Не зовсім, містере Шутарек. Якщо сюди дійсно випадково потрапив якийсь радіоактивний пил, його кількість зовсім мізерна. Мабуть, ніхто з тут присутніх навіть не мав контакту з пилом... або його взагалі тут нема. Наша робота — перевірити, чи ви в безпеці, і не дати йому поширитися.

Батько Барні весь час уникав його погляду, поки Бендікс із Макнайтом обійшли їх і пройшлися квартирою з лічильником Гайгера. Коли пристрій уперше взявся по-звичайному сюркотіти, батько підскочив від ляку, але Герсон заспокоїв його розповіддю про нормальну фонову радіацію. Раптом він повернувся до дружини й потрусив кулаком їй перед обличчям.

— Бачиш, що буває, коли не робиш те, що я кажу? Дозволяєш йому лізти сюди в мене за спиною...

— Вона не винна, — вигукнув Барні. — То було після похорону. Зайшов ненадовго.

Батько зиркнув на нього сповненими відрази очима, і рот Барні наче наповнився піском.

— Тебе ніхто не питав, — просичав батько. — Я вже тобі казав: у домі Шутареків тобі не раді. Тобі те прізвище не подобається. Можливо, я вже не можу казати своєму синові, що робити, куди йти чи як називатися, але я сам вирішую, хто має право заходити в мій будинок, і я не люблю, коли люди лазять сюди, поки мене нема. Це навіть не враховуючи той радіопил, про який я взагалі нічого не знаю.

Від різкого тріску лічильника Гайгера всі обернулися. Диван, де він того дня сидів, мав сліди зараження.

— Схоже, що тут лише кілька порошинок, — повідомив Бендікс. Він витягнув ножиці й узявся вирізати кружечок тканини на билиці.

Мама Барні скрикнула так, ніби її вдарили ножом.

— Ви мусите це робити? — запитав Барні. — Не можна просто витерти?

Бендікс похитав головою.

— Не можна ризикувати. Частина, можливо, проникла крізь волокна.

Барні згадав, що цей французький диван з широкою вигнутою спинкою, оббитий рожево-золотою парчею, був її гордістю й радістю. Вони завжди називали його «музейним», бо нікому не дозволялося на ньому сидіти. Він призначався для гостей та особливих подій, і саме в день похорону мама наполягла, щоб вони там сіли. Дивно, що він забув, бо йому було незручно сидіти на дивані, де забороняли сидіти в дитинстві. Вона вже кинулася вперед, щоб не дати ножицям зробити свою справу, але Стефан її зупинив.

— Мій диван! Мій любий диван!

— Можливо, дірку вдасться зашити, — сказав Стефан, та поки він це говорив, Макнайт знайшов іще кілька точок, де Барні відкидався назад, і Бендікс узявся вирізати клаптик за клаптиком на спинці, сидінні, бильцях, передаючи заражену тканину Макнайтові, який скидав її в контейнер з фіолетовим трилопатним знаком. Коли процедура скінчилася, рожево-золотий диван здавався Барні якоюсь хворою істотою з дірками на місці, де зогнила шкіра.

Мати плакала в Стефанових руках, а батько люто блимав на нього очима.

— Залишаєш слід після себе. Кажу тобі: ще хоч раз побачу тебе тут — очими руками скручу.

— Містере Шутарек, запевняю вас: це не провина вашого сина. Пил потрапив у його машину через...

— Я не питав вашої думки, містере Як-вас-там. Закінчуйте й забирайтеся геть з мого дому. — Обличчя в батька було червоне, і з того, як він стискав-розтискав кулаки, Барні знав, що ще мить — і він почне ними розмахувати.

Більше слідів у квартирі вони не знайшли.

Зрештою чоловіки закінчили роботу, зібрали все своє обладнання, приготувались іти. Барні глянув на маму, але та відвернулася й стиснула руку Стефана, щоб не впасти.

— Вибач, — сказав Барні.

— Геть звідси, — сказав батько.

— Я не тобі, а мамі. — Барні якусь мить постояв, сповнений ненависті до цього чоловіка. Побачивши це, батько ступив до нього, обличчя пашіло.

— Я сказав: пішов геть з мого дому. Спочатку ім'я моє паскудиш, тепер і дім. Більше ніколи сюди не приходь.

Стефан став між ними.

— Не кажи нічого, Барні. Ми всі цим засмучені. Я тобі подзвоню потім.

Усі ті роки, поки Барні жив окремо від них, він мріяв про день, коли якась скульптура зробить йому репутацію, якою він зможе виправдати своє життя й свої рішення. Він навіть планував, що, коли в нього народиться перша дитина, вони з Карен запросять їх на хрестини й це розвіє ворожість. Але тепер...

Бендікс із Макнайтом рушили до виходу, Герсон узяв Барні за руку.

— Ходімо. У нас іще попереду робота.

Барні кивнув, обернувся й швидко побіг сходами, знаючи, що більше ніколи не зможе сюди повернутися.

* * *

Того вечора він лежав без сну, пригадував хлопчачу бійку зі Стефаном. Делікатний Стефан, такий переляканий, відколи його батьки загинули в автокатастрофі. Двоюрідний брат і друг. Барні тоді думав, що йому більше ніхто не потрібен — жоден інший брат. Стефан був найближчим товаришем, якого Барні коли-небудь мав. Але одного дня батько Барні посміявся з «дівчачих скульптур» і вколов його словами про те, що Стефан займається «чоловічими»

речами, а не постійно бавиться з глиною. Через кілька днів Барні обернув банальну сварку між ними на справжню влучну бійку. Скільки їм тоді було? Дванадцять? Тринадцять?

Йому було важко дихати, пригадуючи все це тепер у темряві. Штовханина та обзивання ставали серйознішими й виходили з-під контролю. Сусідські хлопці зібралися й кричали: «Бійка! Бійка!..» Стусани й матюки, і нарешті несподіваний ривок, коли Барні ударив його з усієї сили, вкладаючи в удар вагу всього тіла, випускаючи всього себе, ніби то був вибух, який його звільнив. Стефан упав, ударився головою об бордюр, кров з рани ринула на тротуар. Барні ще ніколи не бачив, як людина падає непритомна. Він стояв і трусився, нажаханий, упевнений, що вбив свого двоюрідного брата; хотів одночасно допомогти й утекти, всі м'язи раптом напружилися й затремтіли, наче хтось схопив його ззаду.

Чому він тоді поглянув на небо? Хто, як йому здавалося, спостерігає за ним?

Барні глянув на свої руки тепер, у тьмяному світлі, що падало через жалюзі, відчуваючи те ж напруження, і м'язи знову трусилися ледь не до судом. Щось сталося з ним у той день. Відтоді він ніколи не мав можливості випустити пару повністю. Щось постійно його стримувало. Були й інші бійки з іншими хлопцями після цієї, але щоразу, як він прицілювався кулаком, щось позаду чи всередині стримувало його й відтягувало удар. Його били хлопці, над якими він брав гору раніше. Хоч би скільки він злився, хоч би скільки люті в ньому закипало й просилося назовні, він ніколи не міг її вивільнити повною мірою, ніколи не міг зовсім звільнитися. В останню мить завжди стримувався і, стримуючись, у паніці втрачав усе. Він підозрював, що то якийсь глибокий страх власної сили й жорстокої вдачі — майже як у батька — стримував його й в інших ситуаціях. У його скульптурах, у почуттях і стосунках з іншими людьми, можливо, навіть у сексі.

Тепер, хоча Стефан і забрав його місце в домі з батьками, він не ненавидів його за це. Стефан виріс достойним чоловіком, але так і не одружився й не покинув дому Шутареків. Барні був певен, що Стефан навіть ніколи не спав в іншому місці. Це виглядало так, наче, знайшовши нових батьків на зміну втраченим, він боявся втратити й цих.

Він добирався до муніципального коледжу Гемтремка, тоді до Детройтського університету, а коли отримав диплом учителя, то почав працювати в середній школі Гемтремка. Жодного свідчення про кохану чи подругу, і за всі роки, відколи Барні змінив прізвище, стявся з батьком і почав жити сам, він завжди зачудовувався, що ж це за страх може тримати чоловіка в стані дитячої залежності аж до тридцяти років, міркуючи, чи не стосується це якось тієї бійки. Можливо, коли того дня Барні його віддубасив, він убив щось усередині хлопця, залишивши тільки оболонку людини. Господи, тільки б це не було правдою!

Барні заплющив очі й спробував викинути ту сцену з голови — маму з татом у квартирі й Стефана з ними. Немає сенсу про це думати. Він сам на себе це прикликав зі своїм характером і впертістю. Стефан — ось єдиний син, який їм тепер потрібен. То для чого про них думати? Господи, як же йому важко було бачити, як Стефан заспокоює маму, стає між ним і батьком, коли старий лютував, так ніби Барні став чужинцем.

Йому дуже хотілося тепер плакати. Усередині відчував тиск, що рвався на волю. Він зможе поплакати, аби лише дозволив собі, він ридатиме й випустить сльози, які тільки й очікують звільнення. Ридання очистять його, і він почуватиметься краще. Та Барні не міг. Щось постійно стримувало.

— Це все моя провина, — прошепотів він спочатку стінам, тоді стелі й нарешті в подушку. Ніщо тебе не розрадить, ніщо не допоможе, і він вдивлявся в темряву, знаючи, що нікого не назве й сам не буде названий ні «батьком», ні «сином».

4

Здавалося б, постійне повернення до місць, які Барні відвідав протягом трьох тижнів між інцидентом і знезараженням, було безперервним нічним жахом. Переживати все заново, бачитися з тими самими людьми, говорити ті самі речі, йти тими ж маршрутами.

Радіоактивність була на заправках, куди він заїжджав, щоб заправитися й відвідати туалет, у ресторані «Алексі», де вони з Карен вечеряли, коли вона потягла його в центр подивитися балет у Масонському храмі (в центральному проході на балконі, у третьому ряду від перил знайшли радіоактивні порошинки, що в'їлися в крісло, і Макнайт вирізав чотиридюймову латку зі шкіряного сидіння).

Щоразу, як «Трејсер контрол» доводилося знищувати чи усувати частину чогось, вони залишали власникам бланк претензії, який ті мусили заповнити й надіслати в головний офіс у місті Толедо, штат Огайо. Герсон пояснив, що, коли вони закінчать, претензії посортують і порівняють зі звітами про роботу, які надішле він сам, а тоді комп'ютер сам розрахує суму до сплати. Гроші надійдуть з «Нешнал моторз» (їх, звісно, покриє страхова компанія), і загалом знезараження обійдеться в понад мільйон доларів. Коли Барні здивувався, Герсон зазначив, що Бендікс і Макнайт, а також люди, які вже почали працювати з Карен, — високооплачувані спеціалісти, а ще є три інші команди, які працюють з людьми, що дістали незначні дози в Елджині. Він метикував, що їм знадобиться місяць з гаком, щоб відстежити всі першорядні та другорядні контакти Прагера, а також контакти тих, хто, ймовірно, заходив у його кабінет.

До середини четвертого дня відтворення своїх маршрутів Барні вже від цього нудило. Опіки тепер з'явилися й на грудях та на правому боці. Лікарі дали йому мазі й знеболювальні

таблетки, відправили додому в ліжко й сказали, що ці первинні симптоми зникнуть за кілька тижнів.

Герсон поставив біля його ліжка диктофон і попросив надиктовувати в нього.

— Метод вільних асоціацій. Коли думатимете про місце, куди ходили вечеряти, чи когось, кого відвідали, спробуйте пригадати, що робили перед тим чи опісля. Що самі пропустимо, те, можливо, опрацюємо пізніше.

— Тобто те, що ви пропустите, так і залишиться й випускатиме радіацію?

Герсон знизав плечима.

— Якщо цим так перейматиметеся, то й збожеволіти можете. Подивіться на ситуацію під іншим кутом. Найпевніше, вже ніде немає сильної концентрації, а в більшості громадських місць смертельної або навіть небезпечної дози просто не знайдеться. Ми провели непогану перевірку в домівках та інших місцях, які з вами відвідали. Крім того, якщо немає можливості нічого вдіяти, ліпше мислити про це по-філософськи.

Лікарі, які попередили його про те, що скоро почнуть утворюватися катаракти, запевнили, що видалити їх буде неважко. Барні не втратить зір назавжди. Проте він раптом помітив, що крізь вікно розглядає дерева, корені, хмари й велику поорану брилу, в яку торік закохався на озері й притягнув із собою, щоб покласти збоку від під'їзної доріжки; помітив, що запам'ятовує лінії й маси, вигин в'яза, де його стовбур розщепився на акуратну літеру «V», цікавий випин там, де загоїлася відламана гілка. Упав листок, і, спостерігаючи за ним, Барні відчував порожнечу. Йому не вистачало часу вбирати всі можливі форми, простори, рухи, він кляв себе за те, що роками обшкрябував моделі Нета Вінтерза, працював над чужими ідеями, коли навколо стільки незакінчених робіт чи ідей, якими б він хотів займатися — мусить займатися, доки ще є час.

«Гаразд, — сказав він собі, — тепер у тебе є час, поки що ти маєш зір і не осліпнеш одразу». Він міг уявити, як розвиватимуться катаракти. Спочатку все стане розпливчастим, тоді навколо світла з'являтимуться веселкові кільця, а тоді світло повільно тьмянітиме в імлі, доки колір не зникне, а світ стане задимленим. Це займе місяці, але це станеться.

До того моменту він може відвести весь час на ліплення. А коли стане надто темно, користуватиметься самим дотиком. Якщо Бетговен міг створювати музику, будучи глухим, якщо Мілтон писав після того, як осліп, а Ренуар малював пензликами, прикріпленими до кистей, тоді й він зможе працювати з глиною без допомоги зору.

* * *

Останнього тижня липня, коли Барні зміг встати та рухатися й почувався набагато краще, Герсон приніс вістку, що Макс Прагер просив його прийти.

— Як він?

— Дістав велику дозу, — відповів Герсон. — Не думаю, що довго протягне.

— Чому він хоче мене бачити?

— Гадаю, тому що в нього більше нікого нема. Я ходив до нього кілька разів, але, здається, у нього нема друзів.

— Я не знаю, про що з ним говорити.

Герсон трохи помовчав, тоді запитав:

— Ви звинувачуєте його в тому, що сталося з вами й дружиною?

— А кого ще мені звинувачувати?

— А себе не звинувачуєте в тому, що передали це іншим?

— Тут інакша ситуація, — хоча Барні не міг пояснити, як і чому вона інакша. Усе, що він знав, це те, що Прагер залишився в тіні й зіграв героя, а вони з Карен через це постраждали.

— А вам не спадало на думку, що, якби він не залишився в тіні й не позбувся тих гранул, загинуло б багато людей?

Герсон роздратував його своїми притиками.

— Я думаю про це, але не допомагає.

— У нас, у морській піхоті, йому б за таке медаль дали, — сказав Герсон, зняв окуляри й взявся методично протирати їх кишеньковою хустинкою. — Неймовірно, які люди передбачувані. Ви скульптор і митець, але реагуєте так само, як люди, з якими я стикався сотні разів по всьому світі — від покоївок і чорноробів до політиків і науковців. Коли вас зачіпає щось, чого ви не розумієте, завжди потрібно повісити провину на когось. Ви перший митець на моєму рахунку. Я думав, поводитиметесь якось по-іншому.

— Слухайте, я й сам хворий. У мене опіки, не забули? Крім того, яка йому користь із того, що він знатиме, як я почуваюся?

Та через два дні Барні все ж пішов. Слова Герсона спонукали його до певних роздумів. Барні спробував переконати себе, що Прагер став просто невинною жертвою, як і вони з Карен. І все одно, коли Барні згадував його, м'язи рук і плечей у нього напинались, а серцебиття прискорювалося. Усе своє життя його неприємно вражав вибуховий характер батька, проте тепер власна реакція нічим не відрізнялася — інстинктивна, м'язова, бездумна.

Дорогою до приватної палати Прагера на четвертому поверсі він помітив людей, що виходили на третьому, чоловіків з квітами, коробками цукерок і радісними обличчями. Табличка навпроти ліфта повідомляла «Пологовий відділ», стрілка вказувала праворуч. Але нижче, збоку, біля вогнегасника, висів інший значок, який тепер він завжди бачив на стінах, у проходах і коридорах. Барні встиг помітити його саме перед тим, як зачинилися двері ліфта, — стрілку під трьома трикутниками, помаранчево-чорний значок, що вказував людям напрямок до протирадіаційних сховків.

Він не був готовий до шоку, спричиненого виглядом Прагерового обличчя, роздутого, червоного, безволосого (на-

віть брови повипадали); єдину руку, що виднілася назовні, проколювала голка з пластиковою трубкою, підведеною до перевернутої пляшечки з безбарвною рідиною, а шкіра на ній була пухирчата й зранена численними опіками. Друга рука й решта тіла ховалися під покривалом, яке висіло на рамці, щоб не торкалося тіла.

— Барні... ти прийшов... — з присвистом, ледь ворущачи губами, озвався голос, ніби боявся розколоти маску обличчя. — Сідай... скажи... що там?

— Ти сам як, Максе?

— Н-норма... Трохи згорів на сонці. Добре виглядаєш. Я... хвилювався... за тебе... і жінку твою. Але ти виглядаєш чудово.

— Так, нам пощастило. Лікарі багато не кажуть, але, думаю, як тільки минуть симптоми, з нами все буде гаразд.

— Бляха... Я радий... — прошепотів Прагер. — Ти собі не уявляєш, скільки я про вас думав... чи все так зле... Думав, ви, певно, мене ненавидите...

— Та не кажи дурниць. — Але на цих словах Барні до горла підступив клубок.

Прагер вдумливо дивився на нього, тоді, здригаючись, зітхнув.

— Я й не знав, що ношу те із собою. — Він заговорив голосніше. Барні бачив, як йому боляче, як він старається викласти все якомога швидше. — Не знав. Повірте мені. Пробачте мені... обоє... будь ласка... Барні, не тримай на мене зла...

— Звісно, що ми знаємо: то був нещасний випадок. Не треба просити пробачення. Немає тут винних. Блін, Герсон от узагалі сказав, що в піхоті тобі б за таке медаль дали. А я ж сам хіба не розніс ту заразу іншим? Ми з Герсоном і його командою ходили по людях, і я навіть не знав, що їх також заразив. Таке могло з будь-ким статися. Не треба просити пробачення.

Прагер мовчки дивився на нього, а тоді з його погляду зникло будь-яке тепло. Не рухаючи головою, він відвернув

погляд, звів очі до стелі, ніби більше не міг дивитися Барні в обличчя. Він затих, чувся лише хрип, а тоді:

— Ти брешеш...

Барні не заперечував. Прагер бачив це в його обличчі, чув у словах, що він досі його звинувачує. Старий надто близький до смерті, щоб його обманювати.

— Вибач, Максє. Я хочу. Але не знаю як. — Барні хотів, щоб той зрозумів, що він переживає. Божевілля. Він хотів, щоб Прагер вибачив йому неспроможність пробачити.

Та Прагер уже на нього не дивився.

— Я прийду до тебе завтра, — сказав Барні. — Тобі щось треба?

Прагер не відповів, лише впився поглядом кудись убік, наче Барні вже пішов. Він іще трохи посидів, тоді підвівся й чекав, доки Прагер зверне на нього увагу.

— Ну, давай, Максє. Я дуже заплутався. Дай мені трохи часу, і, можливо, я з цим розберуся.

Жодної реакції.

Барні спіткнувся, виходячи з палати, обличчя розчервонілося від сорому й люті. Яке той мудак має право робити так, щоб Барні почувався винним? Як це так несподівано він сам став винуватим? Ну і в сраку його. Прощення не можна отак просто ввімкнути, як поливалку для газону. Дуже гарно й довго можна говорити про християнську чуйність, але слова прощення смердять на кілометр, коли чути, що вони нещирі. І він не міг змусити себе шкодувати Прагера лише тому, що той вмирає. Хотів, але, бляха, він відчував, як напружуються м'язи, і свідомо не давав рукам стискатися в кулаки. Якби на місці Прагера був його батько, подумав він, Барні розбив би йому обличчя просто на ліжку, бо коли не можеш звинувачувати причину, то переводиш увагу на знаряддя, і, зрештою, біль Прагера цього не зменшував.

Дорогою вниз ліфт зупинився на третьому поверсі, усміхнений молодик увійшов і запропонував Барні сигару.

— Хлопчик, — радісно скрикнув він, — вісім фунтів дві унції!

— Спочуваю, — відказав Барні, ігноруючи сигару, вда-
ряючи по кнопці першого поверху.

Молодий чоловік витріщився на нього, роззявивши рота,
рука із сигарою так і зависла в повітрі, і лише коли двері
відчинилися у вестибюль, він відреагував:

— Що ви таке кажете?

Та Барні вже зник за обертовими дверима.

* * *

Коли Карен стало краще, вони закріпили за нею команду
«Трейсер контрол» із трьох людей. Головним був Джош
Чемберлен, присадкуватий чоловік середнього віку, який
перемежував важке дихання зітханнями, ніби це все для
нього занадто. Вона ніяк не могла розгледіти його очей за
товстими лінзами, і він поводився тихо та гідно, коли вони
почали своє полювання на радіацію.

Його асистенти були молоді. Стен, високий (волосся на-
криває очі й скромна усмішка), грав у баскетбол у коледжі
до війни. Його навчили незаражувати в армії, розповів він,
бо міг дотягнутися до високих речей. Марті — грубувато-
привабливий синьоокий кокетник, який постійно ніби оціню-
вав її, і Карен через силу іноді перехоплювала його погляд,
коли він дивився на неї, і тішилася, що молоді чоловіки досі
вважають її привабливою.

Джош Чемберлен планував відвідати супермаркет «Фуд-
райт» перед закриттям. Вони зайшли всередину, коли вийшов
останній відвідувач. Керівник і дівчата-касірки, які підра-
ховували виручку, підняли голови й витріщилися на чолові-
ків у білих комбінезонах із каптурами. Чемберлен пояснив
ситуацію, і керівник отупіло вирячив очі.

— Що ви сказали? Радіоактивне що?

— Це не має значення, — зітхнув Чемберлен. — Нам треба швидко все перевірити й іти далі.

— Я не впевнений, що маю повноваження...

— Слухайте, якщо ми не зможемо перевірити супермаркет, нам доведеться викликати шерифа, який його закриє. На карантин. Треба вам цього?

— Ні, звісно, ні. Я... я думаю, все нормально. — Він нервово розсміявся. — Доки не побачив місіс Старк, думав, ви, хлопці, хочете пограбувати нас. Такі костюми.

Чемберлен кивнув.

— У нас таке постійно. Це не займе багато часу.

Стен з Марті почали з протилежних кінців магазину й зустрілися в центрі. Не знайшли нічого, доки Стенів лічильник не затріскотів на одній з кас. Марті дістав мазок з бавовняним кінчиком і провів ним між кнопками з цифрами на касовому апараті. Касирки, які за цим спостерігали, пожвавилися.

— Спокійно, дівчата, — озвався Чемберлен. — Така маленька цятка нічого особливого не означає. Одна з вас, напевно, підбрала її через якусь банку чи коробку, і, коли набирала ціну, порошок стерлася й упала між кнопок апарата. Не варто хвилюватися. Ні в кого нема опіків на пальцях? Ми не знаємо, як давно та цяточка там тримається, тому, якщо в когось з'являться опіки чи нудота протягом наступних двох тижнів, зв'яжіться з відповідальним за радіаційну безпеку в Центрі. Він скаже, що робити.

Карен побачила на їхніх обличчях образ. Хотіла пояснити, що вона також просто невинна жертва, але різкі погляди промовисто заявили, що краще мовчати.

Лічильники не показали нічого в хімічній Елджина, магазині одягу Гекшера чи каварні неподалік, а також в інших місцях, які вони перевірили протягом наступних кількох днів. Проте слід знайшовся в салоні краси Мартіно, на кріслі, де Карен укладали волосся.

Містер Мартіно й дівчата, що на нього працювали, впали в паніку, доки Джош не пояснив те саме, що говорив у супермаркеті. Карен налякали їхні погляди — суміш відрази й люті.

Містер Мартіно протер обличчя й проверещав:

— Моя дочка вагітна, і вона приходила сюди на укладання, сиділа в тому кріслі після місіс Старк! Що, як вона щось підхопила?!

— Ми відправимо когось до неї додому, якщо дасте адресу, — заспокоїв його Чемберлен. — Найпевніше, нічого не...

— Господи! Боже мій! А якщо так?! А якщо щось станеться з її дитиною?! — Він люто блимнув очима на Карен. — Якщо з дитиною щось станеться, я...

— Обережніше зі словами! — гаркнув Чемберлен. — Ви не маєте права звинувачувати місіс Старк, вона така ж винна, як і ваша дочка, якщо та передала це комусь іншому. Ви повинні дякувати місіс Старк за те, що вона прийшла з нами перевірити всі ці заклади. Багато людей навіть так не хочуть нам допомогти.

Але містер Мартіно не слухав, його обличчя палало ненавистю.

— Більше щоб я вас тут не бачив. Відтепер ходіть собі зі своєю радіацією де хочете.

Карен відчувала, що от-от розплачеться. Очі наповнювали сльози, але вона не хотіла втрачати самовладання перед ним. Вона обернулася й вибігла із салону.

Дорогою назад її охопила депресія, Карен не могла ніяк відповісти на запевнення Чемберлена, що радіоактивних слідів зовсім трішки що в Мартіно, що в супермаркеті, і навіть якщо одна чи більше людей недовго контактували з нею, це означатиме щонайбільше опік, який зрештою загоїться. Але Карен думала про дещо інше. Скоро їм доведеться відвідати людей з літньої театральної групи. Звісно, тепер вони готують «Гедду Геблер» без неї, але вона відвідувала

перші репетиції, і багато людей її, можливо, торкнулися, особливо Дейл, коли пробував лізти до неї за лаштунками.

Тієї ночі він був п'яний, притиснув її в кутку, обійняв і змусив до поцілунку. Він обмацував її, запхав руку під сукню й розстебнув ліфчик так швидко, що Карен не встигла від нього вислизнути. Тепер, пригадуючи, що вони знайшли сліди пилу в неї на грудях, вона замислилася, чи він їх не підхопив і чи не передав своїй дружині або іншим жінкам, яких торкався, від чого їй стало гидко.

Чемберлен сказав, що планує перевірити всіх людей з трупи окремо в них удома, а тоді займеться знезараженням глядацької зали муніципального коледжу міста Елджина, до того як відбудеться наступна запланована репетиція. Досить неохоче він спробував переконати її нічого від нього не приховувати.

— Це як таємниця між лікарем і пацієнткою, — пояснив він. — Можете не хвилюватися й розповісти, чи ви з кимсь були. Іноді люди бояться про це говорити, бо мають якісь секрети. Обіцяю вам: я та «Трейсер контрол» поважаємо вашу конфіденційність.

— На що ви натякаєте?

— Ні на що. Але ми мусимо перевірити всі контакти.

— Як у людей, у яких знайшли якусь венеричну хворобу, так? Перевірити всі контакти шльондри, щоб перевірити, скількох вона заразила?

Він здавався шокованим і засоромленим.

— Нічого такого я не мав на увазі, — сказав він. — Моя робота — запитати. Я ні на що не натякав.

— Мабуть, ні. Вибачте, що так відреагувала. Від цього всього я почуваюся винною, і мені соромно просто за те, що я когось торкнулася. Ну... є серйозна ймовірність, що один з акторів, Дейл Векслер, міг підхопити щось одного вечора від мене... Він ліз до мене за лаштунками.

Чемберлен кивнув і записав собі щось.

— Добре, як я й сказав, це лише між нами. Ваш чоловік про це нічого не дізнається.

— Та ну вас! Мені однаково, чи дізнається він. Мені приховувати нічого. Коли ви отак говорите, я ніби винна в чомусь, чого не робила. Можете хоч у недільній газеті про це написати, мені плювати.

Попри це, коли вони залишили її біля будинку, Карен відчувала, як від сорому палає обличчя.

Серпень

1

Карен планувала розповісти йому про вагітність іще до сварки з батьками. Хоча знала, що вони повернулися з Каліфорнії ще тиждень тому, але вдала приємне здивування, коли мама подзвонила в суботу й повідомила, що вони зайдуть сьогодні ввечері. Не на вечерю, наполягала мама, просто на короткий візит. І, між іншим, їй хотілося знати, чи правдиві ті чутки про радіоактивність. Є якась імовірність?..

Жодної небезпеки, запевнила її Карен. Будинок дуже ретельно перевірили. Радіоактивного пилу більше нема.

Коли вона розповіла Барні, що приїдуть батьки, він гупнув кулаком по долоні.

— Зараза, вони надсилають нам Бредлі-мирову-угоду, щоб він нас опрацював. Вирішили дістатися до нас через твого старого.

— Він би так не вчинив.

— Та ну, серйозно? Може, я помиляюся. Може, він не кидає нас, якщо на кону стоятиме посилення позиції його фірми з «Нешнал моторз». Якщо помиляюся, прошу вибачення. Пробачу йому всіх удів і сиріт, яких він умовив на нікчемні мирові угоди, якщо вони не використають його проти нас. Домовилися?

— Ти завжди був проти моєї сім'ї.

— Неправда. Я завжди з повагою ставився до твого батька — чоловіка з корінням, якого шанує громада. Відколи розійшовся з власною сім'єю, мене не покидала божевільна надія, що він дійсно прийме мене так, як мій батько не зміг.

Карен слухала його лише одним вухом, бо на мить уявила трепет усередині й поклала руку на живіт. Ще надто рано для рухів. І все одно вона цього очікувала. Поки по ній майже не видно. І тепер, коли її симптоми опромінення — набагато слабші, ніж у Барні, — відступили, залишилося тільки тихе очікування. Нереальне. Тепле. Ніби бульбашки, що мандрують до поверхні. Вона хотіла, щоб Барні знав і тихо очікував разом з нею, але якщо розповідь йому тепер і виникне сварка, він може використати це проти її батьків. Вона розповідь йому тоді, коли вони підуть.

— Побачимо, як там буде, — прошепотіла Карен. — Ти не знаєш, чому він хоче прийти й про що говоритиме. Навіщо засмучуватися. Приляж і відпочинь, поки їх тут нема.

Її спокій, відмова клювати на наживку здивували Барні. Скидалося на те, що Карен має якусь приховану гарантію. Коли вона відкинулася в кріслі, Барні раптом помітив, якою здоровою вона виглядає. Обличчя знову світилося молодістю, приховуючи висип на шиї, та ще дивнішим здавалося мирне тепло в її очах.

— Що твоя мама говорила? Щось відбувається, про що я не знаю?

Вона ніжно стиснула його руку.

— Не сварімося сьогодні. Я не хочу, щоб вони бачили тебе слабким і виснаженим. Полеж і збережи енергію.

Барні хотів якось саркастично це прокоментувати, але її ніжність спинила його.

— Маєш рацію. Прибережу голос на пізніше.

Нагорі світло, що пробивалося крізь вікна спальні, ранило йому очі. Барні ступив уперед і затягнув жалюзі. Лежачи

на спині, боляче вдихнув і спробував зрозуміти, що Карен від нього приховує.

Його розбудив звук машини на під'їзній доріжці. Барні силкувався сісти, переборюючи запаморочення й нудоту. Дійшло до того, що він боявся сну, попри полегшення, яке той дарував. Ціна пробудження виявилася надто високою. У темряві він ледве взувся й запах сорочки в штани. Хотів побачити, як Джейсон Бредлі перетинає поріг, особливо розпізнати ознаки страху й огиди. Бредлі стануть першими гостями за більш ніж три тижні (відколи продавець, який нічого не підозрював, прийшов, щоб переконати їх у тому, що кожна американська сім'я повинна мати енциклопедію заради дітей, навіть якщо ті лише намічаються або десь у майбутньому, і Барні викинув його геть), і він хотів побачити, як вони це сприймуть. Рука потягнулася до волосся, зачесала його назад, і він подумав, що варто було все ж поголитися. Виглядає, напевно, як безхатко. Ну, хай приймають його таким.

Доки він спустився сходами, Карен уже стояла біля дверей, батьки з'явилися в одвірку. Джейсон Бредлі, високий і худий, попри свої п'ятдесят вісім, із хвилястим сивим волоссям, солідний чоловік, що дивиться на світ з вершини свого успіху. Барні рідко бачив його поза оточенням книжок, обшитих дубом стін і м'яких шкіряних крісел його колоніального будинку. Тут цей чоловік виглядав так само, ніби приніс разом із собою ту ауру книжок і шкіри.

Лора Бредлі трималася непогано, і хоча зморшки на її шиї та підборідді вже давно випрямилися після пластичної операції, на ній було забагато пудри й помади, наче спеціально, щоб її було видно здалеку. Вона набрала вагу, і, коли скинула шаль на крісло, з-під рукавів сукні випнулася біла плоть. Проте Барні бачив, звідки в Карен її риси: те ж чорне волосся й зелені очі. Її мама знала, як Карен виглядати-ме в п'ятдесят, якщо житиме безтурботним життям.

Лора Бредлі обережно ввійшла, ніби не хотіла забруднити спідницю.

— Ой, золотце моє любе! Дитинко моя, як же тобі, мабуть, жахливо. Кошмар. Ти й уявлення не маєш: коли Деніс Енгстром подзвонив нам у Лос-Анджелес і розповів, що сталося, нас ледь не знудило, насправду. Джейсон хотів одразу приїхати, але саме вів переговори з тим жахливим дрібним адвокатиком, що займався всіма тими тисячами позовів проти компанії. Страшний чоловік, бруд під нігтями й взуття ніколи не чищене, ні, ну ти уявляєш? Ну, то таке, добре, що ми вже тут. Стільки нових меблів і нові штори — краса. Мушу сказати, ми шукали твою сестру за останньою адресою, але вона зникла. Жодної адреси перенаправлення. Просто щезла з виду — бозна-куди ділася. Вона жила в страшному районі, одна з її сусідок розповіла, що Майра лежала в лікарні. Коли ж повернулася, щоб забрати речі, очевидно, досить змінилася. Ох, та моя донька. Та жінка сказала, що вона навернулася на якусь нову релігію, щось таке. Ні, ну ти собі можеш таке уявити? Наша Майра?

Барні вже хотів сказати, що може собі уявити, але жінка швидко змінила тему. Така спритна в нього теща.

— Мусите розповісти нам усе — від початку до кінця, — сказала вона. — Дорогенька, ти така змучена. Тобі щось болить? Джейсоне, подивися на неї.

Але Джейсон Бредлі дивився на свого зятя. Він повагався, тоді простягнув руку. Барні відчув, яких зусиль це йому коштує, і це його розлютило.

— Краще не треба, — озвався він. — Радіоактивний пил — штука непевна. Може бути всюди. Ліпше не ризикувати.

— Барні, який жах! — вереснула Карен. — Не слухай його, тату. Вони уважно перевірили будинок. Немає жодного шансу, навіть найменшого, що пил може ще тут бути.

— Хіба вони із собою занесли, ззовні, — промовив Барні. — Він же по всьому Елджину, знаєте, і це я його розсіяв.

Батько спокійно вдивлявся в нього, чудово розуміючи з тону голосу Барні, що їм тут не раді. Лора Бредлі намагалася зберігати самовладання, проте постійно нервово роззиралася навколо.

— Це повна дурня, сам знаєш, — сказала Карен, тягнучи маму в їдальню. — Не слухайте його. Його деколи заносить з тією мистецькою уявою. Тату, ходімо, щось вип'єш.

Її батько прийняв запрошення, але не бажав віддавати зятеві останнє слово.

— А воно вплинуло на тебе навіть сильніше, ніж ти думаєш, Барні. Ти завжди був самовдоволений і презирливий, але ще ніколи в тобі стільки отрути не відчувалося. Тобі б до психіатра сходити.

— Ну, зараз я собі такого не можу дозволити. — Барні засміявся. — Але якщо «Нешнал моторз» відправили вас сюди з належною пропозицією мирової угоди, можливо, я...

— Барні!

— Усе гаразд, золотко, — відповів їй Бредлі. — Ви обое пережили важке випробування.

— І нам не потрібні ваші спочуття!

— Розуміння — це не те ж, що й спочуття.

— Та ну вас, татусю дороженький, це ж не просто дружній візит, правда? Будьте чесні. Вас сюди Енгстром відправив, щоб нас опрацювати, правда?

Сконфужений вираз батькового обличчя виказав усе Карен.

— Татку!

— Щоб ви знали, Енгстром мене не відправляв. Він збирався відправити іншу людину. Я наполіг, що це краще буду я, бо припустив, що ліпше буде, якщо почуєте це від мене, ніж від незнайомця. У будь-якому разі що у ваших, що в їхніх інтересах залагодити все швидко.

Карен відвернулася, і Барні бачив, як її це образило. Тепер вона зрозуміє, що в цьому гнилому місці більше немає до кого звернутися. Але він хотів, щоб вона бачила, які вони егоїстичні.

— Звісно, — глузував він, — ми всі тут зацікавлені в тому, щоб залагодити це якнайшвидше. То яку суму містер Енгстром назвав раді директорів? Що він вважає розумною мировою угодою? На якій ціні вони зрештою зійшлися за двох людей, яких не з їхньої вини опромінило? Подивимось... Що ж, на фізичному рівні блювота, нудота, кривава діарея, слабкість. А ще лікарі кажуть, що ми — ну, я принаймні — маємо очікувати послаблення зору й зрештою катаракти. У мене з'явилася невелика пляма на оці. Болить, коли забагато світла, тож удень у мене опущені жалюзі, тому світло тут приглушене, якщо вам раптом цікаво. Звісно, коли катаракти повністю сформуються, мені можуть їх прооперувати, але в такому стані, в якому я тепер, операція може обернутися...

— Це зайве, — сказав Бредлі.

— Та навпаки! Зовсім не зайве, запевняю вас. Бо нам потрібно оцінити збитки, перед тим як зійтися на відповідній домовленості. Далі можливість лейкемії або раку кісток. Якщо я не напружуватимусь і більше ніколи не працювати-му, то можу сподіватися, що проживу відносно непогано. І Карен, звісно. Тож нам потрібна достатня підтримка. Уже не кажучи про те, що ми, без сумніву, тепер безплідні, і, найпевніше, ніколи не зможемо очікувати на поповнення нашої сім'ї. Не те щоб у появи дитини в цьому світі було багато сенсу. Але скільки ми повинні заплатити за те, що позбавлені права мати дітей?

— Добре, добре! — Бредлі поставив свою склянку на стіл. — Ти, бачу, рішуче налаштований поводитися гидко.

— Варто було раніше дітей народжувати, — сказала Лора Бредлі своїй дочці. — Я ж попереджала, яка це

дурна затія — відкладати з дітьми. Пам'ятаєш, як я говорила...

— Хвилиночку, люба, — перебив її Бредлі. — Я намагаюся йому пояснити, що така поведінка нічого не дасть.

— А як би ви хотіли, щоб я повадився?

— І це все ще більше погіршує, а не навпаки. Вам потрібно дивитися на цю справу...

— Погіршує? Що це у вас на думці?

— ...реалістично. Ти не дитина й не поденник. Твою кар'єру перервала жахлива трагедія, але ти знаєш, як працює світ бізнесу. У звичайних людей бувають фантастичні голлівудські ідеї про те, щоб засудити гігантську корпорацію на велику суму грошей. Дуже банальна мрія. Але ти добре знаєш, як усе насправді.

— Точно?

— Ти знаєш, наприклад, що вони можуть відкладати позов про відповідальність десять чи й п'ятнадцять років, затримка за затримкою без жодної гарантії, що ти виграєш, коли справа нарешті дійде до суду.

— Так, знаю. Після того як свідки зникнуть, а всі записи й докази пощезають. — Барні тріумфально всміхнувся Карен. — Тепер ми розуміємо темперамент Бредлі, кохана. Бачиш, як працює твій батько.

Бредлі це ніяк не зачепило.

— Ти пропрацював у «Нешнал моторз» досить довго, щоб знати, що людина, яка співпрацює з компанією, завжди зрештою виграє.

Але Барні спостерігав за Карен. Поки її батько говорив, вона, здавалося, хотіла відійти від нього якнайдалі. Ніби побачила його вперше не вдома чи на вечірці, а на арені в крові та з мечем.

— Так, розкажіть нам, що ж зрештою буде, — попросив Барні. — Цю частину нам найбільше й хочеться послухати. Правда, кохана?

Вона відвернулася. Батько бачив, що відбувається.

— Як я розумію, нам краще перенести це обговорення. Мабуть, ліпше нам вести справу з вашим адвокатом.

— О, ні, татку, — заперечив Барні. — Будь ласка, продовжуйте. Мусите пробачити цю несерйозність. Біль і нудота іноді занадто неприємні.

— Нам краще піти, — сказав Бредлі своїй дружині. — Це була помилка — приходити сюди.

— Татку, тебе дійсно прислали сюди, щоб ти відмовив нас від суду?

Джейсон Бредлі спохмурнів, дивлячись на свою дочку.

— Я не збираюся на це відповідати. Ходімо, Лоро.

Лора Бредлі ледь не зітхнула з полегшенням. Вона накинула шовкову шаль на плечі й підняла тонкі підмальовані брови.

— Я шокована тим, як ви обоє поводитесь. Ви, молодий чоловіче, взагалі не поважаєте батьків своєї дружини. Після всього, що для вас зробив мій чоловік.

Барні спирався на стіну, розмішуючи свій напій. Йому було важко приховати задоволення від того, що йому вдалося розкрити справжню натуру старого.

— Ні, я зовсім не забув, що він дав мені цю роботу за допомогою своїх зв'язків. Але мені здається, що я вже тисячу разів за це розплатився.

Бредлі вже повернувся й виходив, проте Барні зупинив його:

— Перед тим як підете, може, розповісте нам, яка остання пропозиція компанії? Так принаймні вийде, що ваш візит не зовсім безглуздий. У нас будуть певні здогадки, на чому вони зійшлися, а ви зможете передати нашу відповідь.

— Так, татку, що вони тепер пропонують? Може, якраз стільки, щоб ми тут тихо й мирно згнили.

— Донечко, не вір...

— Скажи нам їхню пропозицію, — прошепотіла Карен, — і досить бавитися, *тату*.

На піддорозі до дверей — дружина стояла вже на порозі — Бредлі обернувся.

— Вони досить щедрі. Я думав про ваш достаток. Зважаючи на те, що доказів недбалості немає...

— Ясно, людей з лабораторії вони вже купили.

— ...і це можуть довести незалежні експерти.

— Докази «Трейсер контрол» непереконливі. Вони ж і постачають ізотопи.

— Ви всім готові ризикнути, щоб дізнатися? Про Карен подумай.

— Геть звідси! — тремтячи скрикнула Карен. — І більше не повертайтеся. Ніколи.

— Зачекай, — сказав Барні, кладучи руку їй на плече. — Послухаймо пропозицію. Можливо, ми поспішаємо з висновками. Зрештою, можливо, він умовив їх на чесну угоду.

— Барні, я не хочу...

— Ш-ш-ш! Ну ж бо, тату.

Бредлі вагався, тоді знизав плечима.

— Рада директорів обговорила ситуацію позавчора на спеціальних зборах. Їхні юристи уважно переглянули справу, тоді відправили мене до вас із пропозицією, — слова давалися важко, — по п'ятдесят тисяч доларів.

— П'ятдесят?

— По п'ятдесят тисяч тобі й Карен.

— Ми вимагаємо півмільйона. Не дивно, що ви прийшли сюди, замість того щоб звернутися до нашого адвоката. Передайте своїм друзям у «Нешнал моторз», що радіація поки не вразила нам мізки й що нас не купити за сотню тисяч...

— Почекай, Барні. Він сказав: по п'ятдесят тисяч. Це не сто тисяч, п'ятдесят тобі й п'ятдесят мені, бо я впевнена, що пропозиція також передбачає п'ятдесят тисяч дитині.

Спочатку Барні подумав, що Карен просто намагається перевершити його гидку поведінку, але підборіддя в неї тремтіло, а в очах проступили сльози.

— Я збиралася розповісти вам у веселішій обставі. Але, враховуючи, що в нас дитина на підході й треба планувати майбутнє, ми, очевидно, не можемо прийняти цю пропозицію. Дитина може народитися хворою, розумієте. Можливо, потребуватиме опіки все життя. Хто за це платитиме, якщо ми приймемо таку пропозицію? О, ні, їм доведеться переконати присяжних. І, думаю, ви погодитесь, що наш адвокат зможе вибити із суду спочуття.

Не давши батькові сказати й слова, вона вибігла нагору сходами.

— Лишіть нас у спокої. Нам не потрібна ваша допомога. Не хочу вас узагалі ніколи більше бачити.

Карен грюкнула дверима спальні нагорі, і звук відбився луною по всьому будинку.

— Треба було нам сказати, — урвав тишу Бредлі. — Я ж не знав.

— Я також, — процідив Барні.

— Це все змінює. Мусиш їй пояснити.

— Думаю, їй уже достатньо за сьогодні всього пояснити. — Він потримав двері й спостерігав, як вони повільно йдуть доріжкою до свого авта. Припаркувалися біля узбіччя з іншого боку вулиці, замість того щоб виїхати на саму доріжку, як завжди. Ішли повільно й стомлено, Джейсон Бредлі тримав плечі не так широко, а голову — не так високо, як тоді, коли увійшов у будинок.

Коли вони пішли, Барні піднявся нагору, щоб це обговорити.

— Не сьогодні, — схлипуючи промовила Карен. — Уже й так багато наговорилися за сьогодні. Не хочу про це думати. Ходімо спати. Я просто хочу спати.

Але що він, що вона заснути не могли. Карен закинулася снодійним, і ніч перетворилася на карнавальну жаску їзду крізь темний тунель, освітлений істотами, що виникали то тут, то там, з кігтистими лапами, роздутими головами, вичаченими очима чи лускатою шкірою, і всі вони звинувачували її в тому, що дала життя їхнім деформованим тілам.

Барні крутився й вертівся в ліжку, доки за вікном не посіріло. Зрештою, відкинувши всі намагання заснути, він спустився вниз і ввімкнув кавоварку. Отже, вона не жартувала про вагітність. Але чому тепер, коли сама думка про це сміховинна? Що вона знає про можливий вплив радіації на плід? Тоді, згадавши, який лікар Лірої відвертий, Барні вирішив, що вона, мабуть, знає, чого чекати.

Очевидно, що Карен не планувала повідомляти про це отак. І все одно приємно було побачити шок на обличчях подружжя Бредлі.

Коли Карен зійшла вниз, її обличчя було напружене й бліде. Барні розглядав її, поки вона ставила на стіл свої чашку й блюдце. Поки по ній майже не було видно. Так, трішки погладшала в талії, груди стали повнішими. Який же він дурний, що не помітив цього раніше. Обтяжений власними фізичними змінами, він зовсім не помічав, як змінилася вона.

— То я нарешті стану щасливим татусем після трьох років.

Карен поклала дві скибки хліба в тостер, не повертаючи до нього очей.

— То весь той час, що я думав, наче тебе нудить від радіації, насправді ж нудило від цього?

— Ні, Барні, не весь час. Було потрохи того й іншого. Мене насправді не дуже нудило. Думаю, якимсь дивним чином вагітність допомогла моєму тілу побороти ті симптоми.

— Коли пологи? Чи це також таємниця?

— Кінець грудня, — тихо відповіла вона, не хотіла ні його провокувати, ні сама провокуватися. Їй було соромно,

що вона так дешево скористалася цим трюком, щоб шокувати батьків.

— А хто батько?

Не встиг він вимовити це, як йому стало соромно.

— Вибач, сплів дурницю.

— Ага.

— Ну, не дуже гарно було приховувати це від мене. Ти, мабуть, уже давно знаєш.

Карен сьорбнула каву.

— Лише з минулого місяця точно. Лікар Лірой вважав, що потрібно сказати тобі відразу, але я спочатку все сама хотіла обдумати. Мушу вирішити, залишати дитину чи ні.

— А я тут не маю права голосу? — До минулого тижня він би висловився прямо, але тепер через її страх і збентеження хотів говорити розважливо. Її тепер дуже легко образити.

Її зітхання пронеслося м'язами горла.

— Я не хочу, щоб мене хтось переконував, поки що. Спочатку треба знати, чого я сама бажаю — маю на увазі насправді. Не чого я мала б хотіти, чи чого всі очікують, щоб я хотіла, чи чого було б розумно хотіти. Я хочу знати, чи цілком я від початку до кінця цього бажаю. Якщо зрозумію й діятиму згідно з цим, хоч би що сталося, так буде правильно.

— Ти чекаєш якогось знаку?

— Зсередини. Від самої себе. Я думала, він прийде уві сні, але мені сняться одні кошмари. Коли я була маленькою, то багато спала. Завжди, коли в мене були проблеми, я йшла спати, мені снились ельфи та феї, і вони мені радили, що робити. Я не розповідала, що мене водили до психіатра через те, що я багато спала? Тепер жодної казкової країни. Лише якісь страшні місця. — Вона присоромлено глянула на нього. — Ще ніколи нікому про це не розповідала. Нікому ще так не відкривалася.

— У нас не було часу.

— Ні, не тому. Завжди щось між нами стояло. Ми ніколи не були близькими. Мені бувало неприємно. І — до того, що сталося, — ти б просто посміявся.

Барні взяв її за руку, Карен вчепилася в неї.

— Барні, мені страшно. Я не знаю, що правильно. — Раптом очі її подивовано розширилися.

— Що таке?

— У мене дивне відчуття.

Він підійшов до місця, де вона сиділа.

— Ти дуже напружена.

— Ні. Усередині мене ніби тріпочуть крила. То дитина.

— Ти впевнена? Коли б ти мала почати відчувати рухи?

— На четвертому-п'ятому місяці. Десь тоді плід починає рухатися. Барні, мені страшно.

— Та то, мабуть, пусте. Просто уява в тебе розігралася. Ти не виспалась, і ще ж та вчорашня сцена...

Думка про життя всередині неї налякала його. Він має щось зробити, але що? Барні зі здивуванням усвідомив, що вже дорослий, зрілий чоловік, але це все одно якось дивно для нього. Чому він так мало знає про вагітність і пологи?

— У твоєму стані можуть бути різні причини: гази чи... Що таке?

Карен прикрила долонею рота.

— Я мушу вирішити, — видихнула вона. — Воно живе й зростає всередині мене, а я не знаю, що робити. — Карен підвелася й пішла у вітальню. Коли Барні подався за нею, відмахнулася від нього. — Я хочу побути на самоті. Будь ласка, Барні, мушу подумати.

Він уже хотів заперечити, але, побачивши рішучість на її обличчі, відступив.

— Гарзд. Якщо я знадоблюся, буду внизу.

Спустившись у студію, Барні зняв вологі покривала з Венери. Тепер відмінність впадала в око. Звісно, Карен на-

брала вагу. У неї стали повніші груди, відколи він ліпив її вперше. Барні торкнувся її плеча. Але Карен це чи Майра? Тепер він уже не впевнений. Якщо успішно поєднає обох в одну, це не буде жодна з них, а цілком нова жінка. Якщо поєднати не вдасться, не буде нічого.

Він не хоче, щоб вона народила дитину. Тепер навколо вдосталь проблем і без дітей. У нього немає сил боротися зі світом. Він хоче, щоб його лишили в спокої, щоб він міг упоратися зі стражданням, якщо стан здоров'я погіршиться. Усі медичні поради зводяться до одного. Заспокойся, відпочивай, не нервуйся. Раніше він відчайдушно хотів мати дитину, але тепер усе по-іншому.

* * *

Сидячи на дивані, Карен дивилася, як діти бавляться на газоні через вулицю, і загадувалася, про що зараз думає Барні. Очевидно, що тепер дитини йому не хочеться, та як він відреагує, коли вона народиться? Тепер, коли вона розповіла людям, це вперше здалося чимсь реальним. Треба було спочатку самій вирішити, а тоді вже розповідати кому-небудь. Що думала її мама перед народженням дитини? Лора Бредлі — жінка самозакохана, тож, напевно, лякалася від того, що її фігура роздується, спочатку через Майру, а тоді Карен. Та все одно Лорі Бредлі вдалося народити чоловікові двох здорових дівчаток.

Усе її життя цей відчутний доказ її родини заспокоював. Люди приїжджали до Елджина й покидали його, роз'їжджалися по офісах і заводах по всьому світі, доми зводилися й валилися, але цей дім з покоління в покоління залишався домом Бредлі. Вона належить йому, і саме тут народиться й виросте її дитина.

Карен підвелася й пішла до дверей, що вели в студію.

— Барні.

— Спустися сюди.

Карен спустилася й побачила, що він працює над Венерою, додає глини їй на перса й потовщує талію.

— То вже так видно?

— Ти вирішила? — не зважав він.

— Я хочу залишити дитину.

Барні відклав інструмент і витер руку рушником.

— Не поспішай з рішенням. Обдумаємо все разом.

— Це буде мій єдиний шанс мати власну дитину. Вона вже тут, формується всередині мене.

— Або деформується.

Карен відвернулася, і він пошкодував, що сказав це.

— Це шанс, яким я маю скористатися, — прошепотіла вона. Сіла на край стільчика, випрямила спину, намагалася стримати тремтіння. — Воно існує тут і зараз. Я ризикну всім і любитиму це дитя.

— Ну, я не можу пообіцяти того ж.

— Я й не очікувала.

Говорячи, Барні додавав глини їй на живіт, швидко обробляв масу, щоб роздути її навіть більше, ніж насправді.

Вона засміялася.

— Я ще так сильно не виросла.

— Ні, — не усміхаючись, погодився він, — але тепер я починаю бачити тебе такою. А я ліплю речі такими, якими вони мені здаються.

— Тоді я не хочу цього бачити, — сказала Карен, відвернулася й пішла нагору. Він нищить Венеру, перетворює її на щось інше через неї.

— Звісно, ні. Ти не хочеш знати правду. Хочеш жити у своєму казковому світі. Думаєш, це змінить твоє життя на...

— Наші життя. Кажуть, що дитина приносить зміну долі.

— Мені нічого не треба такою ціною.

— Ти все життя там просидиш, житимеш у світі незавершених творінь?

— Це нечесно. Ти, бляха, добре знаєш, що був час, коли я все закінчував. Були часи, коли саме відчуття глини, вигляд форми переді мною й того, як я собі це візуалізую, були найважливішими речами у світі. Як мені було класно, коли завершував роботу, бо я ніколи не турбувався про її завершення. Я просто працював, відчував, як глина міняється й оживає в мене в руках, і це було важливо. Закінчення було природне, не потребувало якихось додаткових думок чи турбот. Я досі працюю тому, що мушу чимсь займати руки. Можливо, це манія — працювати над матеріалом, міняти його, навіть знаючи, що з цього нічого не буде, бо я став надто критичним, надто дріб'язковим у цьому плані.

— Ти завжди казав, що не маєш судити власну роботу, що твоє завдання — творити, а інші нехай для себе вирішують, гарне творіння чи ні.

Барні засміявся.

— Звучить наче нотації дуже молодій мисткині. Коли ти молодий, то створюєш собі купу правил, даєш собі й іншим мудрі максими, за якими потрібно жити. Та митець не може припинити судити свою роботу, коли досягне певного рівня, знатиме відмінність між хорошим і поганим, правильним і неправильним. Ні, мені ще потрібне відчуття глини. Я ще хочу працювати. Хоча минуло вже багато часу, відколи я відчував щастя працюючи, але я принаймні ще можу працювати. А людина може марнувати своє життя й у набагато гірших перегонах.

— Ну, я не скульпторка. Я жінка й решту життя збираюся провести з людьми.

— Як хочеш. — Барні додав дробинку глини Венері на щоку, міняючи її вираз обличчя на рішучіший, — тепер вона виглядала знову як Карен, а не її сестра. — Твоє життя.

— Частина. Решта твоя. — Карен подалася нагору. — Я приготую ланч. Піднімайся, коли будеш готовий.

Коли вона пішла, Барні почувався спустошеним. Посидів кілька хвилин, втупившись у форму перед ним. Тоді змочив покривала в умивальнику, накрив фігуру й повільно піднявся нагору.

2

Комісія з питань ядерної енергетики оголосила про розслідування приблизно через три місяці після самої аварії. Новина сховалася між рекламними оголошення на внутрішніх сторінках «Елджин-сіті ньюз» і «Дейлі пресс». Ідентичні статті та заголовки з'явилися в обох газетах:

КОМІСІЯ З ПИТАНЬ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ ЗАВЕРШИЛА РОЗСЛІДУВАННЯ РАДІАЦІЙНОГО ІНЦИДЕНТУ

Елджин, 20 серпня. Комісія з питань ядерної енергетики завершила розслідування нещасного випадку, що стався в компанії «Нешнал моторз» і призвів до розповсюдження радіоактивного пилу по всьому Елджину. Директор відділу радіаційної безпеки, доктор Едгар Макмегон, під час сьогоднішньої прес-конференції розповів, що радіоактивний матеріал поширився, коли розкололася дефектна гранула іридію-192.

Радіоактивний матеріал під час інциденту непоміченим проникнув через вентиляційну шахту з радіолабораторії в невеликий кабінет поруч, де його підібрав на взуття старший технік Макс Прагер і забруднив ним автомобіль Барні Старка, скульптора з відділу моделювання.

Згодом містер Старк розніс пил зі своєї машини по дому та інших місцях у місті.

Протягом останнього місяця медпрацівники відділу радіології та техніки огайської компанії «Трейсер контрол» займалися знезаражуванням різноманітних місць в Елджині, Гемтремку та центрі Детройта. Хоча техніки досі працюють в Елджині, начальник бригади Луїс М. Герсон запевнив пресу, що більшу частину радіоактивного матеріалу вже усунули.

Містер Енгстром із Центру досліджень та розвитку, а також містер Е. М. Дженсел з Комісії з питань ядерної енергетики під час спільної прес-конференції пояснили, що новину про аварію приховали, щоб допомогти «Трейсер контрол» працювати без зайвого галасу, до якого призвела б ця новина. Мер Фінні запевняє мешканців Елджина, що немає жодної загрози безпеці громадськості.

* * *

Барні був неготовий до істерії, яка охопила все місто, коли новину опублікували. Телефон почав дзвонити із самого ранку, і вони з Карен по черзі перенаправляли людей у службу підтримки «Трейсер контрол». Був ранок одного серпневого дня, — як заявила Торговельна палата штату Мічигану, чудовий день для відпочинку, — а місцеві радіо й телебачення повідомляли про перевантаження телефонної мережі по всьому місту: газети, відділ охорони здоров'я міста, кабінет мера, торговельна палата, відділ парків — усіх, хто могли щось знати про інцидент чи щось порадити, засипали дзвінками.

«Можете сказати, куди звернутися по лікування чи що вони там роблять? Я сидів в автобусі біля чоловіка, який, скільки знаю, працює в “Нешнал моторз”...»

«Слухайте, я вже понад годину намагаюся вам додзвонитися. Мені треба знати, я проїжджав біля Центру минулого тижня. А тепер у мене раптом акумулятор перезаряджений, такого ще ніколи не було. Де мені дізнатися, чи та штука мені в машину не потрапила? Я міг її колесами підібрати чи щось таке».

«Я вам кажу. Ми були в гостях у Боба Галлекса, чий кузен працює в “Нешнал моторз”. А тепер у мене цей дивний біль у грудях. В обох легенях. Ніби мене штрикають радіоактивними голками».

«Але це терміново. У мене конфіденційна інформація. Це все підстроїли агенти комуністів, які за мною стежать уже понад рік».

Якась домогосподарка хотіла знати, чи безпечно торкатися пилу на підвіконні. Якийсь відпочивальник хотів знати, чи забруднені також і озера. Собака якоїсь леді почав дивно поводитися. Він міг підхопити цю радіацію від інших собак? Один фермер запитав, чи це від радіації така незрозуміла погода.

Десятки дзвінків від людей з сусідніх міст, що перевіряли ймовірність «радіоактивних випадів». (Один чоловік телефонував зі свого протибомбового сховку, де заховався з дружиною, тещею й чотирма дітьми і який охороняв з рушницею. Хотів дізнатися, чи оголосять, коли безпечно буде вийти на вулицю.)

Усі, хто мали знайомих, які працювали у відділах досліджень чи моделювання, або знали Старків і бачили прибуття й від'їзд вантажівок «Трейсер контрол», тепер вважали своїм обов'язком зателефонувати до них додому й повідомити, як їм шкода було почути, що сталося. І як у вас справи? І що, ви думаєте, буде далі? І чи можуть вони чимсь допомогти? І — а, так — ще одна річ. Це дурниця, звісно, але ми були у вашому домі два місяці тому — пам'ятаєте? Чи є ймовірність, що?.. Розумієте, у нас діти вдома, ми не можемо не перейматися... ну, ви розумієте, звісно...

Так, безумовно. І єдиним варіантом дій було зв'язатися з відділом охорони здоров'я чи з «Трейсер контрол» та обстежитися. Більшу частину радіоактивності вже відчистили, і Комісія з питань ядерної енергетики повідомила, що, найпевніше, ті люди, у яких зараження ще не відстежили, дістали зовсім

незначну дозу. А мер уже виступив із заявою, попросивши жителів зберігати спокій, ігнорувати непідтверджені судження від непоінформованих людей, і не дозволяти чуткам сіяти паніку. Тож найкращим варіантом було обстеження. Лише швидка перевірка. Так, безболісна. Ні, вона безплатна.

«Трејсер контрол» відкрила півдесятка станцій обстеження в Елджині й відправляла всіх, хто телефонував стосовно перевірки, на наступний день. Черги починали вишиковуватися ще вночі. До шостої ранку вони обвивали квартал і тягнулися на ще кілька кварталів. На Мейн-стрит утворився затор, і автомобілі перенаправляли на Нешнал-моторз-сквер. Людям роздавали листівки, в яких цитували постанову, що минулого дня ухвалила міська рада Детройта й у якій висловила довіру Комісії з питань ядерної енергетики, «Трејсер контрол» і «Нешнал моторз».

Попри запевнення чи, ймовірно, через них паніка не вщухала.

Літні приїжджі в котеджах на березі озера залишалися до перевірки, а тоді збирали речі та їхали геть. Виглядало так, ніби, дізнавшись, що вони «чисті», люди боялися контактувати з іншими.

Різко підскочили продажі доступних лічильників Гайгера. (Хоча Бюро з покращення ділової практики Детройта попередило, що недобросовісні виробники постачають тисячі старих чи ненадійних лічильників за захмарними цінами, людям здавалося, що будь-що, що тріщить, краще, ніж нічого. Лічильник Гайгера став талісманом.) Багатші мешканці Елджина обурилися через такий вид радіоактивності, який робив їхні сховища на випадок ядерної війни й процедури цивільної оборони даремними. Жодне ревіння сирен не могло попередити, що людина носить на одязі радіоактивний пил.

На Вінн-стрит, у середмісті, зчинилася бійка, після того як один чоловік зачепив іншого. Люди перестали потискати руки, на вулицях почали з'являтися лікарняні маски. Гнів

міста був направлений насамперед на «Нешнал моторз», і щоранку в Центрі досліджень та розвитку виявляли якісь акти вандалізму: розбиті вікна, непристойності на стінах, сміття на під'їзних доріжках і в штучному озерці посеред території. Коли вандалізм набув уже серйозніших обертів, «Нешнал моторз» оголосила про тимчасове закриття Центру. Усі дослідження продовжуються в лабораторіях Гейзел-парку і в Східному державному університеті. Тож мешканці Елджина кинулися шукати нову ціль. Макс Прагер був недоступний, але деякі пригадали, що то Старки поширили зараження по місту й вони ще досі тут.

Одного вечора камінь розбив вікно у вітальні й пролетів за кілька сантиметрів від Карен. Уламок розбитого скла порізав Барні чоло. Він кинувся до дверей, але побачив лише автомобіль з вимкнутими фарами. Коли машина проїхала під ліхтарем, Барні розгледів, що як спереду, так і ззаду в ній сиділи чоловіки, але номер роздивитися не зміг.

— То не діти були! — крикнув він, захряскуючи двері. — Дорослі. — Гнів душив його. Хотілося когось схопити. Лютував так, що ладен був убити — і вбити не чисто, пістолетом чи ножем, а забити когось руками до болісної смерті. Він грюкнув кулаком по одвірку, спочатку однією рукою, тоді другою, а тоді нарешті завалився на диван.

Карен знайшла записку, що обгортала камінь.

— «Забирайтеся з Елджина, — прочитала вона, — або ми вас витуримо».

— Цього я й боявся, — прошепотів він. — Вони нас цькуватимуть, доки ми не підемо.

Через тиждень вікно розбив ще один камінь, а також були дві спроби підпалити їхній будинок. Після другої до них навідався мер «Сонько» Фінні й пояснив, що дав завдання начальникові відділу поліції виставити перед будинком полісмена. Це лише тимчасовий захист, перепросив він, доки все не вляжеться. Мер думав, що вони збираються продати

будинок і виїхати з міста, як це зробили кілька інших працівників Центру досліджень.

— Ми не можемо, — сказав Барні, — не можемо, доки справу не закриють.

Мер Фінні кивнув, сяючи своєю найкращою виборчою усмішкою й лише наполовину розплющивши очі, так ніби радісно кивав крізь сон.

— Чув, що компанія запропонувала вам непогану суму. Думав, ви з радістю покинете весь цей бардак.

— Не знаю, що ви чули, — сказав Барні, — але вони запропонували нам суцї копійки. Ми б хоч зараз продали будинок і забралися звідси, але адвокат порадив нам поки нічого не робити.

Барні подумав, що мер зараз засне в них на дивані з усмішкою на обличчі, проте той пирхнув і випнув м'ясисті губи.

— Чув від брата містера Енгстрома, що ви намагаєтеся наварити значну суму на цій ситуації й не хвилюєтеся, що через судову справу Центр може бути закритим довгий час, а через це купа людей залишиться без роботи.

— Що за маячня?

— Ходять чутки. Кажуть навіть, що Центр можуть перенести на південь, куди переїхали багато інших компаній.

— Та ну, ви ж самі чудово розумієте, що це абсурд. Центр відкриється, як тільки паніка вщухне.

— Можливо, але тут багато людей турбуються за свої зарплати, і вони вважають, що це ви частково відповідальні. Думаю, ви робите велику помилку, якщо не продаєте будинок і не їдете кудись жити.

— Минулого тижня ми говорили з агентом з нерухомості.

Фінні кивнув. Він чув про це. Очевидно, мерія має прямий зв'язок з усіма агентами з нерухомості в місті. Елджин добре відомий тим, що контролює людей, які можуть купувати нерухомість, так само як у Грос-Пойнті зробили з їхньою

знаною «Пойнт-систем»¹, і тут усі домовленості ретельно перевірятиме найпопулярніший мер за всю історію Елджина.

— Тоді ви також знаєте, — просичав Барні, — що він нам сказав, що люди не куплять будинок, бо бояться тут радіоактивності.

— Ну, я чув не зовсім це. Лестер Парксон сказав мені, що агент запропонував вам відносно непогану ціну за це місце, зважаючи на обставини. — Фінні роззирнувся навколо, ніби оцінював будинок, який вони так плекали.

— Непогану ціну?! — Барні знав, що мусить контролювати себе з найвпливовішою людиною міста. Але він аж кипів від бажання вмазати по цій сонній усмішці, побачити, як це обличчя демонструє здивування, злість, біль, хоч щось, окрім роздутої, напівзаплющеної маски. — Двадцять тисяч доларів — це, по-вашому, чесно? У нас застава п'ятдесят тисяч доларів. Ми в боргах до кінця життя застрягнемо.

— Ну, як ви й сказали, мусите розуміти, що ця втрата спричинена радіоактивністю. Та й ви непогано заробите, якщо зараз же домовитися з компанією.

— Ми не домовлятимемося під тиском, блін. Мені однаково, хай хоч роками тягають нас по судах. Ми їм не дамо спуску.

Уперше ті брови підскочили вгору, а усмішка опинилася під загрозою зникнення, але Фінні просто знизав плечима.

— Ну, тоді це ваш... ваше рішення, — Барні знав, що він хотів сказати «похорон», — але не думаю, що воно розумне. Шеф поліції Бонnard поставить людину на цілодобове чергування, — принаймні на кілька днів, — і, можливо, все

¹ *Pointe System* — дискримінаційна система розподілу нерухомості, коли людину, що бажала купити нерухомість, перевіряв спеціальний слідчий і робив про неї звіт, в якому вказував, якою мірою людина «американізована», деталі її одягу, мови, ставлення до релігії тощо. За результатами цього звіту брокери «оцінювали» потенційних покупців і визначали, чи варто їм продавати конкретний будинок.

втихомиряться. Але мусите розуміти, що він не може забезпечити охорону на постійній основі. В Елджині не такий великий відділ поліції.

— Я попрошу в нього дозвіл на носіння зброї, — сказав Барні. То була дурна ідея, бо він знав, що ніколи не наважиться скористатися нею, але просто бовкнув це заради бравати.

— Ні. Навіть не думайте, що Боннард це схвалить, — заперечив Фінні. — Нам точно не потрібна зброя на все місто людина, яка ще й із зарядженим пістолетом походитиме. Так, не варто. Ми цього по горло наситилися під час протестів.

Коли Фінні пішов, Барні зателефонував шефові поліції й дізнався саме те, що мер і передбачив: дозвіл носити зброю для нього — це рішення, яке йде всупереч добробуту громади.

Не зважаючи на протести Карен, він поїхав у магазин спорттоварів у середмісті Детройта, де його не знали, і купив двоцілковий дробовик і дві коробки патронів. Він ніколи в житті не ходив на полювання, але дальші кілька днів їздив у ліс і вправлявся в стрільбі по деревах та бляшанках, — що так часто бачив у вестернах, — доки не відчув, що зможе впоратися з дробовиком у разі необхідності.

— Усе налагодиться, коли вщухне страх, — наполягала Карен, — і коли знову відкриється Центр. Через кілька тижнів усі про це забудуть.

Але власник станції обслуговування Верн, де вони завжди купували паливо й мастило, попросив їх надалі робити це деінде, бо станція втрачає звичних клієнтів, які почали боятися, що бензоколонки стали зараженими від автомобіля Старків. Барні сварився з ним, і чоловік погодився, що Барні ні в чому не винен, але клієнти не завжди діють логічно. Якщо люди бояться зараження, вони не заїжджатимуть на цю станцію, а в нього, зрештою, четверо дітей і ще одне на підході. Барні швиргонув йому грошима в обличчя.

Коли він запустив машину, то так сильно стиснув кермо, що Карен подумала: він зараз бореться з бажанням переїхати

чоловіка. Вона торкнулася його руки, Барні люто вирячився на неї, а тоді повільно покотив додому.

Та ж ситуація відбулася, коли містер Гаркнес із супермаркету «Фуд-райт» попросив їх скуповуватися деінде, і коли «Нортон дейріс» перестали доставляти їм молоко. Хлопчик-газетяр подзвонив вибачитися й розказав, як інші його клієнти наполягають, що він може підхопити радіоактивний пил з ганку Старків, якщо щотижня підходитиме до дверей по оплату. Він кидатиме їм газету на сходи з велосипеда, як завжди, та чи не могли б вони раз на тиждень надсилати чек з оплатою газетних послуг? Їм щораз частіше доводилося скуповуватися поза межами Елджина, тож двічі на тиждень вони їздили в центр Детройта купити їжі.

Кілька людей надіслали листівки зі спочуттями. Одна з далеких родичок Карен з Грос-Пойнта надіслала кошик фруктів. Нет Вінтерз зателефонував запитати, чи може він чимсь допомогти. Спостерігаючи за тим, як Барні розмовляє з ним телефоном, Карен бачила, як він спочатку тримався сторожко, ніби очікував розкрити якийсь прихований мотив дзвінка, але коли йому стало зрозуміло, що це лише акт турботи, то був вражений.

Єдині люди, які до них навідалися, то літня пара із сусіднього кварталу — містер і місіс Лауші, бухгалтер на пенсії та його маленька дружина, обом за сімдесят, вони часто махали зі свого ганку, коли Карен чи Барні проходили повз. Пара прийшла одного спекотного ранку, дуже офіційні, — вона в синьо-білій бавовняній сукні, завітчаному солом'яному брилі та білих рукавичках, а він у ситцевому костюмі та краватці, — принесли домашнє печиво й слоїк смородинового джему. Хотіли прийти швидше, сказав містер Лауш, запитати, чи можуть чимсь допомогти.

Карен запросила їх і запропонувала чаю. Спочатку вона боялася, що Барні це роздратує й він вправлятиметься в сарказмі, проте він побалакав із містером Лаушем про погоду,

повзучий бур'ян, питання муніципальних облігацій, стосовно яких голосуватимуть восени, а вона з місіс Лауш обговорила рецепт печива й дістала кілька порад, як готувати смородиновий джем. Коли вони десь через годину пішли, Карен розплакалася, а Барні пригорнув її.

— Я хочу бути як вони, коли постарію, Барні. Я хочу бути доброю й чуйною. — Вона подивилася йому в обличчя, але Барні ніби був десь далеко, в очах читався сум.

* * *

У нього минули перші стадії нудоти та кривавої діареї, тепер боровся із сильною слабкістю та депресією, шалено працюючи до повної знемоги. Він почав серію нових проєктів, найважливішим з яких була фігура, яку планував створити багато років тому, — зморщені риси Старого Мореплавця з довгим пальцем та експресивним обличчям, які не відпустять того весільного гостя, поки моряк розповідатиме свою страшну історію. Барні давно вирішив, що альбатрос навколо шиї старого буде надто очевидним символом. Йому не потрібен символізм. Він хотів, щоб фігура була виснажена, — мала не кістляву вимучену слабкість біженців, значне напруження у вигині шиї, обличчя, осяяне болісною чутливістю, яка фанатично штовхає його в життя, — хотів, щоб вона була нервово жива, розповідала історію й тримала весільного гостя своїми «сяйливими очима».

Цей образ і бажання його втілити явилися йому знову такими ж, якими були, коли він уперше про це подумав ще в школі. Його вчитель англійської обожнював Колриджа й читав уривки поеми вголос, і Барні досі пригадував стримувану емоційність його голосу. Він про це забув на роки, доки однієї холодної ночі на Кадилак-сквер якийсь п'янчуга в моряцькому бушлаті та чорній в'язаній шапочці спинив його й рипучим голосом попросив грошей на випивку, а тоді сказав, що він уже дуже давно без корабля. Барні дав

йому десятку й того ж вечора накидав перші ескізи Море-плавця.

Проте вони його не задовольнили. Змордовані риси обличчя й руки ніяк не оживали. Зрештою, що він знав про страждання, про спрагу, спеку й безнадію? Барні відклав ескізи геть і забув про них, зосередившись на темах, які розумів (він виграв студентську премію Інституту Детройта за своє «Падіння акробата», а «Виснажений бігун» подарував йому стипендію в Східному державному університеті). Наразі цей виклик знову повернувся до нього, ніби тепер він знав, яка спрага мучила старого, відчував, як палає його плоть, ділив із ним позачасовий світ, де вчора й сьогодні кришилися в руках, наче суха глина.

Але робота не йшла легко: ніщо не виходило саме так, як він собі уявляв; щось у цій скульптурі було непіддатливе, як і у Венері; голови й ноги стали якимись дивними — і зрештою від безнадії він відклав усі ескізи й моделі, намагався відтворити в пам'яті самотнього чоловіка, що зупинив його на вулиці, та поєднати його з настроєм, який сам відчував, коли вперше почув поему.

Як завжди, на початку Барні почувався заглибленим у роботу — забував про час, про біль, про весь світ. Завжди, коли починав нову скульптуру, відчував це захоплення, що обіцяло поглинання, цілісність і напрямок у житті. Звісно, було чудово щось завершувати й знати, що воно добре, але також важливо починати щось, що тримає тебе довгий час, і відчувати, як гладенько йде робота. Тож із Мореплавцем він поки працював два тижні. А тоді почалося жахливе. Реалістична форма виявилася брехнею. Фігура стала вигнутою й вузлуватою, і щоразу, як він брався до Мореплавця, йому подобалося, лише коли його тіло викручене. І якимсь чином дивні форми виглядали гротескно у своїх муках. Часами вони були такі спотворені, що не було сенсу продовжувати. І хоча він знав, що обличчя й тіло правдиві, щось боролось всере-

дині нього, силкувалося вийти те, чого він не міг ні зрозуміти, ні контролювати.

Одного дня йому здалося, що він влучно передав страждання на обличчі, але рука мимоволі змінила рот на вираз невимовної ненависті. Неправильно. Це вже був не страждений Мореплавець, а просто брудний стариган, що ненавидить світ. Злякавшись, Барні схопив скальпель і побатував ним обличчя скульптури. Від цього його почало нудити, ноги стали ватяними, і якби він не схопився за спинку крісла, то впав би. Спираючись на стіну, він якось піднявся сходами й доклигав до вітальні, чим дуже налякав Карен.

Тремтячи, Барні опустився в крісло. Відчув раптову втрату сил. З нього висмикнули затичку — і вся енергія вилилася.

— Викликати лікаря?

— Усе буде гаразд. — Він уже таке переживав, однак завжди після відпочинку слабкість відступала й він міг працювати далі. Але так зле ще не було ніколи. Це так почувалися літні люди, коли наближається смерть? Ставало гірше. — Це мине, — наполягав він. — Не турбуйся. — Але лікарі вже розповіли про накопичення радіації в кістках і пояснили, що такого варто очікувати дедалі частіше.

Спочатку він намагався дізнатися якомога більше про вплив радіації, просиджував годинами в публічній бібліотеці Детройта й телефонував професорам у університети Мічигану. Інформація в книжках, які він розумів, нічого йому не давала, а решта були надто технічні: дослідження радіаційної біології, що базувалися на історіях хвороб людей, які постраждали від сильного опромінення, — жертвах значних вибухів, як в Японії, та інших, що загинули внаслідок аварій у центрах перевірки та розігнаних реакторах, — і дослідження жителів Маршаллових островів, які базувалися на перевірці радіоактивних випадів у 1954 році, чи людей, що працювали з реактором, який вибухнув в Айдаго-Фоллз. Жодне з цих досліджень не стосувалося ситуації, яку можна

було б порівняти з його. Те, що сталося з ним і Карен, було ближче до незначних промислових аварій, — про які дуже мало інформації, — як випадок із двома дівчатами, що працювали на фабриках годинників і малювали циферблати радіевою фарбою, а згодом злягли із симптомами радіаційного зараження.

Він почав загадуватися, скільки людей, які працюють поблизу компаній, що використовують радіоактивні ізотопи, накопичують стільки опромінення, що пізніше хворіють на рак. І скільки звичних хвороб крові та кісток несвідомо спричинені радіоактивними слідами? Так мало пишуть про вплив аварій у промисловості, що в нього з'явилася думка про мовчазну змову між владою й промисловістю, щоб це все покривати.

3

Одного пізнього серпневого вечора Карен почула, як на доріжку під'їхала машина. Вона розсунула штори спальні й побачила, як якась жінка з валізою виходить з таксі. За мить задзвонив дзвінок. Карен швидко накинула халат і спустилася вниз, гукаючи Барні, що в них гості.

— Діти, напевно, — долинув його голос із підвалу. — Не відчиняй.

— Там якась жінка з валізою.

Він піднявся сходами й глянув на неї.

— Яка жінка?

— Не знаю.

Дзвінок залунав знову.

— Ну то запитай, чого вона хоче, і пошли її геть, — гукнув він. — Я тут намагаюся працювати.

— Мені страшно.

— О Господи. — Барні піднявся сходами й пройшов повз неї, щоб увімкнути світло на ганку. — Хто там?

— Приймете стомлену мандрівницю? Це я, Майра.

— Майра! — скрикнув він. — Карен, це Майра! — Барні завовтузився із засувкою, непевно усвідомлюючи, як кров бухає в серці та грудях. Проте коли жінка увійшла, він глянув на неї з тривогою. Якби не голос, він би нізащо її не впізнав. — Карен! — покликав він, що було зайве, бо сестри вже кинулися одна до одної.

Барні знав, що роззявився, та не міг нічого вдіяти. Вона коротко підстриглася, і без макіяжу її обличчя, неймовірно постаріле, було зморшкувате та змучене. Твідове пальто, надто грубе, як для серпня, бліді панчохи й плоскі каблукі приховували форму ніг. Лише гортанний голос і синьоокий погляд не змінилися, але тепер очі стали дещо вирячені й дивилися надто жорстко.

— А ти не дуже змінився, Барні, — відповіла Майра на його очевидне здивування. — Трохи старший, стомлений, але я б тебе запросто впізнала. Читала про інцидент на останніх сторінках «Лос-Анджелес таймз». У Детройті, напевно, на першій шпальті написали, правда? Ви тут тепер відомі.

Барні взяв її валізу, відзначаючи для себе, що вона з дешевого фібрового картону із застібками, і поніс у вітальню.

— Сумнозвісні хіба. Небезпечні, радіоактивні Старки. Забрудники чесного міста...

— Барні, будь ласка, дай людині сісти. Не починай.

— Просто є різниця між *відомими* й *сумнозвісними*. Хотів, щоб усе було зрозуміло.

Майра торкнулася щоки Карен і всміхнулася.

— Чудово виглядаєш. Вагітність тобі личить.

— Як ти дізналася?

— Подзвонила мамі з аеропорту, питала твою адресу. Ти виглядаєш просто приголомшливо. Ніяк не наamilуюся.

— Вона цвіте, — погодився Барні.

— Вагітність має цілющий вплив на жіноче тіло, — сказала Майра, вдумливо дивлячись на свою сестру. — Це чудо створення життя.

Карен підскочила й запитала:

— Може, поїмо щось? Ти, певно, вмираєш з голоду.

— У мене їжа із собою. Трохи фруктів і горіхів, але я б випила склянку холодної води.

Барні розглядав її усмішку, спокійне обличчя й проникливі блакитні очі, те, що не змінилося.

— Ти тепер інакша, — сказав він.

— Так, зі мною багато чого сталося з часів коледжу. Я ніби пройшла через своєрідне очисне полум'я. Знаю, що таке страждання. Коли прочитала про те, що сталося, то відчула, що потрібна вам із Карен. Хочу допомогти, якщо дозволите.

Барні промовчав, а Карен швидко підвелася й узяла її за руку.

— Ну звісно. Мені потрібно бути з кимсь, і хто ж на це більше згодиться, ніж моя сестра? Ти залишишся з нами.

— Упевнена? Якщо ні, я можу залишитися з людьми в Детройті, з місією.

— Не говори дурниць, — заперечила Карен. — Ти нам тут потрібна.

Майра перевела очі на Барні, чекаючи відповіді. Він побачив, як запали в неї щоки, а від пронизливого погляду було боляче дивитись їй в очі. Барні збентежився. Хотів знати, що з нею відбулося. Але щось застерігало його. Якщо вона стала якоюсь фанатичкою, надто небезпечно вплутувати її в їхні життя.

— Не знаю, — промовив він. — Ми тут як в облозі.

— Тим більше вам потрібен хтось, хто допоміг би, — сказала вона.

— Вони й тебе радіоактивною прозиватимуть.

— Я вже виросла з того періоду, коли турбувалася осудом чоловіків. Я вам не заважатиму. Лише допомагатиму, чим

можу, тобі й Карен. Якщо через кілька днів стану тягарем, то виїду. Якщо я тут служитиму якійсь меті, то залишуся на стільки, на скільки вам буде потрібно.

— Не говори дурниць, ніякий ти не тягар. Ти не втручатимешся в роботу Барні, а мені хоч буде з ким поговорити, коли його нема. Ходімо нагору, покажу тобі кімнату для гостей.

Барні мовчки дивився на них, тоді знизав плечима й спустився вниз.

Майра провела його очима, піднімаючись нагору.

— Куди він?

— У свою студію в підвалі. Він тепер лише скульптурою й переймається. Мусить двічі на тиждень відвідувати лікарню для обстежень. Лікарі переконують: якщо дивитиметься за собою й робитиме те, що вони приписують, організм упорається із симптомами. Кажуть, що променеву хворобу вже добре дослідили. Але Барні не хоче до них їздити. Лише сидить і працює внизу.

— Можливо, він чинить краще, ніж ти думаєш, якщо йому вистачає розуму триматися подалі від лікарів.

— Ти про що?

— Можливо, взяли гору його інстинкти самозбереження.

Карен спинилася, щоб витягнути покривала з шафки.

— У нас найкращі лікарі Мічигану.

— Можливо, вам обом потрібні лікарі, які лікують стражденний дух, а не тіло.

Карен якусь мить дивилася на неї.

— Ти змінилася. Важко повірити, що переді мною зараз Майра.

Її сестра розсміялася, потягнулася, щоб допомогти Карен розстелити ліжко для гостей.

— Певним чином я вже не та людина, якою була. Можна сказати, я переродилася. Але ні, я не хочу вже зараз про це говорити. Це все буде для тебе лише словами, а я хочу, щоб

воно означало набагато більше. Хочу бути провідницею для тебе, коли прийде час.

— Не хочеться це казати, — озвалася Карен, — але я й сама за останні кілька місяців дуже багато пережила. Я більше не дурненька молодша сестра.

— Я знаю, — сказала Майра, — і власні муки допомагають мені зрозуміти, як страждаєте ви з Барні. Не те саме, звісно, не радіація, але є й інші види зараження. Коли проходиш чистилище, тобі допомагає гід. Я була там. Я знаю.

Майра пішла за Карен в іншу спальню, не припиняючи настійно розповідати про те, що потрібно передавати й ділитися стражданнями, крізь які вони пройшли.

— Це єдина річ, яка може перемогти біль і надати йому значення. Лише люди з усіх земних істот передають свої страждання іншим людям, і, розділяючи ці страждання, ми всі торкаємося безсмертя.

Ця тема вигулькнула несподівано, і Майра була надто напориста, щоб з нею зараз сперечатися. Гортанний голос, сухий доторк руки, міць в очах переконували ще більше. Карен присіла на ліжку. Можливо, Майра дійсно зможе допомогти. Це ж не мусить бути чимось релігійним. Достатньо того, що вона буде тут і говоритиме з Карен.

— Я тішуся, що ти приїхала. Мені було так самотньо.

— Ти не була самотня, люба моя. Не можна так казати.

— Барні що далі, то більше від мене віддаляється. Він весь у своїй роботі.

— Я не про Барні. — Майра всміхнулася й погладила її руку. — Мала на увазі не фізично. — Та побачивши, як Карен спохмурніла, вона облишила цю тему. — Не зважай. Нам не потрібно вішати на це ярлики. Важливо пам'ятати, що в тебе є свій акт творчості, який потребує завершення, об'єкт опіки — нова свідомість, яку ти приведеш у цей стражденний світ. Я буду твоєю провідницею. А тепер відпочинь, а я принесу тобі горнятко теплого молока.

— Не варто.

— Слухайся старшої сестри, — не зважала Майра, ніж-но, але міцно схиляючи її до ліжка. — Я прийшла сюди допомогти. А це означає, що всі деталі ти лишаєш мені, просто відпочиваєш і готуєшся до наступних тижнів. Ти хворіла, мусиш відпочивати. Маєш час на медитації, і нехай твій дух відновить тебе.

Певним чином її присутність дарувала полегшення. Карен лягла на ліжко й кивнула. Майра всміхнулася й вимкнула світло.

— Відпочивай, міркуй, мрій. У вирішальні періоди наших життів нам відкривається духовна єдність з усесвітом. З нами може статися будь-що, якщо дозволимо. Я принесу тобі їжі на таці.

— Та нема потреби.

— Ш-ш-ш! Тобі потрібні відпочинок і тиша.

* * *

Барні бачив, як Майра помалу стає частиною їхнього дому. Його інтригувала її спартанська ощадливість, він почав усвідомлювати їхню з Карен залежність від майна. Невже самі лише речі тримають їх у цьому світі? Ніби це сотні поручнів, за які хапаєшся на слизькому боці реальності? Майра готувала їм їсти згідно з принципами дієтетики, на які він з радістю погодився, доки не відкрив для себе після двох вегетаріанських вечер, що вони без м'яса. Коли Барні почав бунтувати проти переходу на глютенів та соєві котлети й вимагав м'яса принаймні раз на тиждень, Майра здалась і почала готувати для себе окремо.

Вона постійно просила його показати їй свої роботи, але він відмовляв. Не мав бажання поки що ділитися ними з кимсь. Барні перестав працювати над Венерою, тепер експериментував з Мореплавцем, який став однією з кількох дрібніших фігурок у дивній жорстокій сцені. Він не був

упевнений, до чого веде, — просто йшов за внутрішнім покликом, тішився, коли починав нову фігурку, невиразно усвідомлюючи, що кожен новий початок — це спосіб накласти на себе зобов'язання, принаймні для світу своєї роботи, якщо не для світу людей.

Але йому було цікаво, що ж трапилося з Майрою. Жорсткість її передчасно постарілого обличчя й пошматованого волосся, на противагу досі пронизливим блакитним очам, захоплювала його. Він натякнув, що хотів би знати, що ж вона пережила, проте вона завжди міняла тему. Ніби хотіла уникнути непорозуміння, чекала слушного моменту.

Майра без будь-якого страху часто виходила з дому пізно вночі на довгі прогулянки, хотіла роздивитися старий район, у якому зросла, — так вона це пояснювала, ігноруючи зауваги Барні про те, що це небезпечно.

— Хто нападатиме на непривабливу жінку? Я більше не переймаюся тим, що чоловіки недоречно до мене клеїтимуться. Вони лише змірюють мене очима й ідуть геть.

Однієї ночі, через два тижні після її прибуття, Майру привезла додому поліція. Обличчя в неї було все в синцях, а праве око ледь-ледь розплющувалося. З куртки позривали гудзики, а блузка була зовсім роздерта; однією рукою Майра підтримувала верх, на комірці виднілася кров. Її переслідували, а тоді побили двоє чоловіків, коли вона зайшла в один з неблагополучних районів Елджина.

Карен спустилася вниз, поки Майра розповідала свою історію, і випалила:

— Чим ти думала?! Хіба не знаєш, як небезпечно жінці заходити в той район уночі, ще й наодинці?!

Майра взяла мокрий рушник, який їй передав Барні, і похитала головою.

— Я не думала, що вони мене чіпатимуть. — Голос її тремтів. — Я ж знаю, що більше не красива. Була впевнена, що...

— Усе не так просто, — перебив Барні. — Вони знають, що ти живеш тут, з нами. Тепер уже все місто знає. І, крім того, деяких стурбованих типів, які чигають на жінок темними вулицями, не хвилює, як жінка виглядає чи скільки їй. Якись мудаки тішаться з того, що тероризують самотніх жінок. Вони навіть не збиралися тебе гвалтувати. Деяким досить просто залякати. А іншим узагалі б убити хотілося.

Він усвідомив, що його пояснення її засмучує, але ніяк не міг спинитися.

— Ти думала, якщо станеш невиразною й непривабливою, то опинишся поза зоною доступу чоловіків, але це все бздури. Ти ж ходила для перевірки, правда? Думала, що через цю маску ніхто не подумає, що ти жінка. Ну, маю для тебе погані новини. Ти досі приваблива. Не така ефектна, як раніше, але природну привабливість тобі знищити не вдалося.

Майра почервоніла й швидко перевела погляд на сестру. Карен засміялася.

— Ну, ти подивися на нього.

— Ні, ви зрозумійте мене правильно. Я до тебе не клеюся. Але хоч би що там тебе змінило, та подія не вплинула на ядро твоєї життєвості. Як тільки ти заходиш у кімнату, там одразу зростає напруга, і це не приховаєш коротким волоссям і чоловічим одягом.

Майра вже тремтіла, здавалося, от-от розплачеться, тож Барні припинив і побрів геть з кімнати.

— Я змінилася, — тихо промовила Майра Карен, яка сиділа біля неї й тримала вологий рушник біля її ока. — Він помиляється. Я вже не така, якою була раніше. Він не розуміє. Господи, їх було двоє. Один схопив мене ззаду, зірвав куртку й блузку й ухопив мене за груди, а інший поліз мені під спідницю. Брудні виродки. Чому вони це роблять? Тут річ не в тому, я знаю, що ще не зовсім утратила свою красу. Коли була молода й вродлива, то знала, про що вони весь час думають. Боже, вони лишать мене колись у спокої чи ні?

Майра почала плакати, і Карен намагалася її заспокоїти.

— Тихо, тихо, вже все позаду. Усе не так погано. Лише синець.

— Нічого не позаду. Вони вічно хочуть тебе мацати й шматувати. Усі вони однакові. Мене від цього верне, Карен. Кажу тобі: якби в мене був із собою ніж, то я б їх обох зарізала за те, що торкнулися мене. Я хотіла, щоб вони обоє здохли. Усе життя мусила від такого відбиватися й уже була впевнена, що нарешті вільна, що можу жити собі, як людина, впевнена, що більше не доведеться ні з ким битися. А тепер це. Тобі не зрозуміти. Тепер я присвятила своє життя стражданню. Мені огидно від думки, що довелося знову потрапити в цю чоловічу гниль, яка псує все, чого торкається.

— Ти все перекручуєш, Майро. Так, є багато таких чоловіків. Я теж таке пережила. Не так багато, як ти, — ну, мені певним чином пощастило народитися не такою гарною, як ти, — але і я мала побачення, що закінчувалися тим, що мене лапали в машинах і доводилося відбиватися, коли все заходило задалеко. Але то була частина дорослішання. Багато чоловіків також дорослішають, виростають з цього віку. Вони не всі однакові.

— Ой, Карен, я не мала на увазі й Барні також. Він не такий, як інші. Тобі пощастило. Він один з небагатьох, від погляду яких мене не трусить. Він чесний. Тому що творчий. Він розумом на вищому рівні.

Карен усміхнулася.

— Ні, хвилиночку. Не варто заходити задалеко й в іншому напрямку. Не думаю, що розумно робити узагальнення про будь-яку людину. Звісно, він чесний, але, як скульптор, він також дуже чуттєва й тілесна людина. Може, ти не помітила, як він на тебе дивився. Маю на увазі: не помилися так, як сьогодні. Мусиш бачити, що він у тебе закоханий.

Вересень

1

Коли Барні відмовився покидати студію, Майра пішла з Карен до лікаря Ліроя вдвох. Вона із сестрою в добрих руках, сказав Барні, і хоч би як Карен хотілося, щоб він з нею пішов, жінка знала, що на нього краще не тиснути. Вона намагалася уявити, як це, коли людина, що все життя шукає форму й світло, страждає не лише від болю, а й від темряви. Він намагався зробити скульптуру своїм світом і тепер руками шукав якоїсь форми й значення в існуванні, яке несподівано розсипалося. Вона вчинила правильно, коли вирішила зберегти дитину. Дитя стало об'єктом очікування, причиною й шляхом у її житті — тим, що Барні силкувався знайти для себе в роботі.

Вони з Майрою тепер їздили автомагістраллю в середмістя до Фішер-білдинг частіше, бо Карен була вже на шостому місяці, лікар Лірой перевіряв її тиск, вагу, робив аналіз сечі, більше розповідаючи їй про її тіло. А що вона щотижня помічала, як міняється, то страх поступово змінився захопленням, і Карен з радістю давала себе масажувати, готуючись до грудного вигодовування. Лікар Лірой помітив плями в неї на ліфчику, хоча вона й одягнула новий перед тим, як вийти з дому, від чого Карен запаленіла. У неї почалися виділення невдовзі після відвідин минулого місяця, розповіла йому Карен, і це була одна з тих ознак вагітності,

від яких ставало сумно, ознака, що вона вже на фінішній прямій до повноцінного жіночого єства.

Лікар усміхнувся.

— Та перестаньте. Це цілком нормально. І не хвилюйтеся за ваші груди. Ви відновите форму. Грудне вигодовування робить чудеса. Я розумію, як ви відчуваєтеся, або, скорше, приймаю це, не розуміючи. Через цей кабінет пройшли сотні жінок, та не думаю, що коли-небудь досягну емоції, пов'язані з виношуванням дитини.

Коли Карен одягалася після обстеження, Лірою запитав її, як там Барні.

— Не так добре, як міг би бути. У нього досі нудота й слабкість, і, здається, він дедалі більше заглиблюється в себе.

— Він відвідує лікарів?

— Лікарі з центру здоров'я компанії наполягають, що наші захворювання тимчасові, але він називає їх медичними проститутками й не слухає їхніх порад. Інший лікар, якого нам знайшов адвокат, має протилежні погляди, дуже песимістичні, як можете здогадатися. Тож Барні не вірить їм обом. Він уже так не довіряє лікарям і медицині, що, здається, навіть не вірить, що я вагітна. Дивна річ, але моя сестра також не вірить лікарям. Вона вважає, що єдиний спосіб народжувати дитину — крізь біль. Це вона називає поєднанням зі стражданнями світу.

Він пильно на неї подивився.

— Сподіваюся, ви не дозволяєте вмовити себе на якісь дурниці.

— Сестра сильно впливала на мене тоді, коли ми були ще маленькими. Думаю, вона звикла, що я приймаю її поради без сумнівів. Але, гадаю, я тепер достатньо сильна, щоб опиратися.

— Добре. Робіть, як підказує інтуїція. Я глибоко поважаю те, що жінка знає, що робити, коли носить дитину. Особливо, — додав він, — коли вона під опікою хорошого акушера.

Його безтурботність, упевненість, що все йде добре, сповнили її радістю, і Карен не дала затягнути себе в похмурий настрій Майри дорогою додому.

— Ніколи не думала, що ти така обмежена, — говорила Майра. — Завжди вважала, тебе відкритою до нових ідей.

— О ні. То ти вічно гналася за новими ідеями, новими відчуттями, новими приводами, — заперечила Карен. — Я просто хотіла ходити на побачення. І з радістю дивилась, як за тобою, хоч би куди ти йшла, тягалися захоплені чоловіки.

— Хтиві чоловіки, маєш на увазі, — сказала Майра, не зводячи очей з дороги. — Тепер я знаю: все, чого вони від мене хотіли, це чіпати й мацати мене в автобусах чи на задньому сидінні машини. Вони тільки прикидалися, що їм цікаво те, чим я займаюся.

— Ну, а ти що, думала, що вони євнухи? Це природні бажання.

— Ніколи я так не вважала. Я хотіла, щоб вони бачили, що в мене є розум. Хотіла, щоб вони розділяли мої думки й мрії. Боже, яка ж дурна я була. Я ледь не померла, але це ніщо проти смерті, яка спіткала мене, коли усвідомила, що вони лише вдають, ніби вірять у всі ті речі, а насправді хочуть тільки користатися моїм тілом. Але кілька великих учителів показали мені шлях. Якби ж ти дала мені поділитися з тобою цим знанням.

— Чому це я тебе так раптом зацікавила після стількох років?

— І ти, і Барні. Бо ви страждаєте. І це перший крок. Моя місія — знаходити страждання. Тільки-но я прочитала про зараження, то знала, що ви вдвох переживатимете події, які підготують вас до цих знань. І подумала: яка це благодать — привести сестру і її чоловіка в Братство.

Карен відчула, що Майра промацує ґрунт, перевіряє її реакцію на такі розмови. Майра прийшла, щоб повернути їх у якусь релігійну секту, і добре розуміє (чи її так навчили),

що це потрібно робити повільно, непомітно, інакше це злякає. Карен усміхнулася й похитала головою. Хоч би з яким там релігійним культом Майра зв'язалася, чомусь це її вже не цікавило.

— Ти не відчуваєш потреби в якомусь глибшому зобов'язанні?

— Я тепер думаю лише про дитину. Наразі цього зобов'язання для мене достатньо.

— Але це ж лише початок.

— То дай мені побути трохи на цьому початку. Я ніколи не була людиною, яка відразу перескакує через дві сходинки. Не треба мені забивати голову. Мені й без того є про що думати.

Майра замовкла, і Карен було шкода, що вона розізлила її. Коли вони повернулися, Майра відразу ж подалася на гору почитати, а на Карен напало безпричинне бажання поприбирати в домі. Вона взялася до цього з особливим шаленством, ніби, відшкрябуючи й поліруючи поверхні, могла знайти відповіді на свої запитання.

Пізніше того ж вечора, пораючись із Карен над приготуванням вечері, Майра раптом почала:

— А що Барні? Можливо, я допоможу йому полегшити страждання.

— Барні? Ти жартуєш.

— Але я можу йому допомогти. Багато митців, композиторів, письменників — усі творчі люди — знають, що він переживає. Йому необов'язково терпіти все самому. Хіба що ти проти.

— Звісно ж, ні.

— Тоді, можливо, мені вдасться чогось досягти, поки я тут.

— У Барні тверді уявлення стосовно релігії та містики. Він завжди виступав категорично проти того, про що ти говориш.

— Ой, та це мене не хвилює, — відповіла Майра. — Мої ідеї походять з універсального джерела. Це дещо глибше, ніж звичайна релігія чи містицизм. Воно стосується творчого духу, будь-який митець зрозуміє.

Карен трохи помовчала, оцінюючи погляд сестри.

— Я вже казала тобі, що він у тебе закоханий. Думаєш, буде чесно...

— Це ніяк не пов'язані між собою речі, — різко заперечила Майра, а тоді обережніше, стишивши голос, додала: — Ти тепер набагато красивіша, ніж я.

Карен усвідомила, що в такий спосіб Майра стверджує, що їхній шлюб має лише фізичну основу. Вона раптом замислилася, чи не помиляється, чи не краще попросити Майру залишити його в спокої та приберегти своє місіонерство для інших.

Виглядало так, наче Майра випробовує її вміння навертати людей, наче каже: «Хоч би якою огидною я була, все одно можу відбити його в тебе духовно».

— Якщо хочеш, я з'їду, — озвалася Майра.

— Зовсім ні. Ти ж моя сестра. Можеш вважати це своїм домом. Барні — розумний дорослий чоловік. Я не вирішую, як йому думати. Його світ — це його робота. Мій світ — готуватися до дитини. Якщо можеш допомогти йому, я не втручатимуся.

Без сумніву, в голосі Майри відразу ж зазвучало радісне хвилювання. Карен здавалося, що сестра весь вечір очей з Барні звести не може. Якою мірою вона може на нього вплинути? Враховуючи теперішній стан справ, неможливо передбачити, що станеться далі. «Що ж, не варто робити передчасних висновків, — подумала Карен, — нехай Майра спробує».

— Я, мабуть, уже піду спати, — сказала Карен. — Був важкий день.

* * *

Щось відбувалося. Те, як Карен усю вечерю постійно дивилася на Майру, те, як Майра дивилася на нього. Спочатку Барні запідозрив, що вони підготували якийсь план стосовно нього й дитини, але за вечерею цієї теми не торкалися, тож він подумав, що Карен попросила Майру вмотивувати його на щось. Але на що? Натяком слугувало те, що Карен пішла спати рано й залишила їх на самоті. Скоро він дізнається.

Майра зайшла у вітальню й сіла на дивані, підібгавши під себе ноги.

— Барні, ти покажеш мені якісь свої роботи? Коли?

— Поки що ні, — відповів він. — Я поки нічого не закінчив. Я вже давно нічого не закінчував.

— А чому так?

— Перестрибую з одного на інше. Експериментую. Але поки нічого не оживає. Мене більше нічого не задовольняє — усе не так, як колись.

— Але що поганого в тому, що я побачу якусь твою ще не закінчену роботу?

— Ні... Знаю, звучить дурнуvато, але я не можу терпіти, коли люди бачать мої ще не готові роботи. Одна схвальна усмішка може увіковічнити щось, що я мав би змінити. А одна гримаса може загнати мене в депресію на кілька днів.

Її це розчарувало, і на мить йому захотілося повести її в студію. Майра трохи помовчала, тоді впилася в нього сирніооким поглядом.

— Барні, у нас якось не було можливості нормально поговорити, відколи я повернулася. Що ти знаєш про те, як я жила, відколи виїхала звідси?

— Небагато. Знав, що ти не вийшла за нього заміж. Твоя мама казала, що ти трохи лежала в лікарні, а потім зв'язалася з якоюсь релігією.

— На твою думку, я змінилася?

— Так, певним чином.

— Я приїхала сюди не просто так, Барні. Тобі це не спадало на думку?

— Ти ж сказала, що приїхала допомогти.

— Але не тільки це. Тут справа серйозніша, — промовила Майра, обнімаючи коліна, ніби хотіла повністю згорнутися. — Барні, я ледь не померла в Сан-Франциско.

— Я не знав. Усі ці роки я думав, що ти займаєшся своїм активізмом. Організовуєш працівників-мігрантів чи проводиш антивоєнну пропаганду — щось таке.

— Так було на початку. Але все дуже швидко пішло на марне. Десь через рік Флойд мене покинув і повернувся до дружини. Я була вагітною наркоманкою, жила сама в дешевому готелі. Тієї ночі я померла.

Барні не очікував, що Майра так раптом почне виливати душу. Йому було незручно, але вона не вгавала, а її голос, переконливий, як ніколи, не дозволяв йому поворухнутися.

— Ніколи не забуду ту ніч, Барні. Падав дощ, я була сама. Тоді подумала про самогубство, як і ти, напевно, не раз думав з часу цього інциденту, та мене лякала думка, що я вб'ю також і ненароджену дитину. І в тій кімнаті, де тхнуло брудом, я прокинулася від нічного жахіття, не відаючи, що ж буде зі мною далі.

Куди мені було йти? А тоді почула. Спочатку відчула ніби чийось присутність поруч, ніби щось мене огортало, а тоді долинув той голос, ніби хтось мене кличе за дверима. Але нікого там не було. Тоді почула знову чистий і глибокий голос, який наче відлунював у порожніх коридорах. «Знайди Церкву, — промовляв він знову й знову, — знайди Церкву». Ну, і ти знаєш, якою я була людиною, Барні. Я розуміла, що це неможливо. Але це сталося знову вночі, а тоді наступної. П'ять разів. П'ять благословених разів. Доки я не сказала собі: якщо нема іншого варіанта, мені варто

прислухатися. Навіть якщо це все в моїй голові, можливо, той голос хоче мене врятувати.

Майра замовкла, віддихуючись, зашарілася, потрохи міняла образ, поки розповідала; не мінявся лише той напружений жар в її очах і витягнута рука, що ніби схоплювала думку й передавала її словами.

— І голос показав мені, якою я була дурною. Скажу тобі так: я гуляла вулицями середмістя Сан-Франциско тієї ночі під дощем і шукала церкву, про яку говорив голос. Більшість із них були зачинені, крім однієї, і тамтешній священник запитав, чи я прийшла сповідатися.

Я знала, що голос говорив не про це. І тоді усвідомила, що він казав знайти *Церкву* — якусь особливу церкву, де розуміють, як я страждаю, і піклуватимуться про мене тут і зараз. Я знепритомніла в цілодобовому кафе, куди зайшла випити кави. Пригадую, як якийсь моряк підсів біля мене й поклав руку мені на стегно, а далі п'їв. Коли отямилася через три місяці, то зрозуміла, що лежу в психіатричній лікарні. За ті місяці я втратила дитину й навіть не пам'ятаю цього.

— Чому ти нам не написала, не подзвонила? Ми б могли чимсь допомогти. — Барні чомусь почувався відповідальним.

— А що б ви зробили? То була моя Ніч Душі. Безнадія, яку я собі й уявити не могла по цей бік пекла. Тоді я ще не знала, що не мушу страждати на самоті. Звісно, мене лікували після того, як я втратила дитину, і вивели з потьмарення іншими наркотиками, проте коли я вийшла, то відразу згадала голос, який велів знайти Церкву. І знову взялася до пошуків.

Майра драматизувала, активно рухала руками й головою, голос скреготів на межі емоційної хрипоті, підтягуючи його до її напруги. Вона поклала руку йому на плече, глянула в очі, й ніби якась сила почала переливатися з неї в нього. Барні цього не зрозумів, почувався винним від думки, що

Карен спить нагорі, поки щось немислиме проходить між ним і її сестрою.

— Після того як вийшла з лікарні, блукала Каліфорнією, розмовляла із сотнями пасторів, священників, рабинів, йогів і майстрів дзену. А ще — з послідовниками суфізму й таємними ремісниками. Усі вони вірили, що мають істинні відповіді. Усі прикидалися, що відають Бога без страждань. Та нарешті, одного дня, мої пошуки завершилися. Одного ранку я загубилася в незнайомій частині Лос-Анджелеса, і мою увагу привернула маленька гидка будівля з цегли посеред кварталу. Я підійшла ближче, побачила невеликі вітражні вікна над дверима й маленьку бронзову дощечку зі словами «Місія розп'яття» і в ту ж мить усвідомила, що знайшла те, що шукала. Я змоглась і подзвонила удвері, постійно повторюючи про себе: «Нехай це буде воно, нехай це буде воно», — і доки сивий літній чоловік відчинив мені, я вже плакала.

Барні було боляче уявляти, як Майра стоїть перед двома незнайомого будинку в чужому місті перед чужим чоловіком і плаче. Чому вона не повернулася додому? Чому не повернулася до нього?

— Його звали брат Воллес, — продовжила вона, — він провів мене всередину. Коли я розповіла, що зі мною сталося, про голоси, він пояснив, що я можу побути в місії кілька днів, якщо прийшла. І так і було, Барні. Так і було. Ця церква зовсім не схожа на всі інші. Вони називають себе «Розп'ятники», і вони є не лише тут, у Штатах, але й існують як братство по всьому світі, частина цілого у великій павутині страждання. Серед нас брати, що були в Хіросімі, колишній астронавт, який опромінився в космосі, чоловік, що пережив нацистські табори смерті, і сотні інших, які вмирають від раку чи інших невиліковних хвороб — і все це творчі й соціально значущі люди, які проголосили, що розділяють спільні страждання. Барні, якщо відкриєш серце, доки не пізно, можеш стати одним з нас.

Це було зовсім не те, чого він очікував. Барні стало неприємно, коли він усвідомив, що жвавість у її голосі та очах обернулася фанатизмом.

— Для мене вже надто пізно, — мляво промимрив він. — Я завжди з усім розбирався сам. Надто пізно мінятися.

— Отут ти й помиляєшся, Барні. Я також так думала. І тоді, коли відчувала найбільшу самотність, зрозуміла, що біль і страх потрібно зносити, але не просто так. Єдність і відкриття з іншими дає силу й неймовірне натхнення. Я знаю, що кажу, Барні. Я пережила це, померла й народилася знову в розп'ятті.

Поки Майра описувала, як її посвячували в таємниці розп'яття, Барні відчував, що потрохи занурюється в її настрій. Вона прийшла сюди як місіонерка в пошуках новонавернених, і частково він реагував на це. Вона, напевно, відчула, що Барні бажає припинити цю розмову, бо почала говорити швидше, ніби хотіла втримати його істерією в голосі.

— Є різні таємниці, Барні, способи дістати користь для розуму від страждань, зосередитися на болі, сконцентрувати цей досвід, а не марнувати його, і так він стане частиною розп'ятого Духу нашого часу. Барні, хіба ти не розумієш, що наш біль космічний? Агонія однієї людини — моя, твоя, Христа — усіх, хто страждає, ніби трепетний нерв, створює резонанс в інших нервах і передає страждання цілій мережі. І саме коли ми ділимося, темряву прохромлює світло, ми проникаємо глибше, знаходимо дещо краще, ніж можемо сприйняти самим лише зором.

Барні підвівся й спробував очистити думки.

— Уже пізно. Треба йти спати.

— Хіба для тебе це порожні слова?

— Ні, я хотів би послухати ще, — збрехав він, — але не про все відразу. Мушу обдумати те, що ти мені розповіла.

— Ще стільки всього потрібно обговорити.

— Іншим разом. — Він не хотів відмовляти їй зараз же, одразу. Не хотів її ранили? Чи не хотів втратити знову?

Майра вагалася, ніби від страху, що він почав відчужуватися.

— Одна, остання річ, Барні. Якщо раптом тобі випаде можливість, навіть якщо ти не віриш. У центрі Детройта є місія Братства розп'яття. І там є один чудовий брат, митець — брат Люк. Упевнена, якщо сходиш туди й побачишся з ним, він усе прояснить набагато краще, ніж це можу зробити я. Я лише починаю, Барні, але знаю, як це — відчувати ту безнадію, яку відчуваєш ти. Я сама таке пережила. Клянусь, це саме та відповідь, яка тобі потрібна.

Тоді вона спинилася, принаймні спинився її голос, але Барні бачив, що вона тремтить, ніби з усієї сили вхопилася за щось, що змушує вібрувати м'язи всього тіла. Вона пошукала його очі, щоб прочитати в них, як вплинули її слова, проте Барні відвернувся, уперше в душі здригнувшись, наляканий її силою.

2

Коли рада директорів скликала засідання, щоб зробити нову пропозицію мирової угоди, адвокат Барні Ед Маршак попросив його також прийти. Спочатку Барні жахнувся від цієї ідеї. Він не мав сили зіткнутися з цілою кімнатою ворожих незнайомців. Проте Маршак переконав його, що не доведеться нічого говорити, але присутність може допомогти вплинути на деяких членів ради.

Проходячи з Маршаком територією компанії, Барні подумав, як їздив тут щодня три роки поспіль і не бачив справжньої личини цього місця. Тепер перед його розмитим зором усе набувало глибини картин Ван-Гога: чисті розмашисті

вигини вулиць, зелений плюш газонів, обмежених фігурними живоплотами й ставами-охолоджувачами, білі струмені фонтанів на фоні неба, які обрамляли будівлі зі скла й металу. Проте за мить усе перетворювалося на архітектурну модель якогось міста майбутнього з фанери й пластику — несправжнє й тимчасове. Тонкі деревця з неглибокими кореннями й будівлі за зеленими целофановими чагарниками.

Люди тут заробляли й втрачали свій статок, працювали, творили й впливали на економіку та світ, проте тепер вони здавалися йому просто фішками й іграшками в гігантській грі «Великий бізнес», «Кар'єра» чи «Монополія», й у будь-який момент може налетіти величезна рука й змести всі фішки назад у коробку.

У конференц-залі йому здалося, що він бачить батька Карен (чи просто когось схожого?) на дальньому кінці столу, біля віце-президента Енгстрема й групки інших юристів. На початку засідання хтось подав видрукований звіт «Трейсер контрол», де описувався процес знезараження. На четвертій сторінці був «Імовірний вплив на ненауковий персонал». Прочитати Барні його не зміг, але Ед Маршак сказав, що, вочевидь, вони намагаються мінімізувати вплив.

— Я думав, що ми досягли розуміння, — почав Маршак, підвищуючи голос, — і «Нешнал моторз» готова до реалістичної дискусії. У цьому звіті йдеться про збитки й розраховано вплив на організм у цей момент. Але ж ви розумієте, що справжня відмінність полягає в тому, що мої клієнти ще не повністю почали відчувати наслідки нещасного випадку, спричиненого недбалістю вашої компанії.

— У цьому й проблема, містере Маршак, — промовив незнайомий голос. (То не був голос тестя, а Барні не міг розібрати розмиті обличчя на відстані.) — Не існує способу розрахувати майбутній вплив, тому немає на чому базувати суму збитків. Крім того, немає жодного чіткого доказу...

— Е, ні, докази в нас є, — сказав Маршак, — і я не сумніваюся, коли ми вимагатимемо в суді записи «Трејсер контрол», то зможемо показати, як радіоактивний пил розповсюдився по будинку містера Старка.

Барні було важко зосередитися на їхніх словах. Світло, що лилося з вікон, пекло йому очі, їх доводилося прикривати долонями. Вони, мабуть, усі думають, що він у глибокій задумі. Ед Маршак — чудовий молодий адвокат. Простий, розумний, енергійний. Він виглядав бійцем, і Барні цим захоплювався. Барні підняв голову, коли хтось показав останню пропозицію компанії стосовно врегулювання справи. Вони подвоїли суму, по сто тисяч доларів йому й Карен, а також дитині, якщо та виживе. Якщо помре, п'ятдесят тисяч. Барні розсміявся, всі глянули на нього, проте він лише знову прикрив очі.

Вони також погодилися купити будинок за чесною ринковою ціною, проте Маршак зазначив, що триста тисяч доларів компенсації й дев'яносто тисяч за будинок — це така собі угода, враховуючи те, що вони позиваються на мільйон.

— Про це не можна роздумувати, беручи до уваги лише теперішню ситуацію, джентльмени. Зрештою, з огляду на значні медичні й лікарняні витрати й те, що мої клієнти тепер не можуть застрахуватися, ваша пропозиція заледве покриє рахунки лікарні й інших спеціалістів, якщо когось із них раптом уразить лейкемія чи рак кісток. Ви хочете, щоб мої клієнти підписали документ про відмову від будь-яких майбутніх вимог у тій ситуації, коли майбутнє виглядає зовсім невізримим. З кожним днем у містера Старка чимраз більше прогресують фізичні і... ну, фізичні ушкодження. Тепер у нього послаблюється зір, і — як ви й самі знаєте — лікарі кажуть, що за кілька місяців у нього почнуться катаракти й повна сліпота. А як щодо скорочення очікуваної тривалості життя?

Один з інших юристів (не Джейсон Бредлі, якщо це саме він сидів у кінці кімнати) зазначив, що більшість присяжних не враховують у збитках імовірні майбутні витрати, бо

неможливо буде довести, що вони прямо стосуються нещасного випадку.

Маршак попорпався у своєму портфелі й дістав звітти пачку документів.

— Оце нещодавно випустила Комісія з питань ядерної енергетики США. Нетаємний документ, який я хочу подати як доказ під час суду. Це дворічний сумарний звіт «Радіоактивні випадки та промислове зараження», який приготували для презентації на слуханнях конгресу на цю тему перед об'єднаним комітетом Комісії з питань ядерної енергії. Маємо підпункт «Науково-дослідницька діяльність: дослідження на людях». Тут зроблено висновки з вивчення даних про опроміненіх і порівнянної кількості неопроміненіх людей. Були визначені наслідки прямого впливу радіації на скорочення тривалості життя. У цьому разі вони, звісно, мають на увазі детонацію зброї, але ми можемо привести експертів, які доведуть, що результати можна порівнювати й з іншими формами опромінення.

У звіті зазначено, що лейкемію діагностували в постраждалих у середньому вдвічі або й утричі частіше, ніж у японців, які не зазнали опромінення, хоча статистично значне зростання захворювань спостерігається за доз від п'ятдесяти рентгенів і більше.

І ще є звіт від американських радіологів, які працювали до тисяча дев'яtsel сорок п'ятого. Він показує, що смертність від лейкемії здебільшого вища серед них, ніж серед інших медичних працівників та сімейних лікарів. А ще тут сказано, що коли мишей опромінювати швидко або великими дозами, то відсоткове скорочення тривалості життя більш ніж прямо пропорційне до дози. Також у звіті сказано... зараз, зачитаю дослівно: «Іншими словами, зі збільшенням дози вплив збільшується набагато сильніше, ніж якщо порахувати за простою прямою пропорційністю лінійної гіпотези».

Барні уявлення не мав, що говорить Маршак, але було очевидно, що молодий адвокат незлецьки попрацював. Усе це вражало й гнітило. Здавалося, Маршак зібрав переконливі докази того, що немає значення, розвинеться в них лейкемія чи ні, але їхні життя значно вкоротяться, і саме в цьому полягав його основний аргумент — ядро їхньої справи. Усе зводиться до того, скільки коштує день, тиждень, місяць чи рік. Та хіба дні не бувають різні: ті, які ви змарнували, і ті, в які ви багато чого досягли? Хіба можна говорити, що вони однаково цінні? Хіба весь час має однакову ціну, дарма що ми з ним робимо? Чи ми просто виводимо середню вартість? Чи день, коли Пікассо завершив якийсь зі своїх шедеврів, має таку ж цінність, як і день, коли невідомий робітник просто позагрібав опале листя? Дні, коли тобі сімнадцять, здається, не вартують так багато, як дні в літньому віці, коли вже ось-ось помреш. Людина може віддати все, що вона наживала роками, лише для того, щоб дістати кілька додаткових тижнів перед кінцем.

Маршак цитував докази в дослідженнях художників циферблатів, в яких накопичився, як було сказано в одному зі звітів, «тягар радію», і те, як дані про накопичення радію в організмі людини використовують як стандарт, відносно якого розглядають інші ізотопи й можливо передбачити вплив на його клієнтів.

Раптом це почало дратувати Барні, і він заговорив:

— Нахер всю цю херню. Я хочу, щоб компанія подала заяву в газети, у якій би визнала, що бере на себе повну відповідальність за те, що трапилося.

Маршак спробував його заспокоїти, проте Барні не зважав.

— Я не жартую, — наполягав він. — Так, «Нешнал моторз» — велика корпорація, але це не дає їй права уникати своєї частки провини. Я хочу, щоб вона перед усіма визнала, що винна. Якщо так, я прийму останню пропозицію. Якщо ні...

— Барні, сидьте, — просичав Маршак, — доки все не зруйнували.

Барні почув розлютовані інтонації з-за великого стола, шурхотіння паперів і ніг, і зрештою одне з розмитих облич заговорило:

— Не варто було приводити сюди мого зятя, містере Маршак. Він митець, тому в нього часто розбурхується уява.

— Уява?! — вигукнув Барні. — До чого тут уява? Це що, я винен у тому, що сталося? Хто ж відповідальний, дорогий мій тестю? А я вам відповім. Ти і всі ви тут.

— Барні, будь ласка, заспокойтеся.

— Я не можу заспокоїтися, Еде, коли тут потрібно розв'язати питання провини. І то серйозної провини! — загорлав він, затикаючи рота всім, хто був проти. — І тягар провини — це наче тягар того радію, про який ви говорили. Він накопичується в мозкових клітинах як самоненависть, призводить до раку розуму й лейкемії душі.

— Мій зять, очевидно, з глузду зсунувся.

— Чому це я єдиний тут звихнений, а не ви чи всі ці люди в місті, які звинувачують мене в тому, що я їх заразив радіацією, яку тут рознесла компанія? Знаєте, чому нас звинувачують? Я вам скажу. Бо присутність жертви змушує людей почуватися винними, а це призводить до самоненависті, що надто нестерпно. Тож винний розум повертає ненависть на жертву, щоб не ненавидіти себе.

— Але ми сюди прийшли не для того, щоб теорії провини обговорювати, — зазначив його тесть. — Ми прийшли обговорити умови мирової угоди.

— А, так, ваша угода, — сказав Барні. — Але ці проблеми тісно взаємопов'язані, бо тягар провини тепер потрібно також внести в угоду. Розумієте, через вас у мене в голові вже зародився рак, та замість того, щоб ненавидіти себе за те, що я зробив, мушу націлювати його назовні, тому тепер ненавиджу всіх вас.

Прошуміло гнівне жебоніння, що змусило його заговорити швидше від страху, що вони його зупинять:

— А чому це вас так шокує? Чому б це мені вас не ненавидіти? Я говорю, що лише випускаю природні нищівні почуття, а не націлюю їх на себе. Ви всі визнаєте, що людина, яка прикидається, що любить усіх і нікого не ненавидить, заперечує природні почуття, які сягають іще ненависті Каїна до Авеля.

— Барні, це ніяк не допоможе твоїй справі.

— Саме так, мій дорогий тестю. Ваші добрячки починають з того, що люблять увесь світ, а зрештою ненавидять себе — це ті, що найсильніші. Слабші зрештою опиняються в психлікарнях. Наші психологи не люблять говорити про звичайну людську потребу ненавидіти. Знаєте, хто зрозумів правду? Я розмірковував над скульптурою, над якою вже якийсь час працюю, — називається «Жертви». То я вам скажу хто. Ті, що знайшли якийсь спосіб випускати злоякісні почуття провини, які можуть вивести їх зі своєї системи, не нависники. Землю впадкують вони.

Хтось підвівся, ніби щоб розібратися з ним, і в кімнаті раптом затихло. То був Енгстром.

— Молодий чоловіче, — сказав він, — ви хворий. Ці проповіді про ненависть — ось що роздерло нашу країну на шматки, країну, побудовану на принципах милосердя й любові...

— Господи, тобі пам'ять відбило?! — гучно перебив його Барні. — Забув, що ця країна була побудована на ненависті до британців та червоношкірих? Чи, може, забув, як ми зблизилися з росіянами й китайцями, які допомогли нам ненавидіти ворогів з Осі під час Другої світової? І як приємно було позбутися тієї ненависті, що ми аж стали друзями з нашими ворогами й почали ненавидіти своїх союзників. А після цього, звісно, ми ненавиділи ще кубинців, в'єтконгівців і північних в'єтнамців. Милосердя й любов — херня собача!

Ніколи не думали, яким фантастичним способом вороги стають друзями, а друзі — ворогами, не міркували про цю дивну двозначність любові й ненависті? Ну що, не розумієте?

Ми не ненавидимо людей і нації тому, що вони погані. Ми називаємо їх поганими, робимо їх поганими, бо нам необхідно когось ненавидіти. Ось саме це ви тепер зробили, коли назвали мене поганим. Ви дозволили собі ненавидіти мене — людину, яка стала жертвою безвідповідальності вашої компанії.

Ви, промисловці, маєте природне відчуття таких речей, як політики, які знають, що маси людей згуртовують не любов, не секс, не влада й не страх, а спільний ворог. «Групи, які ненавидять разом, тримаються разом». Не римується, але близько до правди. Тож тепер ви винесли це на люди. Я ваш природний ворог.

Барні стояв, хитався вперед і назад, дивився на аудиторію, яка затихла від шоку після нападу на їхнього лідера, проте він не міг розібрати облич. Тоді його охопило безнадійне відчуття слабкості, він упав у крісло й прикрив очі.

— Я мушу вибачитися за свого клієнта, — нарешті вимовив Маршак. — Він погано почувається.

— Не вибачайся за мене, — сказав Барні, що ледве зміг видушити з горла шепіт. — Хер з ними.

Проте засідання закінчилося, усі тихо вийшли.

3

Карен ніколи не бачила Елджин таким гарним, як тепер, коли надворі холоднішало, а листя потроху жовтіло. Їй подобалося рано-вранці визирати з вікон і дивитися, як діти проходять повз їхній будинок дорогою до школи, жваві й чепурно вдягнуті, а пізніше вдень бачити, як вони повертаються додому, стискаючи в руках папери, що їх пізніше покажуть мамам. Вона не пригадувала, щоб раніше була така щаслива, і раз за разом несподівано ловила себе на думці

про те, що тепер переживає Барні. Але чудо, яке діялося всередині неї, витісняло швидкоплинні уколи провини.

Одного вечора в середині вересня, коли вони з Майрою грали в джин-рамі¹, Карен ледь могла зосередитися на грі, їй постійно спадали на думку різноманітні комбінації імен. У мить, коли вона приміряла імена Джастін і Жустіна на прізвище Старк, Карен відчула різкий рух і аж писнула від несподіванки.

— Що таке? — занепокоїлася Майра.

— Я щойно відчула... ой! Знову!

Барні, який перебував на кухні, кинувся до них з хлібом і ножом у руках, ніби зібрався відбиватися від нападника.

— Що таке? Усе нормально?

— Поворухнулося. Я думала про імена Джастін чи Жустіна, і воно поворухнулося.

Карен помітила в його очах недовіру.

— Що поворухнулося?

— Дитина. Я підбирала ім'я.

— Ну блін! — Барні кинув ножа на підлогу. — Ти мене налякала своїми криками. Ти ж і раніше відчувала рухи.

— Але не такі. Ось торкнуся і...

— Ні, дякую. — Він упав на диван, прикрив рукою обличчя.

Її саму роздратувало те, що вона попросила його розділити з нею цю мить. Карен згадала, що Барні не хоче нічого про це знати, ніби, заперечуючи присутність цього життя, яке зростає й рухається, він змусить його перестати існувати.

— Я забуваю, що ти не любиш, коли я згадую... Ну, тобто мені важко про це не думати... — Вона не хотіла плакати, але очі самі почали наповнюватися сльозами.

— Вибач, — сказав він. — У мене знову, блін, голова болить. Не хотів тебе засмутити. З моєю роботою відбувається

¹ Картярська гра на двох.

щось, чого я не розумію, і це мене баламутить. Мені наче здається, що вона вже завершена, а потім я вже й сам не знаю. Уже десь із тиждень просто спускаюся вниз, дивлюся на неї й не знаю, що робити.

— Ну то дай нам подивитися, — попросила Майра, очевидно намагаючись відвести їх від теми дитини.

— Ні, доки не закінчу, — відрізав Барні.

Карен спробувала застерегти її поглядом, але Майра це проігнорувала.

— Ти ж щойно сказав, що, можливо, вона завершена.

— Може, так, а може, й ні. Але вам обом вона не сподобається, а мені краще не потрапляти під вплив вашої реакції, доки сам для себе не вирішу.

— Він має рацію, — додала Карен. — Не думаю, що нам варто втручатися.

— А я не погоджуюся. Нам необов'язково казати, що ми про це думаємо, — наполягала Майра. — Просто чи на нашу думку робота завершена. А оцінку ми триматимемо при собі.

Барні розсміявся, підвівся й став походжати туди-сюди.

— Це маячня. Хіба ви можете приховати свої почуття? Моя дружина — ні. Вони проступають у неї на обличчі, їх чути в її інтонаціях. Проблема в тому, що їй ніколи насправді не подобалося те, що я робив. Карен не хвилюють мої роботи.

— Це нечесно. Я дуже за тебе турбуюся, але ти й підступити до своєї студії не дозволяєш, та й до свого життя також. То що ти від мене очікуєш? Я вже давно нічого твого не бачила, крім Венери. Я ж не можу відреагувати на щось, чого мені не дозволяють бачити.

— Добре. Ходімо спустимося й глянемо.

— Забудь. Так мені не треба. Хоч би що я сказала, ти образишся.

— Я дійсно хочу, щоб ти подивилася, — сказав Барні, хапаючи її за зап'ясток і тягнучи за собою в бік підвалу. — І ти також, Майро. Влаштуємо оглядини. Ходімо.

— Барні, не треба цього, — благала Карен, — коли ти злий на мене й ще на бозна-що. Я хочу подивитися на ту роботу тоді, коли вона буде закінчена й коли ти будеш у гарному настрої.

— Гарного настрою більше не буває. І вона ніколи не буде завершена. Тож ходімо, скажете, що думаєте обидві. Та що таке?

Карен знову відчула порух і притиснула вільну руку до живота.

— Нічого, просто спазм, — і побачивши, як спохмурніло його обличчя, вона опанувала себе й рушила з ним у бік підвалу. — Усе нормально, я дійсно з радістю гляну на твою роботу.

Барні швидко прочинив двері в підвал. Карен знала, що він справді хоче, щоб вони подивилися. Чому б і ні? Як людина може довго творити, так що ніхто не знає, що вона робить, що переживає? Хоча Карен знала, що він давно переріс аматорську потребу показувати іншим незакінчену роботу, щоб дістати схвалення й подальший напрямок — бути впевненим, що іншим подобається, і вже тоді рухатися далі. І все одно раніше Барні подобалося говорити про етапи роботи, пояснювати, що він робить, перевіряти її на людях і не зважати, розуміють вони чи ні, подобається їм чи ні, якщо він бачив хоч якусь реакцію на свою роботу.

А тепер він усе тримає всередині, і це лякає. Тепер їй потрібно бути дуже обережною зі своєю реакцією. Зараз не час для чесної критичної думки. Критику він може дістати пізніше від інших, а зараз йому потрібне підбадьорення.

— Не підходьте надто близько, — промовив він, відмикаючи двері студії й вмикаючи світло. — Там скупчення

фігурок, ніби жива картина, потрібно спочатку роздивитися її цілою, а вже тоді — деталі.

Карен чекала, доки він розкладе дві лампи, по одній з кожного боку скульптури, досі вкритої вологою тканиною на повертальному столі в центрі кімнати. Він виглядав незвично збудженим. Хоча в приміщенні було прохолодно й сухо, він пітнів. Вона думала, якби ж це сталося не сьогодні. Їй буде досить важко приховати негативну реакцію. Майрі — і поготів, мабуть, неможливо. Один несхвальний погляд — і він зануриться в депресію, а це останнє, чого їй хочеться.

— І запам'ятайте: коли я скину покривало, спочатку має бути загальне враження. Маю на увазі: спочатку вам треба охопити все загалом, перед тим як реагувати на частини чи на зв'язки фігур однієї з одною. Подивіться на роботу спочатку ніби з відстані. І ще: навіть якщо вам не подобається предмет роботи, тобто ті люди й що вони там роблять, спробуйте мислити ширше й побачити ритм структури й те, як я намагаюся означити порожнечу так само, як і форму...

— Та досить уже триндіти, показуй, — перебила Майра.

Майра ніколи не приховувала своїх почуттів. Звісно ж, він затагує, бо боїться. Карен би його дочекалася, проте Майра ніколи не терпіла слабкостей інших.

— Добре. Ось. Я назвав її «Жертви».

Коли він зірвав покривало, Карен спробувала, як він і просив, побачити все відразу, знайти ритм ліній і маси, проте на це не було часу. Роздерті, сповнені ненависті обличчя вибухнули перед її зором. То була сцена бунту, де люди напали на перелякану жінку й стягували її з п'єдесталу. Серед юрби ті, хто не діставали до неї, нападали одне на одного.

Коли вона обійшла скульптуру, то помітила й інші фігури. Дрібніші, ніж ті, над якими Барні працював зазвичай, десь чверть людських розмірів: однорукий жебрак, якого гамселив чоловік з молотком, розтоптана дитина. Але в центрі всього цього з п'єдесталу в натовп стягували жінку, її сукню

роздирали долоні, голову вона закинула назад і кричала, поки одна пазуриста рука вп'ялася їй в груди. Усі люди робили щось жорстоке й brutальне одне одному.

Сцена скидалася на порнографічну фотографію, яку їй колись показали, де кілька чоловіків і жінок сплелися в сексуальній позі, усі робили щось із кимсь, зв'язані одне з одним, не звертаючи уваги на людину, яка використовувала його чи її як сексуальний об'єкт, згори, знизу чи ззаду, руками, ротами й статевими органами, кожен з яких слугував лише сполучною ланкою в оргазмічному ланцюгу. Карен тоді виказала свою відразу Барні, але він засміявся з її огиди й сказав, що, ну, тут принаймні люди об'єднуються одне з одним, а це краще, ніж коли б відчужувалися. Та коли вона зазначила, що тут усі або когось використовують, або самі слугують лише об'єктом, і ніхто не зважає на те, що саме робиться, відтак кожна людина думає лише про власне задоволення, а тому все одно самотня, він не знав, що відповісти.

А тепер Барні відтворив форму й рух тієї фотографії, змінивши секс на оргію бруталності. Вона намагалася не показувати, як їй від цього гидко, але тут усередині її наче стиснуло й стало важко дихати.

— Прекрасно, — промовила Майра, обходячи скульптуру вдруге. — Ти вловив саму суть людської деградації та жорстокості. Уся ненависть зосереджена на цій зболеній жінці, яка спробувала стати вищою за людське буття, боячись мати щось спільне з людством. Але вони не лишать її в спокої. Вони затягнуть її в натовп і... і... знищать.

Тоді Барні обернувся, бажаючи побачити реакцію Карен, але, мабуть, помітив, як їй огидно. Вона аж так не могла стримати відразу й жах, що майже векнула. Не було потреби озвучувати свою думку.

Він бачив, як вона силкується стримуватися.

— Тобі не подобається, правда?

Чому він змушує її говорити про це?

— Цей ритм форм, він... захоплює... Стільки всього діється.

— Думаєш, я не бачу, як тобі гидко? Я ж поки не сліпий. Я лише не можу зрозуміти, як після всього, що з нами трапилося, як пошматували наші життя, як до нас поставилися люди в цьому місті, ти все одно заперечуєш, які люди — не люди. Ти не можеш визнати істину?

— Істину?

— А ти так не думаєш?

— Я не цього очікувала.

— Ви обоє надто захопилися, — втрутилася Майра. — Це не йде вам на користь, обом.

— А чого ти чекала? Мадонну з гладеньким обличчям і Дитя біля фонтана, а навколо них маленьких грайливих купідонів? Це твоя істина? Ти переймаєшся лише тим, що в тебе в череві. А якщо воно виявиться ненормальним? Народиш власне егоїстичне бажання під личиною материнської любові.

— Вибач, Барні. Не знала, що в тобі живе стільки ненависті. Увесь цей гнів і огида виповзають назовні.

— Ну, спасибі. Принаймні я знаю, що ти думаєш про мою роботу. Продукт хворого розуму й хворого тіла. Ні, я тобі ось що скажу. Я не приймаю твоєї оцінки. У тебе в голові стільки стереотипів про життя й любов, що ти зовсім забула про радіоактивне пекло, в яке нас відправили, не кажучи вже про вбивство, зло і ненависть, які весь світ нам обертають на пекло. Ти не бачиш того, що відбувається в тебе під носом, самі лише підгузки, пляшечки й гарненькі круглі личка в тих нудотних журналах, які тобі надсилають.

Я, можливо, й хворий, але через свою недугу дізнався, що таке життя. Це не ріг процвітання й достатку, який лише й чекає, що хтось прийде й піднесе його нам, як торочать різні добрячки та страждальці. І це ще не все. Майра має рацію. Це найкраще, що я коли-небудь робив. Тут більше сили й правди, ніж у більшості мотлоху з музеїв.

— Вибач, Барні. — Карен відвернулася від його криків і вже подалася нагору. — Вибач.

— Не треба тобі вибачатися. Більше сюди не приходь. Я радше знищу свою роботу, ніж коли-небудь дам тобі на неї глянути. Навіть не наближайся до моєї студії.

Карен вибігла нагору, розбита, бо, замість того щоб допомогти йому, щоб їхні стосунки стали ближчими, вона розвела їх іще далі. Тепер, коли він їй потрібен більше, ніж будь-коли. Можливо, дурні спогади про щасливі обличчя й безтурботні форми, як у грецьких і римських моделей, які він копіював у художній школі, і Венера, над якою працював був, тепер ніде не цінуються, але його різкий відхил в іншому напрямку також неправильний.

Їй потрібен хтось, з ким можна було б поговорити. Не Майра. Хтось, хто зрозуміє, як вона все бачить. Скоро — можливо, наступного тижня — вона зателефонує мамі. Барні, можливо, це не схвалює, але їй тепер потрібно думати й про інші речі.

Карен увімкнула світло і, дивлячись на себе в дзеркало, торкнулася свого тріпотливого живота. Тихіше, дитятку, все буде добре. Дивно так роздуватися, коли ростуть плоть і кістки. Навіть якщо вона ніколи не написала жодного оповідання, не намалювала жодної картини чи не виліпила жодної скульптури, тепер вона щось творить. Карен спробувала собі уявити форму всередині, пригадуючи відразливі рибоподібні ембріони з книжок про пренатальний догляд, які так гнітять Барні. Згадала скручене тільце з тонкими ручками й ніжками, роздутий живіт, завелику голову, ніби то сліпа морська істота на кінці волосіні, яку витягли нагору й прилаштували їй у нутро-щах. Що людськішим воно виглядало, то більше жахало.

— Ти будеш нормальний, — прошепотіла вона. Заплющила очі й відвернулася від дзеркала. — З тобою все буде добре. Якщо я про це не думатиму, з тобою все буде добре. Лише, будь ласка, Господи Боже, нехай ці почуття не знищить

Барні. Нехай він спрацьовує свої ненависть і огиду, доки не пізно.

Але було страшно усвідомлювати, що жінка зі скульптури, та, яку дряпають і тягнуть униз, — це вона сама.

* * *

Барні був задоволений тим, що Майрі сподобалося, що вона, здається, все зрозуміла. Він хотів, щоб вона розділила це з ним. Тепер він розглядав скульптуру, обережно обертаючи її, щоб обдивитися всі ракурси й виміри, — роздратований тим, що може бачити все лише з одного кута й за такий короткий час, — примружуючись на розмиті образи, фокусуючись на лініях і формах. Спочатку Барні примітив жінку, що кричала, коли якась рука з натовпу хапала її за груди (рука Мореплавця, очі якого видовбував жебрак), і усвідомив, що чогось не вистачає. Інша рука терла її обличчя, рука чоловіка з молотком, і тоді він знав, що треба зробити. Він забув про Майру й почав працювати з вологою глиною, скручуючи й виминаючи балабушки, доки долоня не наблизилася до рота жінки. Кричачи, жінка намагатиметься його вкусити. Краще водночас і давати, і діставати біль. Це завершує цикл.

— Знаєш, чому я назвав її «Жертви»? — раптом запитав він.

Майра підійшла до нього.

— Думаю, так. І правильно, що ти міняєш його руку. Усі ми одночасно жертви й гнобителі для інших. Усі ми інструменти, які одночасно завдають і зазнають болю.

Чому вона це бачить, а Карен — ні? Майра стояла так близько, що він нюхом чув її чистоту й на якусь химерну мить побачив її такою, якою пам'ятав чотири роки тому. Вона не особливо змінилася відтоді: захоплювала, як і тоді, коли всі його фантазії були пов'язані лише з нею. Барні хотів пригорнути її, запхати руки під блузку й відчутти те тіло, яке уявляв собі всі ці роки.

— Я краще піду, — озвалася вона.

— Ще ні.

Але вона вже обернулася.

— Вона прекрасна, Барні. Зароджена й створена глибоким почуттям. Я хотіла побачити, над чим ти працював, і тепер іще більше переконана, що тобі варто продовжити шукати значення й причину цих страждань. Я впевнена, якщо приєднаєшся до нас, то знайдеш шлях.

— Я завжди був самотній, — сказав він, підступаючи ближче до неї.

— Так, і я також. У тому й річ. Біль, який не має значення на самоті, здобуває мету, коли об'єднується з іншими.

— Тоді чому ти від мене відходиш?

— Я не про це. Ти знаєш, що я маю на увазі.

Майра піднялася нагору й залишила його на самоті працювати над скульптурою, але навіть коли він почав змінювати жінці обличчя, оголювати їй зуби, які от-от мали б вгризтися в руку, то втратив інтерес до того, що робить. Він міг думати лише про Майру часів коледжу й те, як відчайдушно він її хоче. Тоді відчув біль в очах — здавалося, ніби потьмяніло світло. Він накрив «Жертв» і змочив тканину. Попрацює над цим іншим разом.

4

Наступної суботи в Барні був гарний день. Утома, що не відпускала цілий минулий тиждень, начебто відступила, тож йому не терпілося вийти з дому, кудись поїхати й побути з людьми, які не знають, що з ним трапилося. Зір поки що дозволяв йому вести машину — усе було трохи розмитим, але загалом нормально. Він не сказав дівчатам ні слова, а після вечері сів у нове авто й рушив сам.

Барні нічого не планував і не думав, куди поїде. Він просто покружляє, зайде в пару старих барів Детройта, де зависав, іще коли був неодружений. Декілька були розташовані поблизу університету, а ще кілька — у середмісті, де він колись міг розслабитись і знайти приємних розмовника чи розмовницю. Можливо, знайде собі жінку. Колись йому було б соромно від самої лише думки про це через Карен, але тепер, здавалося, нема причини. Від початку процесу знезараження в них обох з'явилася якась фізична відраза, така, що навіть доторки стали неприємними. Так, ніби обоє боялися, що знову заразяться одне від одного.

Він виїхав на автостраду на перехресті Вудворд, збирався зазирнути в парочку барів біля університету, та раптом усвідомив, що в цьому немає особливого сенсу. Там Барні буде як у сливах сидіти. Він більше не студент коледжу, його вже не цікавлять тамтешні дівчата. Натомість він повернув ліворуч і попрямував до центру Детройта. Там буде «Тоніс гайдевей», «Лу Мартінс» і «Перпл пелес». Принаймні кілька барменів та офіціантів, можливо, згадають його зі старих часів. Думка про жінок, які вчащають у такі місця, захопила його. Можливо, якась із них віджене його думки від Майри на якийсь час. Минулого тижня Барні намагався працювати, проте Майра постійно приходила до нього в сексуальних фантазіях. Можливо, вечір з іншою жінкою — не знайомкою — заспокоїть киплячу кров під плоттю.

Тоні Гріско впізнав Барні відразу, як тільки той зайшов у клуб. Людне місце нагадало йому про гарні бесіди й цікавих жінок часів коледжу. Останніми роками він так часто роздумував про старі місця. Чи його друзі досі тут? Дівчата, яких він знав? Та він ніколи не заходив сюди. Навіть коли думав, що шлюб уже на межі прірви, завжди відчував, що це буде неправильно. Знав, як самотньо буде Карен, якщо вона колись дізнається, що він був з іншою жінкою. Тепер вони нічого одне до одного не відчують — вони залежні, зв'язані

нещастям, яке з ними трапилося, але це все — і Барні може вільно шукати собі любові де завгодно. Йому на користь піде проста чуттєвість, нічим не ускладнений секс із незнайомкою. Зовнішні форми й тілесний контакт — більше нічого.

Барні обережно сів за баром, подалі від шумної компанії, ніби не впевнений, чи тіло витримає такий тиск. Він не сів туди, де запропонував Тоні, через яскраве світло, від якого боліли очі, а примостився в темному кутку. Червоне й зелене світло, відображення пляшок за баром створювали веселки, які оточували, перетиналися, перехрещувалися в розмитій імлі (ці веселки бачив лише він від тиску в очах, який провіщував наближення хмарності), вони так гарно пливли та обводили кругами кожну цятку світла, наче скульптури зі світла й простору. Можливо, пізніше він спробує заново уявити ці вогні та веселки й назве це «Тоніс гайдевей. Конструкція номер один».

— Що будеш, Барні?

Примружившись, він зміг розгледіти знайомі форми пивного келиха на жовтій підставці, стало приємно усвідомлювати, що він зміг розібрати цю річ серед мороку.

— «Катті»¹ з водою.

Тоні подав напій, Барні дослідив форму склянки пальцями, відчуючи слизьку округлість і мокрий слід на сполірованому палісандровому шинквасі. Останнім часом він часто бавився в цю гру — намагався знайти шлях дотиком, розпізнаючи речі за самою формою й текстурою.

Барні сьорбнув, потримав алкоголь у розпеченому роті перед тим, як проковтнути. Сьорбнув іще. Тоді втретє. Він уже давно не насмілювався пити так багато. Незабаром помітив самотню жінку за столом під стіною ліворуч від нього. Міг її побачити, коли нахилив голову й заглядав собі через ліве плече. Вона на нього не дивилася, тож Барні

¹ *Cutty Sark* — марка шотландського віскі.

примружився, щоб очі сфокусувалися. Приваблива: тонка пергаментно-бліда шкіра й чорне волосся, помада, що кричала на фоні білезної плоті. Різко приваблива, дещо змучена, з чорним мереживом на білих плечах. Жінка обернулася до нього, Барні усміхнувся, кивнув і показав на пляшки за баром.

— Тоні, подай леді ще порцію того, що вона п'є.

Тоні похитав головою й скривився.

— Стапé, — прошепотів він, — ця мала не для тебе. Не витрачай час і гроші.

Барні кивнув й усміхнувся. Тоні робив висновки за колишніми часами, не усвідомлюючи, що чоловік, якого так давно тут не було, такий самотній і загублений, не перебиратиме.

— Давай-давай, — заперечив Барні.

Тоні знизав плечима, налив щось із пляшки з полиці й поніс її за столик. Дорогою назад він сказав:

— Вона хоче, щоб ти підсів і випив з нею. Але не кажи, що я тебе не попередив. Ця така, що хлебтатиме всю ніч. Влетить тобі в добру копійчку.

Барні взяв свою склянку й попрямував до неї через тисняву тіл. Підійшовши ближче, побачив, що колись давно вона була вродливою. Її сексуальність підкреслювали мереживо й гладенька шкіра, що йому подобалося, і він сподівався, що це віджене думки про Майру. Чорне волосся на фоні блідої шкіри було йому схоже на зачіску якоїсь старшої Карен (лінії на шиї, навколо очей і рота показували, де плоть піддалася плинові часу), але жінка все одно йому подобалася, і від цього стало навдивовижу приємно.

— Тепер нечасто леді отримує напій від незнайомого чоловіка, — почала вона. — Дуже гречний жест. Такі жести тепер рідкість. — Вона торкнулася рукою волосся, а тоді кігтеподібними нігтями витягла сигарету з пачки й нахилилася, щоб Барні підпалив. Жінка стиснула його долоню своєю й піднесла вогонь до сигарети. — Такі гарні й довгі пальці. Ти піаніст?

— Скульптор.

— Митець! А ти й не схожий. Митців скорше уявляють з кошлатими бородами й у брудному одязі, сандалях і з запахом таким, ніби вони ніколи не миються. А не так гарно вбраними, у темному костюмі й краватці. — Тоді вона піднесла пальці до його обличчя. — І обличчя в тебе таке гладеньке. Не як у тих усіх гіпі й бітників, знаєш, вічно під наркотою, з вільним коханням, ну й так далі. — Вона не вгавала й розводилася про те, як усіх гіпі й згубних студентів-демонстрантів потрібно викинути з країни, бо вони підривають демократію та вільне підприємництво.

— Ходімо кудись звідси, — запропонував Барні.

— Так рано? Ти щойно прийшов. — Вона владно роззирнулася навколо й одним помахом руки обвела приміщення. — Ніч щойно почалася. Ще люди навіть не почали виходити.

— Але я мушу йти, — заперечив він, погладжуючи її руку.

— Який ти нестримний чоловік. Такий завзятий, просто прийшов і збив жінку з ніг. Мені подобається. Мене вже давно не збивали з ніг, але випиймо ще одну, на коня.

Вона випила ще один подвійний скотч, дражнячи Барні поглядом і тручись об нього коліном, щоб розвіяти сумніви, а тоді нарешті дозволила накинути чорне мереживо собі на плечі. Він відчув, яка в неї худа спина, гострі й кощаві лопатки. А коли вони підвелися, Барні з жалем побачив, яка вона кістлява.

— Ну пішли, Ромео ти мій імпульсивний, — хихотнула вона. — Макдуфе, проводжай¹.

Біля дверей вона спіткнулася, Барні швидко вхопив її за талію — гострі ребра, які чітко проступили під ковзким шовком сукні, викликали відразу. На мить він задумався, чи не кинути її десь, але не був упевнений, чи дійсно цього хоче. Раніше його приваблювали худорляві жінки, і різке

¹ Популярні спотворені слова Макбета з однойменної трагедії Вільяма Шекспіра: «Макдуфе, нападай». Використано переклад Юрія Корецького.

протиставлення з пухким тілом Карен робило ситуацію ще цікавішою. Там буде темно й швидко, її сексуальність гратиме більшу роль, ніж кістлявість. Якщо не думатиме про кощаве тіло, схоже на видовжені фігури Джакометті, усе піде добре.

Але не думати про це було неможливо, бо, хоч би де Барні торкався, усюди відчувалися лікті, коліна, ребра, а коли жінка пригорталася до нього, долоні намацували на її спині випнуті хребці, які можна було порахувати, наче кульки величезної вервиці.

Вона жила неподалік, у жалюгідному багатоквартирному будинку. Коли підходили до ліфта, Барні побачив її відображення в дзеркалі й швидко відвернувся з думкою про те, що колись вона була молода й прекрасна, а він зараз кохатиметься з розмитим образом її минулої.

Кімната нагорі була мила (такий інтер'єр він називав «модерн з доставленням додому»), а запах свіжозрізаних квітів приємно здивував. На дивані серед подушечок лежало півдесятка дорогих на вигляд ляльок. За відчиненими дверима він бачив спальню, рожеве шенілове покривало, всипане м'якими іграшковими собаками, котами, тиграми й ведмедиками.

— У тебе є діти? — здивувався Барні.

— Не мели дурниць, — захихотіла вона. — Це все мої.

Він знову замислився, чи не буде краще піти, але вона залоскотала його під підборіддям і сказала:

— Приготуй собі випити, — вказуючи на пляшку й кілька склянок на боковому столику. — А я піду перевдягнуся в щось зручніше.

Це місце, кожне її слово (навіть «щось зручніше») потрохи гасило його очікування — Барні починало здаватися, що він потрапив у якусь бурлескную сцену. Її одяг, чорне мереживо, що час від часу визирало з-під сукні, давало йому відчуття, ніби він уже переживав цю мить і знав, що буде далі. (Він, мабуть, приречений вічно відстежувати на-

зад свої маршрути — переживати всі ситуації з відчуттям *дежавю*, яке розмиває реальність густим шаром сну.) Барні знав, що вона вийде в серпанковому чорному неглиже, розкинеться на рожевому шенілі, серед м'яких іграшок, і запросить його до себе розпростертими обіймами. Та коли він почне з нею кохатися, щось станеться. Він не міг пригадати що. Застановився, що треба припинити ці думки, інакше від цього вечора нічого не залишиться. Налив собі ще випити. Поки чекав, його не покидало слабке відчуття, наче він щось забув, а за кілька хвилин вона таки вийшла в чорному неглиже.

Жінка вимкнула майже все освітлення, і хоча зазвичай світло йому подобалося, Барні був вдячний, бо тепер воно різало йому очі.

— Ти зовсім не такий, як інші, — єдвабно прошепотіла вона, поки він діткнувся до її шиї. — Знаєш, як поводитися з леді.

Барні пригадав старого знайомця, що розповів йому, коли Барні вперше йшов підчепити собі дівчину: «Стався до леді, як до шльондри, а до шльондри — як до леді». Ця наука йому добряче пригодилася в молодості, мусив визнати він, і то більше з леді, ніж зі шльондрами.

Проте він відкрив для себе, що цілувати її було неприємно. Губи тонкі й паперові, а шкіра відразливо волога. Барні вирішив обмежитися тим, що погладжував її щоки й шию. Вона допомогла йому зняти із себе неглиже, він розстебнув їй бюстгальтер і гладив тіло, коли руки відкрили, що її шкіра не така гладенька, як він очікував після обличчя та шиї. Її всю вкривали виразки. Барні швидко забрав від неї руки, і коли побачив, як вона нерухомо лежить із заплющеними очима, розтуливши вуста й чекаючи, то на одну страшну мить подумав, що жінка мертва.

Барні уявлення не мав, що то за виразки, але вони повністю вкривали її спину, стегна, ноги, і раптом він знову

відчув слабкість і нудоту. Потрібно забратися звідси якомога швидше.

Він відсторонився, і коли вона підвелася щоб глянути, що не так, вказав на ванну. Опинившись усередині, він на повну викрутив воду й змив воду в унітазі, щоб приховати позиви до блювоти. Коли вийшов, то відразу попрямував туди, де на кріслі висів його одяг.

— Що таке? — запитала вона, побачивши, що він одягається.

— Вибач, але мені здається, тобі краще звернутися до лікаря зі своєю шкірою.

Вона спопелила його поглядом.

— Зі мною все в порядку. У мене була одна проблема зі шкірою кілька місяців тому. Тепер усе вже загоїлося. Просто нестача вітамінів. А ти що собі подумав?

— Не знаю, але все одно, думаю, тобі краще піти до лікаря.

— Думаєш, у мене якась хвороба?

Барні не відповів, продовжив одягатися.

— Думаєш, я заражаю людей? Брудна, думаєш, так? Забирайся звідси, мудак. Геть!

— Я не хотів тебе зачепити, — виправдовувався він. Витягнув з гаманця дві двадцятки й поклав їх на стіл біля ляльки-пупсика. — Це тобі за твій час.

Вона з люттю кинулася на нього й вп'ялася нігтями. Йому вдалося вчасно ухилитися, та Барні знав: якщо ті пазури знайдуть його обличчя, то сильно поранять. Він зачинив за собою двері й швидко пішов коридором, серце бухкало в грудях, а скроні пульсували. Вона відчинила двері, вийшла гола й закричала йому:

— Більше ніколи навіть не показуйся в Тоні. Мої друзі тобі мордяку розтовчуть. Дивись, не забудься, мурло паршиве.

Він проминув ліфт і збіг униз, перестрибуючи через чотири сходинки. Голова тріскалася, флюоресцентне світло

ранило очі. Барні то йшов, то біг через майже безлюдні вулиці, які об'єднувалися, наче спиці в маточині парку на Кадилак-сквер. Його вивертало зсередини, і билася думка: «Усі заразні... усі зіпсовані... усі брудні...»

Він пройшов повз нерівно освітлені дерева, обстрижені кущі й стежки з вишикуваними вздовж них лавками, ігноруючи кольорове світло фонтана, що то розмивалося, то ставало чіткішим, через вхід до триповерхового підземного паркінгу, над яким і стояв той бутафорський парк.

Тоді й почув. Розпливчастий шепіт у темряві третього поверху. Барні обернувся, проте навколо нікого не було, а потім, коли намагався відчинити дверцята машини, то почув його знову, цього разу дзвінкою луною в порожнистому приміщенні.

«Знайди Церкву!»

Голос Майри, звісно. Він сів за кермо, намагався зупинити пульсацію, стискаючи голову з обох боків кулаками. Знову й знову. «Знайди Церкву!.. Знайди Церкву!.. Знайди Церкву!..»

Зрештою голос відступив, Барні швидко проїхав спочатку одним пандусом, тоді другим і третім, виїхав на вулицю, з гуркотом вилетів на автостраду через перехрестя, й усю дорогу додому з радіо голосно волила музика, щоб, якщо голос повернеться, Барні нічого не чув.

5

Через кілька днів Карен з матір'ю пішли на вечірнє заняття для майбутніх батьків від Червоного Хреста в Детройті. Так порадив лікар Лірой. Вона намагалася взяти із собою Барні, але той відмовився. А що ще він міг їй сказати тепер, коли вона помирилася зі своїми батьками? За останні кіль-

ка тижнів Карен стала такою радісною й товариською, що було важко повірити, ніби це та сама людина. Барні дратувало, що вона дійсно думає, ніби народить дитину й житиме нормальним життям, проте він уже припинив за це сваритися. Нехай тішиться своїми ілюзіями.

Він рано повечеряв з Майрою, а потім вони просто сиділи й дивилися одне на одного у вітальні. Якимсь дивним чином її впевненість, її релігійне відсторонення тепер драгували його. Він зневажав її самовдоволену ауру людини, що знає всі відповіді. Хотів зірвати цю маску впевненості й побачити її по-справжньому вразливою.

— Маю плани на цей вечір, — озвалася вона, — але не хочу лишати тебе самого.

— Я сам, навіть коли навколо мене є люди. Іди. Усе нормально.

— Я сподівалася, що ти підеш зі мною. Хочу тебе з деяким познайомити.

— Знаєш, я не дуже люблю знайомитися з новими людьми.

— Це не просто «люди». Відколи я побачила твою скульптуру, то знала, що тобі варто познайомитися з братом Люком. Вас обох багато що об'єднує. Він художник, і у ваших роботах стільки спільного, що я впевнена: було б добре, якби ви познайомилися.

— І які в нього картини?

— Його роботи важко описати. Але, дивлячись на твою скульптуру, я відчувала те ж, що відчувала, коли споглядала фігурки страждених душ у «Циклі страждання». Дві його картини на спільному шоу митців Детройта. Ходімо зі мною в галерею, подивишся його роботи. Тоді, якщо захочеш познайомитися, можемо відвідати місію. Якщо ні, я сходжу сама. Але я впевнена, що це піде тобі на користь.

Барні не очікував, що подасться з нею, але цікавість узяла гору.

— Ти, здається, дуже впевнена в тому, що для людей добре, а що ні.

— Я знайшла деякі відповіді, — мовила вона.

— Ти думала, що знаєш відповіді, чотири роки тому.

Майра зиркнула на нього так, ніби він щойно дав їй ляпаса.

— Я не хотів, — перепросив він.

— А я думаю, що хотів.

— Добре. Останнім часом я не надто терплячий з людьми, які думають, що знають відповіді, і пояснюють те, що сталося зі мною й Карен, надто спрощеними релігійними поняттями. Це ніби дивитися на занадто роздуту надувну фігуру на параді в День подяки. Так і хочеться її проколоти й подивитися, що там, усередині, крім гарячого повітря.

Майра розсміялася, а його роздратувало те, що, хоч би що він говорив, це її не дратувало. Вона така, блін, упевнена в собі, так усе в неї під контролем, що вона ігнорує його шпильки. Дуже відрізняється від Карен, яка завжди надто чутлива до найменшого натяку на гнів чи сарказм у його голосі. Майра може налаштувати звук чи відфільтрувати ворожість. Він жадав ударити її, але вона, найпевніше, просто всміхнулася б і взяла його за руку.

— Ходімо зі мною, подивишся на роботу брата Люка.

— Добре, — відповів Барні. — Ходімо.

У галереї він зупинився біля двох картин, підписаних «Люк П.». На першій був розколотий захід сонця, помаранчева червінь якого розливалася на краєвид унизу, ніби його було видно крізь кілька шарів води й повітря, саме сонце — розтрощене, тоді знову зліплене до купи, із зазубреними краями, ніби то була робота дитини, — заперечувало цілісний і зв'язний погляд на природу. Він знав, що художник має на увазі, а Майра, певно, побачила, що він намагався зобразити щось схоже з «Жертвами».

Інша картина була автопортретом.

— Так брат Люк бачить себе до того, як приєднався до нас.

— А ти знаєш, яким він бачить себе тепер?

На мить Майра стиснула губи, стримуючись.

— Я маю на увазі, що він більше себе таким не малює. В останніх його роботах видно зміну.

— Ти пов'язуєш це з Братством?

— Так.

Разом з тим портрет зображав чоловіка, який би цілком природно вписався в його сцену. Та ж техніка розколотих поверхонь і тріснутих площин, якщо її застосувати на людському обличчі, виглядала жахливо. Рот був стулений, та все одно розколотий у трьох місцях, де лінії мали б перетинатися, від чого скидалося на те, що чоловік кричить зі стуленим ротом. Те ж з очима й неживою рукою — усе кричало.

— Так, я б з ним познайомився, — погодився Барні.

Повела Майра. Місія розташовувалася недалеко від галереї, в одному з районів Детройта, де маєтки дев'ятнадцятого століття стали глухими пансіонами, в яких разом уживалися десятки сімей. Забиті дошками вікна нагадували, що не так давно тут були протести. Коли вони вийшли з машини перед однією з тих будівель і побачили сміття та нечистоти на вулиці, людей, які сиділи на ганках і витягувалися з вікон у цей надто теплий і нудотний вересневий вечір, Барні міг думати лише про те, які ж вони всі тут бідні, і чомусь він також частково в цьому винен. Він знав, що тутешні ненавидять його за гарний одяг і нову машину, міг зрозуміти, що вони мусять ненавидіти його, щоб не ненавидіти себе. Для них ненависть — це щось необхідне. Цю науку він саме завоює. Ненавидіти він лише почав, і це вже нелегко, але тепер зрозумів, що так полегшується біль, як, наприклад, коли людина б'є собі по пальцях молотком, вона матюкається на цей інструмент і шпурляє його подаль. Дитина це розуміє, коли вдаряється пальцем, а тоді штовхає стільця

чи коли кричить на землю, після того як подряпає коліно. Навіщо збільшувати тягар провини й самоосуду, звинувачуючи себе, якщо можна клясти небо? З пам'яті виринали слова з Книги Йова, які його батько завжди цитував польською, коли все йшло зле: «Я зрікаюсь говореного, і каюсь у поросі й попелі».

Але батько помилявся. Насправді потрібно не зрікатися себе, а обернути це зречення назовні. Знайти об'єкт ненависті. Хіба має значення, Бог чи людина принесла те нещастя, яке прокляло його плоть? Усе одно потрібно знайти шлях, як жити далі.

Місія була в старому маєтку з обдертої та потрісканої цегли, розписаному слоганами крейдою й знаками білою та червоною фарбами, що проголошували: «ІСУС РЯТУЄ» і чийсь відповідь: «ЗА ДОДАТКОВУ ПЛАТУ». Важкі дубові двері були роздряпані тисячами ножових порізів і дірок, автором яких міг бути якийсь снайпер чи національна гвардія. Хтось вирізав слова «БОГ КАЛІЧИТЬ!» — і Барні відчув спорідненість із людьми, які все своє життя стикаються з муками, які він щойно недавно відкрив.

Майра нагадала йому, що краще зачинити вікна й замкнути машину. Вона натиснула дзвінок, за кілька секунд хтось відчинив двері. То був кремезний чоловік у сорочці, шкіру якого вкривали білі лускаті струпи.

— Сестро Майро, заходь-заходь. Ласкаво просимо в місію, містере Старк.

Його здивувало, що чоловік знає його, Барні відхилився, коли той широко прочинив їм двері.

— Будь ласка, проходите, — наголосив чоловік м'яким, густим голосом. — Ми стільки про вас чули від сестри Майри. З нетерпінням чекали, коли ви навідаєтеся.

— Треба було його підготувати, — сказала вона, — але я боялася, якщо розкажу забагато, він не прийде. Барні, це брат Люк.

Брат Люк простягнув свою вкриту струпами руку. Він бачив, що Барні вагається, і всміхнувся, але терпляче чекав, доки той потисне її. Майра також чекала, Барні боровся з тим страхом, який, мабуть, відчувають його сусіди, коли вони з Карен проходять повз, страхом, який відчував його тесть того вечора, коли мусив потиснути його руку, тож мусив себе міцно взяти руку брата Люка.

— Проказа насправді не дуже заразна, — промовив той, ніби читаючи думки Барні. Він провів їх у кімнату, де єдиним умебльованням було величезне розп'яття, що не висіло на стіні, а стояло сперте, з фігурою Христа з проколотим боком, кров скрапувала з тернового вінка і з цвяхів у долонях.

— Це ж робота брата Авраама, — вигукнула Майра. — Я й не знала, що він у Детройті.

— Прибув минулого тижня. Останнє його творіння. Закінчив щойно два дні тому.

Барні бачив багато зображень Христа, — у безтурботному сні, з очима зведеними вгору в молитві, з опущеними очима благословення, у тихому стражданні, — але такого він іще не бачив ніколи: очі заковані вгору, пальці скрючені над цвяхами, усе тіло вивернуте в агонії. На це було боляче дивитися навіть з його розмитим зором.

— Торкніться, — запропонував брат Люк.

На мить йому здалося, що брат потягне його руку до правдоподібного тіла, і Барні відскочив. Натомість брат Люк просто потягнувся вперед, щоб показати щось. Фігура вигнулася від його руки й почала звиватися, як жива. Майра скрикнула.

— Це в нього нова ідея. Фігура виготовлена із синтетичної гуми, має драглисту структуру, хоча й виглядає досить твердою. Вона тримається на арматурних спіралях, які й вібрують. Торкніться й побачите.

Інтерес скульптора переборов відразу. Барні торкнувся тіла й відчув, як ідеально цей матеріал підходить тут.

В'язкість давала відчуття мертвої плоті, а рухи нагадували про страждання, ніби тіло намагалося вирватися з цвяхів. Це було водночас жахливо й прекрасно.

Хтось проходив повз і, забачивши їх, увійшов усередину. То був дрібний сухорлявий чоловік, також у сорочці, з дуже витягнутим обличчям і несподіваним подвійним підборіддям, яке, здавалося, зараз задушить його й змушує постійно схиляти голову набік. Якщо не брати це до уваги, обличчя, очевидно, слугувало моделлю для скульптури на хресті.

— Бачу, ви оцінюєте мою гумову скульптуру. Ви собі не уявляєте, як мені приємно познайомитися з іще одним скульптором. — Він витягнув руку з кишені й подав тонку куксу зап'ястка, де мала б бути долоня. Барні змусив себе взятися за кінець зап'ястка і, коли брат Авраам накрив його долоню другою рукою, то відзначив, що другої долоні в чоловіка також немає. Одразу під правим передпліччям у нього було витатуйовано синій номер. — У нас тут кілька художників, але жодного скульптора, крім мене. Мені було б дуже приємно, якби ви глянули на мої інші, традиційніші роботи, коли матимете змогу. Як бачите, я вважаю, що наука й технології мають служити мистецтву. Я розповідав сестрі Майрі, коли вона була в Лос-Анджелесі, що вперше почав думати про вас у нашому Братстві, коли прочитав про те, що сталося, і про те, що ви скульптор. Я й уявлення не мав, що ви знайомі. У будь-якому разі сестра Майра постійно повідомляла брата Люка про те, що ви переживаєте, і я з певністю можу сказати від імені всіх, що ми дуже раді розділити з вами ці страждання. Упевнений, ваші муки зроблять значний внесок для нашої невеликої сім'ї.

Барні вже хотів протестувати, але брат Авраам підніс гладеньку куксу й змусив його замовкнути.

— Я розумію, що надто поспішаю. То все через мій запал, запевняю вас. Тож лишаю вас у кращих руках, ніж мої. — Він рушив геть, тоді обернувся. — Хотів би найближчим

часом обговорити з вами наші спільні інтереси. Поговорити про те, чим ви займаєтеся. Сестра Майра описувала вашу скульптуру — «Жертви», так? — братові Люку. Я мушу це побачити. Думаю, в нас дуже багато спільного.

Лише після того, як він пішов, махнувши на прощання кістлявою куксою, Барні озирнувся й побачив, що в Христа на грудах також витатуйовано синій номер.

— Так, — озвався брат Люк, знову вгадуючи його думки. — Брат Авраам був скульптором у Німеччині під час Голокосту. У концтаборі один з офіцерів змусив його створити бюст, пообіцявши: якщо той йому сподобається, то братові Аврааму збережуть життя. Так і сталося, але потім офіцер передумав і вирішив, що жоден єврей не заслуговує на такий талант, тож розіп'яв його. Маленький скульптор не вмирав, тож офіцер вирішив дати йому життя й зняв його з хреста, відрізавши обидві долоні. Як бачите, брат Авраам навчився працювати з новими матеріалами й новими темами. Він припасовує інструменти для різьблення й моделювання собі до зап'ястків.

— Щомісяця брат Авраам надсилає фотографії своїх робіт тому самому нацистському офіцерові, — сказала Майра. — Він тепер заступник директора в одній школі на околицях Гамбурга й до смерті боїться, що брат Авраам видасть його.

— Чому ж він так не зробить?

Брат Люк і Майра всміхнулися.

— Я добре знаю брата Авраама, — пояснив брат Люк, — і він ніколи так не вчинить. Якщо вам цікаво, чому саме, думаю, це доведеться зрозуміти самотужки. — Він поклав руку на плече Барні. — Вам потрібно багато всього обдумати, друже.

— Я почуваюся трохи тупим, — сказав Барні, — отак дізнався про всіх вас, що ви тут, посеред Детройта. Ви знали все про мене, а я навіть не підозрював, що ви існуєте.

— Ми не рекламуємо себе, — пояснив брат Люк. — Потрібне певне поєднання особистих рис та історичних подій, щоб потрапити в Братство. Ніхто не приходить до нас, якщо цій людині ми не потрібні так, як вона — нам. З того, що я чув, ви нам цілком підходите. Питання лише в тому, чи ми підходимо вам?

Коли вони проходили повз кімнату із зачиненими дверима, Барні почув піаніно. Хтось повторював одні й ті ж примарні негармонійні такти, такі немелодійні, що його аж дрижаки проймали.

— Це наш брат Грегорі працює над новим концертом. Він був у космічній програмі, перед тим як прийшов до нас; складання музики було його захопленням. Він був у капсулі, яка несподівано пройшла через радіаційний пояс дорогою назад на Землю. У вас із ним багато спільного. Познайоміться з ним наступного разу, коли він не працюватиме.

Вони пішли за братом Люком у бібліотеку, і на стінах Барні бачив інші картини в тому ж стилі, що й у галереї: банальні предмети й прості фігури трансформовані напруженою зламаних ліній і розколотих площин, завдяки чому набували значної сили. Брат Люк запропонував йому склянку хересу, та, погодившись, Барні побачив, що самі вони п'ють лише воду.

Брат Люк наполог:

— Будь ласка, не думайте, ніби ви маєте робити все так само, як і ми, хіба що хочете стати одним із нас. Я нічого не маю проти того, що інші люди вживають алкоголь чи поїдають плоть. Один з наших основних принципів — це ніколи не нав'язувати іншим свої вірування. Чув, що це вельми смачний херес. Будь ласка, пригощайтесь.

Вони сиділи й говорили годину з лишком про картини брата Люка й те, як йому важко було витримувати довгі години праці через слабкість. І Барні відчув значну

близькість із цим чоловіком. Він знав, як це, коли настає слабкість.

— Для деяких людей, — казав брат Люк, — біль — це ключ до творчих досягнень. Ніхто ж не заперечить творчу силу страждань? Згадайте такі видатні імена — Мілтона, Бетговена, Ван-Гога й сотні інших. Творіння через біль — це не кінець, а, навпаки, вхід у Братство розп'яття. Так само як дитя, що народжується з болю власного й своєї матері, — це початок, вхід у світ; так, можливо, й чоловік, зносячи біль, дає життя своїй роботі, як жінка дає життя дитині. Ми можемо розумом зосереджуватися на своїх стражданнях, використовувати як шлях до уявлення, і через нього — до духовної єдиності всесвіту. Безконечного... без-матеріального...

— Я лише не розумію, — уточнив Барні, — нащо мені для цього Братство. Я завжди працював над своїми скульптурами наодинці. Навіщо мені приєднуватися до якоїсь групи?

— Одна з причин, — втрутилася Майра, — та, що через Братство ти можеш навчитися не лише зосереджувати енергію свого болю, але й заглушувати її без наркотиків у періоди, коли не твориш. Її можна контролювати силою мислення. Йоги вже давно знають цю таємницю, проте ми знайшли шлях до уявлення й контакту з внутрішнім розумом — те, чого молодь безрезультатно намагається досягти за допомогою препаратів розширення свідомості, тільки набагато значніше й змістовніше.

— Є ще одна причина, — додав брат Люк. — Ми відкрили, що група дає основу, — фундамент спільного досвіду, — на якій творчий і гуманістичний розум може краще розуміти значення свого досвіду. У різні періоди історії в багатьох місцях виникали Братства розп'яття: серед недоторканих в Індії; серед християнських мучеників; у нацистських концтаборах, де брат Авраам віднайшов значення свого

життя з іншими. Ми вважаємо Братство рятувальним тросом творчого духу, який кидають тим, хто тоне в безнадії. Допомога — не потім, а зараз — не через надприродне втручання, а поєднання ментальної енергії вибраних людей.

— Але чому вибраних? Чому не всіх зболених розпачливих людей?

— О, гуманіст у тобі ставить ті ж запитання, над якими я також загадувався на початку. Відповідь полягає в тому, що потрібно мати певний склад розуму, щоб прийняти віру. Якби ми тяглися до всіх страждених душ на землі, нас би накрило з головою. Крім того, є люди, які воліють страждати, люди, які вважають біль способом, що дозволить їм загрузнути в жалості до самих себе. Ми також використовуємо біль як інструмент, але для духовного прориву кудись глибше, вище, значніше, ніж людина може досягти самотужки.

Він зітхнув і похитав головою.

— Хто зможе це якось назвати? Одні торкаються лише краю цієї реальності за допомогою наркотиків і психотичних видінь; містики проникали в неї через піст, медитацію й самопокарання. Як думаєш, чому ж іще святий Симеон Стовпник сидів стільки років на тому стовпі? Але завдання болю самим собі не наш шлях. Ми не якесь збіговисько мазохістів. У цьому забагато своєкорисливості, а вона не дає прорватися до Іншого. Біль, який ми розділяємо, використовуємо як вихід з безсенсового страждання до розуміння болю як особливого виду благодаті. Розумієте, містере Старк, — продовжив він, підвищуючи голос, щоб показати, що підводить до закінчення, — будь-яка людина може витримати страждання, які мають певну мету: жінка під час пологів; чоловік, який бореться за ідею й потрапляє в тюрму, голодує, переживає побиття за свої погляди. Біль має багато личин, але якщо навчитися бачити його значення й мету, можна досягти рівнів, де можливо все.

Дорогою назад вони пройшли повз темношкіру жінку, що вражала своїм високим зростом. Вона повільно перетнула їхній шлях, майже пливучи, а в її напівзаплющених очах виднілися лише щілини більма.

— То сестра Вів'єн Ікс, — прошепотіла Майра. — Вона прийшла до нас після повстань шістдесят сьомого.

— Виглядає так, наче в трансі.

Брат Люк усміхнувся й похитав головою.

— Вона працює. Сестра Вів'єн раніше була поетесою. Тепер, після пожеж, стала творцем мрій. Вона нічого не записує на папері, не віддає нічого тлінному матеріалові. Її мистецтвом неможливо ділитися, вона відточує його в себе в голові. Можна сказати, що її форма мистецтва найчистіша з усіх.

— Але звідки ви знаєте, що вона взагалі щось робить? Можливо, нічого подібного насправді нема.

Брат Люк знизав плечима.

— Чи ж не те саме можна сказати про багатьох сьогоднішніх митців, чию роботу, припускаю, ви можете побачити й почути? Та й чи має це значення? Нас турбує не які матеріали, форми, рівні комунікації залучені. Вона стражденна творча особа. Вона ділиться з нами своїм болем, а не продуктом. Цього нам достатньо.

Брат Люк несподівано простягнув руку, цього разу Барні взяв її без вагань і подумав, що побачив слід усмішки на обличчі прокаженого.

Усю дорогу додому він не міг викинути ту усмішку з голови. Підозрював, що брат Люк вкрай упевнений, що отримав ще одного новонаверненого. Барні загадувався, чи був він проповідником відродження до того, як його нещастя змусило шукати Братство. Майра з благоговійним трепетом слухала більшу частину реплік брата Люка. І він розумів чому. І хоча прийшов готовий їх висміяти, мусив визнати, що його спокушала думка відкинути ізоляцію та самотнє

страждання заради такої мети — кінцевої мети братерства в стражданні, яке Майра після всього, що пережила, відкрила для себе. Відчуття було сильне.

* * *

Коли вони повернулися, Карен уже була вдома.

— Вчилися купати дитину, — розповідала вона, — на гумовій ляльці. Там сьогодні було кілька чоловіків. Це щоб практикуватися. — Вона витягла велику гумову ляльку з пакета для покупок. — Дозволили взяти додому. Виглядає, як жива дитина, правда? Яких тільки ляльок тепер не нароблять. Торкнися. Схоже на справжню шкіру. Ти собі не уявляєш, як страшно купати ляльку, коли дійсно прикидаєшся, що то справжня дитина. Мама сказала, що якось у ванні впустила Майру, коли та була малою. Тепер каже, що, можливо, тому вона стала такою некерованою.

Карен іще трохи побалакала, жодного разу не запитавши, де були вони з Майрою, і не давши їм жодної можливості розповісти про це самим. Барні спало на думку, що вона знає, що між ними щось діється, але не хоче ні втручатися, ні знати ніяких деталей. А тоді побачив, як міцно вона пригортає гумову ляльку, наче боїться, що хтось її в неї забере. Вона нахилила її назад, одне око заплющилося. Інше продовжило витріщатися.

6

Барні був у гаражі, рився серед труб у пошуках арматури для нової скульптури, яку намітив собі в голові, коли на під'їзну доріжку виїхала машина. Вийшло двоє чоловіків, і з думкою, що то «Трейсер контрол», він підняв двері

гаража. Та коли вони підійшли, Барні побачив в одного з них фотоапарат.

— Привіт. Ви містер Старк, правда? — запитав той, що без фотоапарата. — Мене звуть Тай Вестлейк, — із «Ньюзлайф», — а це Бен Поттер. Нас відправили зробити про вас сюжет, чотиристорінковий розворот з кольоровими фото.

Спочатку він остовпів, а тоді обміряв їх гарячим поглядом.

— Ні, дякую. Мене це не цікавить.

— Зазвичай наш редактор пише й організовує все заздалегідь, але ми щойно з лікарні. Усе відбувається дуже швидко, наші люди зв'яжуться з вами десь сьогодні. Нас прислали зробити кілька фото й отримати трохи деталей. Можемо запропонувати суму, вищу за будь-яку іншу, якщо дасте ексклюзив.

— Що «відбувається швидко», ви про що?

— Ви не чули? Сьогодні вранці помер Макс Прагер. Ми дізналися, що ви ще тут.

Новина ніби вибила з нього дух. Барні пригадав обличчя Макса, погляд, відведений від злості й суму. Яке він мав право дати тому чоловікові отак померти? Яке він мав право відмовити в прощенні?

Раптом він помітив, що другий чоловік фотографує.

— Що ви робите? Не потрібен мені ніякий сюжет.

— Ну послухайте, містере Старк. Це вже ми вирішуємо. Громадськість має право знати всі факти, пов'язані з інцидентом. Мій редактор вважає, що за холодними фактами звітів Комісії з питань ядерної енергії ховається ще людська історія. Ми б хотіли дізнатися вашу думку. Яке це відчуття — бути зараженим? Як відреагувала ваша дружина? Як це змінило ваші життя? Як відреагували ваші сусіди, коли дізналися, що ви рознесли пил по всьому?..

— Геть звідси.

— Що?

— Я сказав: забирайтеся звідси, доки я не пустив у хід цю свинцеву трубу. І якщо не скажеш своєму партнерові припинити знімати, я розіб'ю фотоапарат.

— Ви не розумієте, містере Старк. Це «Ньюзлайф». Тут справа стосується великої суми грошей.

— Стерв'ятники ви. Лише й можете, що розкривати рани й брати кров, підвищувати собі тираж, а на людей вам глибоко плювати.

— Але світ має право знати правду.

— Світ має право піти в сраку. Що ви знаєте про правду? Візьміть свою правду, свої гроші й фотоапарати й забирайтеся звідси нафіг. Не буде вам ніякого сюжету.

— Це ви так думаєте, — сказав чоловік уже без задушевного тону, коли почав задкувати від загрозливої зброї Барні. — Я поговорив з деякими вашими сусідами. У нас усталась матеріал для сюжету, і нам не потрібен ваш дозвіл. Ви новина, і ви не можете не дозволити громаді нічого знати. Ми просто хотіли дати вам можливість висловити свій погляд.

Барні махнув трубою перед фотографом, намагаючись вибити йому фотоапарат з рук, але промахнувся й вдарив по боковому склі машини. Воно тріснуло. Чоловіки залізли в машину з іншого боку, а Барні вдарив знову, залишаючи вм'ятину на дверях. Машина рвонула назад, і, виїхавши на вулицю, репортер опустив вікно й закричав:

— Придурок ти скажений, я на тебе поліцію натравлю!

Барні швиргонув трубою. Вона відскочила від капота, водій натиснув на газ.

Він відчув піднесення. Отак випустити пару, не думаючи про наслідки, добре на нього впливало. Він почувався легко та безтурботно й вперше за довгий час узявся насвистувати.

Карен дивилася на нього з вікна, і це її злякало. Не те щоб вона очікувала, що Барні буде зразковим чоловіком чи хорошим громадянином, але чому він мусить налаштовувати всіх проти себе? Він повсюди сіє ненависть. Певним чином це краще, ніж коли він зганяв злість на ній (тепер він з нею ніжніший, хоча й досі опирається ідеї дитини), але бувають часи, коли від самого його погляду в неї кров у жилах холодне, коли вона по очах бачить, що він і їй, і дитині бажає смерті. Він хоче цілком відрізатися від світу. Свідомо взявся всіх ображати, бо хоче, щоб його залишили в спокої.

Але Карен не може дозволити йому ізолюватися від усіх. Не тепер. Коли в тебе є сім'я, тобі потрібні друзі, родичі, сусіди. Вона хоче, щоб люди забули про те жахіття й почали знову вважати їх нормальними. Потрібно думати про майбутнє.

Барні дедалі більше часу проводить у студії, живе в темряві, наче сліпа істота — в печері. Що він там тепер створює? Дивно усвідомлювати, що він досі працює руками, хоча й страждає від болю. Колись вона думала, що в нього найгарніші руки, які вона будь-коли бачила в чоловіка, ніжні, люблячі, з довгими пальцями, які дають життя податливій глині. Тепер вони натруджені, виснажені, з напнутими жилами під зап'ястками й досі облущеними від опіків пальцями.

Найбільше Карен лякав той дробовик. Вона може зрозуміти, як він почувається в оточенні ворожих сусідів. Йому й без того важко жити серед людей, які б його із задоволенням виселили геть (без сумніву, їм краще жилося б серед людей, які не знають про нещасний випадок), але, як сказав адвокат, отримати відшкодування збитків буде легше, якщо залишатимуться в Елджині, коли справа дійде до суду.

Несподівано їй зсудомило ногу, скрутило й витягнуло, ніби м'яз захотів вирватися з тіла. Вона скрикнула. Майра зараз у місії. Вона закричала знову, не в змозі ні стояти, ні сидіти, впала на ліжко й спробувала вхопитися за ногу обома руками.

Карен почула Барні, почула, як він врізається в кавовий столик у вітальні. Тоді побачила, що він стоїть у дверях із дробовиком у руках.

— Ні, Барні! Ні! У мене просто нога! Зсудомило ногу! Ой, зроби що-небудь.

Він відклав дробовик і сів біля неї на ліжку, розлютований тим, як вона налякала його своїми криками. Але злився не стільки на неї, скільки на самого себе за паніку. Масуючи їй ногу, він стиснув розпухлий м'яз на литці.

— Добре, заспокойся, спробуй розслабитися.

— Болить.

Барні обома руками масував литковий м'яз, гладив, розтирав, витягував плоть, доки та не обм'якла під його міцними пальцями.

— Боюся поворухнути. Господи, я вже думала, що це не припиниться. Воно тягнуло й тягнуло...

— Усе буде добре. Розслабся.

— Я знаю, що цим можна не перейматися. У книжці написано про судоми ніг. Але я не думала, що це такий неймовірний біль.

— Тепер як?

— Здається, нормально. Але боюся: якщо поворухну, то знову почнеться.

— Встань з ліжка. Походи трохи.

Карен підвелася, спочатку непевно, тоді спробувала ходити, з полегшенням відчуваючи, що м'яз уже не спазмує.

— Це для чого? — запитала вона, вказуючи на дробовик.

— Я думав, що ті типи повернулися. Просто вхопив і побіг.

Барні підняв зброю й заклад під руку дулом вниз.

— Ти ж ним не скористаєшся, правда?

— Чому ні?

— Ти ж можеш когось помилково застрелити.

— Тепер у мене вже все більш-менш добре із зором. Якщо не зможу щось розгледіти, попрошу тебе чи Майру допомогти з прицілюванням.

— Ні.

— О, так. Доки в цьому паршивому місті є люди, які хочуть зганяти на нас своє роздратування камінням у вікна чи спробами підпалити будинок, мені потрібне якесь підкріплення. І, думаю, ти таки допоможеш мені, коли настане час, бо ти ж не хочеш ризикувати втратити дитину.

Але потім Карен пообіцяла собі: хоч би як зле їй було, хоч би як хапало ногу, вона старатиметься не кричати. Вона стримуватиметься й покличе його, а він прийде, щоб помасувати судомний м'яз і вгамувати її страхи. Їй спало на думку, що їй уже не гидко від його доторку. Узагалі тепер їй приємно, коли він її торкається.

Жовтень

1

Як скульптора, Барні захоплювали зміни, що відбувалися з її тілом, — розтяжки на шкірі, темна лінія по центру роздудого живота, нахил назад для того, щоб долати земну силу тяжіння, — тож він продовжував працювати над новою Венерою, уже вагітною. Спочатку зосередився на проблемі мас, — випнутих, розширених, відстовбурчених, тимчасових викривлень, коли ніжка дитини б'ється об футляр із плоті, — та ніяк не міг повністю насолодитися результатом. Так само як він відійшов від жорстоких форм не лише тому, що вони його вже дістали, але й тому, що, як тільки він втілював їх у матерії, вони здавалися фальшивими, так Барні захопився ідеєю ліплення ембріонів на різних стадіях, скручених у внутрішньоматкових формах, — частково людей, частково риб, — за допомогою їхньої огидності виражаючи огидність усієї еволюції. Він був вдячний за те, що досі може добре бачити, працюючи зблизька.

Замість ненависті він тепер уявляв собі терплячих плавучих ембріонів, скручених в очікуванні появи в них плечей, стегон, рук і ніг, доки їх не витисне у світ, ніби кульку мокрої глини, слизьку поміж його міцних пальців. Барні цікавили й захоплювали форми, які він творив.

Він так занурювався в процес, що коли Карен його кликала, то йшов неохоче, іноді ігнорував її поклик, якщо знав,

що там десь є Майра, яка сама може допомогти. Його дратувало підготування до дитини. Дитячі пінетки, пелюшки, підгузки, ванночки, люльки й колиски (він постійно їх плутав), ваги й скляні банки, наповнені ватяними тампонами, усі ті атрибути, пов'язані з дитиною, з якою — Барні був упевнений — ніколи не житиме в одній кімнаті. Його ображало те, якими поглядами Карен з Майрою час від часу обмінюються: мовляв, ну що чоловік може знати про такі речі?

Звісно, він розуміє, чому вона наполягає на тому, щоб рухатися далі так, ніби все гаразд. Тепер у неї є мета. Народити дитину буде кульмінацією, творенням, яке дасть сенс її існуванню, наче задоволення й реалізація, яких він шукає у своїй роботі. У той час тихого очікування, здавалося, світ забув про них.

Тож це було щось неймовірне, коли почалися дзвінки з погрозами. Один надійшов одразу після сніданку. Барні вже збирався підняти слухавку, проте Карен, яка піднялася нагору, мабуть, підняла інший телефон, бо він почув клацання.

Тоді заскрипів жіночий голос:

— Виродки, забирайтеся з Елджина або ми вас викинемо!

— Хто це? — скрикнув він.

— Ти зі своєю сукою вагітною забруднили наше місто. Гроші всі ті віддайте людям, на яких ви поширили той брудний пил. Забирайся зі своєю шльондрою й радіоактивним виплодом у її череві.

Барні почув різкий вдих і зрозумів, що Карен також слухає. Він закричав їй:

— Кинь слухавку! Не слухай цю брудноту мерзоту, цю дегенератку! — і вгativ слухавкою по телефону.

Протягом наступної години було ще два дзвінки, якийсь чоловік погрожував підірвати їх, якщо вони не залишать йому коробку з двадцятьма п'ятьма тисячами доларів у машині, припаркованій за два квартали від їхнього будинку,

і жінка, яка пропонувала за п'ять тисяч доларів поділитися ліками від радіоактивності. Їх обох він послав нахер. Коли телефон задзвонив учетверте за ранок, Барні довго не відповідав, доки нарешті не підняв і загорлав:

— Якого хера ви від нас хочете, виродки скажені?!

— Барні, це я, Стефан. У тебе все нормально?

Якусь мить він не міг нічого відповісти, тоді витиснув із себе:

— Стефано, вибач. Нам тут дзвонять з погрозами. Місто раптом здуріло просто так.

— А ти не бачив статтю про себе?

— Про мене? Яка стаття, ти про що?

— У «Ньюзлайф». Прийшла сьогодні поштою. Ти не виписуєш?

— Ні. То що за стаття?

— Як ти їм дозволив таке опублікувати? Ти собі не уявляєш, що в нас тут цілий ранок діється. Телефон не стихає. Прокльони. Погрози нас убити, якщо не віддамо частину грошей у бюджет Гемтремка. У твоєї матері от-от нервовий зрив буде. Що на тебе найшло, Барні?

— Я до цього ніяк не причетний, Стефано. Я сказав їм, що не хочу, щоб вони про мене писали. Але їм не потрібен мій дозвіл. То що там у статті?

Стефан описав фотографії Барні («чоловіка з радіоактивним доторком!») на передньому газоні, який замахується свинцевою трубою, а з іншого кута фотографія будинку («Радіоактивна оранжерея!»). Також там були фото його батьків, що виходили зі своєї квартири в Гемтремку, одне фото батька біля вікна на другому поверсі в майці, очевидно, зняте на телеоб'єктив. «Син заразив батьків у Гемтремку!»

Сюжет цілком описував інцидент, здебільшого так, як його йому переповів Макс (він би їм не розповів; мабуть, викупили історію в когось із Центру досліджень), а також покроковий процес знезараження Елджина.

— Головне в сюжеті, — сказав Стефан, — здається те, що ти начебто судишся за мільйон доларів. Тут сказано: «Дотик Старка: скульптор перетворює радіоактивний пил на золотий!» Тут ще одне фото Карен у крамниці для мам, а знизу підписано: «Хлопчик? Дівчинка? Чи, може, мутант?»

— От же ж кровожери!

— Чому ти дав їм це опублікувати, Барні? Люди від такого вкрай оскаженіють.

— Кажу тобі: я до цього нічого не маю. — Він спробував пояснити ситуацію з репортером і фотографом, але насправді й не очікував, що брат зрозуміє.

Після того як Стефан завершив розмову, телефон знову задзвонив, але він не піднімав слухавку. Просто дав йому дзвонити. Знав, що то лише початок. Потрібно готуватися до хвилі анонімних дзвінків, погроз, бруду. І Барні здригнувся від спогаду про той останній раз: каміння у вікнах і сміття на газоні. Але цього часу, вирішив він, усе буде по-іншому, бо в нього є дробовик, і якщо вони щось затіють, він ним скористається.

* * *

Через два дні Барні отримав телеграму від лікаря Ліроя, де той просив зателефонувати йому в кабінет.

— У вас не працює телефон, — сказав лікар Лірой. — Намагався вам додзвонитися.

— Ми не беремо слухавку. — Барні розповів йому про дзвінки з погрозами, і Лірой відповів, що бачив статтю.

— Мені подзвонив директор Меморіальної лікарні Елджина. Сказали, що в них сталася помилка й для Карен не буде палати, коли настане час народжувати. — Барні відчув напад гніву, але лікар Лірой його заспокоїв: — На мою думку, насправді головне не розповідати їй про зміну й не засмучувати. Її не треба повідомляти про переведення. Багатьох моїх пацієнток беруть у Центральну лікарню Детрой-

та. Скажемо їй те, що сказали мені: у лікарні просто немає місця.

— Але ви ж, бляха, добре знаєте, що це неправда. Та срана стаття злякала їх або хтось подбав і натиснув де треба.

— Навіщо злитися? Люди бояться того, чого не розуміють.

— То нам це терпіти до кінця життя?

— Про кінець життя не знаю. Знаю лише, що цю дитину треба ставити вище за зручність, справедливість і мораль. Звісно, ви маєте право гніватися, але я не маю права дозволити вашим почуттям перешкоджати безпечним пологам.

— Ви знаєте, що вона думає про міську лікарню Елджина. Там вона народилася, там лежала зі зламаною ногою, та й від нас це лише десять хвилин їзди. А в центр її сорок п'ять хвилин перти треба. Що, як дитина посеред ночі народиться? Що, як ми не дістанемося туди вчасно?

— Я не бачу інших варіантів. Нам краще буде там, ніж у ворожому середовищі. Послухайте, Барні. Чесно кажучи, я як міг сварився з директором. Знаю його багато років. Але я його розумію. Люди, які там працюють, і ті, які живуть поблизу, а також інші пари, що збираються там народжувати, — усі перелякані від думки, що Карен перебуватиме на тому ж поверсі чи навіть у тій же будівлі. Як тільки вони дізнаються, що вона там, ситуація може стати дуже небезпечною.

І чесно скажу вам: якби ситуація була хоч трохи нормальною, я б прийняв пологи у вас удома, але можуть виникнути ускладнення, які вимагають інших спеціалістів чи лікарняного обладнання. І так, я знаю, як ви цим засмучені, але що дасть, якщо ми вживемо всіх запобіжних заходів для пологів, які й без того будуть складні, а доведеться ще й мати справу з ворожими людьми? Хто знає, на що здатен якийсь чоловік, якщо уявить собі, що його дружина й дитина в небезпеці? Ні, я думаю, найкраще з ними не боротися.

Барні зрештою погодився, що, коли прийде час, вони пойдуть у центральну лікарню. Принаймні, як сказав лікар Лірою, там люди нічого про них не знатимуть.

Він дозволив лікареві Лірою пояснити Карен необхідні причини, і зайвих запитань вона не ставила. Домовилися про доступну палату в кінці грудня. Ще майже два з половиною місяці.

* * *

Були ще дзвінки, спрямовані, як здавалося Карен, лише на те, щоб залякати. Вона більше не сміла піднімати слухавку, це робив Барні. Він відповідав на дзвінок, через кілька секунд його обличчя напружувалося, наче він чогось чекає, і Карен знала, що людина на іншому кінці дроту мовчить. Але здебільшого бувало, що його обличчя червоніло, ніби він хотів розтрощити апарат, тоді вона здогадувалася, що людина говорить непристойності.

Шериф відмовився будь-що робити, натякаючи на те, що вони самі співпрацювали з репортерами журналу в опублікуванні статті; по всьому місті ходять історії, сказав він, про фантастичні суми, які їм за неї заплатили. Публічне розкриття того, що вони судяться з «Нешнал моторз» за мільйон доларів, здається, добряче привернуло увагу людей. У багатьох з них у голові стався заскок, вони припустили, що Старки вже отримали гроші, тож більшість дзвінків були вимаганнями, коли тих попереджали, що їхні життя в небезпеці, якщо не віддадуть частину награвованого. Як не крути, коли подумати, постраждало ж усе місто. Багатьох із них позвільняли, коли закрили Центр; постраждав бізнес і в торгових центрах, і маленьких крамничках біля Центру. Тож частина грошей правомірно належить їм.

Карен боялася ще більше через дробовик. Вона знала: якщо хтось насмілиться підійти до дверей або якщо Барні хоч раз упіймає когось, хто пише непристойності та погрози

в них на стінах чи під'їзній доріжці, він, найпевніше, вдасться до зброї. І він не розбиратиметься, дитина там чи доросла людина. Його характер став такий непередбачуваний, що вона була певна: з такою накопиченою люттю він спочатку стрілятиме, а вже тоді ставитиме запитання.

Удень і вночі її переслідували жахіття, у період, який, згідно з книжками про пренатальний догляд, мав би бути найдивовижнішим у її житті. Більшість жінок, як вона розуміла, тішилися протягом цих останніх місяців, коли неприємні симптоми вже минули, а дитя втихомирюється й чекає, але більшість часу вона перебувала на межі істерики. Лікар Лірою переймався тим, чи не забагато седативних їй дає. Його також хвилював її тиск, він змусив Карен пообіцяти, що вона відпочиватиме, та навіть коли Карен це говорила, з того, як лікар змучено проводив рукою по камінносивому волоссі, хитав сумним зморшкуватим обличчям, вона знала: він і не очікує, що вона цього дотримуватиметься. Хоча в нього серед пацієнток багато майбутніх породіль, чомусь її проблемою він перейнявся, як власною.

— Цей період має бути для вас щасливим, — заперечував він. — Народження дитини — це один з найважливіших моментів життя пари. Він не має проходити у вас одночасно зі стресом.

До того як вийшла стаття, вона намагалася переконати себе, що найгірше закінчилося, що люди забули й готові дозволити їм жити далі так, як раніше. Та скидалося на те, що вся та ненависть залишилася, вона просто очікувала моменту, щоб їх пожерти. Карен спочатку злилася на те, що Барні з лікарем Ліроєм думають, наче вона купилася на їхню історію стосовно зміни лікарень. Хоча про це й дитина б здогадалася. Тоді вона вирішила прикинутися, ніби повірила в цю брехню.

Раніше Карен думала, що тілесні зміни засмуть її, але тепер, роздивляючись у дзеркалі свою пишноту, вона захоплювалася життям, яке вони з Барні створили своїми

тілами. Скоро воно буде поза нею, наповнюватиме легені повітрям і плакатиме. Господи, благала вона, будь ласка, нехай воно буде нормальне. Карен знала, що поклялася любити цю дитину, навіть якщо та виявиться скаліченою, але ж не обов'язково все буде так. Вона намагалася сказати, що прийме будь-що, але якщо Йому однаково, нехай дитина буде здорова — таке наполовину бажання, наполовину молитва. Карен було соромно за такі думки, в яких вона себе жаліла, і зрештою, кому вона молиться, дивлячись у дзеркало, так ніби Бог — це вона сама або те життя всередині неї. Можливо, це і є Бог, новий, чистий, який ділиться якимсь більшим духом, що його всередині носять усі жінки, і з кожною дитиною народжується частинка Бога, яку називають душею. У це вірять індуси. Атман чи Браhma? Карен завжди плутала, котрий з них внутрішній бог, проте, можливо, вона молиться йому, бо надто боїться зіткнутись із зовнішнім. Чи, може, неправильно молитися зі здоровенним животом, відображеним у дзеркалі? Існують же ж примітивні племена, в яких вагітні жінки — табу, тож мусять ховатися? Чи це про те, коли в них менструації? Чому вона ніколи не може до кінця зрозуміти такі речі? Треба пошукати, що там, і спробувати запам'ятати. Їй варто більше читати, готуватися, вдосконалювати розум, щоб дитина не росла, соромлячись матері.

Карен здавалося, що останніми днями Барні якось дивно на неї позирає. Одного разу, коли він тер їй ногу, знімаючи судому, у неї піднявся верх блузки, під вивернутим верхом спідниці для вагітних опустилася білизна, він побачив її випнутий плоский пупок і засмутився. Вона може зрозуміти, чому він останніми днями такий стурбований, але його поведінка лякає. Він не пригадує речей, які сталися раніше. У нього переміщуються вчорашні дні й минулотижневі, а іноді Барні говорить про події цього ранку так, ніби це сталося давним-давно. Ніби в нього в голові переплуталося минуле й теперішнє. А ще він перестав дивитися на годинника. Коли

Карен питала в нього, котра година, він злився й казав їй подивитися самій, бо він цього знати не хоче. Частково Барні перебував деінде, від чого їй ставало самотньо.

Страшно від того, що доведеться привести сюди дитину й намагатися дати їй нормальне життя, коли він такий відірваний від часу та простору. Усі жінки почуваються такими нажаханими, такими трепетними?

Карен не говорила про ці речі з Барні, лише з Майрою й сама із собою. Особливо вночі. Це взагалі здорово? Можливо, вона забагато над цим розмірковує. Їй потрібно стати товариськішою, відвідувати якісь місця, дивитися на гарні речі — не те щоб вона вірила в ті історії бабусьок, що на ненароджену дитину дійсно добре впливає, якщо мама слухає добру музику й насолоджується мистецтвом. Але навіщо ризикувати? А що, як якимсь дивним чином речі, які ми бачимо й чуємо, передаються дитяті? Їй треба взяти почитати якихось гарних книжок. Усі ці роки вона планувала прочитати «Війну і мир» та «Улісса» і ходити більше в художні галереї та на концерти. Тепер цим варто зайнятися.

З наближенням наміченої дати пологів Карен почали лякати різні дрібні речі: шум, тіні в темряві, дивні відчуття в тілі. Лякала невимовна ідея турботи про новонароджене дитя. Вона раз за разом повторювала собі, що народження й виховання дітей — це те, що більшість жінок роблять як щось само собою зрозуміле. Неосвічені, збентежені, люди з інвалідністю — усі народжують дітей і якимось їх виховують, то чому ж вона не зможе робити те ж?

Це не надто допомагало. Карен досі боялася думки про маленьку істоту, що завиває й верещить, просячи про безпеку та життя. А якщо вона зробить щось неправильно? Якщо випадково дасть дитині померти? Чи навіть гірше: в якось нападі депресії чи безконтрольного настрою вб'є її?

Сліпий, безрозсудний страх, запевнила себе Карен. Вона багато пережила, але зможе потурбуватися про власну

дитину. Вона дасть їй більше любові, більше уваги, більше прихильності, ніж якби цього не сталося. Та коли Карен намагалася уявити собі, як дитина виглядатиме, в голові виникали фізичні дефекти — від заячої губи й розщепленого піднебіння до ектродактилії й безрукої чи безногої маси плоти. Та неважливо, хоч би яким жахливим було тіло, обличчя залишалося гарненьким, із синіми очима й вологими каштановими кучерями.

А іноді її денні фантазії скидалися на відчуття загубленої в пустелі, коли навколо неї пісок і вороги, примарні форми, що виникали нізвідки, хапали її одяг і тіло, кричали, що вона радіоактивна. І коли вони її торкалися, на шкірі розцвітали виразки й текла кров.

Карен була нагорі з Майрою, щось прасувала, коли почувала крики. Вона прочинила вікно й побачила тіні, що рухалися по газону. Тоді почувала крик: «Так йому, сучому потроху! По яйцях йому дайте! Хай знає!»

Вона впізнала голос Барні: «Вбийте мене, уйобки! Давайте, краще вбийте мене вже, бо я до вас дістануся. Богом клянуся, я вас знайду».

— Це Барні, — озвалася вона. — Вони його б'ють.

— Виклич поліцію! — закричала Майра.

Хтось вигукнув: «Он його сука у вікні!» Карен відійшла саме вчасно, коли у відкрите вікно влетів камінь, ледь не зачепив її та розбив лампу біля ліжка. До смерті нажахана, вона кинулася до телефона. І знову почувала голоси з вулиці.

«Давайте, ходімо звідси».

«Він повзе геть. Зараз утече, дивися».

«Ходімо, придурку. Ти ж не вбивати його зібрався. Вони вже копів викликали».

Вони побігли, за кілька секунд вуличну тишу прорвав рев машин, запущених двигунів, а тоді дві машини швидко поїхали геть.

— Суки, — прошепотіла Карен, — сподіваюся, ви розіб'єтесь й здохнете страшною смертю. — А тоді осіклася й спробувала заковтнути слова назад. — Ні, я не хотіла, Боже. Я не це мала на увазі. Вони не знають, що роблять. Прости мене.

Хтось на іншому кінці дроту відповів, і вона закричала в слухавку:

— Будь ласка, швидше! Це місіс Старк! Побили мого чоловіка. Він серйозно поранений. Приїздіть якнайшвидше.

Запала тиша, тоді голос на іншому кінці, тихий і незворушний, відповів:

— Ага, добре. Побачимо, чи зможемо когось надіслати туди через якийсь час.

— Швидше! — благала вона. — Будь ласка, швидше!

Вона з грюкотом поклала слухавку й збігла вниз до Майри. Барні якось доповз до передніх сходів і тепер сидів там, хитався вперед і назад, плачучи.

— Я не зміг дати здачі. Не зміг від них утекти. Хотів розбити їм пики кулаками, але не зміг. — Він стиснув кулаки й дивився на них. — Міг узяти на себе одного-двох. Я ще маю силу в руках. Хотів проломити їм голови, але руки мене не слухалися. Вони ніколи мене не слухаються. Вони зв'язані... зв'язані. У мене, сука, зв'язані руки...

Карен хотіла його заспокоїти, але Барні відвернувся.

— Я викликала поліцію, — промовила вона.

— А що це дасть? Сама знаєш: той мудак шериф нічого не зробить. Ми ж не знаємо, можливо, то навіть були його люди.

— Як ти? — запитала Майра. — Чим тобі допомогти?

— На жаль, житиму.

— Не кажи такого, — спинила його Майра. — Тобі не можна так думати.

Але більше Барні не говорив. Дозволив вивести його нагору в спальню.

— Принести тобі льоду? — запитала Карен. Вона бачила, як він тремтить, понад усе хотіла торкнутися його, обійняти, допомогти йому знайти спосіб вивільнити свою лють. Він не відповів, а тоді вона усвідомила, що він блимає очима на годинника фертильності на нічному столику. — Що таке, Барні?

— Немає часу.

— Часу на що? — запитала Майра.

— Надто пізно.

Карен торкнулася його руки.

— Барні, зберися.

Він здригнувся від її доторку й вказав на годинника.

— Дивіться! Червоне! — закричав він. — Зона фертильності. Шкода, що ти вже вагітна.

— Барні, будь ласка...

— А ти? — запитав він Майру. — Хочеш випробувати фортуна? Просто зроби ставку на червоне.

Майра похитала головою й глянула йому в очі.

— Не муч себе. Ти пережив дуже...

— Сука! — Він схопив годинника й видер провід із розетки. — Нам це більше не потрібно.

— Барні, не треба!

— Кидатись я ще можу. — Карен закричала надто пізно, щоб його спинити. Барні швиргнув годинника фертильності через усю кімнату. Той відлетів від стіни, упав на туалетний столик Карен, скинув її косметику й розбився на підлозі. — Гляньте: коли я щось кидаю, руки не вагаються. — Тоді він затих, дивлячись на свої вологі долоні та на годинника на підлозі. — Вибачте. Не треба було цього робити. Я більше не міг на нього дивитися. Більше ні на що немає часу.

Барні опустився на ліжко й ліг.

— Лишіть мене. Просто йдіть і залиште мене обидві. Усе буде добре. — Він іще трохи помовчав, тоді озвався: — Якщо приїде поліція, скажіть їм, що все нормально. —

Обернувся обличчям до стіни. — Скажіть, що вже надто пізно, що вже ніхто нічого не вдіє.

* * *

Лежачи на ліжку, Барні пригадав жорстоку натуру свого батька, пригадував, як одного разу після рясного снігопаду (гарні білі кучугури, з якими так весело гратися) батько вбив би того рудого хлопця, якби спіймав. Він біг за ним, наче скажений, розмахуючи лопатою, бо хлопчик поламав снігову фортецю Барні й ударив його. Йому спало на думку, що тато, мабуть, спостерігав за цим через вікно, бо вилетів він з будинку в майці та капцях, схопив лопату, погнався за малим (і підсковзнувся на снігу, бо хлопчик років десяти, як Барні, був для нього зашвидкий) і повернувся додому розчервонілий, видихав клубки пари на холодному повітрі й поплескав Барні по плечі, бо знав, що його син не винен. Барні був невинною жертвою, батько все те бачив і розумів.

А іншого разу, за кілька років до того, влітку, просто в нього перед будинком один старший, більший хлопець почав бійку, притиснув Барні до асфальту й бив. А тоді Барні почув тріск скла й побачив, що хлопець дивиться, як батько Барні висунувся з вікна. «Я вб'ю тебе, якщо ти ще хоч раз удариш мого хлопця!» У нього в руці була миска. Він кинув і її, але знову промахнувся, проте шматочок скла порізав Барні руку. Перестрашений хлопець кинувся по велосипеда й шалено покотив геть, кричачи їм: «Старий сраний пшек! Божевільний пердун старий!»

Барні ніколи раніше не чув, щоб його батька так називали. Він знову був шокований, коли піднявся нагору — з хустинкою на скривавленій руці — і почув, як мама кричить, що тато міг убити того хлопця чи самого Барні.

— Але той хуліган чіпав його. Я бачив.

— Якби ти вбив його, що далі? Мусиш пильнувати свого скаженого характеру.

— Та... — Махнувши рукою, батько показав свою огиду. Ніколи неможливо було переконати батька, що він помилився. Як тільки він щось вирішував, рішення ставало кінцевим. Барні ледь не плакав, але знав, що це розлютить старого навіть більше, ніж бійка. Чоловіки не плачуть. Чоловіки можуть злитися, але ніколи не плачуть. — Усе добре, хлопче, — сказав він, скуйовдивши йому волосся великою мозолистою долонею. — Я все бачив. Ти там не винен.

Де ж його батько тепер? Чому ж він не прийшов сюди й не розбив їм голови здоровенними кулаками, не побив їх до крові, як зробив би це раніше?

Побиття Барні дивно вплинуло на Майру. Коли він не дозволив Карен допомогти йому, Майра не на жарт схвилювалася. Кілька разів протягом наступних днів Барні бачив, як вона його розглядає, ніби намагається зрозуміти щось, але не може.

Одного дня, коли Карен була на занятті Червоного Хреста, він спустився вниз, щоб побути на самоті, а Майра пішла за ним.

— Барні, ти ж людина, — почала вона. — Тобі не варто намагатися нести все це самотужки.

— Я мушу, — сказав він їй. — Я не можу плакати в когось на плечі. Коли щось таке трапляється, відчуваєшся присоромленим і винним. Можливо, певним чином винен я сам. Якби так не хвилювався про майбутнє, якби не пішов на роботу в Центрі, я б не заразив нічого й нікого. Якби не заперечував минуле, якби не відмовився від свого батька, якби...

— Не звинувачуй себе, Барні. Не потрібно обертати провину всередину. Хіба ти вже не бачив, що ми всі розділяємо те, що сталося з тобою? Ми називаємо твої страждання нашими й дістаємо від цього силу. Барні, ти потрібен нам так само, як ми — тобі.

— Тепер мені потрібне лише одне, — сказав він, — моя робота. І її я робитиму на самоті. Коли ти єдина дитина в сім'ї, то із самого початку вчишся з усім розбиратися самотужки. Навіть друзі десь далеко й тимчасові. Я самотній, коли ліплю, коли думаю, навіть коли... Ну, немає значення. Я не частина чогось чи когось. Я народився в самотині. Буду сам, доки живу. І помру сам. Я не можу ділитися своєю провиною й стражданнями. Не можу втратити себе у своєму прекрасному Братстві.

В очах у Майри були сльози, коли вона благала його не ізолюватися. Те, що сталося з ним, уже ставалося з безмірною кількістю інших різними способами, і якщо розділити це страждання з іншими, воно може дістати сенс, а не піти намарне.

В її запалі він чув Майру чотирирічної давності, яка могла затягнути його в будь-яку акцію, будь-яку справу, будь-яку мрію. Барні підозрював, що в її новознайденій релігії вона може затягувати чоловіків у страждання, так само як раніше затягувала в любов.

— Тобі має хотітися чогось, окрім себе, — наполягала вона. — Так само як Карен хоче дитину. Ти не бачиш? На самоті ми ніхто.

— Я хочу дечого, — зрештою сказав він. — Я завжди хотів тебе.

— Не хочу цього чути.

— Як я можу взагалі вірити твоїм словам, якщо ти мені відмовляєш?

— Я говорю про духовне, не фізичне.

— Насамперед я фізичний, тоді вже духовний. — Барні взяв її долоні й не давав відступити. — Ти не можеш попросити мене сліпо йти за тобою, а сама знову вислизнути. Як я можу прийняти якесь братство страждання, коли ти мене боїшся?

Майра вирвалася від нього.

— Це зовсім не те саме. Ти перекручуєш мої слова.

— Ти хочеш насититися моїм стражданням і нічого не пропонуєш взамін.

— Якщо ти про це, мені нічого тобі дати.

— Цього я хотів від тебе, коли ми були в коледжі. Тоді ти також захопила мене словами, а коли я потягнувся до тебе, то вручила мені копії маніфестів. Тобі потрібно було одружитися зі мною, а не втікати з тим професором. Що ж, тепер мені потрібне щось більше, ніж слова. Якщо ти не маєш до мене почуттів, тоді йди геть і залиш мене в спокої.

Майра розпачливо дивилася на нього, не бажала здаватися.

— Барні, ти все перекручуєш, перевертаєш наші стосунки догори дригом. Бажання сексуального завоювання...

— Завоювання?

— ...це хибна ілюзія. Його не існує.

— Господи Ісусе! Чим, на твою думку, я тут займався останніми тижнями, як не намагався якимось досягнути реальності? І хто взагалі щось каже про завоювання? Я лише намагаюся зрозуміти, чи можна вижити, не дивлячись на світ розколотим зором брата Люка й не кажучи: «Отакий він, цей світ, розбитий, слабкий, без надії на покращення чи відновлення життя хоч колись».

— Але є надія на ці речі. Митець творить через страждання.

— Так, я знаю, а жінка творить через біль і працю, але спочатку повинна бути сексуальна, оргазмічна любов. І ти брехуха, якщо пропонуєш мені творчий світ без цього. Це безплідна духовність. Ой ні. Любіть мене своєю плоттю, а тоді я послухаю ваші слова.

Барні знову взяв її за руки, та цього разу Майра не подалася назад. Вона пошепки протестувала, поки він цілував та обіймав її.

— Барні, ні... будь ласка. Я більше не красива. Ти не маєш права зі мною кохатися.

— Для мене ти досі прекрасна, — прошепотів він, штовхаючи її на ліжко, розстібаючи блузку. — Мене не відлякують маски.

— О Господи, Барні... ні, я не хочу. Це неправильно.

— Я мріяв про це, відколи вперше тебе побачив.

— Я вже не така, якою була тоді. Ти не можеш.

Він роздягнув її, поки протести слабшали, і нарешті Майра сиділа зовсім гола, як Венера, яку він так часто обіймав, намагалася прикритися руками, як він тисячу разів уявляв собі це.

— Ти все ще ти, — сказав він, — з тілом первинної Венери. Знаєш, що я почав її з моїх спогадів про тебе на пляжі?

— Ти не хочеш розуміти.

Барні торкнувся пальцями її вуст.

— Слова й не дадуть мені зрозуміти. Тільки це... — Він накрив її груди рукою й поцілував ніжну шкіру там, де починалося плече. Він відчув, як груди тужавіють, і нарешті Майра обвила руками його шию й пригорнулася до нього.

— Але це нечесно перед Карен. Вона дізнається.

— Це не має значення, — промовив Барні. — Між нами вже давно нічого нема. Ще з часу того випадку.

— То от у чому річ, — озвалася вона, виключно заглядаючи йому в очі. — Ти хочеш скористатися мною, бо тобі потрібна жінка, щоб довести свою маскуліність. Це все, що тебе хвилює, — твоя скороминуша насолода.

— Та йди ти, — сказав він, указуючи пальцем на завішену фігуру в кутку. — Це тому, по-твоєму, я взагалі створив Венеру за твоєю подобою? Це тому я не зміг змінити її обличчя на Карен, хоч би скільки намагався знищити її, стерти пам'ять про тебе, почати заново? Це тому ти жила

в моїх видіннях і снах усі ці роки — тому що мені потрібна скороминуща насолода?

— Це не... нечесно перед нею, — слабо промовила Майра. — Ти належиш Карен.

Він ніжно, але твердо відсунув її, поцілував у губи й прошепотів у них:

— Я завжди належав тобі.

Майра стиснула стегна, продовжувала опиратися йому.

— Це неправильно. — Уперлася руками Барні в груди, наче від страху, що він її подолає. Тоді стегна розслабилися, і чарівним чином, ніби холодна глина його скульптури ожила від дотику, «Венера піднесена» його уяви під ним ожила. Не пасивна й податлива, але саме така, як Барні уявляв її собі в найраніших фантазіях: вимоглива, голодна, як і він сам. Її рухи були агресивні, вона вигиналася до нього, жадала рівності. Він намагався взяти контроль на себе й трохи злякався, що випустив якусь нестримну загачену енергію, оживив Венеру, яка люто здійснюлася, набагато могутніша за нього самого. То була боротьба, ніби вона вважала своїм викликом довести, що жоден чоловік не домінуватиме над нею навіть тут. Вона була сильна, й у своїй ослабленій позиції Барні на мить подумав, що вона його перекоотить на спину й осідлає. Щось у ньому хотіло піддатися, дозволити їй узяти гору, але він знайшов сили побороти її, доки зрештою вони обоє закінчили та обм'якли, і потім Барні спробував вирватися.

Навіть тоді Майра заявляла про свої права, тримала його в'язнем, стримуючи його руками й ногами всередині, доки сама не вирішила, що час. Тоді вона зіщулилася й зітхнула, випустила його, відсторонилась і глянула на його наготу.

— Почуваєшся від цього богом? Вважаєш себе тепер богом?

— Про що ти говориш? — Він торкнувся її плеча, проте вона відсунулася. — Припини це божевілля. Ти хотіла мене так само, як я — тебе. Ти стримувала все це, так само

як і я. Це так, ніби ми обое раптом ожили. Бля, та з тобою мені нема сенсу бути самому.

— Не говори про це.

— Якщо я можу залишитися з тобою, я приєднаюся до «Розп'яття». Та я хоч у срану армію вступлю.

Майра люто подивилася на нього.

— Не жартуй про це.

— Чому так похмуро? Де твоє почуття гумору? Це було неймовірно. Яка там битва статей...

— Ти паскудний.

— Що?

— І мене тепер теж спаскудив. Мерзота, ось що таке всі чоловіки. А тепер ти вилив свою мерзоту в мене. Це те, чого тобі хотілося насправді, правда? Схилити мене до сексу й заразити своїм слизом. Боже, навіщо я взагалі спустилася в цю пекельну діру мерзоти й гнилі?

Така різка зміна його злякала, і Барні спробував її заспокоїти, проте Майра вирвалася від нього, схопила якусь гостру стамеску з робочого столу й тримала її, як ніж.

— Майро, поклади.

— Підсунешся хоч трохи ближче — і я тебе вб'ю.

Він добре розумів ситуацію, тож відійшов.

— Добре, я тебе не чіпатиму, якщо не хочеш. Але, бля, ти береш щось гарне й перекручуєш...

— Гарне? — Вона виплюнула це слово. — Я завжди вважала тебе інакшим, але ти такий же, як і всі: вдаєш, що віриш і турбуєшся тим, у що вірю я, а насправді тобі лише треба затягнути мене в ліжко й зіпсувати.

— Це неправда, — заперечив він, розізлившись на те, як вона обертає ситуацію. — І не намагайся мене обдурити. Ти хотіла мене так само, як і я — тебе. Можливо, не хочеш сама цього визнавати, але, блін, це ти намагалася наді мною домінувати й принизити. Усі ці тижні перевіряла свою духовну силу на мені, і на Карен також.

— Це неправда.

— Ти прийшла до нас із думкою, що через той випадок ми будемо достатньо слабкі, що нами легко буде маніпулювати.

— Іди ти.

— Але вагітність Карен зробила її сильнішою, ніж ти собі уявляла свою слабку романтичну сестру.

— Попереджаю, Барні, припини.

— І тепер злишся, бо я фізично сильніший, ніж тобі хотілося б, — досить сильний, щоб узяти тебе й щоб тобі це ще сподобалося. З тобою так іще ніхто не кохався? Твій професор не аж таким мужиком був, щоб тебе задовольнити? Чи ти завжди була зверху, сиділа на його, аж доки йому не довелося підсадити тебе на наркоти й зробити дитину, щоб нарешті позбутися.

Майра шпурнула стамеску, та різонула йому щок.

— Тепер я розумію, де помилився, — сказав Барні, роздивляючись стамеску на підлозі та кров, що скрапувала йому на руку з обличчя. — Я намагався зафіксувати тебе в глині. Але тебе потрібно було б зобразити в камені.

Вона швидко вдяглась і промайнула повз нього сходами нагору.

Барні тихо сидів, намагався зупинити кровотечу, дослухався до кроків нагорі. Потрібно було працювати з мармуром — матеріалом, що опиратиметься його силі, чимсь, проти чого можна боротися й узяти гору. Гірко від того, що він так пізно усвідомив цю відповідь.

Невдовзі він почув, як відчинилися й зачинилися вхідні двері, а з вікна підвалу побачив, як Майра йде зі своєю картонною валізою вниз вулицею. Зрештою вона зникла з виду.

Йому було цікаво, що Карен скаже про її від'їзд. Вона здогадається, що між ними щось сталося? Барні кинувся нагору. Тоді усвідомив, що досі голий, а коли згадав, як вона запитала, чи він відчувається богом, то розсміявся. «Якби я був

бог, — думав він, одягаючись, — чи потрібно було б мені вдягати штани спочатку на одну ногу, тоді на другу?»

* * *

Дивно, але Карен ніяк не відзначила несподіваний від'їзд Майри. Та коли протягом дальших двох днів від неї не було жодної вістки, Барні розхвилювався. Вона дивно відреагувала й може якось собі нашкодити. Через два дні після того, як вона пішла, Барні відправився в місію, щоб знайти її й попросити вибачення.

Брат Люк здавався незворушним. Майра покинула місію, повідомив він, і вже в дорозі в Африку.

— Яюсь несподівано, — сказав Барні.

— Так, — сказав брат Люк, роздивляючись пластир у нього на щоці, — але вона мала їхати ще кілька місяців тому. Вона вирішила залишитися в Детройті, щоб спочатку допомогти вам із дружиною. Думала, що чимсь підсобить, перед тим як піти за своїм покликанням.

— Коли вона повернеться?

— Не думаю, що вона повернеться взагалі.

— Ясно. Вона не залишила мені ніякого повідомлення?

— Сказала, що досі вважає, що вам варто приєднатися до нас, але сумнівається, що ви це зробите. Чи є шанс вас переконати?

Обачність у його голосі неможливо було ні з чим сплутати, і хоча Барні був упевнений, що Майра не розповіла, що сталося, брат Люк, напевно, здогадався про щось через її різку зміну планів. І, дивлячись на нього, Барні знову повертався на чотири роки в минуле, до підозр і ревностей, що мучили всіх тих, які тягнулися за Майрою. Жоден з них не вірив іншим, кожен утішався думкою, що вона віддає перевагу йому над іншими. Завжди існував страх, що вони виставляють себе на посміховисько. Що ж, ця частина більше не правда.

Вона, напевно, була рушійною силою цієї групи, але не такою ж, як раніше, і хоча брат Люк, звісно, запідозрив, що між ними щось сталося, він усе одно був зацікавлений у тому, щоб зробити Барні одним із братів. Барні вражала така самовідданість. Братство було одним зі шляхів утечі з Елджина. Воно повністю зніме всю відповідальність перед Карен і дитиною. Та навіть якщо він жадав такого гогенівського звільнення, Барні знав, що не може покинути Карен зараз.

— Не думаю, — зрештою відповів він. — Я людина самотня. Я стану лише тягарем для вашої спільноти, і хоча вірю в те, що ви робите, не думаю, що впишусь тут.

Коли Барні вже йшов, брат Люк ніби справді стривожився, і прощатися було дійсно боляче. Ну, не має значення. «Розп'ятники» знайшли один шлях. Через свої скульптури він знайшов інший, самотніший, менш приємний, без зв'язку з митцями-колегами, проте — добре це чи погано — його Барні вибрав сам. І доки він може з усім розібратися руками, то може й прожити достойне життя, починаючи певні речі й тепер, можливо, закінчуючи деякі з них. Можливо, Майра певним чином мала рацію. Іноді він почувався богом, здатним контролювати матерію й форму, і насмілювався думати, що може визначати власне майбутнє. Хіба не це греки називали гордінею? Можливо, нещасний випадок був нещасним лише з людського погляду. Що ж, принаймні він закінчив одну річ і від цього почувався легшим, молодшим. Він вивів Майру зі своєї системи.

Коли Барні вийшов на вулицю, пригадуючи Майру, як вона стояла гола в тьмяному світлі студії, погрожувала йому стамескою, то раптом усвідомив, як же це було смішно, і почав сміятися. В Африці вона даватиме собі раду з могутнішими богами. Товста літня леді, що вихилялася з вікна сусідньої будівлі, побачила, як він сміється, і помахала йому. Він помахав у відповідь.

2

Барні не те щоб був відрізаний від зовнішнього світу. Голос Лори Бредлі, коли вона прийшла їх навідати, чітко пронісся жолобом для брудної білизни, і він насолоджувався тим, як теща переконує Карен віддати його в психіатричну лікарню. Він у безпеці, поки Карен розсудлива й незалежна. Поки в них є збереження, Лора Бредлі не має вагомого впливу. Але Барні уважно прислухався, чи не проскочить якийсь натяк, що Карен може його зрадити. Коли прийде час, він знатиме, що робити.

Єдиним задоволенням тепер для нього стало працювати тут, у тьмяному світлі студії. Здалека він уже майже не бачив, проте міг розгледіти все зблизька й працював здебільшого на дотик. Барні знову ліпив дітей — не таких сентиментальних, що він їх робив раніше, але з усією їхньою новонародженою гидкістю, невідрізнаними пуповинами, вкритих кров'ю й слизом матері. Усіх можливих дітей — успішних і невдатних. Що він шукав у тих формах? Можливо, знатиме, коли знайде.

Тут, унизу, не було часу. Найкраще жити самому, не хвилюючись про сьогодні чи завтра. І про вчора також (він же не дурний). Барні жив лише творячи — формуючи, створюючи масу, в якій шукав реальність. Як і Бог, який творив у порожнечі без учора, сьогодні й завтра, його ментальна енергія зосереджувалася на шматочку матерії — бруді, глині — стискала його, виминала між товстими батьківськими пальцями, доки форма не ставала правильною. Енергія відчувала, як глина жваво пульсує в його долонях, звивається, хоче втекти геть із рук у небесну твердь, але тримала, стираючи слиз, і формувала так, щоб та стояла, чи ходила, чи повзала по землі.

І сказав він, що це добре.

От лише ці глиняні діти не жили. Десятки їх, усі обережно сформовані й змодельовані, але кожне неправильне. Жодне не таке, яким має бути маля. Барні працював, аж доки не боліли очі, а руки німіли, після чого валився в ліжко.

Зазвичай, коли він лягав спати, саме розвиднялося, тож Барні поспішав до ложа, боячись зустріти день. І він відчував, як Карен спить біля нього, продавлюючи матрац своєю важкістю.

Йому доводиться довго засинати, він впирається обличчям у подушку, боячись, що світло може простромити сверблячі, пекучі очі. Там, у подушці, він бачить зображення, на які не зважав під час роботи. У подушці немає захисту проти минулого. Невдовзі Барні чує, як Карен прокидається, і він тішиться, що ліжко належить йому. Зі стогоном вона сідає, тоді зі стогоном виходить зі спальні, він же з насолодою потягується й знає, що між прокиданнями від фізичного дискомфорту та жахіттями він спатиме, не покидатиме це ліжко, попри її скарги й протести, доки не побачить темряву за завісами. Він більше не встане з цього ліжка, хіба в темряві, коли вона спатиме. І він більше не матиме нічого спільного з людьми, які приходять до його дому й виходять з нього: ні з молочарями, ні з комунальниками, ні з маршувальниками даймів¹ чи будь-якими іншими, хто досі приходять сюди в омані, ніби він досі член їхньої спільноти, їхньої нації, їхньої раси. Їм доведеться прийняти, що, відкинувши його, вони зробили його якимсь окремішнім, самим собі господарем, і їсти чи голодувати, скніти чи творити, жити чи померти — як йому заманеться. І нічого вони не вдіють, щоб він хоч на мить замислився про те, який час у цьому світі. Хай дурні ріжуть буття на сегменти, якими міряють, скільки минуло днів, годин, хвилин, секунд. Він відмовляється відраховувати своє вмирання.

¹ *March of Dimes* — американська неприбуткова організація, чия діяльність спрямована на покращення здоров'я матерів і дітей.

* * *

Карен розуміла, що він забагато спить. Барні захворіє від того, що цілими днями ходить від ліжка в студію й навпаки. Якби ж можна було хоч якось витягнути його з цього абстинентного стану. Вона не просила, щоб він зайнявся підготуванням до пологів, але міг би принаймні поводитись, як нормальна людина. Їй не хотілося серйозно роздумувати над тим, що порадила мама, але що, коли він стане неконтрольованим? Чи може вона піддавати небезпеці себе й дитину? Доведеться щось робити, якщо він не оклигає найближчим часом.

Карен розуміла, що це неправильно — спускатися в студію без його дозволу, та вона відчувала, що це допоможе їй зрозуміти, що в нього на думці. Якщо виникне необхідність покласти його під нагляд, лікарі точно захочуть знати, над чим він працював протягом останніх тижнів.

Вона підозрювала, що його дивна абстиненція якось стосувалася Майри. Карен не була певна щодо того, що між ними сталося, і коли Барні того дня сказав їй, що Майра зібралася й поїхала, вона не ставила подальших запитань. Вона не займатиметься перехресним допитом і не судитиме його. Виявилось, що Майра повернулася та утвердила своє право на попереднє володіння, але важливо те, що тепер вона деінде, а Барні досі тут. Усе інше не має значення.

Карен повільно пішла, міцно тримаючись за поруччя. Не вистачало ще зараз спіткнутися й щоб невідь-що сталося. Їй потрібно бути обережною, як казав лікар Лірой, особливо протягом цих останніх місяців.

Вона збиралася побачити, що кімната переповнена роботами цих останніх кількох тижнів, які він тут провів, проте студія виявилася майже порожньою. У дальньому кінці на повертальному столі щось ховалося під покривалами; «Жертви» та інші речі, над якими він був працював, зникли. Кілька разів Карен відступала, роздумуючи, що тут їй немає

діла, що не варто підглядати за його роботою, поки він спить. Однак робота Барні була частиною абстиненції — недуги, що витягувала його далі й далі за межі реальності, ніби закутуючи в кокон. Карен відчула напруження в животі, почекала, що дитина протестуватиме, але нічого не сталося. Вона притиснула живіт руками.

— Мусимо подивитися, дитятку, — сказала вона. — Мусимо знати, що він робить.

Вона змусила себе підійти до кола зі світла, в якому стояв стіл, готова до всього. Знаючи про його злобу, неприйняття світу, вона сказала собі, що кожна людина, страждаючи, накопичує в собі образу. Принаймні він певним чином може випустити її із себе. Карен обережно потягнула за простирадло, відзначаючи про себе, як воно лежало перед тим, щоб потім накинути так само.

То була Венера. Але, Господи!.. Цього разу обличчя було цілком її, і тіло також, лише вагітність була така перебільшена, що її живіт роздувся вдвічі, ніж насправді, обличчя, руки й ноги також розпухли, і вона виглядала так, наче от-от вибухне. Спочатку Карен не могла зрозуміти, що то за маленькі, схожі на тварин об'єкти клубочаться навколо Венери. А тоді побачила, що то маленькі тіла курганом лежать одне на одному — скручені, мертві немовлята з її жахів, скинуті одне на одне, кожне якимось деформоване: з ектродактилією, двоголові, трирукі, однооки, із зіщуленими куксами на місці рук і ніг — скалічені мертві діти (не всі, у деяких були розплющені від болю очі) тримаються за фігуру матері. Деякі тримаються за груди, а одне було в процесі народження між ніг.

Але очі скульптури були сповнені змученою смертю. Навіть при смерті ця монструозна Матінка-Земля народжувала своїх деформованих дітей.

Карен здушила крик, якимсь спромоглася накрити скульптуру й кинулася вгору сходами. Вона втратила рівновагу, підковзнулася й кинулася знову, рухаючись ніби крізь воду.

Якимсь чином дісталася до вітальні, а тоді їй ніби перекрили повітря. Вона відчула, що руки й ноги стали в'язкими, наче глина, і з неймовірно химерним відчуттям, ніби Барні наміряється, щоб і вона, і її дитина померли, Карен знепритомніла.

* * *

Коли Барні помітив, що вона спускалася й дивилася на його роботу, то спочатку лютував. Здогадатися було неважко. Карен накинула покривала не так, як вони висіли перед тим, і як тільки він це побачив, то відразу зрозумів, що вона тут була. Але потім утішився. Раніше Барні не хотів знати, як вона відреагує, але від самого знання, що вона побачила, він сповнився тріумфом. Боляче було працювати стільки тижнів і не мати змоги ні з ким поділитися (не те щоб вона колись узагалі могла розділяти його творіння), а коли хтось дізнається про існування роботи, вона стає реальністю — чи навпаки? Якщо ділитися її реальністю, робота починає існувати! Карен здавалася... ну... іншою останніми днями. Наляканою. То напевно через скульптури, вирішив Барні. Вони досить невинні. Він намагався пояснити Карен, що це свого роду комедія помилок, натхненна французьким фільмом, який він колись бачив, у якому смішні персонажі створили машину, яка мала створювати якісь предмети, а натомість машина створювала дещо інше, — не міг точно пригадати, що саме; це неважливо, — проте вони не знали, як її вимкнути, і предмети продовжували вистрілюватися, доки не наповнили всю срану кімнату. І це нагадало йому про скетч, який він дивився з хлопцями з місцевого молодіжного клубу, про чоловіка, який вирішив самостійно прийняти пологи своєї дружини, проте зрештою, після п'ятої підряд дитини, з жахом зателефонував лікареві й попросив пояснити, як це вимкнути. І Барні здогадався, що за цим враженням ховається згадування казки про дівчинку з чарівним горщиком, чия бабуся не могла його вимкнути, і вівсянка наповнила містечко, переповнила вулиці

й могла задушити всіх жителів. Барні жартував, що це символічний протест проти демографічного вибуху, демонстрація, як образ родючості Матінки-Землі може впадати в нестяму.

Та Карен це не здавалося смішним, тож він вирішив, що вона надто наближена до ситуації, щоб її оцінити. Він наполягав, що це дійсно оригінальна ідея. Але його не вдовольняли діти. Йому вдалося виліпити їх такими, щоб вони скидалися на дітей, також він вивчав медичні довідники, зміг надати їм правильних каліцтв. Але все одно вони виглядали надто людськими й надто милими. Одним із його намірів було показати неідеальних істот, яких створив стражденний Бог.

Проте Карен не хотіла про це говорити.

Чому вона не може зрозуміти, що, творячи такі форми, Барні досяг самих глибин несвідомого й вийшов звідти, стискаючи спогади іншого місця й часу, який уже не можна називати минулим, бо він існує тут і зараз, у його голові? Якщо він бачить ці згорблені, скручені та скорчені фігури напівлюдей-напівзвірів, хіба вони тоді не існують? Карен не хоче приймати реальність його уяви. Вона не визнає, що він нашоствхнувся на щось дуже значне. Надто занурена у свою егоїстичну одержимість таємницею життя, і все, про що вона турбується, лежить тут і зараз, у її череві.

Так само люди бояться помирати через якусь дурницю, віру в те, що щось станеться наступного тижня, чи завтра, чи за хвилину, а вони це пропустять. Барні намагався показати їй, що не існує завтра ні для кого, то навіщо дивитися вперед і боятися смерті? Неймовірно, як вона відмовляється слухати голос розуму, ніби та штука всередині неї така важлива, що вартує триматися за неї, вартує боротися заради неї зі світом. Такий цінний вантаж, говорив він їй, виробляють мільйони некваліфікованих працівників у всьому світі (це нікому не потрібний товар, що обертається народами, які вмирають від голоду на узбережжі Гангу, блукають джунглями Африки, а мухи обкусують їм очі, і він потрапляє у світ

через каліцтво тіла й душі). Барні запевнив її, що можна не сумніватися: його скалічені діти — це лише зображення викривленої сутності, яка маскується на землі в ідеальних тілах, проте він бачив, як вона його не розуміє. Її осліпила вагітність, вона не бачить нічого, крім кількох дюймів плоті в матці.

Тепер він вважав, що коли дитя плаче в матці, то так виступає проти смерті. Хіба ж народження — це насправді не початок умирання? І хіба всі годинники не мають вести їх лабіринтом годин до смерті? Людина — це ходячий радіоактивний ізотоп зі змінним періодом напіврозпаду, кожної секунди щодня вона потрохи руйнується. І навіщо народжувати своє сім'я, якщо воно помре?

Він їй покаже. Зважаючи на те, яка Карен зайнята процесом творення всередині самої себе, вона муситиме зрозуміти, що єдине, для чого треба творити таку форму, — це щоб її знищити. Він іще так їй про це не говорив (Карен неготова до такого творчого стрибка), та він покаже, як кожна людина розривається між заялженими егоїстичними потягами побавитися в Бога й вдихнути життя у своїх маленьких Адамів та Єв, а тоді лаяти їх за те, що вони неслухняні, і вигнати із саду-дому в брудний світ, де вони гнитимуть щосекунди щодня лише тому, що ти створив їх і зробив продовженнями себе; розривається між цим та прекрасним ідеалом (іншим шляхом Бога) знищення того, що створюєш.

Карен зрозуміє й прийме ці нові його здогади, які він їй запропонує, і коли прийде час, вона захоче врятувати їхню дитину від цього зараженого світу. І він їй допоможе. Покаже, як це зробити.

Барні підняв одну маленьку глиняну скалічену фігурку й швиргнув нею об стіну.

* * *

Карен стало легше, коли вона зрозуміла, що Барні не злиться на неї за те, що вона дивилася на його роботу. Вона

усвідомила, що то дурниця — думати, ніби вона зможе втримати це в таємниці від нього, але він наче не зважав. І взагалі йому було ніби й приємно, що досить дивно, враховуючи те, як жваво він зазвичай реагував на такі речі. По-дурному було сумувати через ті скалічені фігурки, але, як Барні пояснив, він просто втілює ментальні та духовні каліцтва, з якими вони всі народжуються, і в цьому значенні їй не варто було дивуватися, що він показав це саме в такій формі. Зрештою, вони обоє про це думали останніми днями.

Попри його озлобленість, Карен вірила, що Барні прийме й зрештою полюбить їхню дитину. Він завжди хотів мати дитину, а таке бажання не зникає просто так за сім місяців. Коли прийде час, більше нічого не матиме значення що для нього, що для неї.

Але час тепер минав дуже повільно.

Коли вона почула той звук унизу, подумала, що він, напевно, щось впустив. Тоді залунало так, ніби щось розбивали на друзки. Знову й знову чувся голосний брязкіт, а тоді Барні, який викрикував щось нерозбірливе. Її лякало, що хтось, можливо, проник у студію й знову його б'є. Карен гукнула йому. Тиша, а тоді сміх. Найстрашніший сміх, який вона коли-небудь чула, пронизливо високий голос, ніби йому одночасно завдавали болю та лоскотали. Вона повільно спустилася сходами подивитися, що діється.

Барні сидів на підлозі перед своєю скульптурою, залитий колом світла. Покривало лежало на підлозі, а робота була розбита на кілька шматків. У Венери відлетіла голова й тепер лежала на підлозі. Відбиті руки. І всі скалічені діти лежали розтриті по всій студії, ніби хтось кидав їх об стіни. У центрі руйновища сидів Барні, вже не сміявся, здавався приголомшеним і наляканим, ніби зараз розплачеться, ніби хоче плакати, але не може.

— Ходімо нагору, — м'яко промовила Карен. — Ходімо, полежиш трохи.

Барні, здавалося, не чув її, стримував сльози, що наповнювали очі. Коли вона взяла його за руку, він дав звести себе на ноги й покірно пішов за нею нагору. Був тихий і слухняний, їй здавалося, що вона може зробити з ним зараз що захоче, і від цього ставало моторошно. Карен повела його в спальню, вклала в ліжку, і весь цей час його очі блякли, наче він успішно боровся з потребою плакати, доки не залишилася сама порожнеча зі слідом суму. Якби ж він міг поплакати, випустити все це, йому б стало краще.

Карен накрила його, вимкнула світло й зачинила двері.

3

Дивно, які бувають часи, коли світ стає нереальним, коли всі дні стають зовсім як один, а тоді настає день, коли все здається навиворіт і догори дригом і відчуваєшся так, наче пройшов крізь Алісине дзеркало, де немає жодного правила.

Лежачи тут, у ліжку, Барні перебував у світі, де все, чого він торкався, нищилося. Усе, до чого він терся, ставало забрудненим. То був Дотик Старка. Він бачив, як торкається всіх речей у будинку, намагається знайти щось, що дозволило б утримати реальність, але все руйнувалося на білий пил, що здіймався в курну бурю у вітальні, а тоді осідав невеликими кучугурами (Барні притисся до стіни, безгучно зовучи на допомогу), доки не прийшли чоловіки в білих комбінезонах з каптурами, із совками й паперовими склянками й позбирали все це.

Невже це він, через те що трохи пилу стерлося з ніг якогось чоловіка йому в машину, а тоді потрапило йому на куртку й руки, призвів до цього? Чому неробочі машини на стоянці батька завжди були вкриті піщаним пилом? Іржа червона, борошно біле, але радіоактивний пил має лише колір болю.

Як він може заражати не лише мертвих, але й ненароджених?

Хоча пояснення висіло десь у закапелках розуму, Барні зіщулювся, не наважився виразити його словами чи навіть мисленневими образами, бо знав, що брак значення краще за будь-яке значення. Боягуз він? Та чи має те слово тепер хоч якесь значення? Хто подарує йому сенс жити далі?

Карен не знала, що він бачить її, коли вийшла зі спальні, розмита й нечітка, ніби крізь тонку мереживну хустинку. Вона озвалася до нього й засмутилася, коли Барні не відповів на її запитання. Чому вона не чує його думок? Чому не знає, що він молить її дотягнутися й подати руку, доки його не проковтнуло? Він би сказав їй усе, але це вимагає стільки енергії, і щоразу, як він починав говорити, то відчував, як щось проливається йому між губ, ніби якась цінна рідина, яку потрібно тримати всередині, щоб вижити.

Чому вона звинувачує його в тому, що сталося? Це все провина Прагера. Провина «Нешнал моторз». Її провина, бо вона дістала це від нього. Чому він узагалі якось контактував з радіоактивними ізотопами? Він навіть не ходив на фізику в середній школі, а хімію завалив. То де ж тут сенс?

Що Бог хоче цим довести?

Безмовно лежачи, Барні здивувався від того, як вона стала такою самодостатньою, опинившись у безнадійній ситуації. Потрібно віддати їй належне за те, що виступила проти своєї матері. Якби Лора Бредлі досягла свого, Барні б точно замкнули в дурці. Та він знав, що Карен за нього заступається. Можливо, їй не хотілося до всіх її проклять додавати ще й божевільного чоловіка.

Годинник. Він тисячу разів говорив їй, що не терпітиме того годинника в спальні. Карен заховала десь годинник фертильності після того, як Барні розтросив циферблат, проте він чув інше цокотіння десь поруч, гучне й наполегли-

ве, як стукіт власного серця. Знову й знову він снів з розплющеними очима, повільно занурювався сам у себе, а тоді раптово зривався від її голосу, і виявлялося, що Карен саме щось говорила, так наче вже досить довго, а на задньому фоні жебоніло невгавне цокотіння... цокотіння... цокотіння... доки її голос не губився в цокотінні якогось інфернального годинника, доки Барні не накривав голову подушкою й ховався від усіх звуків...

* * *

Барні бачив кількох хлопців з району в річці Кроуфордс-Крик, які плавали голяка, і він був з ними. Вони вилазили на замулені слизькі береги й ляпались у воду, хлюпали й бризкали водою один одному в обличчя. А на траві стояв Вексі О'Браєн із членом у руці й кричав: «У мене найбільший». Тоді вони стали міряться, щоб побачити, в кого більший, і Барні з Вексі поділили перше місце. Тоді перевіряли, хто найдалше сщить. Вексі виграв. Барні дістав третє місце, від чого йому було соромно. А тоді влаштували змагання, хто перший кінчить. І Барні злякався, бо ще ніколи раніше такого не робив. Джордж Вілкінз мав годинника й засікав час, Вінсент кінчив перший. «Півтори хвилини!» — вигукнув Вінсент. Наступним кінчив Лестер Віттоло, забризкав усю траву (ледь не поцілів у Джорджа, який сказав йому, щоб був обережнішим, мудак). Дві хвилини. Тоді, за чотири хвилини, кінчив Вексі. А Барні продовжував, та нічого не відбувалося, і вони стали сміятися, бо нічого в нього не виходило. Джордж, піднісши йому годинника до обличчя, говорив: «Кінчай, Барні, кінчай, ти можеш, Барні. Ти можеш». А тоді в нього в руці все обм'якло, хлопці сміялися, Барні стрибнув у річку й поплив на другий бік, де лежав його одяг, одягнувся й пішов додому. А потім удома, тієї ж ночі у ванній, він спробував знову, але нічого не сталося... пробував щоначі в ліжку...

і нічого... і... нічого... доки однієї ночі прокинувся пізно й у темряві зрозумів, що став чоловіком.

— Барні!

* * *

Її тьмянний голос проник крізь його рідку темряву.

— Барні, будь ласка, прокидайся!

Ігноруй її. Він не хоче її слухати. Він хоче згадувати.

— Барні, щось не так! Ти мені потрібен...

Дивно було, зростаючи, усвідомлювати, що швидкість узагалі неважлива. Чоловік мусить контролювати себе, щоб був час...

— Барні, спробуй встати. Уже починається біль. Щось не так.

І тоді, як батя запопав його у ванній. Він замкнув двері й не міг зрозуміти, як старий дізнався, що він робить, але той вимагав, щоб Барні відчинив двері, а Барні лише відповідав «Ще хвилинку», він іще не закінчив.

* * *

— Ще хвилинку, — промовив він. — Хвилинку.

— Я не можу додзвонитися лікареві Лірою. Щойно води відійшли.

Барні казав йому «Ще хвилинку», але тато натиснув на двері, маленький гачок відламався, і тікати було нікуди. «Що ти тут робиш?» — «Я просто в туалеті». — «Ану покажи, що це ти робиш». — «Нічого, татку, клянуся». Проте він смикнув його з унітаза й побачив, як відстовбурчився ерегований член, а Барні закричав: «Я нічого не робив, татку! Я не торкався! Я нічого не робив. Воно саме таке стало». Але батько вгатив його кулаком, і Барні повалився на ванну. «Спаскуджуєш себе в цьому домі? Ти від цього здурієш. І осліпнеш».

— Барні... перейми... Барні, прокинься. Ти мені потрібен, Барні. Уже перейми почалися. Будь ласка, встань.

Він ніби плив угору з великої глибини, повз глузливі обличчя на Кроуфордс-Крик, повз сміх, вигуки й відчуття батьківського удару по голові, до межі усвідомлення того, що його кличе голос Карен. Він був такий сонний, що не хотів прокидатися. Що йому робити з цим світом і людьми в ньому? Що вона тепер від нього хоче? Чому не облишить його в тій частині мозку, де містяться спогади? У теперішньому один лише біль, у майбутньому лише порожнеча.

— Ти мені потрібен, Барні. Ти маєш встати й допомогти мені. Мені треба в лікарню. Я можу втратити дитину.

* * *

І тоді Барні повернувся, викинутий на пляж свідомості, як виснажений плавець, намагаючись збагнути, що Карен має на увазі, і зрештою усвідомлюючи, коли вона вклала йому в руку годинника. Циферблат був розмитий, і довелося піднести його до очей, щоб побачити, що той показує сьому.

— Почалися перейми.

— Коли?

— Приблизно десять хвилин тому. Дякувати Богові, ти прокинувся, Барні. Мені страшно.

— Усе добре, я з тобою. — Барні торкнувся її чола й відчув, яке воно мокре й липке. — Я принесу тобі вологого рушника. — Він виліз із ліжка, зайшов у ванну, навпацки знайшов рушник і змочив його під краном.

На неї знову напав біль, Барні перевіряв час — двадцять хвилин по сьомій — і взявся розтирати їй спину, щоб послабити перейми. Коли біль відступив, Карен знову лягла, вчепившись йому в руку, ніби мала дитина на небезпечному перехресті.

— Усе буде добре, — заспокоював він. — Я зателефоную в лікарню й повідомлю, що ми їдемо. А ти — своїй мамі.

— Я пробувала. Не відповідають. Ти про мене подбаєш, Барні. Ти один. Твої руки, вони так заспокоюють. — Вона

глибоко дихала, поки він тер спину. — Мені так пощастило, що в тебе такі сильні руки.

Барні тер їй поперек, масажував напружені м'язи, що розслаблялися під наполегливими пальцями, ішов угору повз нижні крила лопаток, до м'якої витонченої шиї. Подумав, що в цьому місці можна дуже легко покінчити з ними всіма, але продовжував м'яко масажувати м'язи шиї, доки її голова повільно не нахилилася. Барні витіснив цю думку геть. Себе він може вбити, якщо захоче, але не її. Він не вирішує її майбутнє. Минуле — так. Проте вона змусила його втрутитися в теперішнє, засікати хвилини між спазмами, дивний вимір часу.

Карен застогнала: знову схопили перейми.

— Усе одно тридцять хвилин, — доповів Барні. — Тихо, тихо... Легенько...

— Мені здається, я помру.

— Ні, все буде добре. Тримайся.

— Візьми мене за руку, Барні.

Він чекав разом з нею, зазначаючи час переймів, стирав піт їй з лоба, просив, щоб була хоч якась можливість полегшити її страждання, та після кожного спазму Карен лягала виснажена, а він замислювався, чому життя народжується так важко, а смерть приходить так легко. Інтервал між переймами скоротився до двадцяти п'яти хвилин, і коли він повідомив її про це, Карен злякалася й сказала, що вже час відправлятися в лікарню.

Урешті-решт Барні додзвонився до лікаря Ліроя додому, і його дружина повідомила, що той приймає дитину в елджинській лікарні. Коли він зателефонував у лікарню, телефоністка повідомила, що лікар досі в пологовій палаті, там складний випадок.

— Моя дружина народжує, — сказав Барні. — Він має прийняти пологи.

— Везіть її в лікарню, — сказав голос по той бік лінії. — Доки доїдете, можливо...

— Ви не розумієте. Моя дружина записана в центральну детройтську. Лікар Лірой не доїде туди вчасно, якщо він досі в палаті.

— Не знаю, що вам сказати, сер. Але везіть дружину в лікарню. Якщо Лірой не встигне, у нас тут багато інших лікарів, які можуть прийняти пологи.

Телефон був неподалік від ліжка, і Карен це почула.

— Ніяких інших лікарів, — озвалася вона. — Лише Лірой. Лише він, Барні. — Тоді вона стримала крик і вхопила-ся за покривала, коли надійшла чергова хвиля болю.

— Слухайте, у вас там буде сьогодні вільне місце? — запитав Барні. — Це терміново.

— Хвилиночку. Я переведу вас на приймальний відділ. — Медсестра в приймальному сказала, що так, у них є вільне ліжко, бо якісь люди скасували свій приїзд сьогодні зранку.

— Добре, — гукнув він. — Передайте лікареві Лірою. Ми скоро будемо.

— Як звуть породіллю?

— Карен Старк.

Пауза.

— Хвилиночку, — і Барні здалося, що слухавку притисли долонею.

За мить вона знову з'явилася на зв'язку.

— Вибачте, містере Старк, але я дуже помилилася. Те ліжко вже зайняте. Його забрали, напевно, коли я була на перерві, і...

— Не верзійте херні! — гаркнув він. — Місце було вільне, доки ви не почули, хто ми такі. Я везу її до вас.

— Що таке, Барні?

— Нічого! Я про все подбаю, — крикнув він. А тоді в телефон: — Чули, що я сказав? У неї відійшли води, перейми кожні двадцять п'ять хвилин. Це буде передчасна дитина, а я не встигну до Детройта. Ви близько. Мусите її взяти.

— Вибачте, містере Старк. Місця немає.

— Та йдіть ви. Передайте Ліроєві, що ми будемо.

— Але, містере Старк...

Він вгатив слухавкою по телефону.

— Барні, я не хочу ніяких проблем.

— Боятися, що ми заразимо всю їхню срану лікарню.

— Барні, я не хочу, щоб усе було так. Будь ласка, опануй себе.

— Тихо. Двадцять хвилин минуло після останніх. Ходімо. Сядемо в машину.

— Як ти вестимеш? Ти ж погано бачиш. Небезпечно.

— Світло я бачу, — кинув він. — Їхатиму за задніми фарами машин переді мною. Казатимеш мені, коли повертати. Треба буде просто тримати дистанцію між мною й машинами попереду. Так разом і доїдемо.

Він допоміг їй звестися з ліжка, проте, як тільки Карен сперлася на нього дорогою сходами вниз, він усвідомив, як у нього ослабли ноги. Барні постійно з подивом віднаходив якісь нові слабкості в тілі. Та зараз не можна піддаватися слабкостям. Він мусить доставити її в лікарню, а вже там розібратися з іще однією проблемою.

Після того, як Барні поклав валізу й Карен у машину, то повернувся й витягнув із шафи дробовика. Перевірив, чи обидві цівки заряджені, і кинув кілька запасних патронів у кишеню куртки. Коли Карен це побачила, то стала благодати, щоб він облишив зброю, але Барні проігнорував її та обережно виїхав на дорогу.

— Нам це знадобиться, — пояснив він. — Розійдеться новина, що ми їдемо. Деякі з них можуть спробувати нас зупинити. Не думаю, що мені доведеться цим скористатися, але, можливо, треба буде пригрозити.

Карен продовжила протестувати, але знову напав біль, і вона вигнулася на сидінні.

— Барні, болить. Болить.

Він скоцюрбився якомога ближче до лобового скла, сподіваючись, що ніхто не їде з вимкненими фарами. Доведеться їхати аж до самої лікарні, орієнтуючись на габаритні вогні. Їхали вони повільно, Карен направляла його, попереджаючи, про наближення світлофора, де треба повернути, де зупинитися на пішохідному переході. Кілька разів Барні надто різко зрізав, виїжджаючи на тротуар, від чого її сильно трусило, але, здавалося, він зможе вчасно дістатися до лікарні.

Та що буде, коли вони туди приїдуть? Медсестра вже, мабуть, повідомила лікарів, а ще, напевно, якихось чиновників про ситуацію, тож усі вже знають про те, що вони наближаються. Питання полягало в тому, як сильно вони проти того, щоб Карен там народжувала, і чи буде час на розпал істерії в натовпі.

Та срана стаття. Якби не вона, усе б затихло, вони б проігнорували її присутність у лікарні. А стаття знову відродила той страх, ніби сталася ще якась аварія. І журналіст чітко натякнув на те, що навколо ще купа радіоактивного пилу, який «Трейсер контрол» не вдалося знайти.

Дехто, найпевніше, спробує перекрити їм вхід у лікарню. У такому разі Барні доведеться пригрозити їм дробовиком. Та чи зважиться він натиснути на гачок? Він думав, що так. Барні запевнив себе: якщо збереться агресивний натовп, він без ніяких мук совісті почне стріляти. І це буде не з ненависті (джерело ненависті в ньому вже висохло), а заради Карен. Він проведе її всередину, і вже не матиме значення — нехай роблять з ним, що хочуть. Єдине, що зараз важливо, — це щоб її прийняли в лікарню.

Навіть його почуття до дитини вже також не важать. Хоч якось, крізь біль, Карен заслуговує народити. Вона заслужила це чи то стражданнями, чи то терплячим очікуванням, чи якоюсь іншою поведінкою, яка дозволила їй тілу створити людську істоту з множення клітин. Вона створила життя, — це творення триває й досі, — і тепер з'явилася загроза,

що це незакінчене життя вискочить з печі її тіла надто швидко. І неважливо, ідеальне воно чи неідеальне, та вона має право завершити свою роботу.

Карен схлипувала й вигинала спину. Барні бачив, як їй боляче.

* * *

«Будь ласка, Господи, — тихо молилася Карен, — тільки б ми прибули туди вчасно. Будь ласка, Господи, не дай мені втратити дитятко. Обіцяю, що любитиму цю дитинку, хоч би що з нею було. Я любитиму її, піклуватимуся про неї й буду хорошою матір'ю. Тільки нехай народиться. Знаю, що я була не дуже релігійною людиною, бувало, що заперечувала Твоє існування, але зараз каюся. Боже. Я вірю. Я вірю. Лише не дай мені втратити дитину. Я віритиму в Тебе завжди. Обіцяю, Господи, лише не дай... не дай... а-а-а-а-а-а-а! Чому воно має так сильно боліти, Господи? Чому стільки болю?»

Бідний Барні, навіть не може на неї дивитися, подумала вона. Він би точно згодився взяти на себе її страждання, але від вигляду того, як її мучать пологи, лише скулився. Він хороша людина. Карен не звинувачувала його в тому, що сталося між ним і Майрою (він завжди любив, завжди хотів Майру, але вона пішла геть, а він залишився), і знала, що може на нього покластися.

— Барні, машина!

Він різко крутнув кермо, виїхав на тротуар і вгатив по гальмах, коли хтось їх підрізав. Стискав кермо так, наче хотів його зламати, увесь трусився, піт стікав йому по обличчі.

— Усе добре, Барні, — прошепотіла вона. — Просто якісь недоумкуваті діти. Усе гаразд.

Барні послабив хватку. Зітхнув і відкинувся назад.

— Нам краще їхати далі, Барні. Немає часу.

Він кивнув і обережно рушив, примружуючись на задні фари автомобілів попереду. Але він їхав надто повільно,

навколо загуділи клаксони. Повз них промайнула ще одна машина, водій крикнув:

— Прокинься, рагуль! — А тоді ще одна й ще одна, гул клаксонів, доки зрештою Барні не дав газу.

— Барні, не переймайся цим.

Він сильніше натиснув педаль.

— Ти надто поспішаєш.

— Я знаю, що роблю, — сказав він, наближаючись до останнього автомобіля, що обігнав його.

— Барні, ти йдеш упритул. Якщо він раптом зупиниться...

— Він може бути моїм зрячим оком.

Та десь за півмилі до лікарні автомобіль попереду заблимав правим поворотом і різко з'їхав з їхнього шляху. Без фар попереду, які б його направляли, Барні був змушений сповільнитися.

— Поклади руку на кермо, — попросив він. — Отут, біля моєї. Можеш допомагати мені кермувати, доки знову не почнуться перейми.

Карен підсунулася до нього й допомогла тримати авто посередині дороги, доки не побачила вогні лікарні попереду.

— Усе добре, Барні. Ми на місці. Уже все добре.

Зі скрипом шин він об'їхав кільцеву розв'язку.

* * *

Перед головним входом зібралося з десятків чоловіків, які заблокували сходи, коли автомобіль зупинився.

— Виходь зі свого боку, — прошепотів Барні, відчиняючи для неї дверцята. Коли Карен завагалася, він легенько підштовхнув її. — Уперед.

Вона вийшла з боку, що був ближче до лікарні. Чоловіки блокували вхід, а позаду них, по той бік скляних дверей, вона бачила кількох чоловіків у білому, — лікарів та інтернів, — медсестер та кількох інших людей, що визирали із залитого світлом вестибюля.

— Краще поверніться в машину, місіс Старк, — озвався Оскар Верн, із заправки. — Добре подумайте, чи потрібні вам тут проблеми.

— Але мені потрібен мій лікар. У мене дитина народжується.

— Вибачте, місіс Старк, але тут і моя жінка також.

— І моя дочка! — гукнув Мартіно, перукар. — І я не дозволю, щоб вона чи мій онук заразилися тим радіоактивним пилом.

Карен подумала, що зараз зомліє, проте вхопилася за крило автомобіля в очікуванні нових перейм. Вона хапнула повітря й зігнулася, один із чоловіків кинувся допомогти, проте похопився. А тоді збоку її вхопив Барні, вона побачила в нього дробовика.

— Пауза вже десять хвилин, — промовив він.

— Містере Старк, навіть не думайте погрожувати нам дробовиком, — попередив один із чоловіків, і він упізнав містера Пітерсона, що жив через два будинки від них, чий собака підхопив трохи пилу з їхнього газону.

— Ні? А ви подумайте, — заговорив Барні. — Тут або ви, або вона. Мені нічого втрачати. Думаєте, мені не вистачить сміливості перестріляти вас усіх?

Натовп обурено загудів, деякі усвідомили, що він не жартує, проте Мартіно гукнув:

— Та блефує він!

— Це двоцілковий. Дріб з обох цівок розлетиться досить широко, так, що зачепить більшість із вас. І перезаряджаю я досить швидко. Вас чудово видно на фоні світла за тими скляними дверима. Попереджаю: я на межі. Якщо не забере-теся з дороги до того, як у неї знову почнуться перейми, — через кілька хвилин, — я перестану думати й просто простре-лю нам вхід. Кажу вам: мені втрачати нічого. Але я вам скажу дещо інше. Ви всі боїтеся чогось, чого не існує. Так, ми обоє були заражені, але радіоактивного пилу вже немає. Вони

повністю вичистили нас і наш будинок. Зараз ми страждаємо вже від наслідків радіації, але ні вам, ні вашим дружинам нічого не загрожує. Хіба що ви захочете нас зараз зупинити.

Чоловіки стояли та обмінювалися поглядами, ніби вирішували, що робити, а тоді Карен знову відчула наближення болю. Її жахала думка про те, що Барні дійсно почне стріляти. Боялася, що через спазм він може натиснути на гачок. Спробувала стриматися, та коли зрозуміла, що не зможе, намагалася ніяк це не показувати. Стиснула зуби, проковтнула стогін, старалася стояти рівно, щоб він нічого не помітив. Проте це побачив Верн і здав її.

— У неї перейми, — сказав він і відійшов.

Інші не ворухнулися.

— Будь ласка, Барні, забери мене звідси. Я можу народити і в машині. Багато жінок народжують дітей у машинах дорогою до лікарні. Може, і мені вдасться. — Та навіть промовляючи ці слова, вона знала, що надто слабка й що передчасно народжена дитина не виживе.

На мить їй здалося, що він вистрелить, але цього не сталося. Барні опустив дробовика й крикнув:

— Добре, вас я не чіпатиму! Убити вас — це зробити вам послугу! Але ви так легко не обійдетесь!

Барні махнув дробовиком і націлив його прямо їй у живіт, притиснув до нього цівку.

— Ми підемо повз вас. Хто мене хоч шарпне, той пустить у хід обидва цівки. По одній для неї та дитини, так би мовити. Якщо хочете вбити її, можете зробити це тут і зараз.

Це був відчайдушний блеф. Карен знала, що Барні на таке не піде. Проте пальця він тримав на гачку, а щоб вистрелити, багато не треба. Але ж він точно блефує.

— Уперед, — сказав він їй, підштовхуючи цівкою. — Іди дуже повільно.

— Не дайте їм пройти! — гукнув Пітерсон.

— Зупиніть їх!

— Я не можу. Якщо я його схоплю, він вистрелить, — сказав Верн.

— Та не вистрелить він.

— Він божевільний.

— Палець у мене на гачку, — сказав Барні, — хто мене штовхне, стане вбивцею. Тепер розійдіться, виродки, дайте нам пройти.

Чоловіки розступилися, Карен пройшла повз них. Якась медсестра відчинила двері, вони увійшли у вестибюль. Лікарі з інтернами, що спостерігали за дійством, відійшли, даючи їм місце. Вони підійшли до столу реєстратури, і Барні сказав медсестрі:

— Потрібна термінова допомога. Викличте лікаря Ліроя. Пауза між переймами всього десять хвилин.

Стрес останніх кількох хвилин дав про себе знати. Карен раптом відчула, як підкошуються ноги. Її підхопив один з інтернів, і жінка встигла побачити обличчя Ліроя за мить до того, як знепритомніла.

* * *

Він розмірковував, чи дійсно вбив би її, якби його спробували зупинити. Звісно, неможливо бути цілком упевненим у тому, на що він був здатен. Можливо, він би зрештою повернув цівку на них або, можливо, на себе чи не зробив би нічого. Та коли вони з Карен рушили до тих східців, Барні мав чіткий намір убити її, бо, якщо їм не дали б пройти, яка користь із життя взагалі? Її? Його? Того біднятка всередині неї? Відповіді він ніколи не знатиме.

Їм знайшли окрему палату, щоб не засмучувати інших жінок у пологовому залі, і Барні залишився там з Карен, дослухався до її страждань, ледве міг розгледіти її обличчя за білим курганом, що скидався на мішок із брудним одягом, тримав її напружені руки, коли вона хапалася за нього замість билець ліжка. Кожен крик, кожен спазм і вигин її тіла

він переживав також, особливо в ті моменти, коли розумів, що він також причина цих страждань. На початку він хотів мати дитину набагато більше, ніж Карен.

Барні витер їй лоба рушником і спробував розслабити її. Карен боялася більше, ніж будь-коли, думала про смерть — що її, що дитини. А він мусив пообіцяти, що вона не помре.

— А тепер ти хочеш дитину? — хрипко прошепотіла вона.

— Так, — відповів він, не впевнений, бреше чи ні.

— І ти любитимеш її, хоч би якою вона була? Хоч би що з нею було не так?

— Так. Я любитиму її, піклуватимуся про вас обох. Почну лікуватися. Стану кращим. Ми разом проживемо життя.

Але перейми перервали їх. Карен так сильно вчепилася йому в руку, що він побоявся перелому. Вона схилилася вперед, викручуючись, ніби риба на гачку, а тоді відкинулася на спину, коли біль відступив. Жестом показала, щоб змочив їй губи мокрою тканиною.

Увійшли лікар Лірой разом з переляканою медсестрою. Вона затягнула навколо ліжка штору, а Барні залишився чекати у дверному отворі, звідки бачив лише тіні людей. За кілька секунд двоє інтернів прийшли з лікарняним ліжком на коліщатках. Вони допомогли Карен перебраться з одного ліжка на друге й пройшли повз нього. До шиї в неї було підтягнуте простирadlo, і Барні подумав: якщо вона помре, цим простирadлом їй накриють обличчя, коли її принесуть, тільки тоді вона вже буде плоска й струнка, як раніше.

Він чекав у «батьківській кімнаті» майже дві години, намагаючись не згадувати минуле й не загадувати на майбутнє, а зосередитися на очікуванні, уявляючи, що вона переживає в пологовій палаті. Якусь мить він уявив собі її мертвою, але викинув цей образ із голови.

Зрештою Лірой вийшов, досі в блідо-зеленому халаті й шапочці, й упав у крісло.

— Вона житиме, — повідомив він. — Але дитина померла. — Якусь мить він помовчав, запалив сигарету й вдумливо випустив дим. — Може, це й на краще. Вона була лише частково розвинута — мутант. Мабуть, померла ще кілька днів тому.

— Але ж Карен відчувала рухи лише день тому.

— Це все уява. Дитя померло давніше, та й це все одно б не вижило. Її вивезуть звідти за кілька хвилин. Дуже сонна. Я вколов їй заспокійливе. Вона там пережила жахіття.

Барні чекав у коридорі, коли викотили її ліжко й зупинили поруч.

— Як ти? — запитав він.

— Добре. Лікар Лірой розповів тобі про дитину?

Він кивнув, нахилився й поцілував її в щоку.

Вона заплющила очі, на мить йому здалося, що заснула, але тоді знов їх розплющила.

— Барні, я кохаю тебе.

— І я тебе кохаю.

— Що з нами буде?

— Ми все налагодимо й житимемо далі.

— Я хотіла дитину.

Він замислився на якусь мить.

— Навіть якщо не зможемо просто всиновити, то зможемо стати названими батьками. Зможемо взяти й піклуватися про дітей, навіть якщо вони будуть не наші. Нам не треба ними володіти. Ми турбуватимемося про дітей, яких ніхто не хоче.

— Нам не дозволять, Барні. Тут точно ні.

— Ми переїдемо, змінимо прізвище. Я хочу змінити своє ім'я та прізвище на попередні. Уже давно думав про це. Ти не проти стати місіс Броніслав Шутарек?

Карен усміхнулася.

— Гарна ідея.

Коли її покотили геть, вона піднялася на лікті й сонно зашепотіла.

— Діти, які більше нікому не потрібні, — сказала вона. — Діти війни, скалічені й деформовані... Самотні стражденні діти... Такі, яким могло бути наше.

Барні кивнув і погладив її руку.

— Це чудова ідея.

Вона всміхнулася, лягла на ліжку, її покотили геть.

Барні повернувся до Ліроя.

— Я хочу глянути на дитину, — сказав він.

— Не варто себе засмучувати.

— Я мушу.

Лікар Лірой знизав плечима, показав, щоб Барні йшов за ним до палати. Барні ледве міг щось розгледіти, проте він напружувався й примружувався, щоб очі сфокусувалися на розпливчастих обрисах. Медсестра в забризканому кров'ю халаті прибирала палату й збиралася винести невелику ванночку, вкриту тканиною. Вона округлила очі, коли лікар Лірой попросив її відкрити, проте жінка поклала ванночку на стіл і скорилася.

Барні нахилився ближче, щоб роздивитися маленьке нерухоме тіло. Не було ні рук, ні ніг, лише кукси, якими закінчувалися плечі й стегна. Повіки зрослися, а голова була нахилена вперед, наче воно спало. З усіх ембріонів, які виліпив, такого він не створив.

Він торкнувся слизького випину, на місці якого мала б бути рука. Таке йому ніколи не спадало на думку.

І побачивши, як ця нежива істота лежить у тій ванночці, він відчув, як із глибин його душі щось виринає — хвиля, спазм, скорочення, яке не вдавалося стримати, спочатку сухе, але тоді воно прорвалося, і сльози заструменіли йому по щоках, коли він заплакав за своїм єдиним сином.

Додаток

Зв'язок із мафією

1971 року, через три роки після публікації «Доторку», одна американська компанія продала Заїрові вісім сталевих трифуткових циліндрів, що було частиною програми «Мирний атом». Хоча їх планували використати в експериментальному реакторі в Кіншасі, вісім капсул збагаченого урану зникли після падіння влади президента Мобуту.

Слід утрачених капсул 1997 року привів у Францію, а звідти — в Італію. Тоді капсули потрапили в руки мафії, що виставила їх на продаж. Італійська поліція провела в Римі операцію під прикриттям, під час якої один з агентів прикинувся посередником. Він відрекомендувався «бухгалтером» і вдав, що представляє «одну арабську країну». Мафія продала йому одну капсулу.

Слідчі дізналися, що вона містить 40 грамів збагаченого урану-235 і 150 грамів урану-238 всередині сталевого циліндра. У жовтні 2001 року тринадцятьох підозрюваних заарештували, а суд Сицилії дав їм короткі тюремні терміни.

У листопаді 2001 року газета «Республіка» повідомила, що поліція розшукує решту сім капсул. Один капітан повідомив, що в різних місцях у Римі спостерігається підвищення рівня радіації. «...Так ніби вони [капсули з ураном] просто розчинилися в повітрі», — сказав він.

Карен Сілквуд — інформаторка

5 листопада 1974 року, через шість років після публікації «Доторку», Карен Сілквуд, хімік-технік та активістка, що критикувала заходи безпеки на одній з фабрик, була опро-мінена плутонієм-239.

Коли спеціалісти через два дні дослідили квартиру міс Сілквуд, то виявили високі рівні радіації на сидінні унітаза, килимку та на підлозі у ванній. На пакетах з болонською ковбасою, сиром і курятиною в холодильнику. На наволочках і простирадлах.

Наступного вечора, після зборів профспілки, Карен Сілквуд загинула в таємничій автокатастрофі. Інформаторку змусили замовкнути.

Кобальтовий чоловік

У місті Хуарезі, що в Мексиці, восени 1983 року одного працівника відправили позбутися непотрібного обладнання зі складу, яким володів його працедавець. Їм з колегою наказали відвезти техніку на звалище на іншому кінці міста. Серед різного мотлоху там був двадцятирічний апарат радіо-терапії «Пікер 3000», який купили в лікарні в Лаббоку, що в Техасі. Працівник витягнув непозначену капсулу з вантажу й кинув її в багажник свого пікапа.

Свинцевий кожух капсули тріснув, маленькі металеві кульки — кожна завбільшки з одну двадцять п'яту дюйма — просипалися на вулицю. Кілька гранул потрапили в протектори шин автомобілів. Перехожі понесли кілька гранул із собою на взутті. З гранулами бавилися діти. Тоді люди не знали, що свинцевий кожух був частиною покинутого

апарата для лікування раку й що в кожній гранулі по 70 мікроюрі кобальту-60.

Апарат опинився на звалищі в Хуарезі, звідки його транспортували у два мексиканські сталеливарні цехи, де розтопили й зробили частиною 500 тонн паль для укріплення будівель, а також 17 тисяч ніжок для столів.

Вантажівка, що везла радіоактивні палі назад у США, помилково повернула повз Лос-Аламоську національну лабораторію. Це вплинуло на сенсор радіації, який показав, що палі фонять.

Федеральні агентства по всій Америці негайно спробували відстежити радіоактивну сталь. Більшість ніжок для столів відшукали, але багато паль уже стали частинами будівель. В Аризоні кілька приватних будинків, медичний центр і державна тюрма мали радіоактивний фундамент, який розібрали й встановили заново.

Пікап, що досі залишається радіоактивним, конфіскували, проте не поховали. Наразі він став ігровим майданчиком для дітей. Записи показують, що через два роки після інциденту пікап усе одно впливає на лічильники Гайгера з відстані 300 ярдів.

Гарний синій порошок

13 вересня 1987 року в Гоянії, що в Бразилії, двоє чоловіків у пошуках металу в закинутій лікарні зняли сталеву обшивку з телетерапевтичної устави, що містила цезій-137 у формі порошку. Вони забрали речовину до одного з чоловіків додому. Невдовзі в того почалися блювота, запаморочення та діарея. Через п'ять днів він спробував пробити обшивку вдома, не знаючи, що вона містить блок дуже радіоактивної солі хлориду цезію вагою 3,5 унції. Гарний синій порошок

висипався. Чоловік уявлення не мав про те, що заразив будинок і що порошок потрібно знищити, а землю навколо місця, де він просипався, викопати й вивезти.

Чоловік продав радіоактивну капсулу сусідові, що поклав її у свій гараж. Тієї ж ночі чоловік побачив дивне блакитне світіння з капсули і, вважаючи, що вона може мати якусь цінність або, можливо, надприродні сили, забрав її в дім. Протягом трьох днів вони з дружиною запрошували сусідів, друзів та родичів, щоб ті подивилися на яскраву речовину.

За допомогою викрутки один із друзів відколов кілька фрагментів порошку цезію. Деякі були завбільшки з боби, деякі — як зерна рису. Чоловік забрав кілька шматочків додому, віддав один братові, а також іншим у сім'ї. Деякі з них прикрасили собі шкіру яскравим синім порошком.

Дружина сусіда невдовзі почала страждати від блювоти й діареї. Місцевий лікар запевнив, що в неї алергічна реакція на їжу й що просто треба відпочити. Невдовзі жінка померла.

Приблизно в той же час один із працівників звалища забрав кілька шматочків цезію собі додому, де залишив їх на кухонному столі. Його шестирічна дочка, що гралася цезієм перед вечерею, також померла.

Унаслідок інциденту опромінилося 249 людей. 550 працівників протягом 4 місяців перевіряли й знезаражували радіоактивні місця, а ще три місяці знадобилося, щоб знезаразити 45 громадських місць.

Радіоактивний єгиптянин

28 червня 2000 року «Арабські новини» повідомили, що якийсь радіоактивний матеріал знайшли в будинку фермера, що проживав у єгипетському селі Меет-Хайфі губернатор-

ства Кальюбія. Спочатку Міністерство охорони здоров'я Єгипту оголосило, що джерело радіації — це радіоактивні викиди, завезені з-за кордону.

Наступного дня «Арабські новини» опублікували виправлене повідомлення Міністерства охорони здоров'я. Насправді 5 травня 2000 року цей фермер знайшов металевий інструмент на дорозі біля його села Меет-Хайфи. Переносний рентгенограф містив іридій-192, бета-гамма-випромінювач, який використовують у промисловій радіографії для перевірки злужтованих швів у нафтових трубах, а також для проведення інших промислових перевірок.

Вважаючи, що пристрій має якусь цінність, чоловік забрав його додому. 200—300 односельців пізніше опромінилися. Фермер і його дев'ятирічний син померли через кілька днів.

Крадії в Таїланді

Бангкок, Таїланд. «Щоденний оглядач Оману» (1 жовтня, 2001 рік) повідомив, що 19 вересня пристрій, який використовують для перевірки зволоженості ґрунту, викрали зі складу цивільного будівництва.

У статті йшлося: «Існує загроза, що не в тих руках він може спричинити травми й смерть, повториться торішній інцидент, коли триста людей загинуло внаслідок контакту з радіоактивним кобальтом-60». Від радіації, згідно зі статтею, також постраждало одинадцятьох людей, крім того, вона справила довготривалий вплив на сотні інших постраждалих.

Начальник Комітету мирної ядерної енергії Кайнгкорн Петчабутр звернувся до крадіїв з проханням повернути техніку з цезієм-137, америцієм-241 та берилієм.

Невідомо, чи крадії прожили достатньо довго для того, щоб дізнатися, що викрали радіоактивний пристрій.

«Брудні» бомби

28 листопада 2001 року «Нью-Йорк таймз» опублікувала статтю в авторській колонці Мнасура Іджаза (науковця-ядерника, чий батько був один з піонерів ядерної програми Пакистану) і Р. Джеймза Вулсі, колишнього директора ЦРУ (з 1993 до 1995 рр.): «Навіть якщо ймовірність того, що терористи виготовляють ядерні бомби, невисока, значну загрозу становлять терористи, що використовують радіоактивні матеріали у виготовленні низькотехнологічних “брудних” бомб... Головна проблема для ядерної безпеки, яку сьогодні становить “Аль-Каїда”, — це доступ до радіоактивних матеріалів у Пакистані».

Автори зазначали, що, гадаю, Ісламабад має матеріали для 25—40 бомб середньої потужності. Процедури зберігання змінилися 7 жовтня 2001 року, після початку американського бомбування Афганістану. «Ядра урану й плутонію, що зберігалися окремо, а також детонатори перенесли в шість нових таємних місць по всій країні».

«Ми знаємо, що частина цих радіоактивних матеріалів може опинитись у простіших вибухівках — аж до каністр із бензином. Ми знаємо, що терористи купують і продають радіоактивні матеріали для створення “брудних” бомб».

Радіобрухт

Згідно з повідомленням на веб-сайті newsteel.com, опублікованим у червні 1997 року, керівник радіаційної програми в 5-му районі Чикаго від управління охорони довкілля заявив, що кобальт-60 залишається поширеною проблемою в сталевій промисловості. Прилади, що містять кобальт-60

і використовувані в радіографії, не перебувають під належним контролем з боку їхніх власників і часто потрапляють у брукт.

Значна частина цих металів залишається непоміченою навіть після того, як їх перетоплять на сталь... У кількох випадках вироби зі сталі, імпортовані в США, мали високі рівні радіації від кобальту-60, зокрема продукти з Індії, Тайваню й Мексики. 1983 року в США одна зі сталевих компаній перетопила значну кількість кобальту-60, проте працівники виявили радіацію, ще поки рідка сталь була в ковші.

У серпні 1997 року Міністерство енергетики оголосило про план продажу 6 тисяч тонн нікелю, а згодом іще додатково 10 тисяч тонн.

Хоча нікель був радіоактивний, Міністерство енергетики заявило, що, раз немає стандартів, яка радіоактивність у нікелі безпечна, воно наполягає, що ніяких правил не порушує.

Цей план зіткнувся з жорсткою опозицією. Директори сталевих промисловості й опоненти в Конгресі об'єдналися з керівниками профспілок та захисниками довкілля й розкритикували план. Радіоактивний метал, зазначили вони, може потрапити в деталі для автомобілів, застібки, столове приладдя та навіть у дитячі брекети.

Окружна суддя вирішила, що через закон, який забороняє судові процеси, що можуть затримувати очищення радіоактивно забруднених місць, вона не може зупинити план продажу радіоактивного металу. Як цитовано в «Томі Пейні: суб'єктивному журналі», суддя написала: «Існує значна потенційна загроза для довкілля. Процес знезараження більшої частини радіоактивного брукту наразі експериментальний... [Це]... лякає й хвилює, бо немає взагалі жодної можливості для громадського розгляду чи втручання в такий серйозній справі».

Комісія з регулювання поклала відповідальність на штат Теннессі, який схвалив продаж нікелю. Дослідження, що провело Управління охорони довкілля США, налічує 45361 місце, які, ймовірно, радіоактивно забруднені.

13 липня 2000 року міністр енергетики Білл Річардсон опублікував прес-реліз, у якому повідомлялося, що потенційно забруднений метал відправлять на перероблення». «[Це] частина нашої нової політики, спрямованої на забезпечення того, що радіоактивні матеріали не потраплять у споживчі продукти, а також на покращення керування брухтом на місцях виготовлення ядерної зброї...»

«...Герметизовані джерела радіації використовують у вимірюванні, калібруванні та інших галузях. Такі джерела можуть становити значний ризик для працівників сталевих промисловості й суспільства загалом, якщо їх викидають чи незаконно збувають... Я вимагаю в міністерства, — сказав міністр Річардсон, — мислити творчо».

Російський кореспондент в Японії

25 грудня 2001 року в Москві, згідно з «Нью-Йорк таймз», російський військовий суд засудив колишнього капітана флоту за шпигунство, бо той писав для японської газети й телебачення про утилізацію ядерних відходів. Раніше, 1997 року, його заарештували за участь в ефірі каналу «Ен-ейч-кей», де він викривав те, як російський флот утилізує відходи.

За словами речника російської ФСБ, капітана флоту визнали винним у переданні інформації Японії про те, як російський флот скидає стару зброю та ядерні відходи в Тихий океан.

«Радіокамера» Філіппін

У грудні 2001 року радіографічну камеру «Сентініел», модель 660В, схожу на «дерев'яну коробку для чищення взуття», вкрали в будівельної компанії в Лаван-Бато, що у Валенсуелі, поблизу Маніли.

Камера містить іридій-192, цезій-137 та америцій-241. Згідно з даними Філіппінського інституту ядерних досліджень, схожі випадки втрати радіоактивних матеріалів за кордоном спричиняли травми й навіть смерті людей, які з цим експериментували.

Інститут звернувся до власників звалищ, продавців брухту та громадськості з проханням про допомогу в пошуку краденого пристрою, проте станом на липень 2002 року «радіокамеру» так і не знайшли.

Зміст

Передмова автора до видання 2003 року	9
Примітка автора	12
Червень	13
Липень	50
Серпень	108
Вересень	145
Жовтень	197
Додаток	244

Літературно-художнє видання

КІЗ Деніел
Доторк
Роман

Керівник проекту *В. А. Тютюнник*
Відповідальний за випуск *О. В. Приходченко*
Редактор *О. В. Телемко*
Художній редактор *В. О. Трубчанінов*
Технічний редактор *В. Г. Євлахов*
Коректор *О. О. Старова*

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Кіз Д.

К38 Доторк : роман / Деніел Кіз ; перекл. з англ. В. Куча. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. — 256 с.

ISBN 978-617-12-6819-7 (PDF)

Вони не хотіли завдати комусь шкоди. Вони не злочинці і не вбивці. Вони просто хороші люди, з якими трапилося багато поганого. Однак ніхто не вірить. Тепер подружжя Старків стало вигнанцями. Коли вони заходять до крамниці чи перукарні, їх відмовляються обслуговувати. Здається, ще трохи — і на них оголосять полювання. За що? Карен і Барні зазнали радіоактивного зараження. Кожен, хто проходить повз, боїться навіть випадково доторкнутися до них. А Карен завжди мріяла стати матір'ю... Одного дня їх шокує несподівана звістка. Вона вагітна. Дитина може народитися не такою, як усі. Чи станеться диво?..

УДК 821.111(73)

1. Бахмут (Артемівськ), вул. Незалежності, 69 (ТЦ «Азов-Плаза», 2-й поверх), (0627) 44-90-99
2. Біла Церква, вул. Ярослава Мудрого, 5/13 (колишній універмаг «Дружба», 1-й поверх), (0456) 39-04-68
3. Білгород-Дністровський, вул. Московська, 16-А (ТЦ «Рута-Плаза», 2-й поверх), (04849) 6-07-26
4. Бердянськ, просп. Азовський, 35-А (ТЦ «DEL MAR», 1-й поверх), (06153) 3-48-40
5. Бориспіль, вул. Київський шлях, 10-В (ринок «Зоряний», місце 103), (06153) 3-48-40
6. Вінниця, вул. Папаніна, 1-А (ТЦ «Квартал», 2-й поверх), (0432) 50-88-06
7. Вознесенськ, вул. Сінякова, 5-А, (05134) 3-20-19
8. Дніпродзержинськ, просп. Леніна, 57-А (ТЦ «Фуршет», 1-й поверх), (0569) 53-42-26
9. Дніпропетровськ, просп. Дмитра Яворницького, 105 (ТЦ «Сільпо», 2-й поверх), (056) 770-00-55
10. Дніпропетровськ, вул. Калинова, 9-А (ТЦ «Miriada», 1-й поверх), (056) 760-33-30
11. Житомир, вул. Київська, 87 (ТЦ «Вопак», 2-й поверх), (0412) 41-24-85
12. Запоріжжя, просп. Соборний, 58, (061) 787-63-86
13. Запоріжжя, просп. Металургів, 2-Ж (ТЦ «Рекордний», 0-й поверх), (061) 236-86-54
14. Івано-Франківськ, пл. Ринок, 1 (ТЦ «Галерея Н», 0-й поверх), (0342) 72-58-32
15. Ізмаїл, вул. Пушкіна, 47 (ТЦ «Електрон», 2-й поверх), (04841) 6-22-12
16. Ізюм, пл. Джона Ленона, 7, (05743) 3-14-72
17. Кам'янець-Подільський, вул. Данила Галицького, 11/3 (ТЦ «Максимум», 2-й поверх), (03849) 6-48-11
18. Київ, вул. Велика Васильківська, 72 (ТЦ «Олімпійський», 3-й поверх), (044) 590-25-76
19. Київ, вул. Райдужна, 15 (ТЦ «Фуршет», 0-й поверх), (044) 540-23-65
20. Київ, вул. Маршала Малиновського, 12-А (ТЦ «Метрополіс», 3-й поверх), (044) 500-62-73
21. Київ, вул. Лукашевича, 15-А (ТЦ «Європорт», 2-й поверх), (044) 461-94-82
22. Київ, вул. Драгоманова, 29 (ТЦ «Центрум», 1-й поверх), (044) 502-18-96
23. Київ, вул. Попуденка, 90/2 (ТЦ «Маяк», 3-й поверх), (044) 361-91-46
24. Кіровоград, пров. Центральний, 3/1 (ТЦ «Плаза», 1-й поверх), (0522) 35-20-55
25. Ковель, бульв. Лесі Українки, 18 (ТЦ «Бульвар», 2-й поверх), (03352) 5-21-40
26. Конотоп, вул. Конотопських дивізій, 24-А (ТЦ «Маяк», 2-й поверх), (05447) 6-36-77
27. Краматорськ, вул. Палацова, 23 (ТЦ «Прогрес», 2-й поверх), (0626) 48-97-87
28. Красноармійськ, вул. Свердлова, 148, (06239) 2-00-48
29. Кременчук, вул. Соборна, 15/42 (ТЦ «Мета», 2-й поверх), (0536) 72-97-65
30. Кривий Ріг, просп. Гагаріна, 4 (ТЦ «Плаза-2», 2-й поверх), (056) 409-81-09
31. Кривий Ріг, вул. Ватутіна, 39-А, (056) 409-60-75
32. Лисичанськ, просп. Перемоги, 117 (ТЦ «Лімон», 2-й поверх), (067) 570-61-62
33. Лубни, пл. Ярмаркова, 30-А (ТЦ АБ), (05361) 7-17-10
34. Луцьк, вул. Лесі Українки, 53 (ТЦ «Галерея Центр», цокольний поверх), (0332) 78-35-08
35. Львів, вул. Братів Рогатинців, 15, (032) 235-50-12
36. Львів, вул. Городоцька, 179 (ТЦ «Скриня», 2-й поверх), (032) 298-88-07
37. Маріуполь, просп. Металургів, 64 (ТЦ «Слізавета», 1-й поверх), (0629) 41-27-71
38. Мелітополь, просп. Богдана Хмельницького, 24 (ТЦ «Пасаж», 2-й поверх), (0619) 44-83-49
39. Миргород, вул. Гоголя, 147 (ТЦ «Мир», 1-й поверх), (05355) 5-06-08
40. Мукачеве, вул. Федорова, 6 (ТЦ ЦУМ)
41. Ніжин, вул. Шевченка, 11-А (ТЦ «Гермес», 2-й поверх), (04631) 90-10-2
42. Миколаїв, вул. Потьомкінська, 63/2, (0512) 47-58-43
43. Нікополь, просп. Трубіників, 14 (ТЦ ЦУМ, 1-й поверх), (05662) 2-50-03
44. Нова Каховка, вул. Паризької комуні, 13 (ТЦ «Центральний», колишній «Дитячий світ», 2-й поверх), (05549) 7-96-51
45. Новомосковськ, вул. Радянська, 34 (ТЦ «Гіт-Центр», 2-й поверх), (0569) 69-65-79
46. Одеса, вул. Велика Арнаутська, 61, (048) 786-05-88
47. Одеса, вул. Краснова, 17 (орієнтир — пл. Толбухіна), (048) 780-19-84
48. Одеса, просп. Добровольського, 99, (048) 755-04-40
49. Олександрія, просп. Леніна, 77 (ТЦ «Гранд-Плаза», 2-й поверх), (05235) 7-15-50
50. Павлоград, вул. Центральна, 84-А, (057) 752-65-92
51. Первомайськ, вул. Революції, 34, (05161) 7-53-99
52. Полтава, вул. Жовтнева, 50, (0532) 60-60-40
53. Прилуки, вул. Київська, 138 (ТЦ «Фуршет», 2-й поверх), (04637) 3-29-00
54. Рівне, вул. Київська, 67-А (ТЦ «Арена», 2-й поверх), (0362) 64-26-37
55. Селидове, вул. Карла Маркса, 10 (Будинку побуту, 2-й поверх), (06237) 7-00-34
56. Слов'янськ, пл. Соборна, 3 (ТЦ «Фокстрот», 2-й поверх), (0626) 62-11-02
57. Суми, вул. Соборна, 42, (0542) 77-17-12
58. Тернопіль, вул. Перля, 3 (ТЦ «Novus», 2-й поверх), (0352) 43-12-76
59. Ужгород, вул. Минайська, 16-Г (ТЦ «Копієзі», 2-й поверх), (0312) 67-22-29
60. Умань, вул. Шевченка, 23-А (ТЦ «Стіт»), (047) 444-000-6
61. Фастов, вул. Івана Мазепи, 6 (ТЦ «Фуршет», 2-й поверх), (04565) 6-05-11
62. Харків, просп. Маршала Жукова, 3-А, (057) 392-03-43
63. Харків, просп. Гагаріна, 20-А (ТЦ «На Гагаріна», 2-й поверх), (057) 703-44-58
64. Харків, вул. Академіка Павлова, 144-Б (ТЦ «Космос», 3-й поверх), (057) 720-12-29
65. Харків, вул. Полтавський шлях, 144 (ТБЦ «Компас», 2-й поверх), (057) 720-10-33
66. Херсон, просп. Ушакова, 35-А (ТЦ «Адмірал», 2-й поверх), (0552) 46-00-66
67. Хмельницький, вул. Свободи, 73 (ТЦ «Фуршет», 3-й поверх), (0382) 72-66-51
68. Черкаси, вул. О. Дашкевича, 26 (ТЦ «Сільпо», 3-й поверх), (0472) 54-04-47
69. Чернівці, просп. Перемоги, 103, (0462) 65-32-31
70. Чернівці, вул. Гоголя, 10, (0372) 58-72-44
71. Шостка, вул. Карла Маркса, 24 (у відділенні Приватбанку), (05449) 7-37-46

Замовляйте книжки будь-яким зручним способом

- за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

- на сайті Клубу: www.bookclub.ua
Надсилається безоплатний каталог

Запрошуємо до співпраці авторів
e-mail: publish@ksd.ua

**Запрошуємо до співпраці художників,
перекладачів, редакторів**
e-mail: editor@ksd.ua

Для гуртових клієнтів

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57
e-mail: trade@ksd.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55
e-mail: kyiv@ksd.ua

Одеса

тел./факс +38(067)572-44-28
e-mail: odessa@ksd.ua

